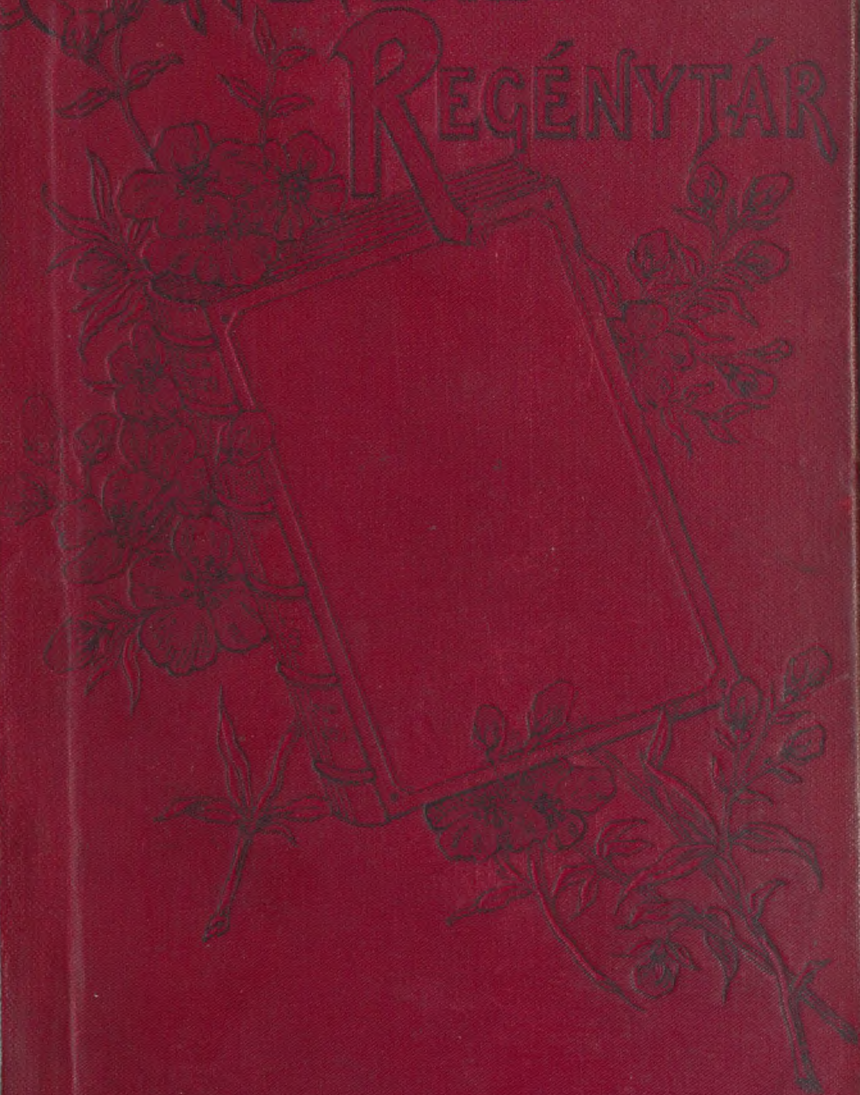
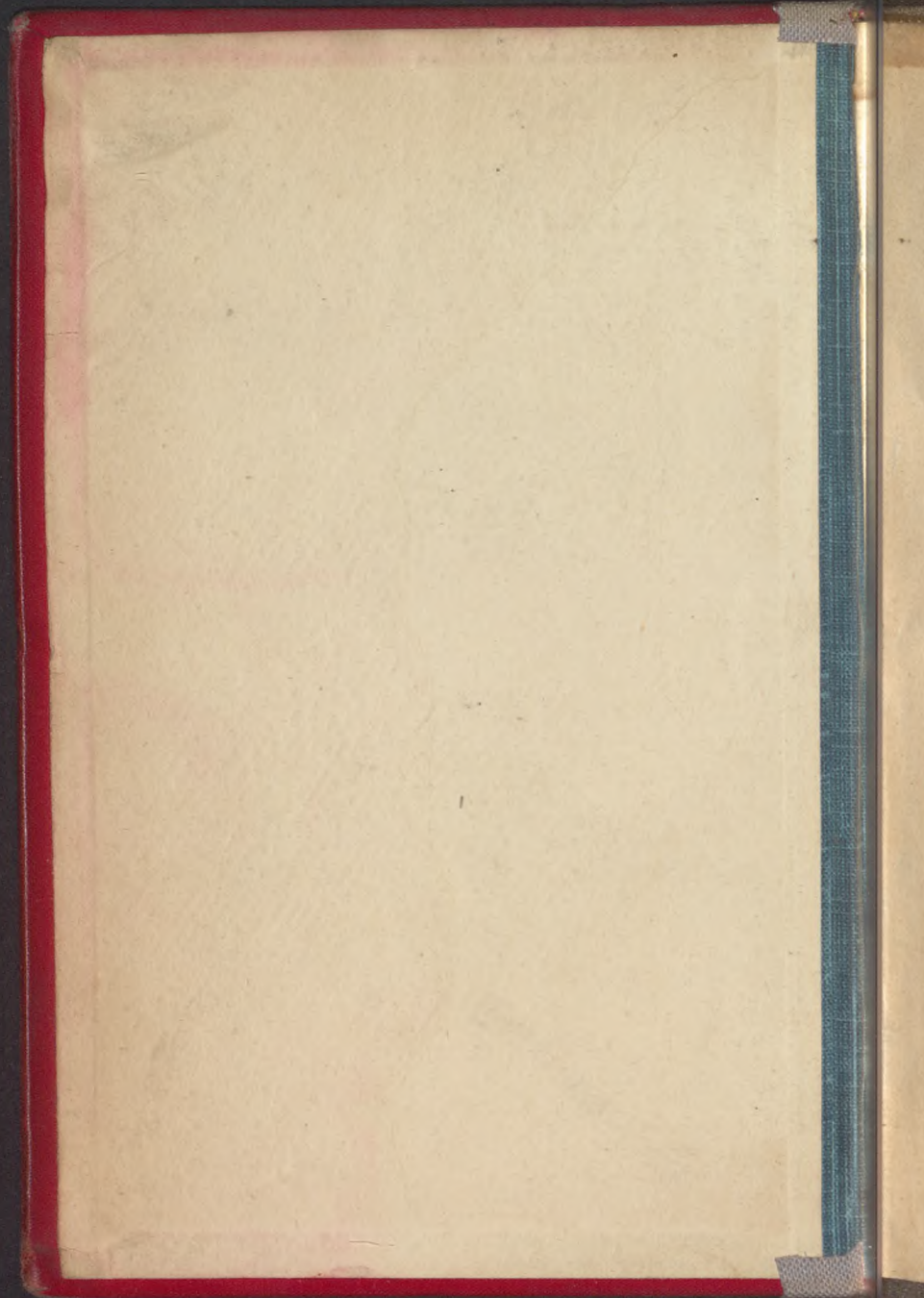
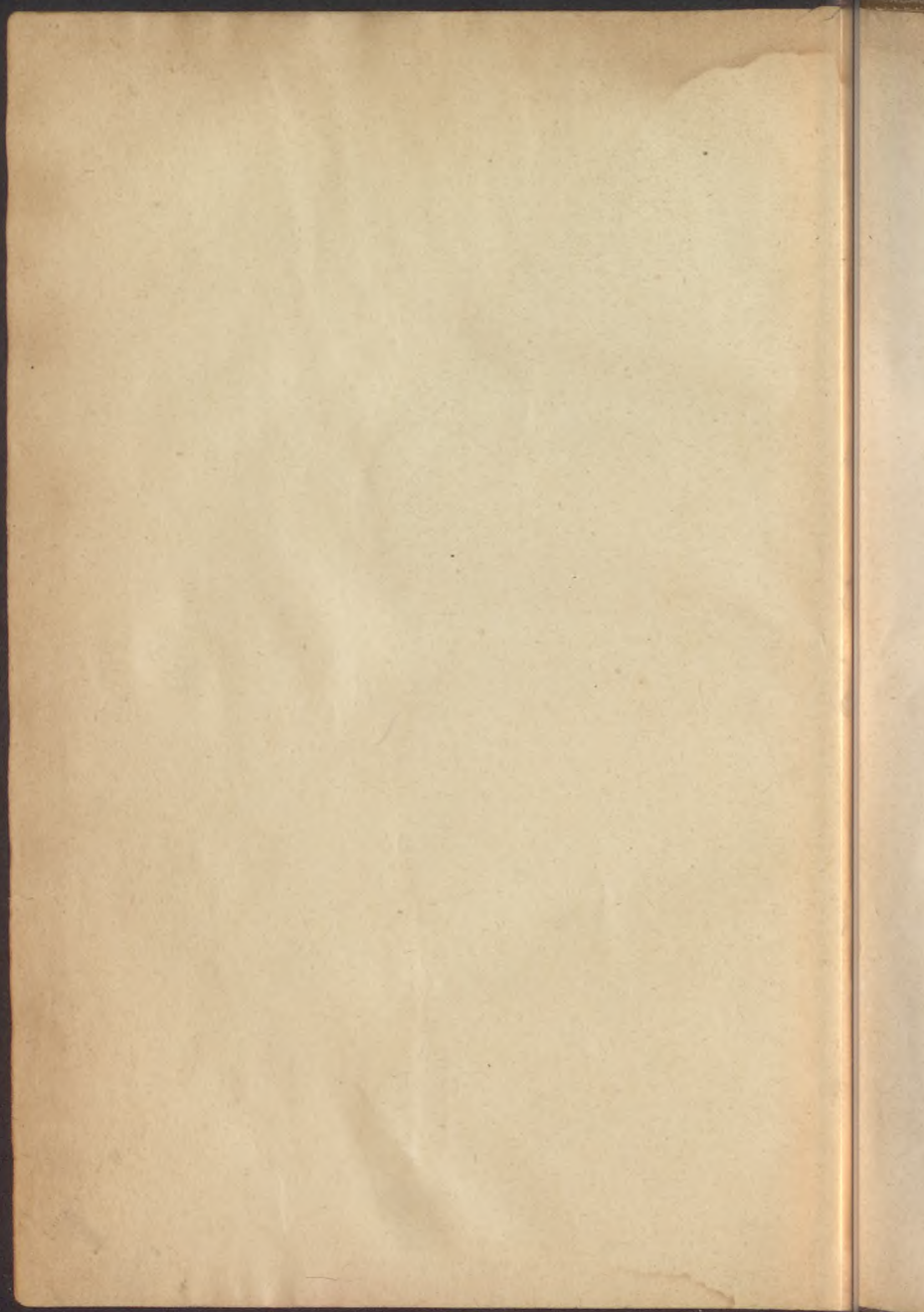

EGYETEMES
REGÉNYTÁR

103

Az EGYETEMES REGÉNYTÁR már eddig megjelent köteteinek jegyzéke.

II. 7—8.	Abonyi Lajos: Magduska öröksége..	2.—
IV. 12.	— A „pénzes molnár románcza..	1.—
XVII. 14.	Abonyi Árpád: Férflak	1.—
I. 18.	Aidé: Az uri körökben	1.—
X. 5—7.	Alexander Mrs: Sibilla	3.—
XV. 8—9.	— Egy házasság története	2.—
XV. 16.	Ambrus Zoltán: A gyanu	1.—
XVII. 12—13.	Anatole France: A vörös lilom ..	2.—
VIII. 3—4.	Andor: Tündező világ	2.—
VI. 15—16.	Andronicus: Ongyilkosok	2.—
XXII. 8.	Bársony István: Szelek utján	1.—
XIX. 11.	— Igaz mesék	1.—
XVI. 18.	— Keresd az asszonyt	1.—
XII. 9.	— Ecce Homo	1.—
XV. 18.	— A kaméleon leány története ..	1.—
XVII. 9.	— A királytigri	1.—
XIII. 3—4.	— Lidércnyomás s más elb. ki- váló magyar íróktól	2.—
XV. 10.	Benedek Elek: Falusi bohémek ..	1.—
XXII. 4—5.	— Maradjon itt, kisasszony s más elbeszélések kiváló magyar íróktól..	2.—
XXIII. 17.	— Bányafelhők	1.—
I. 16.	Beniczkyné: Saját kezébe, regény ..	1.—
III. 1—2.	— „Ő az“, regény	2.—
V. 1—2.	— A hegység tündére, regény	2.—
VI. 6—7.	— Rang és pénz, regény	2.—
VII. 18.	— A vér	1.—
XII. 11—12.	— Közvélemény	2.—
IX. 11.	Békési Antal: Kálvárián	1.—
III. 9.	— Battisstruha	1.—
XIX. 16.	Blicher Clausen: Feri bácsi	1.—
XVIII. 16.	— Heine Inga	1.—
X. 8.	Beöthy L.: Két leány és egy legény..	1.—
VIII. 7—8.	Bodrogi: Emberek, árnyékok	2.—
XXI. 17—18.	Boothby: Doktor Nikola	2.—
IX. 17.	Borostyán N.: Mindszenti Katalin ..	1.—
VII. 6—7.	Bret-Harte: Yerba Buena	2.—
XI. 14—15.	Bréte Jean de la: Vadrózsa	2.—
XX. 1—2.	Bródy S.: Az ezüst kecske	2.—
XX. 3.	— Két szőke asszony	1.—
XX. 4.	— Árva lányok	1.—
XX. 5—6.	— A nap lovagja	2.—
XX. 7—8.	— Színészvér	2.—
XX. 9.	— Erzsébet dajka	1.—
XX. 10.	— Apró regények	1.—
XX. 11.	— Egy rossz asszony termé- szetrajza	1.—
XX. 12.	— Királyidillek	1.—
XX. 13—14.	— Don Quixotte kisasszony ..	2.—
XX. 15.	— Tündér Ilona	1.—
XX. 16.	— Királyi és koldusleány ..	1.—
IX. 9.	— Hófehérke	1.—
VIII. 16.	— Nyomor	1.—
V. 10.	— Faust orvos	1.—
III. 17.	— Emberek. Elbeszélések	1.—
XXIII. 4—5.	— Palatinszky Janka s más elb. kiváló magyar íróktól ..	2.—
IV. 16.	Burnet F. H.: „A kis lord“, regény ..	1.—
XXII. 18.	Burton E.: A Holladay-est	1.—
XXIV. 1—3.	Cain Hall: A tékozló fiu	3.—
XXIII. 10.	Carit: Vendetta	1.—
II. 17—18.	Carmen Sylva: Tábori posta, regény ..	2.—
XXI. 12.	Chantepleure: Rózsaszínruhás lelki- ismeret	1.—
III. 7—8.	Cherbuliez: Holdenis Meta, regény ..	2.—
V. 17—18.	— Miss Rovel, regény	2.—
XI. 10—11.	— A Csókás-tanya	2.—
VI. 5.	Coleman J.: Curly, egy színész tört.	1.—
I. 4—5.	Conway: Beatrice házassága, regény ..	2.—

II. 3—4.	Conway: Élőhalott, regény	2.—
V. 3—4.	— Paulina, regény	2.—
XIV. 10—11.	Coppée: A bűnös, regény	2.—
XXII. 6—7.	Coulvain Pierre: A diadalmas Éva..	2.—
VIII. 17.	Couperus Louis: Végzet, regény ..	2.—
IX. 7—8.	Croker B.: A szép Neville kisasszony	2.—
XIII. 7—8.	— Családi hasonlatosság, regény	2.—
XIV. 7—8.	— A milliomos	2.—
XV. 11—12.	— Asszony-e vagy leány	2.—
XVI. 8—9.	— Két férő	2.—
XVII. 6.	— Gwen, angol regény	1.—
XVIII. 6—7.	— A másik	2.—
XIX. 7—8.	— A vándormadár, regény.....	2.—
XXI. 6—7.	— Balmaine kisasszony multja ..	2.—
XXII. 1—3.	— Jasra gyöngyök	3.—
XXIII. 7—8.	— Barington Diana	2.—
XI. 8.	Csehov P. Antal: A párbaj	1.—
IV. 1—2.	Csiky G.: Az elvált asszony, regény..	2.—
XIX. 14.	Daudet E.: De Circe kisasszony ..	2.—
II. 13—14.	Delpit A.: A marquissné, regény	2.—
IX. 5—6.	— Hét év multán, regény	2.—
III. 3—4.	— A hitetlen, regény	2.—
X. 11.	Doyle A. Conan: A nábob kincse ..	1.—
XII. 18.	— Az üldözö	1.—
III. 18.	Dosztojevszkij: Fehér éjszakák, reg.	1.—
I. 15.	Eckstein: Violanta, regény	1.—
VIII. 18.	Farina Salvatore: Vénus, regény..	1.—
XXII. 14—15.	Farkas Pál: Az imrefalvi leány	2.—
IX. 10.	Filon: Ibolya, regény	1.—
I. 9.	Feuillet: A halott, regény	1.—
II. 6.	— Az özvegy, regény	1.—
VI. 8—9.	— Művészbecsület	2.—
XXI. 15—16.	Gaál Mózes: Húság	2.—
XXIII. 12—13.	Galitzin: A rubel	2.—
XII. 17.	Gárdonyi: Két menyasszony s más elb.	1.—
XV. 13.	— A kékszemű Dávidkáné..	1.—
XVIII. 4—5.	— A csillagnézó ember s más elb. kiváló magyar íróktól	2.—
XXI. 10.	Gorkij: Három elbeszélés	1.—
XIX. 10.	Greville: Egy régi háztartás	1.—
III. 10.	Groller: A tábornok ur fia, elbeszélés	1.—
XII. 13—14.	Gunter A. C.: Az amerikai	2.—
VIII. 5—6.	— Marina	2.—
XI. 16.	Gyalui Farkas: A szabadtó	1.—
VI. 10.	Gyarmathyné: A havasok alján	1.—
X. 12.	— Asszonyokról — asszonyoknak	1.—
XII. 3—4.	— A „jó” és az „imádságos” asszony s más elbeszélések kiváló magyar íróktól ..	2.—
XV. 4—5.	— Két levél s egyéb elbeszélések kiváló magyar íróktól ..	2.—
XIII. 5.	Gyp: A szeleburdi, regény	1.—
XVII. 16.	— Ő nem féltékeny	1.—
XIX. 12—13.	Haggard Rider: Beatrice	2.—
IV. 3—4.	— „Ó”, regény	2.—
XI. 5—6.	— Salamon király kincse	2.—
XIII. 17—18.	— Ismeretlen ország, regény ..	2.—
XXII. 11.	Hegedűs Sándor: A rádzsa	1.—
XXI. 13—14.	Heimburg: Öreg barátnőm életéből..	2.—
XIX. 9.	Heltai: Száműzöttek, regény	1.—
V. 11—12.	Hercegg Ferenc: Fenn és lenn	2.—
IX. 1—2.	— Simon Zsuzsa, regény	2.—
XIV. 18.	— Az első fecske, elbeszélés ..	1.—
XI. 7.	Herman Ottóné: Knopfmacher	1.—
VI. 3—4.	Hevesi J. Piros narancsok	2.—
V. 15.	Heyse P.: Felejtethetetlen szavak ..	1.—
XV. 17.	Hope Antal: A zendai fogoly	1.—
XVI. 14—15.	— Hentzau Rupert	2.—
VII. 14.	Hungerford Mrs.: Kis hercegnő ..	1.—
IX. 18.	— A kis hőbortos	1.—
V. 16.	Jókai: Aki a szivét a homlokán hordja	1.—
X. 3—4.	— Egy régi adoma, mely mindig új marad s más elb.	2.—

XIV. 4—5.	Jókai M.: Három rózsafa s más elb.	2.
XIX. 4—5.	— A szív törvénye s más elb.	2.
XIV. 15—16.	Kemechey Jenő: Mara rózsái, reg.	2.
I. 13—14.	Korányi: Serédy Gábor	2.
VII. 13.	Kövért Ilma: Damáz Margit	1.
XII. 15.	— Két világ közt	1.
XVI. 13.	Kupa A.: Jó szerencsét	1.
X. 15—16.	— A napszámások, regény	2.
XIII. 9—10.	— Képzelt királyok, regény	2.
X. 17.	Lara Contessa: A komédiásné, regény	1.
XXII. 9—10.	Legrande Ch.: Egy házasság titka	2.
XIV. 9.	Lengyel L.: Balázs Klára	1.
XVII. 15.	— Dénes Olga házassága	1.
IV. 17—18.	Letneff: Anjuta, orosz regény	2.
VI. 17.	Lindau: Lázban, regény	1.
XVIII. 14.	Loti Pierre: Aziyadé	1.
XVIII. 17.	Lőrinczy György: Megtépott fészkek	1.
XIX. 15.	Malonyay D.: A tartódi medvehajítás	1.
XVI. 16.	— Judith könyve, regény	1.
XVII. 4—5.	— Vándorlapon s más elbeszélés sek kiváló magyar íróktól	2.
XXIII. 15—16.	Mariman: A rózsaszínű levél	2.
III. 13—14.	Markus: Katalin asszony	2.
IX. 16.	Mercedes: Noemi	1.
I. 3.	Mikszáth: A lohnal fő, elbeszélés	1.
II. 16.	— A fészek regényei, elbeszélés	1.
V. 5—6.	Murai Károly: Vig történetek	2.
XVI. 12.	Murray: A püspök kalandja	1.
XII. 10.	Moeller O. M.: Az arany	1.
XIV. 14.	Neera: Kerüld az asszonyt	1.
XIV. 17.	Norris: Nem házasodunk	1.
XXI. 1—3.	Ohnet: A dicsőség utja	3.
XIX. 1—3.	— A méregvásár	3.
XVIII. 1—3.	— Ut a szerelemhez	3.
XVII. 8.	— Alkony	1.
XVII. 1—3.	— A könnyüvérdűk	3.
XVI. 1—3.	— A szíren	3.
XV. 1—3.	— Az örvény fenekén	3.
XIV. 1—3.	— Páris királya	3.
XIII. 1—2.	— A favéresi lelkész	2.
XII. 16.	— A képviselő leánya	1.
XII. 1—2.	— Hiába való gazdagság	2.
XI. 1—2.	— Régi harag, regény	2.
X. 1—2.	— A gyermek joga	2.
VIII. 1—2.	— Nimród és Társai	2.
VII. 1—2.	— A gyűlölség adója	2.
VI. 11—12.	— A vasgyáros (hámosos)	2.
VI. 1—2.	— A Pierre lelke	2.
V. 8—9.	— Utolsó szerelem	2.
IV. 13—14.	— Rameau orvos	2.
III. 11—12.	— Akarat, regény	2.
II. 10—11.	— Sarah grófnő, regény	2.
II. 1—2.	— A Croix-Mort grófnők, regény	2.
I. 10—11.	— Lise Fleuron, regény	2.
I. 1—2.	— A banya, regény	2.
III. 15.	Quida: A freskók, regény	1.
XVI. 10—11.	Pekár Gy.: Livio hadnagy	2.
X. 18.	— Lavina, regény	1.
XII. 7.	— Hatalom	1.
XXI. 11.	— Delilah nyoszolyája	1.
XXII. 12—13.	Pemberton M.: A szépség doktora	2.
XIX. 17—18.	— Kastély a tenger fenekén	2.
XVIII. 10.	— A kronstadti kém	1.
I. 12.	Petelei: A fülemle, elbeszélés	1.
XXII. 16.	Poradowska M.: Noémilért	1.
II. 5.	Prém: A drusza	1.
XIII. 11—12.	Prevost Marcel: A titkos kert, reg.	2.
VIII. 10.	Rákosi Viktor: Téli roge	1.
XV. 6—7.	Rameau Jean: Nina kisasszony, reg.	2.
VIII. 14—15.	Rende Charles: Titok	2.
XXII. 17.	Ritók E.: Egyenes úton, egyedül	1.
X. 9.	Roberts Sándor: Lou	1.
XI. 13.	Rovetta G.: Az első kedves	1.

XIII. 14—15.	Rovetta G.: Egy leány miatt	2.—
XVIII. 11—12.	Sardou: Theodora	2.—
VIII. 9.	Savage R. Henry: Hivatalos feleség	1.—
VIII. 11.	Schultz Jeanne: A fogadalom	1.—
XXIII. 11.	Scossa: Cruore Dives	1.—
VI. 13—14.	Serao: Isten hozzád szerelem	2.—
XII. 5—6.	— Bűn és büntetés	2.—
VII. 11—12.	Sudermann: A kegyenc	2.—
XV. 14—15.	— A róka-ut	2.—
III. 5—6.	— Csillagok	2.—
XVII. 17.	Szikra: Bevándorlók	1.—
XXIII. 9.	— Enyém	1.—
XXI. 8—9.	— Fölfelé szállók	2.—
XVI. 4—5.	— Gyau s más elbeszélések kiváló magyar íróktól	2.—
XXI. 4—5.	Szabóné Nogáll Janka: A huszár. Történet a régi világból s más elbeszélések kiváló magyar íróktól	2.—
V. 13—14.	Szakács: Fekete szivárvány	2.—
VII. 8.	Szalay: Piramisok hazájából	1.—
II. 12.	P. Szathmáry: Balassa Bálint, történelmi regény	1.—
VII. 15.	— A kiengesztelt átok	1.—
XIII. 6.	Szántó Kálmán: Alkonyat, regény ..	1.—
XI. 12.	Szomaházy István: Nyári felhők ..	1.—
XIII. 16.	— Ella kisasszony ötlete	1.—
XVI. 6—7.	— Páratlan szerdák, regény ..	2.—
XVII. 7.	— Aprópénz	1.—
XI. 9.	Tábori Róbert: Korhadt oszlopok ..	1.—
XIV. 6.	— A negyvenéves férfiú	1.—
XVII. 18.	— Megfagyott pezsgő	1.—
V. 7.	Tarchetti: A szív küzdelmei	1.—
VII. 9—10.	Theuriet: Veszedelmes bűbáj	2.—
X. 13—14.	— Angela, regény	2.—
XIII. 13.	Thury Zoltán: Ullrich főhadnagy ..	1.—
XXIII. 14.	— Az ember, a ki hazaballagott ..	1.—
I. 17.	Timár: Az öröm vallása	1.—
VI. 18.	Tinseau Leon: A hívek, regény	1.—
VII. 16—17.	— A tilalom	2.—
IX. 12—13.	— Göröngyös utakon	2.—
I. 6.	Tolnai: A jubilánsok, regény	1.—
XI. 3—4.	Tóth Béla: Az új földesur s más elbeszélések kiváló magyar íróktól ..	2.—
II. 15.	Turgenyev: Első szerelem. Kipp-Kopp ..	1.—
XXIII. 1—3.	Thurston K. C.: Chilcote képviselő ..	3.—
X. 10.	Tutsek Anna: Viola története	1.—
IV. 15.	— Ilva folyó	1.—
III. 16.	Uchard: Blaisot kisasszony, regény ..	1.—
XXIII. 18.	— Az ő védenice	1.—
XVIII. 15.	Váradai Antal: Szt. Agatha levelei ..	1.—
II. 9.	Várhelyi: Négy elbeszélés	1.—
VII. 5.	Verga: Egy apáca története	1.—
XVI. 17.	— D'Arce kapitány	1.—
XVIII. 13.	Vértesi Arnold: Innen-onnan	1.—
XI. 17—18.	Warden F.: A rejtélyes ház	2.—
I. 7—8.	Wells: Mikor az alvó ébred	2.—
VIII. 12—13.	Werner Gyula: Anteusz	2.—
IX. 14—15.	— Andrásfalvy de Andrásfalva ..	2.—
XIV. 12—13.	— Olga	2.—
XVIII. 8—9.	— Hunok harca	2.—
XVII. 10—11.	Werner E.: A becsület útja	2.—
IV. 9—11.	— Szent Mihály	3.—
IX. 3—4.	Wettsteinné: Viki kadét története ..	2.—
XIX. 6.	Wildenbruch: Kís mama	1.—
XXIII. 6.	— Semiramis	1.—
IV. 5—6.	Wolfner Pál: Meddő küzdelem	2.—
XVIII. 18.	Zobeltitz H.: A spárta nagynéne ..	1.—
IV. 7—8.	Zola Emile: Álom, regény	2.—
XII. 8.	— Három elbeszélés	1.—
VII. 3—4.	— Nantas	2.—

2.—
2.—
1.—
1.—
2.—
2.—
2.—
2.—
2.—
1.—
1.—
2.—

2.—
2.—
1.—

1.—
1.—
1.—
1.—
2.—
2.—
1.—
1.—
1.—
1.—
2.—
2.—
1.—

2.—
1.—
3.—
1.—
1.—
1.—
1.—
1.—
1.—
2.—
2.—
2.—
2.—
2.—
2.—
3.—
2.—
1.—
1.—
2.—
1.—
1.—
2.—

2.—
2.—
2.—
2.—
1.—

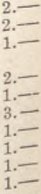
2.—

1.—

1.—
1.—

1.—
1.—

1.—
1.—
1.—

2.—
2.—
2.—
2.—

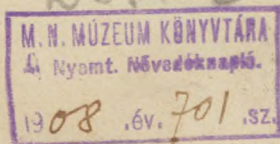
~~L. Lajcs~~
~~6988~~

Minden jogot fenntartunk.

14.964/XXL-1

~~25.103.~~

ELSŐ RÉSZ

A római szent birodalom

ELSŐ FEJEZET

A század utolsó évének, utolsó hónapjának utolsó napja volt. Bullájával, mely kihirdette a jubileumot, a pápa Rómába hívta hű gyermekeit, s ők eljöttek a föld minden tájkáról. Hogy köszöntse az új századot, s — pompával és ünnepélyes szertartással — annak szentelje, hogy visszatérjen a világ az egyedül üdvözítő és egyetemes Anyaszent-egyházba: a nép összesereglett Szent Péter nagy piacán.

A rendőrség emberei beszéltek, hogy voltak, a kik ott töltötték az egész éjszakát. A virradat párázatán át az árnyak tengerében fehérlett kísérteties arcuk. Midőn a világosság átszűrődött a homályon, előbb egy-egy alakot, majd egy-egy arcot lehetett felismerni a meg nem különböztethető alakzatok egyformaságában. A Campagna felől áradó hűs szélben hallani lehetett a kocsikerekék éles zörgését, ahogy egymást követve jött a nép a mellékutcákon át. A fehér ködlepel szétfoszladozott s kelet felől

vörösen kelt föl a nap irombán nagy korongja. Aztán valami láthatatlan bérc tetején megszólalt egy hatalmas harang, s a következő pillanatban zengve, zúgva kondult meg utána Róma valamennyi harangja.

Midőn pitymallani kezdett, csodaszerű látványra esett a derengő világosság. Olyan volt az, mint valami tengerszem, melynek temérdekségét korszakok hullámverése vájta a kősziklák közé. Kétfelől sima kerek sáncok vették körül s a közepén roppant nagyságu jéghegy, mely égnek emelte két ormát és kerek homlokát, s alantabb óriási sziklakövek. Az embernek úgy rémlett, mintha hallaná a víz hullámverését, amint megmozdította a hegyi szél, és megduzzasztották a folyók, melyek hatalmas medencéjébe ömlöttek.

A világosság felöltötte ólomszürke változatát és a jéghegy Szent Péter nagy bazilikája volt, a kerek sáncok Bernini oszlopsorának ölelő karjai, a két orom a két harangtorony, az óriási sziklakövek pedig a kivont pallosu apostolok szobrai, a feliratos obeliszkek és a sugarakat lövelő szökőkutak voltak; s a víz morajlása a téren már összegyűlt mérhetetlen embertömeg zsongása volt.

A nap reávetette első sugarát a bazilika keresztjére, mely ragyogott a kelő napfényben, mint Chamounix legmagasabb ormai, s az égő világosság alakúszott a kupola kékségén, elárasztotta a fehér falakat és megpihent az emberi arcok hatalmas tengerén.

A Szent Péter-templom erkélyén széles ernyő tartott árnyékot, s az oszlopos csarnokot vörös és arany színű kárpitok díszítették, melyeken pápai címerek ékeskedtek. A homokkal fedett és puszpáng-galyakkal behintett széles lépcsőzet tetején

gyalogos katonák sorfala tartott szabadon egy térséget.

Két kettős katonai sorfal állt keresztben lenn a téren. Az egyik félkör alakban huzódott a jobb-oldali oszlopos folyosó alatt levő bronzkaputól a baloldali harangtorony alatt levő boltozatig. Ezt a térséget a pápa körmenetének rekesztették el, mely a Vatikánból jövet a Szent Péter templomába vonult, s oly szabadon tartották, mint egy gáttal elzárt folyam üres medrét. A másik katonai sorfal rézsut szelte át a teret a bazilikával szemközt levő utcától a főbejáráig, s ez olyan volt, mint az áradat, mely hol csörgedezik, hol rohan, de meg soha sem áll.

Midőn az óra hetet ütött, feltáruultak a kapuk és az emberáradat kezdett fölfelé törni a lépcsőn és beözönlenni a templomba. Legelőbb a messze földről érkezett zarándokok jöttek, vegyes és tarka-barka társaság. Most egy barnaképű csapat, csüggeteg, bánatos tekintetű nép, a ruhája szattyán és báránybőr. Aztán egy sereg villámló szemű nápolyi nő, vörös kendővel a fején, korál-gyöngysorokkal a nyakán és ezüst tűkkel a kékbejátszó fekete hajában. Ismét egy sereg szegény ember vörös flanelköpönyegben, vagy — jobbára koros — asszonyok, fekete ruhában és csipkefátyollal. Minden egyes csoportnak megvolt a maga papi vezetője, elvétele egy-egy rusztikus monsignore, széles violaszín övvel a fekete reverendáján, de jobbára csak egyszerű pap, gubancos haju, borotvátlan, viharvert bolyhos kalapban, és sáros, nehéz eszímával a lábán.

Nyolc óra tájban férfiak és fiúk csoportjai jöttek sárga- és aranybetűs felírásu zászlók alatt. E csoportok egyike francia munkások küldöttsége volt, mely a végből jött, hogy bemutassa hódolatát a szentatyának és kikiáltta a demokrácia barátjának és a munkásnép papjának.

Midőn az óra kilencet ütött, az oszlopcsarnok lépcsőjén fölfelé nyomuló áradatot frakkos urak és hosszú fekete fátyolba burkolt, gyémánttal és drágakövekkel csillogó hölgyek szakították meg. Aztán, nyolcas és tizes csoportokban a jövődöbéli papok jöttek, a pápai kollégiumok hallgatói, vörös, kék és zöld övvel és skarlátpiros reverendában, melyek mintegy vérözönnel borították a lépcsőt. Aztán kis csoportokban apácák jöttek, fekete főkötőben, mely elrejtette bánatos arcukat; és végezetül sereghajtónak, mindenféle pazar egyenruhában és rendjelekkel borítva, a Vatikánnál meghatalmazott diplomáciai testület.

Ekkor már óriásira nőtt a tolongás benn a templomban, de künn mégis nagyobb volt az összegyülemlett és kevert tömegek sokasága. A nép most körös-körül, egyik végétől a másikig, elárasztotta a teret, csak azokat a részeit nem, melyeket tolongásra számítva, szabadon tartottak a fekete és vörös karabiníerek és a fekete és kék gyalogos és lovas rendőrök.

Úgy látszott, hogy a nagy tengerszem minden irányban szétárasztotta habjait, mert köröskörül tarka díszben állt és szorongott a nézőktől minden ablak és erkély.

A jubileumot szent dolognak mondták, de senki sem állíthatta volna, hogy hódolat és ünnepi érzés hatotta volna át ezt a sokadalmat. Ott voltak például azok a leányok, kik tarantellát járnak a hotelekben, jókedvű leánykák, alakjuk most kezdte fölvenni az érzéki nőiség kerekded idomait; ott voltak a rövidszoknyás, tarkaharisnyájú modellek, kik a spanyol lépcsőn lestek a művészekre és a nép leányai, sötét, keleties, csábító szemeikkel. Voltak ott még fekete-, barna-, fehér csuhás barátok, mind-egyik esetlen, nagy esernyőt tartva a kezében; egy

pap, olyan mint egy öregasszony, de kopott és gyámoltalan, mert nem volt asszony, aki gondját viselte volna; egy kackiás olasz tiszt kék egyenruhában és éltes felesége az oldalán; egy piszkos árus, aki sörbetet és sárga paszulyt kínált vételre; egy rikancs, aki a *Vera Roma* legfrissebb számát kiabálta ki; egy zsebmetsző — bikanyaku trasteverei — aki panikra állt lesben és szerencsésen elterelte magáról a rendőrség figyelmét; és a koldusok különböző fogyatkozásaikkal, bicegve, csoszogva és óbégatva: „Egy soldót, az ég szerelmére! A drága szűzanyára! A Jézus nevében! Megáldja az isten, a boldogságos szűz és minden szentjei!”

Végezetül ott van ebben a kevert és tarka-barka népcsoportban az idegenek hada: angolok, amerikaiak, franciák, oroszok, spanyolok, mind, akik a művészetek hazájának tekintik Rómát és eljönnek a látványosságaiért, — főképpen a vallásos látnivalóiért. Ebben a nagy világvárosban hallani Európa minden nyelvét és az angol nyelv minden szójarását, a matrózkalapos fehér-piros angol miss turbékolásától a vörös Baedekeres, kurtaszoknyás fürge amerikai leány kürthangu szaváig.

Itt voltak mind, minden nyelv, minden nép, minden életkor, a kelet és a nyugat, a mult és a jelen, visszahivatva az Örök Városba, mely a világ ágyékából született. Nemzetek buknak el és nemzetek támadnak, de az emberiség halhatatlan, de a szépségnek és a fenségnek ez a látványa a ragyogó égboltozat alatt — Szent Péter temploma, a nép, Róma, ugyanazon az egy helyen és ugyanabban az egy pillanatban — olyannak látszott, mint a sugárzó fény Isten arculatán.

MÁSODIK FEJEZET

Fiúk és nők felkapaszkodtak minden képzelhető magaslatra és egy csinos arcú leány, aki jó helyet hódított magának az obeliszk talapzatán, szünet nélkül csacsogott valamit a barátainak, kik figyelve hallgatták ciceronejuk beszédét.

— Igen, ez a Vatikán, — mondotta a vezető, az oszlopsor mögött levő négyszögletű épületre mutatva, — és a pápa szobái ott vannak a harmadik emeleten, éppen Rafael loggiáinak szomszédságában. A bíbornok-államtitkár az alatta levő szobában szokott lakni, melyekhez Damazus udvarából a főlépcsőn lehet feljutni. Itt egy mellék-út visz a pápa lakosztályához és egy titkos átjáró-út az Angyalvárba.

— Mondja, a pápáé-e még ez a titkos átjáró?

— Nem, uram. Midőn a vár a király birtokába esett, elvágták az összeköttetést a Vatikánnal. Oh, azóta minden megváltozott! A pápa, bíbornokaitól és püspökeiktől környezve, dobpergés és ágyudörgés közben szokott Szent Péter templomába vonulni. Mindennek most már vége. A mostani pápa igyekszik látszólag helyreállítani a régi viszonyokat, de mit tehet? A bulla is, mely kihirdeti a jubileumot, panaszkodik a miatt, hogy elveszett a világi uralom, mely lehetővé tette volna, hogy új életre keltse a szent Város varázserejét.

— Mondd meg neki, hogy éppen úgy szép minden, ahogyan van, — mondotta az obeliszken álló leány — és ha megkezdődik a kivilágítás...

— Mondja, barátom, — szólott ismét a leány atyja — talán adhatna némi fölvilágosítást e dolog lényegéről. Róma, ugy-e bár? a pápáé volt? Aztán

bejöttek az olaszok és elvették tőle és Olaszország fővárosává tették? Úgy van-e?

— Tökéletesen úgy, és azóta a Szentatya fogoly volt a Vatikánban, belépett mint bíbornok és halottul jött ki és ma fog megadni első ízben, hogy a pápa Róma utcáira tette lábát!

— Ej! És rabruhájában fogjuk látni?

— Lily Mártha! Hát még annyit sem tudsz? Azt hiszed talán, hogy látni fogod a bilincseit és az ágyán levő szalmát a cellájában? A pápa király és udvara van — én legalább úgy képezem.

— Úgy van, a pápa még mindig uralkodó és állami méltóságok veszik körül; a bíbornok-államtitkár, a magiordomo, a szertartásmester, a főudvarmester, a rendőrfőnök, a svájci testőrség, a nemes testőrség és a palotaőrség, valamint a pápai testőrség, mely a kertben lakik és éjjel-nappal őrzőratokat tart a Vatikánban. A Szentatya kihallgatáson fogadja most is épp úgy, mint azelőtt, a bíbornok-államtitkárt minden reggel tíz órakor, a maggiordomot minden első és harmadik pénteken, a szertartásmestert egyszer hetenkint, — mindezeknek a névsora ki van függesztve a pápai *antecamera* falán, kihallgatásuk napjával és órájával.

— Akkor az a temérdek... hogyan is mondta? fogoly?

— Bizony, hogy fogoly! Szeptember huszadikán le sem nézhet ablakából erre a térre, anélkül, hogy ki ne tegye magát bántalomnak vagy becsmérésnek — és tudja a jó ég, mi lesz ma, ha ma ki merészkedik!

— No, most már mindent értek!

Túl a katonaság külső sorfalán sok koci helyezkedett el oly módon, hogy át lehessen tekinteni róluk a körmenetet. Az egyikben egy francia ült, mellét rendjelek borították, egy viruló, tüzesszemü,

tüskés őszhaju öreg katona. Kocsijának ajtaja mellett egy tipikus római ifju állt, választékos, kifogástalanul öltözött, sápadtbőrű, erős alsó állkapoccsal, sötét, éber szemmel, fölfelé pödört bajusszal és rövidre vágott fekete hajjal.

— Igen, igen, — mondta az öreg francia. — Sok víz folyt le azóta a hid alatt, uram. Szabadság? Szabadosságot akar mondani, uram. A törvénytől manapság azt teheti a nép, amit akar. Hogy Róma megváltozott? Igaza van, uram. Akkor nem volt a benyomuló hadsereg kezében és jövedelmei nem az ő korrupt pénzes-szekrényeikbe folytak. „Ha Róma elvész, elvész a világ;“ de mindez még másképp is fordulhat, s éppen ez a tér is elég változást látott. A szent inkvizíció még mindig ott áll a régi helyén, az a sárga ház amott, de például ez a palota — ez itt, amelynek az a népség áll az erkélyén...

A francia egy börtönszerű háznak a tér tulsó oldalán levő travertin-kőből épült falára mutatott. Az alsó ablakokat kalitkaszerű vasrostély borította és a kapubejárónál, mely bepillantást engedett az udvar földjére, vörös és barna libériájú kapus állt őrt, feltürt karimájú kalappal a fején és ezüstgombos, aranybojtos bottal a kezében.

— Tudja-e, kinek a palotája ez?

— Bonelli báróé, a miniszterelnöké és belügy-miniszteré.

— Jól mondja. De tudja-e, kié volt ez a palota azelőtt?

— Az angol Wolsey-é volt úgy-e, abban az időben, amikor a pápaságra áhítozott.

— Az én időmben a pápa atyjáé volt, uram — az öreg Leone báró háza.

— Leone! Ez a pápa családi neve, úgy-e bár?

— Úgy van, uram, és az öreg báró bankár volt és nyomorék. Láttam egyszer ugyanebben a kapu-

ban. Éppen kiszállt a kocsijából, prémekbe takarva és egy tucatra való markos szolga görnyedt és hajlongott a lába körül. „Báró úr!“ „Méltóztatik sétálni excellenciádnak?“ Féllábával a sirban volt és minden reményét a fiába vetette, „A fiam“, szokta volt mondani, „Rómának egykor leggazdagabb embere lesz; gazdagabb, mint minden római hercegek együttvéve és magára vessen, ha nem lesz pápa.“

— De, *úgy* látszik, lett.

— De még sem *úgy*. Midőn az apja meghalt, eladta mindenét, s minthogy közeli rokona nem volt, minden fillérét a szegényeknek adta. Így történt aztán, hogy az öreg bankár palotája az olasz miniszterelnök — e hittagadó, ez Antikrisztus — kezébe esett.

— E szerint a pápa, *úgy-e* jó ember?

— Hogy jó ember-e? Egyáltalán nem is ember, hanem angyal! Csak két vágya van az életben: az egyház dicsősége és a jövő nemzedék jóléte. Arra áldozta örökségének felét, hogy otthonokat alapítsanak szegény fiúk számára, az egész föld kerektségén.

Az ifju római szeme elkalandozott a franciáról s egy meglehetősen rozzant, egylovas bérkocsira esett, mely épp akkor érkezett a térre és megállt a félelmetes vén palota árnyékában. Csak egy ember ült benne, egy férfit, kinek puha fekete kalap volt a fején. Rendjele nem volt, de jöttére mégis általános mozgás támadt és minden tekintet feléje fordult.

— Hallgasson reám! — mondotta az öreg katonára, — el fogok mondani önnek valamit s abból megismerheti a pápát és ha bárki mást mond önnek róla, megesküdhetik reá, hogy hazudik. De Raymondnak hívnak és pápai zuáv-kapitány voltam. Igen, uraim, megsebesültem azon a napon, midőn az olaszok bevonultak Rómába és ez a seb soha sem

gyógyult be. Jó feleségem odahaza volt Versailles-ben, midőn megkapta a táviratot, hogy bajom történt és hogy Róma elveszett; ágynak dőlt és azon a napon született meg a fiunk. A hír megölte, Isten nyugasztalja lelkét, de mielőtt meghalt volna, papot hívott és megkeresztelték a gyermeket.

Az ifju római alig hallgatott reá. Szeme azon a feketekalapos férfiun pihent és hallotta ezt a nevet: „Rossi Dávid!“ mely végigmorajlott az ember sokaságon, mint ahogy átsuhan a virradat első szele a tengeren.

— Nos hát, uram, húsz évvel ezután arra vágytam, hogy vegyék fel az egyik fiamat a pápa nemes testőrei közé. Csak havi száz korona, de ketten közülök mindig a Szentatya körül vannak. Nem volt több uram, mint három megüresedett hely és én megkértem egy nappal. „Hadd beszélék magával a Szentatyával“, — mondtam. „Mindhiába“, felelte a másodtitkár; „a kinevezés már megtörtént és a Szentatya nem szereti, ha zaklatják.“ „Csak vezessen eléje“, mondtam, s ő teljesítette kívánságomat. De igaza volt — mert a Szentatya nagyon haragos volt. „Monsignor“, szólt, „miért nem mondtotta meg neki, hogy a kinevezés már megtörtént?“ „Megmondtam, szentséges atyám, de ő ragaszkodott hozzá, hogy szentséged elé járulhasson“, amire a pápa elsápadt és felállt, hogy elbocsásson. „Szent-séges atvám“, mondtam én, „várjon még egy pillanatig. Nem emlékezik-e Fineász feleségének történetére Sámuel könyvében?“ „Mi van azzal?“ „Fineász felesége Ikhabodnak nevezte el a fiát, mert atyját megölték a csatában és mert ugyanazon a napon elvették az Isten ládáját.“ „No, és?“ „Nem emlékezik reá, Szentatyám, hogy milyen nap ez a mai? Évi fordulója annak a napnak, midőn az olaszok bevonultak a Porta Pián és a pápa elvesz

tette a szent várost. Én megsebesültem azon a napon és az a seb nem gyógyult be soha; és aznap született meg a fiam is, s az anyja, aki meghalt, Ikhabodnak nevezte el, mert elvették az Isten ládáját és odalett Izrael dicsősége.“

— És mit mondott erre a pápa?

— „Monsignor“, — mondotta — „húzza ki az egyik nevet, amelyiket akarja és írja be helyette de Raymond Ikhabodot.“

A büszke öreg franciának összeszorult a torka, a szeme könnyes volt, de az ifju római szárazan így szólt:

— Nem tudja történetesen hogy ki az ott? Az a kocsiban ülő férfi az alatt a hölgyekkel teli erkély alatt? Lehetséges-e, hogy Rossi Dávid?

— Rossi Dávid-e, az anarkista?

— Vannak, akik annak hívják. Ismeri?

— Nem, semmi esetre sem, — bizonyára nem — csak a cikkeit ismerem az ujságokból.

— Oh, igen, persze! A *Virradat*-ban megjelent cikkeit észreveszik egész Európában, s őt magát okvetetlenül épp úgy ismerik Párisban, mint Rómában.

— Semmit sem tudok ez emberről mást, mint azt, hogy ellensége Ő szentségének.

— És ma reggel mégis kérvényt akar átadni a pápának.

— Lehetetlen!

— Nem hallott róla? Azok ott a zászlókkal és jelvényekkel a követői.

Egy sor munkásemberre mutatott, akik a bérkocsi körül sorakoztak zászlaikkal, melyeken efféle fölírások álltak: „Garibaldi-Klub“, „Mazzini-Klub“, „Köztársasági szövetség“ és „Az emberek köztársasága“.

— Barátja, az Antikrisztus, — s a válla fö-

lött a palota felé mutatott — adót vetett a kenyérre, hogy több hadihajót építhessen és Rossi fellázadt ellene. „Adóztasson meg“, mondotta, „mindent, amit csak akar, de ne vessen adót arra, amiből a nép él. Elméletben ez igazságtalanság, gyakorlatban zsarnokság és ez ellen nincs más módja a tiltakozásnak, mint a kés.“

— Hm! Csakúgyan úgy néznek, mintha kést rejtegetnének a zsebökben.

— Most pedig, hogy kudarcot vallott a sajtóban, a parlamentben és a Kvirinálban, eljön a pápához kérni, hogy vállalja el az egyház hagyományos közbenjáró szerepét a szegények és az elnyomók közt — szóval, hogy tiltakozzék a militarizmus ellen, mely hatalmába ejti Európát, s melynél nagyobb csapás nem rágódott az emberiség testén, mióta Szent Mihály hüvelybe rejtette kardját a vén Angyalvár fölött.

— Képtelenség!

— Vajjon?

— Ki előtt tiltakozzék a pápa? Az olasz király előtt, aki elrabolta tőle szent városát? Szép is volna, térden csúszni a rablóhoz, aki megkoppasztotta az embert! És kinek a szavára tiltakozzék? Legádázabb ellenségének szavára? Ostobaság!

— Ön tehát áll amellett, hogy Rossi Dávid ellensége a pápának?

— A leghalálosabb ellensége az egész világon.

HARMADIK FEJEZET

Az, kit a francia illetén váddal illetett, eléggé ártatlan embernek látszott, amint ott ült egylovas bérkocsijában az öreg Leone báró komor palotájának árnyékában. Első tekintetre harminc és egynéhány évesnek látszott, nagy, karsu termetű, kissé

hajlott, hosszú, arca simára borotválva, szeme nagy és fekete, és sötétszínű haja a rövid fürtök szinte afrikai bőségével takarta fejét. De jobban szemügyre véve, fel lehetett ismerni rajta azokat a jellemző vonásokat, melyeket a köznéppel való szoros érintkezés szokott kölcsönözni s melynek hiányában senki sem remélheti, hogy vezére legyen egy nagy mozgalomnak.

Volt valami ábránd és titkolt szomorúság e szemekben, melyek többnyire, mintha egy más létnek képzetein révedeztek volna; de volt erő is sötét pillantásukban, midőn a hozzá közel álló dolgokra estek. Gyöngédség és érzelmesség honolt e mozgékony ajakon, de szilárdság és elszánt akaraterő is; és e sötét, barna arc egész kifejezése, melyen volt jóság, némi bágyadtság, sok nyájasság és emberszeretet, s nagy szelidséggel párosult fáradt mosoly, oly emberre vallott, kinek végtelenül nagy szíve van, melyben az emberiség baján érzett szánalom tüzes kemencéje és az emberiség megváltozásába vetett remény égő csipkebokra lángolt.

Attól a perctől fogva, hogy Rossi Dávid megérkezett, valami zsibongó nyugtalanság támadt a levegőben; időről-időre emberek közeledtek hozzá és beszéltek vele, s az a bágyadt mosoly átsuhant fáradt vonásain és lassankint újra eltűnt. Kis idő múlva, mintha meg akarta volna rögzíteni személyes benyomásokon kelt véleményét, tollat, papírost vett elő és írni kezdett a térdén.

Eközben a körülötte levő fürge, élesszemű sokaság, a fényes, csodálatos, béketűrő latin faj — ezek a nagy gyermekek, amilyenek Shakespeare szerette őket — jókedvű ingerkedéssel űzte el a várakozás unalmát. Egy bozontos sörényű, hangos szavu nagy emberalak, palackkal a kezében, előlépett, a tisztelet és a bizalmasság vegyülékével kö-

szöntötte a lehangolt vezért, aztán felkapaszkodott a bakra a kocsis mellé és a világ legmélyebb basszus hangján a legfuresább mókázásba fogott. A nép igazi gyermeke volt és vad külseje alatt gyermeki szív dobogott. Az ember nem állhatta meg nevetés nélkül, ha reá nézett és az a hangos kacaj, mellyel merész bohóságait kísérte a nép, bizonyosságot tett róla, hogy kiváltságos kedveltje volt mindenkinek. De az a lehorgasztott fej néha-néha fölemelkedett írásáról és megszólalt nyugodt feddő hangon:

— Brunó!

Ilyenkor a bozontos fej odafönn a bakon hirtelen megfordult, bocsánatkérő mozdulattal lehajolt és tíz másodperc múlva még bolondabb túlzásokba esett.

— Fékom teremtettem! — s egyik kezével megtörülte homlokát a hátra csapott kalapjának pereme alatt, a másikba pedig a palackot tartotta. — Meleg van! Átkos kutya kormány, meleg van, ha mondom. Kell egy ital bor, testvér? Hogyan is mondja az ábéce-könyv — amikor az egyik szegény segít a másik szegényen, névet az Isten. Jó most a pellagrának, mert a kormány adót vetett a sóra. Tiszteljen meg karabiniere bácsi! — és odakinálta a palackot egy fegyveres rendőrnek. — Nem teszi meg? Csakugyan nem! Bocsánat a tévedésért, uram; elfelejtettem, hogy az öreg vérszopó éppen rá nézett, — így szólva, hüvelykujjával hátrafelé mutatott a vállán keresztül, a miniszterelnök palotájára. — „Megint anarkista összeesküvés! Gyilkos merénylet egy rendőr ellen!“

— Brunó!

— Bocsánat, uram; a nyelv nem töri el a csontot! Minden kormány rossz és a legrosszabb kormány a legjobb!

E pillanatban egy gyöngé öreg ember tört utat

magának a kocsihoz. Látna jöttét, Rossi Dávid fölállt és kinyújtotta kezét. Az öreg ember megragadta, de nem szólt semmit.

— Beszélni akar velem, atyám?

— Még nem szólhatok, — mondotta az öreg, s a hangja reszketett és szemét elborította a könny.

Rossi Dávid kiszállt a kocsiból és a szabadkozó öreget barátságos késztetéssel a helyére ültette.

— Carrarából jövök, uram, s ha hazamegyek és elmondom nekik, hogy láttam Rossi Dávidot és beszéltem is vele, nem fognak hinni a szavamnak. „A jövőbe lát“, mondják majd, „mint valami Isten-csinálta kalendárium.“

Épp ekkor mozgalom támadt a tömegben, egy parancsoló hang elkiáltotta: „Utat!“ s a következő pillanathban Rossi Dávidot, aki kocsijának lépcsője mellett állt, majd hogy el nem gázolta egy kétlovas, fényes uri fogat, melynek bakján aranysújtásos, skarlátszín libériás kövér angol kocsis ült.

Rossi Dávid barna arca valami nagy indulattól egy pillanatra elborult, de aztán újra nyájas színt öltött és megint az öreghez fordult, reá se vetve szemét a hintóban ülőre.

Ez egy hölgy volt. Nagy, merészen teltségre hajló alak és szokatlanul szép. Dús haja, mely mélyen a homlokára hajlott, fényes, hollófekeete volt és visszaverte az arcára eső napsugarat. Arcbőrének valami aranyos árnyalata volt, ibolyaszín szemével egykedvűen nézte a világot. Kocsija a palota kapubejárója elé kanyarodott és a portás — ezüstgombos botjával — futva és hajlongva jött elő fogadására. Ő pedig felállt, tudva, hogy sok szem néz reá és minden elfogultság nélkül jártatta körül szemét a sokaságon.

Köröskörül mogorván s hallgatagon, szinte ellenségesen állt a nép s ha valaki éljenezni talál e

pillanatban, rögtön kész lett volna reá az ellentüntetés. De ugyanakkor valami elszántság látszott ezen a nyílt homlokon és e szilárd mosolygáson, mely mintegy mondani látszott, hogy ha pisszenni merne valaki, majd megmutatná, ki itt az úr.

Arca nem az az arc volt, minőnek a festők a büntelenség és a szeplőtelenesség eszményképét festik; fenséges teremtés volt, a nőiségnek abban az első virágzásában, mely legdicsebbben mutatja Isten alkotó erejét.

Fölemelt a koci kék selyempárnáiról egy félig megnyírt fekete uszkárkuttyát, melvnek kék szalagcsokor volt a homlokán, a hóna alá vette, átment a gyalogjárón és belépett az udvarba, erős rózsailatot hagyva maga után.

Csak most szólaltak meg az emberek:

— Donna Roma!

Ez a név lihegő suttogásként szállt át az embertömegben, halkán, természetfölötti módon, mint a denevér röpte a sötétségben.

NEGYESEDIK FEJEZET

A báró meghívta egy csomó ismerőst, hogy palotájának a térre néző ablakaiból és erkélyeiről tekintsék meg a pápa körmenetét és a meghívottak már fél tíz előtt gyülekezni kezdtek.

A zöldelő udvaron a tekintélyes ajtónálló fogadta őket, a sötét kőlépcsőn a térdnadrágos, sárgaharisnyájú lakájok, a csarnokban, ahol letették felöltőjüket és kalapjukat, több hajporos parókájú lakáj és az első fogadóteremben, mely a középkor sárga és aranyos színében pompázott, a frakkos Felice, a báró belső komornyikja, aki ünnepélyes, siri hangon így szólt hozzájuk:

— A báró úr bocsánatot kér excellenciádtól! A tanácskozó-teremben van elfoglalva a miniszter urakkal, de reméli, hogy mihamarább felszabadul. Talán helyet foglal excellenciád a loggiában?

— Házigazdánk eszerint minisztertanácsot tart, tábornok? — szól az angol nagykövet.

— Úgy látszik, amolyan haditanács-féle. Nyilván a mai nap eseményére vonatkozik és főbenjáró, sürgős dolgokról van benne szó. Bizonyára ismeri őt, lady Wise?

Az angol nagykövet felesége csak futólag ismerte a bárót. Férje csak nemrég adta át megbízó levelét a Kvirinálban és teljesen új emberek voltak még Rómában.

— Nagy ember ő, tábornok, hacsak felerésze is igaz annak, amit róla hall az ember.

— Nagy ember? — mondotta az amerikai. — Igen is, nem is, sir Evelyn, amint vesszük. Bonelli bárót némely híve az ország legnagyobb emberének tartja — nagyobb, mint maga a király — és olyan államférfinak, aki nagyon is nagy Olaszország számára. Azt mondják róla, hogy egyike azoknak a hatalmas egyéniségeknek, kiknek minden sikerül s akiknek szavát kénytelenek megfogadni még az uralkodók is. Minden bizonnyal nagytehetségű férfiú, féktelenül büszke, roppantul bátor és határtalanul gazdag. Nagy erőssége, hogy származása előkelő és családja egyike a legrégebbeknek. A hadsereg bálványozza és szinte azt hinné az ember, hogy tekintélyével képes volna irányt szabni nemcsak a parlamentnek, hanem a királynak is. Mondják is, hogy a király minden ellenvetés nélkül megengedné, hogy diktátori hatalmat ruházzanak reá és úgy látszik, a parlament is kész volna kikiáltani örökös miniszternek. Ez a kép egyik oldala, sir Evelyn.

— És a másik?

Potter tábornok pillantást vetett egy elfüggönyözött ajtó felé, honnan időről-időre eltompult hangzavar hallatszott át hozzájuk, aztán így szólt:

— Féktelen parancsoló természet, a cézárizmusnak és a kormányzat minden pogány eszményképének megtestesülése. Olyan miniszter, aki inkább a feje, mint keze a királynak s aki a király kegyét annak a véletlen körülménynek köszöni, hogy a király gyenge és babonás és szinte fél a Kvirinálban lakni, mert a papok háza volt, holott ő erős és kételkedő és nyugodt lélekkel volna képes aludni Szent Péter székében is. Mélyen megveti a közvéleményt, a képviseleti kormányzatot és az emberi jogokat, mint Napoleon és megátalkodott, cinikus lelkű hittagadó és nyílt ellensége az egyháznak, mint Voltaire.

— Szóval, amint az ellenségei mondják, kegyetlen zsarnok és ráadásul, ugy-e bár, a militarizmus védője is?

— A militarizmus a rögeszméje, vágyainak netovábbja pedig az, hogy Olaszországot egykoron vagy egymagában vagy másokkal szövetkezve, a világ leghatalmasabb országává tegye a fegyverek erejével; vagy, ha ez kivihetetlen volna, hogy Európa diplomáciai középpontjává tegye az új életre kelt Rómát.

— És a nép?

— Természetesen gyűlöli az adók súlya miatt, amellyel tönkre teszi a nemzetet, ahelyett, hogy — mint hiszi — lábra állítaná.

— És a papság, az udvar és az arisztokrácia?

— A papság fél tőle, az udvar gyűlöli s a római arisztokrácia engesztelhetetlen ellensége.

— De ő mégis csak uralkodik rajtuk?

— Igen, vasvesszővel — a népen, az udvaron,

a hercegeken, a parlamenten, sőt a királvon is — és úgy látszik, még csak egy ki nem elégített vágya van: semmivé tenni a Vatikán utolsó, még el nem vett jogait és parancsolni magának az öreg pápának is.

A hölgyek kacagtak. — És mégis idehív bennünket, hogy az erkélyéről nézzük a pápa körmenetét.

— Talán azért, mert azt hiszi, hogy ez az utolsó, melyet látni módunkban lesz.

— Bellini hercegnő és don Camillo Murelli, — szólalt meg Felice siri hangja az ajtó felől.

Egy időses arisztokrata szépség, rezgő fehér tollal a kalapján, egy kicsiny, könnyüléptű, szőke, kissé már elvirágzott asszonyi dahlia lépett be egy halovány római ifjuval, ki a legujabb angol divat szerint volt öltözködve és szemüveget viselt a fél-szemén.

— Ön és templomba, don Camillo?

— Hallottam, hogy olyan istentiszteletről van szó, aminő csak egyszer esik meg minden száz esztendőben és úgy véltem, kedves tábornok, hogy nem volna helyes, bevárni a következő alkalmat, — szólt az ifju római.

— És kegyed, hercegnő? Vallja meg, a tömjén illata csábította-e a pápa körmenetére, vagy a járókelők parfümjé?

— Badarság, tábornok! — felelte az asszonyka, az amerikai karjára koppantva a lorgnettejével. — Ki jönne imádkozni az efféle szertartásra? Senki a világon és ha maga a Szentatya mondaná is . . .

— Oh! oh!

— Egy nézetem vagyok a hercegnővel, — mondotta don Camillo. — Ki venné komolyan a Miserere-t, mikor az élet himnusza szól a lelkében? Ki gondolhatna az isteni szenvedésre, mikor ez a ra-

gyógó reggel és e vidám sokaság derűje életre kelti az emberi szenvedély minden titokszerűségét? Nézze!

Kiléptek az erkélyre és alulról zsvajgás hangzott fel hozzájuk, hasonló az Oceán zúgásához, melyet a tengerjáró hajó fedélzetén állók hallanak.

— A Miserere vagy a *mise-en-scène* csábítja őket ehhez a látványhoz?

— Erre eszembe jut, — mondotta a kis dahlia, — hogy hol van donna Roma?

— Igen, csakúgyan, hol van donna Roma? — mondotta az ifju római.

— Hiányzott-e valaha donna Roma, Bonelli báró fogadó napjáról? — mondotta a dahlia, sokat jelentő kacajjal.

— Ki az a donna Roma? — kérdezte az angol nagykövet.

— Santo Dio! Ez az úr nem tudja, hogy kicsoda donna Roma!

A fehér tollak megrezdültek, a rizsporos arc hátrahajlott, a kicsiny, szikrázó szem lezárult és a társaság kacagott és helyet foglalt a loggiában.

— Donna Roma, tisztelt uram, — mondotta az ifju római — példaképe azoknak a szép hölgyeknek, kik megjelennek minden nemzet történetében trójai Heléna ideje óta; egyike azoknak a kiváló teremtéseknek, kiknek szép szeme és rózsás ajka szerepet játszik az államéletben.

— Szegény állam! — kacagott a hercegnő.

— A nemzet gyümölcsöskertjében ő a virágok virága. Bárhová lép, nyomon követi az imádat illata és mindenki utat nyit előtte, mint valami királynő előtt. A szépség és az előkelőség világának ő a fejedelemszönya, aki maga állapítja meg magának a magaviselet és az erkölcs szabályait.

— Szegény erkölcs!

— Azonosította-e valaha magát Róma történetével egy ily nembeli hölgy a mostanihoz hasonló pillanatban? — szólt az angol diplomata.

Az ifju római mosolygott, félrehajtotta fejét és széttárta karját, a tenyerét befelé hajtva, mintha valami láthatatlan harmonikán játszanék.

— Miért nevezte ki a miniszterelnök hogy is hívják urat? — Donna Roma! Miért csapta el hogy is mondják urat? — Donna Roma! Miféle asszonyi befolyás varrta a nemzet nyakába ezt vagy amaszt? — Donna Roma! Kitől erednek a címek, a rendjelek és a kitüntetések? — Donna Roma! Ki szelídíti meg a csökönyös politikusokat és teszi őket a miniszter aláztos szolgálivá? — Donna Roma! Ki szervezi a nagy jótékonyági bizottságokat, ki gyűjti a pénzalapokat és ki osztogatja szét? — Donna Roma! Mindig és mindig csak donna Roma!

— Eszerint hát Olaszország még nem szabadult meg a szoknyapolitikától?

— Hogy nem szabadult-e meg? Majd csak az utolsó harsonaszóval. A kedves donna Romával alig. Könnyű gráciájával és a szerelemnek két szép szemében levő nehéz ütegeivel egymaga elveszi egy nagy főváros esztét és — pillantást vetve a lefüggönyözött ajtóra — rabságában tart egy nagy minisztert.

— Ez az, — és a fehér tollak szaporán billegtek fel s alá.

— Ezért teszi tul magát minden bevett szokáson és senki sem meri szóvá tenni a dolgot a kalandok terén.

— Két telivér lovat hajt minden délután a korzón és azzal a gondolattal jár, hogy legközelebb automobilt vásárol.

— Annyi az adóssága, hogy elsüllyedne alatta

egy hajó, de azért úgy röppen át az életen, mintha sohasem tudta volna, hogy mi a szegénység.

— És csakugyan nem tudta?

A hangok a lefüggönyözött ajtó mögött a szoktónál hallhatóbbak voltak ebben a pillanatban és az ifju római közelebbre húzta székét.

— Donna Roma, kedves uram, egyetlen gyermeke volt Volonna hercegnek. Senki sem említi már ezt, csak suttogva beszélnek róla. A Volonnák régi pápai család voltak, valami hivatalt viseltek a pápa udvarában, de az ifju herceg szabadelvű volt és ifjusága letört a század közepének viharai közt. Mint a forradalom gyermekét, a pápai kormány ellen szőtt összeesküvése miatt száműzték Rómából, s midőn a pápa kivonult, a király pedig bevonult, ő még mindig köztársasági volt, összeesküdött az uralkodó király ellen, tehát pártütő volt. Eközben bejárta egész Európát és Genfből Berlinbe, Berlinből Párisba ment. Végre Londonban, a hontalanok hazájában lelt menedéket és ott feledségbe merült. Némelyek azt mondják, hogy felvett név alatt orvosi gyakorlatot folytatott, mások szerint szegényül élte napjait London olasz negyedében, szítva a forradalmat száműzött honfitársai közt. De az az egy bizonyos, hogy életének későbbi szakában, mint összeesküvő, visszatért Olaszországba — barátai azt mondják, visszacsábították — királygyilkosság tervének vádjá miatt elfogták és minden szó és vizsgálat nélkül Elba szigetére szállították.

— Domicilio Coatto — ördögi és bolond gondolat, — mondotta az amerikai nagykövet.

— Tehát ennyiből állt a Volonna herceg esete?

— Csak ennyiből, — mondotta az ifju római.

— De tíz vagy tizenkét évvel azután, hogy letűnt

a színtérről, egy szép leányt hoztak Rómába s mint leányát mutatták be.

— S ez a leány donna Roma volt?

— Az volt. Ifjusága és szépsége egymagában is elég lett volna, hogy magára vonja a közérdeklődést oly városban, mely a szépség hódolatának él, de neki volt még egy nagy előnye: az, hogy az ország leghatalmasabb embere mutatta be a társaságnak.

— Bonelli báró?

— Az egygyé lett Olaszország miniszterelnöke! Kitünt, hogy szegről-végről rokona volt a menekültnek és Londonban járva, megtudta, hogy a herceg száműzetése idején, feleségül vett egy angol nőt és egy kis leányt hagyott árván. Végre megtalálta a gyermeket — a jó ég tudja, hogyan és hol; de mondják, hogy az a szennyes történet, melyet az önök lady Hamiltonjának ifju koráról beszélnek, valóságos pásztori költemény donna Roma kalandjaihoz képest.

— *Madonna mia!* — mondotta a kis hercegnő és a tollbokrétá megint erősen billegett föl s alá.

— A nagy név iránt érzett részvétből elvállalta a leány gyámságát, tanulni Franciaországba küldötte és végül Rómába hozta és a Trinità de' Montin rendezett be számára lakást, egy öreg nagynéni fölügyelete alatt, aki épp oly szegény, mint az unokahuga és valamikor nagy kokett hírében állt.

— No, és?

— És? — megint játszani kezdett a láthatatlan harmonikán. — Oh, ki mondhatná meg azt, drága barátom, hogy mi történt azután? Mi csak a látszatból ítélnénk; donna Roma gyönyörű teremtes, Páris leghíresebb szabói öltöztetik selyembe s ő az uralkodó csillagzat Róma asszonyainak felelő részén.

— És a nagynénije most rendszerint ágyban fekvő beteg, — mondotta a kis hercegnő — és ő egyedül megy mindenüvé, mint Angliában szokás; s hogy fedezetet mutasson ki az extravaganciáira, mert tudja mindenki, hogy atyjának birtokait elkobozták, szobrászattal is foglalkozik és pazar műtermet rendezett be magának, mely tele van nimfákkal, Kupidókkal és emberi testrészekkel.

— Ahol — tette hozzá az ifju római — fölkeresik és körülrajongják e világ nagyjai, s ő hizelkedésüket azzal a szép szájjal viszonzozza, mely épp úgy hozzá van szokva a szerelem édességéhez, mint a sors szigorához.

— És bár a tehetségnek szikrája sincs benne, oly megrendeléseket kap, melyeket örömmel vállalának el Olaszország legkiválóbb szobrászai.

— És mindezt, minő érdeménél fogva? — kérdezte az angol.

— Annál az érdeménél fogva, — megint előkerült a láthatatlan harmonika — hogy Bonelli bárónak ő a jó barátnője!

— Mit ért ezzel?

— Semmit és mindent! — mondotta a hercegnő, különös nevetéssel.

— Rómában, kedves barátom, — mondotta don Camillo — megtehet egy asszony mindent, amit akar, de csak addig, míg gondja van rá, hogy az emberek ne beszéljenek róla.

— Oh, mint látom, ön sem teszi soha, — mondotta az angol diplomata. — De miért nem hárítja el róla ezt a veszedelmet a báró, azzal, hogy bárónévá teszi?

— Azért, mert a bárónak már van bárónéja.

— Élő felesége?

— Élő és mégis halott!

A hangok a lefuggöngyözött ajtó mögül ismét

áthallatszottak s azok, akik ismerték a bárót, hallották, hogy odabenn valaki az asztalra csapott, ami az ő szokása volt, hosszúságában vagy ingerültségében.

— Szomoru történet az, sir Evelyn, — mondotta az ifju római. — Egy asszony, kit akarata ellenére adtak férjhez — egy szőkefiú, elmélázó szemű leány, valóságos gyermek még — keservesen szokog a menyegzője napján, de utóbb megleti vigasztalását egy fiatal tisztben, aki, mint ő maga is, él és hal a táncért. A fiatal asszony egyszer, bacchánsnőnek öltözve, megjelenik egy álarcosbálon fehér tunikában, karjai meztelenek s a testhezálló ruha elárulja minden idomát. Éjfélig táncol a fiatal tiszttel, akkor megjelenik a férje, reá adja a prémes bundáját és szó nélkül felszállanak együtt a kocsiba. Útjuk hosszú és sötét. — „Hova megyünk?“ kérdezi az asszony és a férj ezt feleli: „Kiadtam rendeleteimet!“ Végre a nő reszketve és borzadva kiszáll a férfi őseinek otthonában, egy ősrégi kastély előtt, az albán hegyek között. „Itt fogod eltölteni életed hátralevő részét“, mondotta a férj. Nem telt bele egy év és az asszony gyógyíthatatlan bárgyúságba esett, a férj pedig visszatért Rómába és az emberek közé.

— Borzasztó!

— De miért is vetik magukat a férfiak nyakába az ily meggondolatlan teremtések? — mondotta a hercegnő.

— Amit donna Romáról mondott nekem, azt a benyomást kelti bennem, hogy mások többet vették ellene, mint ő mások ellen, — mondotta az angol nagykövet. — Azt hiszem, hogy a báró, mint a legtöbb férfi a keleten, csak keleties, hogy úgy mondjam: bibliai fogalmat alkot magának az asszonyokról, ami egyáltalán nem érinti politikai

egyéniségét. Roma! Névnek olyan, mintha muzsikaszó hallatszanék. Azt mondja kegyed, hogy Angliában született? Valószínűleg Sohoban, a szegények városrészében. Talán angol alattvaló még most is! Ebben az esetben bizonyos fokig az én protégéem és ha valamikor szolgálatára lehetek...

A fehér tollak valósággal táncot jártak a hercegnő ragyogó kis szemei fölött.

— Újabb hódítása donna Romának! Igen, igen! Ki-ki a maga ízlése szerint!

ÖTODIK FEJEZET.

A függöny ketté vált és három úr jelent meg a küszöbön. Az első sovány, magas férfi volt, körülbelül ötven éves; okos fő, éles, kemény vonásokkal, mint a gránit; szeme villogott a sűrű szemöldöke alatt, fekete, a sudarán fölfelé pödört bajusza volt és nagyon rövidre nyírt ősz haj koszorúzta magas homlokát. Bonelli báró volt. Kifogástalanul volt öltözködve, első tekintetre figyelmet ébresztő alak, az egész ember a szilárd eltökéltség és az akaraterő benyomását keltette.

A mellette álló két férfi egyike olyan volt, mintha karddal vagy baltával faragták volna ki arcát, jólelkű, barátságos embernek látszott, de egyben nyersnek és bárdolatlanak; a másiknak hosszú, keskeny feje volt, olyan, mint a tyúk feje, alakja vézna, egyéniségében az önteltség és a szolgálkúság különös vegyülete.

A loggiában levő társaság fölállt, s kölcsönös üdvözlés és bemutatkozás következett.

— Sir Evelyn Wise, uraim, Anglia új nagykövete, Morra tábornok, a mi hadügyminiszte-

rünk, co
küünk. E
ter azok
akik pe
az esem
a comm
künn.

A r
szélt, m
lellit, m
kísérte.

—
tön tart
rendet
akár si

—
eltávozo

—
kiáltott

—
semmi
hogy a
tüntetés

—
zavargá

—
arisztok
ség váro
Róma n
város, t
ben. P
jobbára
relem u
lyel szár
gálatban

Hall C

rünk, commendatore Anegelelli, a mi rendőrfőnökünk. Ezer bocsánat, hölgyeim! A belügyminiszter azok közé az emberi parányok közé tartozik, akik percről-percre élnek és valóságos játéklabdái az eseményeknek. Kérem bocsássanak meg, uraim, a commendatorenak, sürgős teendők várják odakünn.

A miniszterelnök világosan és határozottan beszélt, mint aki megszokta a parancsolást, s Angelellit, midőn minden irányban meghajolt, az ajtóig kísérte.

— Ha észre venné, hogy zavargás készül, rögtön tartóztassa le a vezetőket. Az első ember, aki rendet bont, az első legyen, akit elfogat, mindegy, akár sipkát visel, akár reverendát.

— Úgy lesz, excellenciás uram, — és a rendőrfő eltávozott.

— Zavargás! Rendbontás! *Madonna mia!* — kiáltotta a kis hercegnő.

— Legyenek nyugodtak, hölgyeim. Nincs semmi baj! Csak tudomására jutott a kormánynak, hogy a pápa körmenetét némelyek rendbontásra és tüntetésre akarnák kihasználni.

— Lehetséges-e, hogy excellenciád anarkista zavargástól tart? — kérdezte az angol nagykövet.

— Rómában? Nem! Róma az álmoság, az arisztokrata nyugalom, a jóindulatu közömbösség városa. Zúghat és forronghat az egész világ: de Róma minderre csak mosolyog: Róma az örök város, telve rendületlen hittel a saját rendeltetésében. Proletársága mozdulatlan tömeg; előkelői jobbára henyék és lézengők, istennőjük: a Szerelem udvarában; középosztálya az egyetlen, melyel számot kell vetni és valamennyien polgári szolgálatban állnak, tehát szem előtt tartják a törvényt.

De a pápa hazátlan ember, aki megtiltotta hiveinek, hogy hazafiak legyenek és részt vegyenek az olasz közéletben. És könnyen meglehet, hogy a piazzán vagy az utcán lézengő ember azt képzei, hogy ez a századvégi ünnep első lépés a nemzetközi keresztény szocializmus egy neméhez, melyben a Szent-
 atya a nép pártján áll a királyokkal és a kormányokkal szemben. Pedig a valóság az, hogy a Vatikán propagandája ellenkezik a demokráciával s a mostani pápa kifejezett vezérharcosa a Vatikán politikájának, mely egy ember korlátlan uralmát tüzi célul.

— Pedig a papjai, kiket a saját akadémiájában nevelt, mégis szabadelvű pápának mondják, — vetette közbe az angol nagykövet.

— Az én akadémiám papjai jobban tudják ezt, excellenciád. Az élete valóságos megtestesülése ennek a képtelenségnek: — egy nép főpapja.

A báró kérte vendégeit, hogy üljenek le, ő maga pedig háttal egy nagy kandallónak támaszkodott és a következő képet vetette a pápa élete folyásáról:

— Atyja római bankár volt, ebben a házban lakott, és az ifju Leone, elvégezve a jezsuiták iskoláját, tagja lett a nemes testőrségnek. Csinos, művelt ifju volt, szerette a nagyvilágot és a társaséletet, szóval: világfi volt. Az atyja nem örült ezen, mert fiának az egyházi téren remélt nagy jövőt. Nézeteik nem egyeztek meg egymással; végre találak számára hivatást s az ifju néhány évig a külföldön élt. Az öreg bankár halála visszaszólította Rómába, hol közcsodálkozásra, búcsút mondott a világnak és az egyház karjai közé vetette magát. Hogy miért tette, nem tudta meg senki.

— Talán valami szívbeli ügy miatt, kedves

báró, —
 kinttette.

—
 semmi. N
 az ifju k
 sége me
 Midőn a
 és a bal
 nyomoru
 hogy sz
 talanul
 küldötté
 embersz
 miatt v
 hajjal, r
 kat oszt
 nak élé
 elhárith
 fordult
 mokban
 térden a
 a Camp
 egyezése
 kardinál
 tatorra,
 conclave
 noki tes
 maximus

A

—
 papjából
 Tekintél
 nagyobb
 Ennél fog
 uralma

báró, — mondotta a kis hercegnő, elolvadó tekintettel.

— Nem, hercegnő; efféléről nem hallatszott semmi. Némelyek ugyan beszéltek olyasmit, hogy az ifju katona megházasodott Angliában, s a felesége meghalt, de bizonyosat nem tudott senki. Midőn aztán fejedelmi vagyonával a bűn irtására és a balsors enyhítésére vetette magát Róma legnyomoruságosabb utcáin, a társaság azt mondotta, hogy szocialista lett a bankár fiából. A nép határtalanul szerette. Utóbb, kívánsága szerint, visszaküldötték Londonba. Ott is éveken át élt ennek az emberszerető szenvedelmének. De egészségi okok miatt visszahívták Rómába és visszatért hófehér hajjal, mint negyven éves férfiú. Ekkor már milliókat osztott szét és a pápa a nemes papok akadémiajának élére akarta állítani, de ő engedelmet kért, hogy elháríthassa magáról ezt a kitüntetést. Ezután megfordult mint apostoli delegátus az Egyesült-Államokban, majd mint nuncius Spanyolországban, és térden állva kérte a pápát, hogy egyszerű lelkészül a Campagna Romanában maradhasson. Végre beleegyezését sem kérve, kinevezték püspöknek, majd kardinálisnak, s midőn a pápa meghalt, mint scrutatorra, reá bízta a szavazatok összeszámlálását a conclaveban, és elájult, midőn látta, hogy a bibornoki testület őt választotta meg az egyház pontifex maximusának.

A kis hercegnő a szemét törülgette.

— Akkor aztán nagyot fordult a világ. A jövő papjából pápa lett, aki a mult megtestesülése volt. Tekintély — ez lett most a jelszava. Mi a legnagyobb tekintély a földön? A pápai szentszék! Ennélfogva a legnagyobb dolog a világon a pápa uralma volt. Ha valaki azt mondotta volna, hogy

az a hatalom, melyet Krisztus a helytartójára ruházott, csak lelki hatalom, utolérte az átok! A pápa, Krisztus nevében, uralkodó volt; a legfőbb uralkodó, az emberek testén és lelkén, aki magánál nagyobbak el nem ismert senkit, akinek jogában állt trónra ültetni és trónjuktól megfosztani királyokat, aki legfőbb bírāja volt a földet munkáló szántó-vetőnek épp úgy, mint a koronás királynak!

— Irtózatoss! — mondotta az amerikai.

— Fenséges álom, excellenciád!

— Oh, magam is elismerem fenséges voltát, sir Evelyn; a délibáb fenségét. De ma tanui lesznek az egyház első kudarcának, mely abban a törekvésében éri, hogy urának ismerje el a világ.

— De kedves báró, — mondotta a kis hercegnő, — nem gondolja mégis, hogy valami szívbeli ügy rejtőzködik mind e dolog mögött?

A báró nevetett. — Úgy látszik, hogy a pápa már meghódította az emberiség fele részét; legalább az asszonyokat, mint látom, kivétel nélkül.

Ez egész idő alatt fölhallatszott a szobába a Piazza felől az emberi hangok morajlása, de most hirtelen éles hang támadt, mint egy kilőtt rakéta süvöltése.

— Nézzen ki!

Az ifju római, lenézve az erkélyről, hátrafordította fejét s így szólt:

— Donna Roma, excellenciád!

De a báró már nem volt a szobában.

— Úgy látszik, ismeri már a kocsikerekeinek zörgését, — mondotta don Camillo és a kis hercegnő ajkai összeszorultak, mintha valami fájdalom nyilalt volna hirtelen a szívébe.

A b
hogása és
zott lép
donna R
méltóság
büszkéné

A l
Nem mi
tása töl
testi egé
fejezésén
gása, me
ragyogá
jának n
tóságtel
a szobá
töltötte
legsége
dik át.

követ f

hogy jó
Do
melinbé
uszályu
vényre
csipke-s
ibolyasz
El
dégeit.

ves Mo

HATODIK FEJEZET

A báró visszajöttét selyemalszoknya halk suhogása és lépteivel lépést tartó könnyű, de határozott léptek jelezték. Visszatért, karján vezetve donna Romát, s modorának minden hűvössége és méltóságos nyugalma mellett, megelégedettnek és büszkének látszott.

A hölgy arcáról kedv és boldogság sugárzott. Nem minden lendület nélkül való kecses magatartása tökéletes egészségre vallott és meglátszott a testi egészség sugárzó szemén s arcának vidám kifejezésén. Vonásait fénnel árasztotta el mosolygása, mely úgy látszott, áthatja és a csapongó kedv ragyogásába vonja egész lényét. Harmonikus alakjának minden mozdulata merő elevenség, mely méltóságteljes volt, de természetes is egyben, s amint a szobába lépett, az egészség és a vidámság melege töltötte meg a levegőt, mint midőn a napsugár melegsege könnyű rózsaszínű csalánszöveten szűrődik át.

— Mily kedves arc, — suttogta az angol nagykövet felesége.

— Tagadhatatlanul szép és meg kell hagyni, hogy jól öltözködik, — mondotta a kis hercegnő.

Donna Roma structollas nagy kalapot, hermelinbélésű, testhez álló asztrakánkabátot és hosszú uszályu selyemszoknyát viselt, mely tökéletesen érvényre juttatta telt és kerek idomait, és antik csipke-shawl volt a nyakán, mely igézetesebbé tette ibolyaszín szemének ragyogását.

Elragadó mosollyal köszöntötte a báró vendégeit.

— Nini, ön az, Potter tábornok? S az én kedves Morra tábornokom? *Camillo mio!* — (Ez oda-

szaladt hozzá és megcsókolta a kezét.) — Sir Evelyn Wise Angliából, ha nem tévedek! Félig-meddig angol vagyok magam is és büszke vagyok reá.

Ilyeténképpen végezve a férfakkal, a nők átölelgetésével fejezte be kacérságának kised csatáját.

— Édes Roma! El vagyok ragadtatva, hogy láthatlak! — mondotta a hercegnő.

— Nem bájos? — mondotta az amerikai.

— Egy szót sem hiszek el abból a históriából, — mondotta az angol nagykövet.

Donna Roma nyíltan a szemébe mosolygott sir Evelynnek, s ez visszamosolygott reá, anélkül, hogy maga is észrevette volna. Önkéntelenül átragadt mindenki e nő mosolygása. Rózsás ajka, fogainak gyöngysorával, már magában is mosolyogni látszott és külön mosolygás ült kedves szemepárjában.

Néhány perc mulva élénk társalgásba merült minden jelenlevővel. De azok, akik már ismerték, fesztelen jókedvén és elevenségén át is nyomban észrevették, hogy valami izgalom hatása alatt van és sugárzó arca azt látszott mondani, hogy ez az izgalom a kellemes fajtából való. Szünetlenül babrált a csipke-shawl-jával, mely néha-néha lecsúszott a nyakáról, de az ifju római nyomban feladta ismét. Aztán kacagott, s mintegy csillapítandó magát, kigombolta kabátját a galambszürke selyemruháján, s egy karos széken hátravetette magát úgy, hogy előtűnt csinos cipőjének hegye és késsel himzett harisnyája.

— Azt hiszem, a kút medencéjén dolgozik ma... — szólalt meg a báró.

— Magam is azzal a gondolattal jártam, — felelte lágy, de melegen csengő hangon — s nem hiszem, hogy akadjon Rómában látványosság, mely

érdekelne
azióba jár
most enge

— I

don Cami

— N

akar egy

— S

—

Brunóra

—

— C

biekhez

ványba f

zontos,

vagy nev

szabadel

val mi

shocking

—

—

tudniilli

Piazza

ják elhe

vele. N

hivót f

zalmas

—

—

láltam

ják, sok

tolt fog

tölt az

—

Do

egész t

érdekelne, Rómában, ahol egész éven át procesz-szióba jár a nép; de mit gondolnak, mi hozott ide most engem?

— Bizonyára a művész-ösztöne, — mondotta don Camillo.

— Nem az, hanem a nő ösztöne, aki látni akar egy férfit!

— S ki az a boldog halandó?

— Meg fogom mondani. Brunó; emlékszik-e Brunóra?

— Brunó! — kiáltotta a báró.

— Oh! Nincs abban semmi, — szólt és a többiekhez fordult. — Brunó az én emberem, aki már-ványba faragja szobraimat. Bruno Rocco. Nagy, bozontos, jólelkű medve, mindig dalol, zsörtölődik vagy nevet, és megbízható, mint az acél. Borzasztóan szabadelvű; szociálista, anarkista, sőt nihilista, szóval minden, amire azt szokták mondani, hogy shocking.

— És?

— És mielőtt hozzáfogtam volna a kutam... tudniillik egy kútmedencét készítek a városnak — a Piazza Colonna egy újonnan kiépült részén akarják elhelyezni. Remélem két hét múlva elkészülök vele. Nem akarják megnézni? Vagy igen? Meghívót fogok küldeni önöknek; tudják, egy kis bizalmas bemutatóra.

— De Brunó?

— Oh, igen, Brunó! Nos hát, sehogy sem találtam modellt az egyik alakomhoz... mert, tudják, sok alak lesz a medence körül. A tizenkét aposztolt fogják ábrázolni, középen Krisztussal, aki vizet tölt az élet forrásából.

— De Brunó! Brunó! Brunó!

Donna Roma kacagott és kacaja átragadt az egész társaságra.

— Nos hát, Brunó olyan dicsőhimnuszokat zengett egy barátjáról, hogy egészen beleháborodtam. És nincs nyugtom, míg szert nem teszek reá.

— Egyszerű dolog; fizesse meg és modellet fog ülni önnek, — mondotta a hercegnő.

— Oh, — felelte donna Roma tréfás ünnepélyességgel — ehhez ő nagyon is előkelő személyiség. A parlament tagja, a baloldal vezére, próféta, nagyra hivatott férfiú, álmodni sem merek róla. De ma reggel, mondotta Brunó, barátja, bálványképe, jelen lesz a pápa körmenetén és kérvényt nyújt át neki, s én azt gondoltam, hogy két legyet ütök egy csapásra: meg fogom látni emberemet és látni fogom a processziót, s ime, itt vagyok!

— És ki az a model, kedvesem?

— A nagy Rossi Dávid!

— Az az ember!

A fehér tollak úgy mozogtak, mint a legyező.

— Miért ne? Szépnek mondják. Hatalmas, barnaképű, előkelő, nagy ábrándos szemű, arca megragadó ünnepiesség, s mély zengésű a hangja — olyan hang, mely átjárja az ember lelkét.

— Közveszélyes ember, rendőrileg kellene ártalmatlanná tenni, — mondotta a hercegnő, dobantva a lábával.

— A nyelve kard, a tolla tör, — mondotta az ifju római.

Donna Roma szemében sajtószzerű villámlás támadt.

— Oh, igen, ugy-e bár, ujságíró és megtámadja az embereket az ujságjában?

— Ez az ember több becsületet gázolt le, mint bárki más Európában, — mondotta a kis hercegnő.

— Emlékezem már. Borzasztó harcot viselt ifju öregasszonyaink és öreg ifju embereink ellen.

Azt írta
mumiál
dotta,
szágra
ha róla
baj var
bad o
megem
tunk n
ember

menet
amerik
volt az

A kor
a nem
éhezte
veszed
szállt
csatát.
csatát
s tudj

gyezte

— mo

A

támasz
közö k
nemes
gazdag
ményr
Rajon
atya i

Azt írta róluk, hogy mindenbe beleártják magukat, mumiák múzeumának mondotta őket, azt mondotta, hogy ők jelképezik a romlást, mely az országra vár. Ugy-e, arcátlanság? Senki sem szereti, ha róla beszélnek, különösen Rómában nem. De mi baj van ebben? Az a fiatalember talán valami szabad országban tanulta meg a nyílt beszédet. Mi megengedhetjük magunknak azt, hogy megbocsátunk neki, nem igaz? Mikor oly érdekes és oly szép ember!

— Abból, ha meg akarná állítani a pápa körmenetét, nagy tolongás támadna, — mondotta az amerikai tábornok az olasz tábornoknak. — Ez volt az a veszedelem, melyet a báró említett?

— Igen, ez, — mondotta Morra tábornok. — A kormány kénytelen volt adót vetni a kenyérre s a nemzeti érzés ellenségei erre azt mondták, hogy éheztetni akarjuk a népet. Ez a Rossi Dávid a legveszedelmesebb római egész Róma városában. Sikra szállt ellenünk a képviselőházban és elvesztette a csatát. Kérvénnyel fordult a királyhoz és megint csatát veszített. Most a pápához akar folyamodni, s tudja a jó ég, mire akar menni azzal.

— A közvéleményt akarja játszani, — jegyezte meg cinikusan a báró.

— A közvélemény nagy hatalom, excellenciád, — mondotta az angol nagykövet.

A báró még mindig a kandalló párkányához támaszkodott. — Rossi Dávid — mondotta szánakozó hangon — korának gyermeke. Nagy szíve és nemes érzése fölháborodik, látva a szegénység és a gazdagság nagy végleteit és rabja annak a balvéleménynek, melyet az örök vallás olt a hívők lelkébe. Rajongó és ábrándozó ember, mint maga a Szent- atya is, csakhogy az ő ábrándja merőben más ter-

mészeti, s egyikök sem érhetné el célját anélkül, hogy meg ne semmisítené a másikat. Abból az ezer éves országból, melyről Rossi ábrándozik, nemcsak a királyok és hercegek tűnnének el, hanem eltűnnének a pápák és a főpapok is.

— És honnan szakadt ide ez az élehetetlen politikus? — kérdezte az angol nagykövet.

— Ontól várjuk, hogy mondja meg nekünk, sir Evelyn, mert ámbár rómainak tartják, úgy tesszik, hogy életének javát az ön hazájában töltötte. Hallgatag mint a bagoly és kifürkészhetetlen, mint a szfinx. Senki sem tudja Rómában, ki volt az apja, senki sem tudja bizonyosan, ki volt az anyja. Némelyek szerint angol volt az apja, mások szerint zsidó, s némelyek azt mondják, hogy az anyja cigányasszony volt. Ő maga soha sem lebbentette el a fátyolt születésének és ifjukorának titokzatoságáról. Nyolc évvel ezelőtt tért vissza Rómába és nagy föltűnést keltett ábrándos politikai hitvallásával; behívták katonának, nem akart szolgálni, hat hónapra becsukatta magát s mint nagy hős került ki a börtönből; nem kevesebb, mint három helyen beválasztották a képviselőházba, ott a szélső baloldalon foglalt helyet, megtámadott minden minisztert és minden rendszabályt, mely kedvezett a hadseregnek; fölbiztatta a munkásokat, hogy ne fizessenek adót és a bérlőket, hogy ne fizessék meg a bért és ezen a módon vezére lett egy zajongó pártnak, most pedig körülrajongott bálványa egész Olaszország elkorcsosult osztályának, mely arról ábrándozik, hogy új életre kelti a társadalmat, oly módon, hogy a romok alá temeti.

— Eszerint hát amolyan *vallásos* anarkista?

— Azt mondja inkább, sir Evelyn, hogy álomlátó, mint a pápa. Legfőbb eszménye egy hőbortos

dom, mel
mond. Ist
nak! Az
egyesüles
az adóhiva
és a tőke
kánnak és

— F
tély aszk
gyezte m

mat, —

—

—

ifjúságá
összeesk
doni b
szabadel
belőle e
mindenk
akaratla
féle gaz
akarják

Dor
fölpatta
azért ő
én pedi

—
magába

—

dezte R

Az

mosolyo

ketten.

álom, melyet ő az „Emberek köztársaságának” mond. Isten az atya! Az emberek testvérei egymásnak! Az emberi jogok egyenlősége! Az emberiség egyesülése! A háború, a nemzeti elválasztó falak, az adóhivatalok, a katonaság, a fajkülönbség, a föld és a tőke tulajdonjagának, a tekintélynek, a Vatikánnak és ki tudja mi mindennek az eltörlése!

— Eszébe juttatja az embernek az első keresztény aszkéták magasztos érzéki csalódásait, — jegyezte meg az angol nagykövet.

— Az érzéki csalódás is támaszthat forradalmat, — tette hozzá az amerikai.

— Angliában élt, mondja excellenciád?

— Valószínűleg és ha az ember megismerhetné ifjuságát, valószínűleg reá jönne arra is, hogy az összeesküvés légkörében nevelkedett, talán a londoni bűnös forradalmi élet benyomásai, az önök szabadelvű törvényeinek védelme alatt. Ezért lett belőle egyike azoknak, kik a saját szenvedésükben mindenkor az emberiség szenvedését látták, s kik, akaratlanul bár, maguk köré gyűjtik a legrosszabb-féle gazfickókat, kik forradalomba és anarkiába akarják dönteni az egész világot.

Donna Roma bájos és határozott mozdulattal fölpattant helyéről. — Mindegy, — mondotta — azért ő mégis fiatal, szép, regényes és titokzatos, én pedig máris fülíg szerelmes vagyok belé.

— Elvégre minden ember egy különálló világ magában, — mondotta az amerikai.

— És hogy vagyunk az asszonyokkal? — kérdezte Roma.

Az amerikai összezsapta a kezét, donna Roma mosolyogva reá nézett, aztán nevettek mind a ketten.

HETEDIK FEJEZET

Kürtök harsantak föl a piazza felől és Roma örömkialtással az erkélyre rohant, s nyomon követték a nők mind és túlnyomó részben a férfiak is.

— Ez csak a jeladás, hogy a menet elindult, — mondotta don Camillo. — Eltart még egy-néhány percig.

— *Santo dio!* — kiáltotta Roma. — Minő látvány! Káprázatos; szédítő! És ez a zshivajgás! Milliányi sáska riszálása.

A következő percben már ismerősökre bukkant a tömegben, hol kezdetben minden arc egyetlen bűvös hatássá olvadt.

— Azok ott az obeliszk mögött a kilencven-hármasok és azok a kakastollasok a bersaglierek. Amott Angelelli parancsnok, a rendőrség feje, ugyan, mit kereshet ott? Az meg Fedi, a pápa orvos. Mindenki vele gyógyíttatja magát s ő tudja mindenkinek titkát; óh, nagyon sokat beszélhetne, ha akarna! Ott van madame Sella, a királyné szabónője, a leányát lovaghoz adta feleségül, a fiát meg, ha volna, a minisztériumba tenné. Nini, Palomba polgármester, a nagy aranyos hintájában; az ott mellette a felesége, az a réveteg szemű, szép halvány asszonyság. Palomba milliomos és aranyedénnyel terített asztalát, de a felesége bizony örült, a szegény — óh, olyan a szerelem, mint a megcukrozott pilula! Amott meg Olga, az ujságíró kisasszony és a torzképrajzoló Léna — mondják, hogy Léna ura az Olga szeretője — az pedig ott az ifjabbik Minghelli Károly, az, aki annak a sok-rendjelű öreg úrnak a kocsija mellett áll. Károly a polgármester unokaöccse — a londoni nagykövetségnél szolgált, de bajba keveredett és ki

kellett lép-
szép látvá-
furesák is
lom, hogy
nekik jó é

Az arc
volt a fejé

— M
apró csop
majszolna
(utánozta
csinos leá
homburgi
obeliszkre
fél arasz

— H

E kö
kányának
nizster je

— T
tatja azt

— H

— N

— F

ezt tud
ség; de
mint ott,

—
csoport
nem ide,

—
mint a v

—
vagyok
Dávid?

kellett lépnie a diplomáciából. Óh, mily gyönyörűszép látvány! Európa minden viselete! De milyen furcsák is az emberek, frakkban, délelőtt! Csodálom, hogy a rendőr oda eresztette őket s nem kívánt nekik jó éjszakát, mint közönségesen.

Az arca tüzelt, a szeme lángolt, és merő izgalom volt a fejétől a lábaújja hegyéig.

— Mily türelmes nép! Nézzék csak azokat az apró csoportokat ott a tábori székeken. Biszkvitet majszolnak és ujságot olvasnak. „*La Vera Roma!*“ (utánozta a rikkancsok kiabálását). — Ni, mily csinos leány az ott, azzal a fiatal emberrel, kinek homburgi kalap van a fején! Felkapaszkodott az obeliszkre és hívja, hogy üljön melléje, arra a másfél arasznyi helyre.

— Hja, a szerelmesek kis hellyel beérik!

E közben a báró még mindig a kandalló párkányának támaszkodott és hallgatta a hadügyminiszter jelentését.

— Tehát el van rá határozva, hogy letartóztatja azt az embert?

— Ha bármi okot szolgáltat reá — igen.

— Nem felejtette el, hogy képviselő?

— Éppen azért szilárd az elhatározásom, mert ezt tudom. A képviselőházban kiváltságolt egyéniség; de csináljon itt künn csak fele annyi galyibát, mint ott, meglátja majd, mire megy velem.

— Anarkisták! — mondotta Roma. — Ez a csoport itt az erkély alatt? Különös! Egyáltalán nem idegenkedem tőlük!

— Azt hitte talán, hogy az anarkista olyan, mint a vadállat, melyet vasketrecbe kell zárni?

— Természetes, hogy azt, de én ezen a nézetem vagyok Ádám minden fiáról. Köztük van-e Rossi Dávid? Köztük? Melyik az? Melyik? Melyik? Me-

lyik? Az a feketekalapú ember, aki háttal áll hoz-
zánk? Oh! Miért nem néz ide? Kiáltsak?

— Roma! — szólt a kis hercegnő.

— Tudom már; el fogok ájulni, önök majd se-
gítésemre jönnek és a hercegnő azt fogja kiáltani:
Madonna mia! ő pedig majd megfordul és idenéz.

— De gyermekem!

A hadügyminiszter arca nagyon komoly kife-
jezést öltött.

— Annak az embernek igen nagy pártja van.
Ne felejtse el, hogy a papok, bármily nagy közöt-
tük a nézeteltérés, mégis vele tartanak.

— Azok mindig együtt tartanak azzal, ki az
uralkodóház megrontására tör, — mondotta a báró.

— Jönnek már! — kiáltotta Roma. — Báró,
jön a menet.

— Azonnal, — felelte a báró a szobából.

A processzió csakugyan közeledett az oszlop-
sor jobb szárnya alatt levő bronzkapu felől s most
áthaladt a katonai sorfal által fönntartott szabad
térsegen. A menetet tarka társaság nyitotta meg:
frakkos urak, villogó gyémántgombokkal a mellü-
kön és fodros galléru, selyemharisnyás kamarások.

Roma egészen átadta magát e kép igézetének.

— Meg kell mondania, Camillo, hogy kik
ezek az emberek. Például mindjárt azok a feketébe
és vörösbe öltözött urak ott legelől.

— Világi testvérek, — mondotta az ifju ró-
mai. — Közönségesen apostoli futároknak mondják
őket. Az új bíborosoknak ők viszik meg a kinevez-
tetésük hírét, s kapnak tőlük fáradságuk díjául két
vagy háromezer frankot.

— Milyen jó nekik! Hát azok a csinos fiúk,
akik úgy füstének testhez álló fekete ruhájukban,
mint a bikaviadorok?

— Azok a mazzierek. Utat nyitnak a pálcájukkal.

— És az a tekintélyes úr, aki úgy fénylik ott, mint egy pulykakakas?

— Az a pápa ékszerésze. Ő készíti az aranyrózsát és gondját viseli a pápa koronájának.

— Meglátszik az istenadtán! Hát az a vörös és bíborruhás?

— A szent hospicium igazgatója.

— S azok a fehérmellű, apró, gömbölyű emberek?

— A sixtusi kápolna énekesei. Az ott az igazgatójuk, az öreg Musztafa mester, a század legtüneteményesebb szoprán énekes.

— Mindjárt gondoltam, mert olyan, mint egy félbenmaradt öregasszony, — jegyezte meg az amerikai nagykövet.

— S az a jóképű öreg barát?

— Pater Pifferi di san Lorenzo, a pápa gyónató atyja. Ismeri a pápa bűneit.

— Oh, — mondotta Roma.

— Amaz ott egy kapucinus barát, s azok a különböző színű testvérek, kik mögötte jönnek...

— Azokat ismerem, tudom, milyen szerzetből valók.

Egy roppantul nagy egyházi zászlót vittek el éppen az erkély alatt. Mögötte az egyházi férfiak hosszú sora következett.

— Ezek a monsignorok, — magyarázta don Camillo. — A titkos káplánok és titkos kamarások. Az ott az apostoli szék fő-fő uditoreja. Ez meg a szertartások prefektusa. Ezek kísérik el a pápát a misemondó ruhák csarnokába, ahol magára ölti a szent köntösöket.

— Ők öltöztetik?

— Oh, a világért sem! Ez a tisztesség náluk.

nál jóval nagyobb egyházi méltóságokat illet meg. Itt jönnek — a jezsuiták generálisa, a fekete pápa. És nézze csak! Amott a püspökök és az érsekek jönnek fehér mitrájukkal és a kardinálisok ezüstben, aranyban, valamennyien csipkében, bíorban. Ez itt egy bíoros-püspök — ő adja reá a pápára a pluvialet.

— Hallja csak!

A körmenet egyik csoportjából, mely már elvonult az erkély alatt, harmonikus hangok szálltak feléjük.

— A sixtusi kápolna énekesei! Egy himnuszot énekelnek!

— Ismerem! *Veni creator!* Mily elragadó! Mily fenséges! Úgy érzem, mintha sírnom kellene.

Az ének hirtelen elhallgatott, a sokaság moraja is megszűnt s egy pillanatra néma csend lett, mint a vihar első szélfuvása előtt. Ideges reszketés áradt szét a piazzán; a nép megállt mozdulatlanul, mindenki előre nyújtotta a fejét és minden szem a bronzkapura nézett, mintha Isten nyilatkoztatná ki magát most mindjárt a szentek szentjéből. Majd ezüstkürtök tiszta szava harsant meg ebben a nagy némaságban, s a következő pillanatban megjelent maga a pápa.

— A pápa, báró, a pápa!

A levegő tele volt villamossággal. Alulról harsogó üdvriadal támadt, hasonló a tenger zúgásához.

Vállmagasságban, bíor- és karmazsinszínű széken, ezüstös és aranyos mennyezet alatt, egy hófehérruhájú aggastyánt hoztak. Fején hármaskorona volt, mely villogott a nap fényében, s ha fel nem emeli gyöngye fehér kezét, mellyel megáldotta a népet, szobornak nézhette volna az ember.

Az arca szép volt és szentséges fény sugárzott le róla — végtelenül szelid, átszellemült arc.

Mélye
ét nagy i
en. Aran
nennyeze
érdnadrá
Jézze csa
ldalán!

— És
éntartókat
lőtte hord
allom a sa
shérkeztü
engetik. N
a mezőn.
endőmet!

Fülsike
ranciaul és
ljen a mu

Roma i
st lobogtatt

Midőn
assan visz
agas csizm
ju svájci
lost megál
őtte.

— Min

— Mil

rea! Nem,
sont! Nem
arai márv
zent! Ang

— A

mét a har

— Vin

apa Re!

Hall Caine

Mélyen megható volt ez a pillanat s Roma lel-
két nagy izgalom fogta el. — Itt van, tiszta fehér-
ben. Aranyos széken ül, fehér mennyezet alatt! A
mennyezetet prelátusok viszik s a székhordozók
térdnadrágot és vörös bársony ruhát viselnek!
Nézzé csak azokat a lengő tollakat mindkét
oldalán!

— És nézze csak a sekrestyéseket, akik a töm-
jéntartókat lóbálják, és az aranykeresztet, melyet
előtte hordoznak! Mily mennydörgő taps, alig
hallom a saját beszédemet is. Most a nők tapsolnak
fehérkeztűs kezükkel, most a zsebkendőjüket
lengetik. Nézzék! Mintha tizezer pillangó szállna
át a mezőn. Nekem is meg kell lobogtatni a zseb-
kendőmet! Kell! Nem tehetek róla!

Fülsiketítő kiáltások hallatszottak olaszul,
franciául és angolul: „Sokáig éljen a pápa- király!
Éljen a munkások pápája!”

Roma izgatottsága nem ismert határt. A kendő-
jét lobogtatta és ezt kiáltotta: „*Viva il Papa Re!*”

Midőn lecsillapult egy kissé, folytatta: —
Lassan viszik. Most erre jön. Nézzék a sisakos,
magas csizmájú testőrséget! És amott a tarka ru-
háju svájci testőrséget. Nem érzik a tömjén illatát?
Most megáldja a népet és mindenki térdre borul
előtte.

— Mint a sarju a kaszás előtt!

— Mily fáradtnak látszik! Mily fehér az
arca! Nem, nem fehér, olyan, mint az elefánt-
csont! Nem, olyan mint a márvány, mint a kar-
rari márvány. Nincs rajta már semmi emberi!
Szent! Angyal!

— A világ szellemi kényura! — szólalt meg
ismét a hang a háta mögött.

— *Viva il Papa Re!* Most erre jön! *Viva il
Papa Re!* Most már elment . . .

Roma felállt térdéről és megtörölte szemét, mosollyal igyekezett leplezni zavarát és elragadtatását.

— Ilyen varázsa van az örök Rómának — Rómának, e világítótoronynak az idők szikláján! — mondotta a báró.

— Mi történt?

Messziről bánatos ének szava hallatszott.

— A dalosok rázendítettek a *Tu es Petrus* dallamára, — mondotta don Camillo.

— Nem azt kérde, hanem, hogy minő izgalom támadt cдалenn? Valaki áttörte a testőrök sorfalát.

— Rossi Dávid az, — mondotta az amerikai.

— Rossi Dávid? Oh, már egészen meg is feledkeztem róla. — Előre lépett, hogy láthassa arcát. — De hiszen . . . hol is . . . Már láttam őt valahol.

Sajátszerű érzés hatotta át e pillanatban és megrázkódott, mintha hidegség futott volna végig testén.

— Mi baja?

— Semmi. De szeretem. Tudja-e, hogy nagyon szeretem őt?

Ismét előre hajolt. — Térdre borult a pápa előtt. Most át akarja adni neki a kérvényét. Nem . . . de igen . . . az ostobák! Elhureolják! A körmenet folytatja útját! Gyalázat!

— Sokáig éljen a munkások pápája! — hangzott föl a piazza felől, s a zarándokok ujjongásán áthallatszott a szerzetesek egyhangu szava, amint, Istent dicsérve, beléptek a bazilika nyitott kapuján.

— Fölemelik egy kocsira, — mondotta az amerikai.

— Rossi Dávidot?

— Ig
— N
örülök,
lünk! Ige
Báró, a
Rossi Dáv
— Ha
Odalen
megó hang

— Tes
hitvány szá
sereglettek
gyógyította
ség beteg és
tőja tovább
E zav
— Tes
nagy tanító
nak szegén
egyetlen in
atyánk, ki
ságban szól
ebbe az in
ket. És a t
az imádság
és minden
nem volt
váltani va
mazóját ne
dolták, ner
Tizenk
reim, s a

— Igen, szólni készül.

— Nagyszerű! Mi is fogjuk hallani? Mennyire örülök, hogy idejöttem! Éppen szemközt áll velünk! Igen, igen; azok ott, a zászló alatt, a hivei! Báró, a Szentatya már bement a bazilikába és Rossi Dávid beszélni kezd.

— Halljuk!

Odalenn megszólalt egy messzire hallatszó, remegő hang és halálos csend lett egy pillanat alatt.

NYOLCADIK FEJEZET

— Testvéreim, midőn Krisztus a földön járt, hitvány számaron ment be Jeruzsálembe és hozzá sereglettek a vakok, a bénák és a betegek, s ő meggyógyította őket. Testvéreim, most az egész emberiség beteg és béna és világtalan, de Krisztus helytartója tovább halad.

E szavakra zúgás támadt a tömegben.

— Testvéreim, hosszú, hosszú idővel ezelőtt nagy tanítómester támadt Kelet egy kisded falujának szegény és elnyomott népe közt, s ez volt az egyetlen imádság, melyre hiveit tanította: „Mi atyánk, ki vagy a mennyekben“. Ebben az imádságban szólalt meg az emberek legnagyobb insége, ebbe az imádságba öntötték minden reménységüket. És a tanítómester nemcsak hogy tanította ezt az imádságot, hanem szerinte is élt. Minden férfi és minden nő a testvére volt: ő maga szegényül élt, nem volt hajléka, nem volt erszénye és nem volt váltani való ruhája; midőn megütötték, bántalmazóját nem ütötte vissza, s midőn igaztalanul vádolták, nem védekezett.

Tizenkilencszer száz év múlt el azóta, testvéreim, s a tanítóból, ki a szegények és elnyomottak

közt támadt, nagy próféta lett. Ismeri és tiszteli az egész világ s a művelt nemzetek azt a vallást követik, melyet ő alapított meg. Egy nagy egyház az ő nevérol nevezi el magát s egy hatalmas királyság, melyet Kereszténységnek szoktak mondani, az ő hitét vallja magáénak. De mi lett a tanításából? Azt mondotta: „A gonosznak álljatok eliene“, s a keresztény nemzetek mégis mind állandó hadsereget tartanak. Azt mondotta: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket e földön“, s a leggazdagabb emberek mégis keresztények s a világ leggazdagabb szervezete a keresztény egyház. Mondotta: „Jöjjön el országod, legyen meg akaratod, miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is“, és azt, aki hisz benne, hogy eljön egykor, mégis vakbuzgónak és bolondnak mondják. Azt mondotta: „Mindennapi kenyerünket adjad nekünk ma“ és a kormányok mégis adót vetnek kenyerünkre, úgy, hogy semmivé teszik Isten adományát és keveseknek adják oda a haza földjét, mely mindenkié!

Néhány ellentmondó közbeszólást ily fölkiáltások némítottak el nyomban: — Csönd legyen! Halljuk! Folytassa!

Krisztus két elválaszthatatlan igazságot tanít legfőképpen: azt, hogy Isten mindnyájunk atyja és hogy az emberek testvérei egymásnak. De Olaszországban, mint máshol is mindenütt, éheztetik a népet, hogy a királyok hadat viselhessenek egymással, s midőn mi a pápához fordulunk, hogy tiltakozhassunk a béke fejedelmének nevében, ő földi javaira gondol és tovább halad.

E szavakra tetőpontjáig ért a tömeg lelkesedése és az erkélyen levő társaság megmozdult.

— Semmi kétség, — mondotta az amerikai — ez az ember azok közül való, kiknek roppant hatalma van a népen.

Rom
egészen
fejezés va
tetét. Ros
resztett f
bűvös tü
látott, me
valami ré
látott egy
köddel —
— még m
hangja oly
fogta el, s
rémlett né
— Ne
véreim, eg
alattok egy
arra, hogy
hogy meg
de nines se
— Ko
— Ig
köztünk, a
seiről? K
jobb lett v
hatna-e új
megenged
a közügye
elszegénye
A kis
kélyen.
— H
Roma?
És H
szobából:
— K

Roma elfordította arcát a beszélőtől és vonásai egészen megváltoztak; komoly, szinte mélabús kifejezés váltotta föl előbb még sugárzó, vidám tekintetét. Rossi Dávid hangja valami régi emléket ébresztett föl elméjében. Lehúnta szemét, s mintha bűvös tükörbe nézne, oly arcokat és jeleneteket látott, melyek mintha ismerősek lettek volna előtte valami rég letűnt más életben. Szomoru városban látott egy komor házat — a levegő tele hóval, köddel — látott egy öreg embert, ki megcsókolta őt — még mint gyermeket — és még valakit, kinek hangja olyan volt, mint ez a hang . . . Bágyadtság fogta el, s midén újra megszólalt az a hang, úgy rémlett neki, mintha távol messzeségből hangzanék.

— Nekünk két uralkodónk van Rómában, testvéreim, egy nagy állam és egy nagy egyház, s alattok egy veszni induló nép. Elég katonánk van arra, hogy megöljenek bennünket, elég papunk, hogy megtudjuk tőlük, hogyan kell meghalnunk, de nincs senkink, aki megmondaná, hogyan éljünk.

— Korruptió! Korruptió!

— Igen, a korruptió, testvéreim! És van-e köztünk, aki nem tudna kormányzóink visszaéléseiről? Ki nem említhetne háborúkat, melyeket jobb lett volna, meg nem indítani. És nem mutathatna-e újjal Rómában azokra a miniszterekre, kik megengedik szereőiknek, hogy beleártsák magukat a közügyekbe s akik meggazdagodnak, míg a nép elszegényedik?

A kis hercegnő nyugtalanul járt-kelt az erkélyen.

— Hogyan, itt akar hagyni bennünket, Roma?

És Roma különös, tompa hangon felelt a szobából:

— Kissé hideg volt az erkélyen.

A hercegnő keserűen fölkacagott. Rossi Dávid hallotta és félreértette ezt a kacajt, orrcimpái kitágultak, s midőn újra megszólalt, hangja remegett az indulattól.

— Ki nem látta volna a sors e kegyeltjeinek hintait — aranytól csillogó, skarlátszín libériáit — megannyi jelét annak, hogy mennyire kikezdte a belső romlás közintézményeinket? Vajjon csak azért mentette meg a haláltól a gondviselés ezt az országot, hogy a botrány, a képmutatás és a család örvényébe döntse — hogy aljas vágyakozásu főhivatalnokok kockázzanak érte oly nőkkel, kiknek jóhíre már régen oda van? Az ily férfiak és nők tönkre teszik az országot, hogy elérjék saját önző céljaikat. Ám tegyék tönkre; de mielőtt megteszik, hallják meg, mit mond nekik ez ország egyik gyermeke: az a kormány, mely a nép megfehéredett csontjaira építi hatalmát, tönkre megy — és tönkre megy a király, ki benneteket pártol és a pápa, ki nem utasít el benneteket, tönkre mennek ők valamennyien, s akkor, de előbb nem, a nemzet szabad lesz.

Szörnyű lárma keletkezett e szavakra, zürzavaros kiáltások verték föl a teret: „Bravó!“ „Kutya!“ „Gyilkos eb!“ „Áruló!“ Éljen Rossi Dávid!“ „Le a vérszopóval!“

Az erkélyről ijedt sikoltozással futottak be a hölgyek a szobába.

— Ne ijedjenek meg, hölgyeim, semmi bajuk nem történik, — mondotta a báró és megnyomta a csengető gombját.

Alulról még főlhallatszott az ujjongó és visító hangok összevevisszága.

— *Madonna mia*, mi történik itt? — kiáltotta, kezét tördelve, a hercegnő, az amerikai nagykövet pedig, aki künn maradt az erkélyen, beszólt:

— A ka
Dávidot pedi

Felice
átulso kapu
Ne féljenek!
orát és elba
llami intézm

Don C
hölgyecske
val, ki az el
arcát a zse
gol nagyköve

— Donn
tor szolgálata

A nagy
kezeben, mi
olta: — Cse
nőben a me
mondhatója, k
lik fölül.

— Nézze
Hogy föl van
tázott a loggia
S a követ
és megcsókolt
moru vagyok
gám! De nem
ártalmatlann

— Nem
Camillo. — A
sihar támadha

— Senki
különösen nál
detét szokta j
Donna R
szemét s az a

— A karabiniererek szétverték a tömeget, Rossi Dávidot pedig letartóztatták.

Felice megjelent. — Kísérje ki barátainkat a hátulsó kapun, Felice. Hölgyeim, az ismétlátásig! Ne féljenek! A kormány szárazon tartja a puska-porát és elbánik azokkal, kik szembe szállanak az állami intézményekkel.

Don Camillo karját nyújtotta a fehértollas hölgyecskének és szembe találkoztak donna Romával, ki az elfüggönyözött ajtó előtt állt és legyezgetve arcát a zsebkendőjével, éppen búcsúzott az angol nagykövettől.

— Donna Roma, — mondotta ez — ha bármikor szolgálatára lehetek, kérem parancsoljon velem.

A nagykövet érezte, hogy Roma keze reszket a kezében, mint a rabmadár és elmenőben azt gondolta: — Csakugyan, sajátyszerű módon találkozik e nőben a menyország a földdel és Isten a megmondhatója, hogy a kettő közül melyik keveredik fölül.

— Nézze csak, — suttogta a hercegnő. — Hogy föl van indulva! Egy perccel ezelőtt még fázott a loggiában! Oly boldog vagyok!

S a következő pillanatban oda futott Romához és megcsókolta. — Szegény gyermekem! Oly szomorú vagyok! szívemből együtt érzek önnel, drágám! De nem mondtam-e, hogy a rendőrségnek ártalmatlanná kellene tenni ezt az embert?

— Nem gyalázatosság az? — mondotta don Camillo. — A rágalom könnyű szellő, de szörnyű vihar támadhat belőle.

— Senki sem szereti, ha beszélnek róla, — különösen nálunk Rómában, ahol az efféle a vég kezdetét szokta jelenteni.

Donna Roma semmit sem felelt. Lesütötte szép szemét s az ajka és az orrcimpája reszketett. Egy

pillanatig mozdulatlanul állt, aztán a belső szobákba sietett. Megvető mosoly játszadozott az ajka körül.

Eközben elbucsuzott a bárótól az amerikai nagykövet és a felesége is.

— Nálunk Amerikában, excellenciád, nem tekintjük az áliamhatalom ellen elkövetett sértésnek az efféle tüntetést.

— És mit tesznek ilyenkor, kedves tábornok?

— Olyan szemmel nézzük, mint önök az obeliszkjeikre vésett hieroglifákat. Igyekszünk megfejteni az értelmét.

A báró hidegen mosolygott és mélyen meghajolt.

KILENCEDIK FEJEZET

Roma visszavonult a tanácssterembe — ahol sokáig folyt a tanácskozás ma reggel s az egyik asztalon még ott heverték kinyitva az ország alaptörvényei egy nagy asztalon, melynek üveglapja alatt néhány fotográfia volt látható.

Ebben a nyugodt, efféle jelenetekhez oly kevéssé hozzászoktatott környezetben megalázva, büszkeségében mélyen megsebezve ült Roma, lehajtva fejét és eltakarva arcát két szép fehér kezével. Úgy érezte, mintha körülötte elsúlyedt volna az egész világ és nagy erőfeszítésébe került, hogy elfojtsa zokogását.

Hallotta, hogy kimért léptek közelednek hozzá és érezte, hogy egy kéz a vállára nehezül. Föltekintett, aztán ismét lesütötte szemét, mintha kellemelelően érte volna az az érintés. Szép arca hirtelen elváltozott és ibolyakék szeme olyan volt, mintha elfutotta volna a vér. Összeszorította ajkát, fölállt,

éhányszor v
zók özönébe.

— Hal
yönörüségg
oromboltak
rról beszél.

hírét az eg
lovai, mire
logyan dia
corzón, min
nel néznek
jságokban
ek üvegből
kövel. „Az
oh, meghalo

A báró
söndesen pö

— Az n
sak a jó a
borzasztó, ne
elni! Nem a

Összeszor
gy székre ve
omlokát az a

E pillana
ngelelli para
excellenciájá

— Rögt
vugalommal
em látott vol

A báró s
rra kérek, —
gy tekintett
et is tudom,
mhogy nyug

néhányszor végigmérte a szobát, aztán kitört vad szók özönébe.

— Hallotta őket? Azokat a macskákat! Mily gyönyörűséggel karmoltak össze, de azért tovább doromboltak! Még napnyugtá előtt egész Róma erről beszél. Az az asszony lóhalálában viszi szét a hírét az egész városba, s nem bánja, ha kidőlnek a lovai, mire mindenütt megtudják a nagy ujságot. Hogyan diadalmaskodnak majd teázás közben, a korzón, mind, mind, akik már évek óta irigy szemmel néznek engem. Holnap már olvasni fogják az ujságokban is. Olga és Léna és valamennyien, kiknek üvegéből van a házuk födele, dobálózni fognak a kövel. „Az új Pompadour! Kicsoda, kicsoda ő?” Oh, meghalok szégyenletemben!

A báró az asztalra támaszkodva hallgatta és csöndesen pödörgette a bajusza végét.

— Az udvar most már elfordul tőlem. Úgy is csak a jó alkalmat várták, hogy megalázzanak. Borzasztó, nem viselhetem el, nem akarom elviselni! Nem akarom!

Összeszorított ajkát most remegés fogta el. Egy székre vetette magát, elővette a zsebkendőjét s homlokát az asztalra szorította.

E pillanatban belépett Felice s jelentette, hogy Angelelli parancsnok visszatért és beszélni óhajt ő excellenciájával.

— Rögtön, — mondotta a báró rendületlen nyugalommal és Felice eltávozott, mintha semmit sem látott volna.

A báró sértve érezte magát méltóságában. — Arra kérlek, — mondotta, — hogy a cselédeim előtt légy tekintettel reám. Megértem érzelmeidet, de azt is tudom, hogy most sokkal izgatottabb vagy, semhogy nyugodtan ítélnél. Igaz, hogy nyilváno-

san megsértettek és becsméreltek, de ne fogd föl úgy a dolgot, mintha az én hibám volna.

— Ki másnak a hibájából, ha nem az önéből? — mondotta és a báró úgy érezte, mintha szeme gyűlölettel nézne reá. De kiállta tekintetét és lefegyverezte nyugalmaival.

— Nem, nem, ez nagyon is sok volt! — kiáltotta Roma és közelebb huzódott a báróhoz, ki megcsókolta, aztán leült melléje és megfogta kezét. Romának megeredtek könnyei. Kis vártatva lecsillapodott, de nyugalma a kétségbeesés némasága volt.

— Azt hiszem, hogy most vége mindennek, — mondotta.

— Ne mondd azt. Az ember soha sem tudhatja, mit hoz a holnap. Ki tudja, hogy előbb vagy utóbb nem esik-e hatalmamba a rágalmazó s nem szolgáltatathatok-e igazságot neked az egész világ szemében?

Roma e szavakra mosolyogva fölemelte fejét s valamit nézni látszott, ami még bizonytalan meszsességben volt. Az asztal üveglapja pedig, melyet elhomályosított lehelletével, lassankint visszanyerte átlátszóságát, s előttünt alóla egy nagy ház, mely magas fák közé volt szinte elbújtatva. Az albán hegyek közt levő kastély, a báró kastélyának fotográfiája volt.

— Csakhogy akkor, — folytatta a báró — le kell rázni a nyakadról azt a Brunót.

— Még ma elbocsátom — még ma!

— Bántotta, hogy Rossi Dávid azt, amit ma mondott, ettől az embertől hallotta — hogy Brunó kémkedett utána a saját házában.

— Képes volnék meg is ölni, — mondotta.

— Rocco Brunót?

— Nem, Rossi Dávidot.

De leg
gy oly k

— Légy

mondotta

— Hog

— El t

— Mié

— Láz

enkinék,

mit csak

m, hogy

sáról. Na

g Santo S

— Mi h

— El fo

Roma

kében vala

nak, nevet

rót.

— Hát a

bert azzal,

egalázott, d

télik, nagy

király.

A báró

— Egyé

kem, ha el

meg mégis

t, mert meg

gja hinni,

azat mondo

A báró t

— A bü

lni a sértés

mételni, a

De leginkább mégis az a gondolat gyötörte, hogy oly közel volt hozzá, hogy beléje szeressen.

— Légy nyugodt, el fogja venni büntetését,
— mondotta a báró.

— Hogyan?

— El fogják ítélni.

— Miért?

— Lázítás miatt. A törvény megengedi mindenkinek, hogy azt mondja a miniszterelnökről, amit csak akar, de azt nem engedi meg senkinek sem, hogy jövedölsbe bocsátkozzék a király bukásáról. Nagyon messzire ment a fickó. És menni fog Santo Stefanoba.

— Mi haszna lesz annak?

— El fog némułni, semmivé lesz.

Roma különös mosollyal nézett a báróra, s lelkében valami, amiről nem adhatott számot magának, nevetséges színben tüntette föl előtte a bárót.

— Hát azt hiszi, hogy semmivé tehet egy ilyen embert azzal, hogy elítélteti? Engem megsértett és megalázott, de azért nem áltathatom magam. Ha elítélik, nagyobb lesz ő börtönben, mint trónusán a király.

A báró megint a bajusza végét pödörgette.

— Egyébként, — folytatta Roma — mit ér az nekem, ha el is ítélik lázításért, királysértésért? A tömeg mégis azt fogja mondani, hogy azért tette ezt, mert megsértette személyében. És mindenki azt fogja hinni, hogy csak azért büntették meg, mert igazat mondott.

A báró tovább pödörte a bajusza végét.

— A bünpör csak nagyobb nyilvánosságot fog adni a sértésnek. Mindenki csak azt fogja forgatni, ismételni, a közvádłó, a védő és végre könyv nélkül

fogják tudni az udvarnál s tudomást vesznek róla Európaszerte.

A báró nem felelt semmit. Fürkészve nézte a szép arcot, melynek haloványsága nagy lelki gyötremről beszélt. Most hirtelen fölpattant Roma: — Tudom már! — kiáltotta — Tudom! Tudom! Tudom!

— Mit?

— Szolgáltassa ki nekem azt az embert és tudni fogom a módját, hogyan meneküljek ki ebből a megalázó helyzetből.

— Roma! — mondotta a báró, de a következő pillanatban már kitalálta gondolatát.

— Ha megbünteti őt azért a beszédért, csak elrontja mindkettőnk ügyét és a királynak nem tesz vele szolgálatot.

— Ez igaz.

— Keverje őt komoly összeesküvésbe, az nekünk nem árt, a királynak pedig használ.

— Azt mondja, hogy titokzatosság veszi körül Rossi Dávidot és szeretné tudni, ki ő, ki volt az atyja; és hol töltötte azokat az éveket, midőn távol volt Rómától.

— Sokért nem adnám, ha megtudhatnám.

— Nos, én meg fogom tudni mindezt.

— Kedves Roma!

— Bizza őt reám, s egy hónap leforgásán belül meg fog ismerkedni — kissé szégyenkezve nevetett — lelkének legféltebb titkaival.

Még mindig föl s alá járt a szobában, hogy a báró ne láthasson a szemébe, mely most vörösen izzott, mint a hold a viharos égboltozaton.

A báró elgondolkozott. — Meg akarja hódítani azt az embert az ígézetességével, magához akarja vonzani, aztán megtorolni a sértést, mely rajta esett. Annál jobb reám nézve, ha mindennek

úja lehetel
niszter tür

dd lássék

Rea néze

gyogásától.

enysege is.

— Értele

gy! De ne

ó, akiket

Roma ka

— És v

gy szép és

Amaz hát

A báró a

gy úgy meg

heti.

— És mi

— Nálam

ni az ilyen

— Tehát

Rossi Da

ked?

— Igen, a

dön megfize

em! És ha

rté becsvágy

dön így szó

n“ — abban

A báró es

Némelykor

nál mézzel,

k majd!

A követk

ndorfó. — F

börtönben, —

— Comme

tanúja lehetek s még sem veszek benne részt. A jó miniszter tűrje nyugodtan a személyes támadást. Hadd lássék úgy, mintha megvetéssel mellőzné.

Reá nézett és szíve lángralobbant szemeinek ragyogásától. De szerelmével együtt fölébredt féltékenysége is.

— Értelek Roma! Szép vagy, ellenállhatatlan vagy! De ne feledd, hogy ez az ember azok közül való, akiket megvívhatatlannak szoktak mondani.

Roma kacagott.

— És vigyázz magadra. Magad mondtad, hogy szép és fiatal.

Amaz hátravetette fejét és újra kacagott.

A báró azt gondolta magában: — Bizonyos, hogy úgy megsértette, hogy asszony azt el nem felejtheti.

— És mi lesz Brunóval? — kérdezte.

— Nálam marad, — felelte Roma. — Könnyű bánni az ilyen emberekkel.

— Tehát azt kívánod, hogy bocsássam szabadon Rossi Dávidot és egészen kiszolgáltassam neked?

— Igen, azt. Oh, mily boldog lesz az a nap, midőn megfizethetek neki azért, amit ma tett velem! És ha reményeinek tetőpontjára ért, és elérte becsvágyának netovábbját, abban a percben, midőn így szól magában: „Teljesült, amit akartam“ — abban a percben érje utol a bukás.

A báró csengetett. — Úgy van, — mondotta. — Némelykor könnyebb megfogni a legyet egy kanál mézzel, mint egy hordó ecettel. Meglátjuk majd!

A következő pillanatban a szobába lépett a rendőrfő. — Rossi képviselő biztos őrizet alatt van a börtönben, — mondotta.

— Commendatore, — mondotta a báró, a nyi-

tott törvénykönyvre mutatva — újólág átvizsgáltam a törvényt, s meggyőződtem róla, hogy képviselőt csak a Ház határozata alapján szabad letartóztatni.

— De, excellenciás uram, ha tetten érik, akkor a 45-ik szakasz értelmében megszűnik a mentelmi joga.

— Commendatore, megmondottam véleményemet, s most azt kívánom, hogy helyezze szabadlábra Rossi Dávid képviselőt.

— Excellenciás uram!

— Sziveskedjék haladéktalanul szabadon bocsátani és hagyja meg tisztjeinek, hogy kísérik haza biztos fedezet alatt a Piazza Navoná-n levő lakására.

Az a kis tyúkfej hirtelen olyan mozdulatot tett, mint a fejsze, mikor a fába vágják és Commendatore Angeielli kihátrált a szobából.

Az c

A Piazz
elke. Más
ogy azt ne
agy: „Páris
— de a Pia
nagában: „
A térne
en a törté
orma mode
három sz
Szent Ágnes
házak egyik
ragyis, miót
zintjén egy
tereskedés.
annak, me
Vezuvot ábr
tt lehet föl
apus páhol

MÁSODIK RÉSZ

Az emberek köztársasága

ELSŐ FEJEZET

A Piazza Navona a régi Rómának szíve és lelke. Más városok egynémely negyedében majd, hogy azt nem kérdezi az ember: „London ez?” vagy: „Páris ez?” vagy: „New-York, Berlin ez?” — de a Piazza Navonán járva, csak ezt mondhatja magában: „Ez Róma!”

A térnek azon a részén, hol, különös ellentétben a történelmi nevezetességű palotákkal, egyforma modern bérházak állanak sorban, szemközt a három szökőkutat megkoronázó obeliszkkel és Szent Ágnes ragyogó márvány-templomával, e bérházak egyikében lakott Rossi Dávid hét év óta, vagyis, mióta a képviselőház tagja volt. A ház földszintjén egy trattoria van, félig étterem, félig borkereskedés. Viharvert falain kezdetleges freskók vannak, melyek a nápolyi öbölt és a tüzet okádó Vezuvot ábrázolják. A trattoria mellett átjáró van, ott lehet följutni az emeletre, s a lépcsőház alján a kapus páholya, kicsiny rekeszték, a falán meggyúj-

tott lámpa, mely ott ég éjjel-nappal a sötét folyosón s olyan, mint egy vérben forgó szem.

Ebben a páholyban egy vörösinges, pörge kalapu, rokkant garibaldista lakott, ráncosképi, öreg feleségével, kinek ezüst tűvel összetartott vörös kendő volt a fején. Rossi Dávidnak háromszobás lakása volt a negyedik emeleten; két szobája az utcára nézett s az udvarra néző harmadikból ki lehetett menni a háztetőre.

A pápai jubileum délutánján az utcai szobák egyikében egy fiatal asszony ült, könyvvel az ölében, s előtte hat évesnek látszó kis fiu térdelt, mondva, hogy meg akarja tanulni a leckéjét. Csinos, de bátortalan, szelid tekintetű és lágy szavú teremtes volt az asszony, a fiu meg egy boglyas haju kis óriás, olyan, mint egy orosz láncölők.

— Folytasd, Józsi, — mondotta az asszony és kötőtűjével a fölütött lap egy sorára mutatott. — Annakutána pedig . . .

De Józsi nem a könyvre nézett, hanem előbb a kandalló párkányán levő órára, aztán az ablakon át az utcára.

— Nem azt mondottad-e, mama, hogy ott lesznek két órára?

— De azt, kedvesem. Úgy volt, hogy Rossi urat azonnal szabadon bocsátják és papa, ki hazasietett a jó hírrel, visszament eléje.

— Oh! „Annakutána pedig megszeretett egy asszonyt a Sórek patakja mellett, kinek neve Delila volt . . .” De mama . . .

— Úgy van, kedvesem.

— Miért csukta börtönbe a rendőrség Dávid bácsit?

— Mert jó ember és szereti a népet.

— Oh!

— Folytassad, Józsi. „És fölmentek ahhoz . . .”

— És
mei és mon
miben van
mondottad-e
akik rosszat

— Foly
zavartál. Ho
De ebbe
a gyermek
szobából.

— Dávi
A nagy
capuhoz nem

— Ki v
— Egy

Az a fü
elő római fi
tt állt az öre

— Bocs
zolni szeretn
zámára külf
em, hogy
atom?

— Min
nár jön? Ig

Az assz
ény éber fig

— Úgy
átam, mid
abra helyezt

— Igaz
ilyen jó le

— És fölmentek ahhoz a filiszteusok fejedelmei és mondták neki: Csábítsd el őt és lásd meg, miben van az ő nagy ereje . . .“ De mama, nem te mondtad-e, hogy a rendőrség azokat csukja be, akik rosszat tettek?

— Folytassuk a leckét, Józsi. Egészen össze-zavartál. Hol is tartunk? „És elaltatta őt . . .“

De ebben a pillanatban megzörgették a kaput, a gyermek fölkiáltott örömeiben és kirohant a szobából.

— Dávid bácsi! Megjött Dávid bácsi!

A nagy lárma végigharsogott a házban, míg a kapuhoz nem ért. Ott aztán hirtelen elhallgatott.

— Ki volt az, Józsi?

— Egy úr, — mondotta a gyermek.

MÁSODIK FEJEZET

Az a fürkésző szemű és felpödört bajszu, előkelő római fiatalember volt, ki Szent Péter terén ott állt az öreg francia kocsijánál.

— Bocsánat, asszonyom, — mondotta. — Beszélni szeretnék Rossi úrral. Fontos üzenetet hoztam számára külföldről. Már jön a néppel, de előre siettem, hogy biztosan beszélhessek vele. Megvárhatom?

— Mindenesetre! Lépjen be, uram! Tehát már jön? Igen? Akkor hát szabadon bocsátották?

Az asszony tiszta szeme fölragyogott, a jövővény éber figyelemmel nézte.

— Úgy van, asszonyom, már megszabadult. Láttam, midőn elfogták és láttam, midőn szabadlábra helyezték.

— Igazán? Akkor elmondhat róla mindent? Milyen jó lesz! Üljön le, uram!

— Midőn a rendőrség a Borgo-ba hurcolta, a nép olyan mozdulatot tett, mintha ki akarná szabadítani, s úgy látszott, meg is teszi, ha reá kerül a sor. A rendőrtiszt már harmadszor ismételte meg a figyelmeztetést és a katonaság parancsnoka már-már tüzet parancsolt, midőn a fogoly fölemelte kezét a sokaság előtt.

— Tudtam! És aztán?

— Testvéreim, — mondotta — miattam ne folyjon vér. Isten kezében vagyunk. Eredjetek haza békével.

— Mennyire reá vall! Aztán?

— Akkor a sokaság szétrebbent, mint a szappanbuborék és az őrizetére kirendelt tiszt levette fejéről a sapkát. „Helyet Rossi képviselőnek!” — kiáltotta és a fogoly utána ment a börtönbe.

Most már könnyben úszott az a tiszta szem és reszketve szólalt meg a szelíd asszony: — Azt mondotta, hogy látta, midőn szabadon bocsátották?

— Úgy van, láttam! Minthogy nemrégiben még állami szolgálatban voltam, megengedték, hogy beléphessek a rendőri hivatalba, s midőn megérkezett a parancs, hogy bocsássák szabadon, ott voltam és hallottam mindent. „Képviselő úr”, mondotta a rendőrtiszt, „van szerencsém értésére adni, hogy szabad.” „De, mielőtt elmennék, van némi mondani valóm”, mondotta Rossi. „Nem kaptam utasítást másra, mint, hogy szabadlábba helyezzem.” „Mindegy, de beszélnem kell a miniszterrel”, mondotta Rossi. De a sokaság betört és körülvette, s a következő pillanatban már vitte magával az emberáradat, ki az utcára, ujjongva, kalapját lengetve, a lelkesedés viharával. S most processzióban hurcolják végig a városra.

— De
— sokkal,
Az i
s így szol
képviselőne
— Oh
agyok.
— De
— Itt
— Val
artását.
— Ige
Rossi úr ha
— De
— Ki
etlen. Oly
ág. Oly . .
Elhallg
intetében,
Ebben
megvilágítot
íthatatlan
onlók a v
— A n
ínyította a
áz lapos t
nadár esic
alitkában
— A R
— Az
naskát, a
en a móku
— A n
— Mo
ázikóban,
legtöbben

— De meg is érdeimli, többet is megérdemelne — sokkal, sokkal többet.

Az idegen az asszony ragyogó szemébe nézett és így szólt: — On ugy-e bár nem felesége Rossi képviselőnek — ugy-e nem? —

— Oh, nem! Csak egyik barátjának felesége vagyok.

— De itt lakik?

— Itt lakunk a padlásszobában.

— Valószínűleg ön vezeti a képviselő úr háztartását.

— Igen — azaz, hogy — igen, mi vezetjük Rossi úr háztartását.

— De ugyancsak nagy bámulója?

— Ki nem bámulná őt? Mikor oly jó, oly önzetlen. Oly tökéletes ember — nincs benne gyarlóság. Oly . . .

Elhallgatott, mert volt valami a jövevény tekintetében, ami hallgatásra készítette.

Ebben a pillanatban egy napsugár hirtelen megvilágította az addig homályos szobát, s valami láthatatlan helyről lágy trillák hallatszottak be, hasonlók a vízesés csobogásához.

— A madárcák szólnak, — mondotta a nő és kinyitotta az ablakot, mely egyben kijáró volt a ház lapos tetejére, hol húsz vagy harminc kanári-madár csicsergett és zengett egy roppantul nagy kalitkában.

— A Rossi úr madarai?

— Az övéi. Szereti az állatot — a kutyát, a macskát, a tengeri nyulat, a mókust — de különösen a mókust.

— A mókust?

— Most is van egy szürke mókusa, külön házikóban, künn a háztetőn. De nem olyan ő, mint a legtöbben, akik szeretik az állatot — mert ő sze-

reti a gyermeket is. Szeret minden gyermeket, s ami Józsit illeti . . .

— Ugy-e bár, azt a kis fiút, aki előbb azt kiáltotta az ajtóban, hogy „Dávid bácsi?”

— Igen, uram. Brunó, a férjem, „Dávid bácsinak” szólította egyszer Rossi urat, s azóta a kis fiam sem szólítja másképp, mint Dávid bácsinak.

— Ez itt persze az ebédlő, — mondotta az idegen, szokott közömbös hangján.

— Sajnos, ez az.

— Miért sajnos?

— Mert itt van az előszoba s emitt az asztal, még csak függöny sem választja el tőle, s amint kinyílik az ajtó, mindenki meglátja őt rögtön. Az emberek tudják ezt és visszaélnék vele. Odaadná nekik a csirkét is a tányérjáról, ha nem volna egyebe. Zsémbeskedem is e miatt eleget.

— Ez meg, ugy-e, a hálószobája?

— Nem, uram, hanem a nappali szobája. Itt fogadja a képviselőtársait, a munkatársait, a választóit, a szedőgyereket s a többi mást. Lépjen be, uram.

A falakat Mazzini, Garibaldi, Kossuth, Lincoln, Washington és Cromwell arcképei borították, s a szoba, melyben eredetileg tarka kelmével kárpitozott székek álltak, most mindenféle egymáshoz nem illő bútorral volt tele. — Ajándék ez mind, uram. — Egyre-másra kapja az ajándékot a világ minden részéből. Ezt a zongorát Angolországból kapta, de senki sem játszik rajta, nem nyitja ki senki soha. Azokat a könyveket Németországból küldötték, a bronzneműt Franciaországból, de a legkülönösebb dolog mégis csak ez.

— Oh, fonográf?

— Sajátságos története van. Mult héten egy henger érkezett Elba szigetéről.

— Elk

— Ros

okló üzen

ket, amel

— De, lass

ozta a fon

— És

— Ne

t uram, a

Szűk,

olt. Fehér

ete és fel

latti.

— Mil

— Ali

szszony és

blak közt,

zámra heve

— Azt

legen. Föl

irt és kipe

— Igen

egnap me

eki az sem

jságok ala

— Hát

ekintete eg

épre esett,

omloku, pa

— Azt

rossi úrnak

— Mir

imai embe

E pill

tte meg a

szűk utcá

— Elbárol? Talán valami fogoly küldötte?

— Rossi úr azt mondotta, hogy ez „egy haladkló üzenete“. „Szereznünk kell hozzá egy készüléket, amely megszólaltatja“, — mondotta nekem. — De, lássa, másnap egy szolgálmaember már meghozta a fonográfot is.

— És megszólaltatta az üzenetet?

— Nem tudom — soha sem kérdeztem. — Ez itt uram, a hálószoba — tessék belépni.

Szűk, nagyon világos és lakályos szobácska volt. Fehér volt az ágy takarója, fehér a mennyezete és fehér fátyol borította a tükröt a legyek miatt.

— Mily csinos! — mondotta az idegen.

— Alig fér el benne minden, — mondotta az asszony és a szoba másik végére mutatott, hol, két ablak közt, az íróasztal állt s körülötte garmadaszámra hevert a fölbontatlan ujság.

— Azt hiszem, ajándék ez is, — mondotta az idegen. Fölvett az íróasztalról egy lazúrkő-fogóju tört és kipróbálta a körmén a pengéjét.

— Igen, uram és papírvágó késnek használja. Tegnap meg egy hatlövetű revolvért hoztak, de neki az sem kell. Félre is dobta és most ott hever az ujságok alatt.

— Hát ez kicsoda? — kérdezte a jövevény és tekintete egy ébenfa keretbe foglalt, színevesztett képre esett, mely ott függött az ágyhoz közel. Szép homloku, patriarchalis arcu aggastyán volt.

— Azt hiszem, valami angolországi barátja Rossi úrnak.

— Minden bizonnyal angol fénykép, de az arc római ember arcának látszik.

E pillanatban ezernyi újjongó hang reszketette meg a levegőt és nagy embertömeg özönlött ki a szűk utcákból a nagy térségre. Ugyanakkor a kis

fiu is elkiáltotta magát a szomszéd szobában, a lakásbejáró ajtajában pedig megszólalt egy másik, falrengető férfihang.

— Már jönnek! Ez Brunó, az uram! — mondotta az asszony és ruhájának suhogásáról megtudta az idegen, hogy már ki is ment a szobából.

HARMADIK FEJEZET

Kacagva, újjongva, éljenezve, kiabálva, ének-szóval kísérte haza diadalmenetben Rossi Dávidot az ő népe, s most százával tódultak hozzá, hogy megcsókolják a kezét, Olaszország nagylelkű, romlatlan szívű, rajongó gyermekei.

Ez odaadó tisztelet tárgya ott állt, háttal az ebédlőszoba asztalának támaszkodva, lesütve szemét, kissé röstelkedve, míg Brunó, egy hat láb magas, szálás legény, vállára kapva a kis fiút és toponymagasságból kiáltotta a belépőkre: — Jertek be, fiaim! Ne álljatok úgy, mint a pápa az ördög és a mély tenger között. Jertek be, valahányan vagytok! — És harsány kacaja kihallatszott a lépcsőházba, hol ember emberhátán állt a nép. — De ma csak megtanítottuk őket emberségre? Az öreg Angelelli olyan zöld volt, mint a sáska. Nem láttátok?

— A báró is alapos leckét kapott, — mondotta egy férfi, aki papirost tartott a kezében. — Arról álmodott, hogy a mai nap érdeméért megkapja az Annunziata-rend nagykeresztjét.

— A disznó makkal álmodott — duplázott reá Brunó.

— De jó volt a lecke az egyháznak is, — mondotta a papirost tartó férfi. — Nem akart tudni rólunk. „Én igazítom az óra járását”, mondotta.

— És
— A
rra való
irtartó fér
nép előre
— Tis
mondotta I
Csak anny
— A
gyermek
— Az
yat, — m
— Te
artsunk m
lobálódzu
rtott senk
a pápa, de
képe az ál
— Ke
zik, uram,
— Le
Nem szüke
szóval. Me
szabadító
másodsor
mi történt
most pedig
benneteket
— Eg
tartó férfi
elmegyünk
urat, az i
és készítet
— Ol
és a férfi
következik

— És az óra megállt! — mondotta Brunó.

— A hegyek egy helyben állnak, de az ember arra való, hogy előre haladjon, — mondotta a papírtartó férfiú — és ha a pápa nem halad a néppel, a nép előre fog haladni a pápa nélkül.

— Tisztelet, becsület a pápának, jó fiam, — mondotta Brunó — de mit tud a pápa a népről? Csak annyit tud, amennyit a csuhásoktól hall róla.

— A pápának nincs felesége és nincsenek gyermekei, — mondotta a papirost tartó férfiú.

— Az öreg vérszopó adhatna neki egynéhányat, — mondotta Brunó, és mindenki kacagott.

— Testvérek, — mondotta Rossi Dávid — tartásunk mértéket. Nem nyerünk vele semmit, ha dobálódzunk egy öreg ember nevével, aki soha sem ártott senkinek. Ma nem hallgatott meg bennünket a pápa, de azért mégis szent és az élete mégis példaképe az áldásos életnek.

— Kedvező széllel mindenki könnyen vitorlázik, uram, — mondotta Brunó.

— Legyünk óvatosak, — mondotta Rossi. — Nem szükséges erőszakoskodnunk, sem kézzel, sem szóval. Meggyőződhattetek erről ma reggel is. Ha kiszabadítottatok volna rendőrség kezéből, most másodszor is a börtönben ülnék és a jó Isten tudja, mi történt volna még. Büszke vagyok türelmetekre; most pedig menjetek haza, fiúk, Isten áldjon meg benneteket.

— Egy percig még! — mondotta a papirost tartó férfiú. — Hadd olvasok föl valamit, mielőtt elmegyünk. Midőn elvitték a karabinierék Rossi urat, az intéző-bizottság összeült egy kávéházban és készített egy fölhívást.

— Olvasd föl, Luigi, — monodtta Rossi Dávid és a férfi szétnyitotta a papirost és olvasta, amint következik:

„Minthogy hiában fordultunk az országgyűléshez és a királyhoz és hiában tiltakoztunk az ellen a zsarnoki adó ellen, melyet a kormány a kenyérre vetett, hogy szaporíthassa a hadsereget és a tengerészetet, s minthogy hiában fordultunk a pápához, kérve, hogy járjon közbe a polgári hatóságoknál és emlékeztesse kötelességeire Olaszországot: mint szenvedő és veszni induló nép kénytelenek vagyunk a cselekvés terére lépni. Az új adó, ha királyi rendelettel hatályon kívül nem helyezik, február elsején életbe lép. E napon maradjon otthon minden római Ave Mária után még egy óra hosszáig. Ne vegyen senki egyetlenegy kenyeret sem és egyáltalán ne egyék kenyeret senki, csak az apró gyermekek. Éjfél után pedig gyülekezzünk össze a Colosseumban, egy szívvel, egy lélekkel, az éhezők tízezrei, és határozzuk el, mi legyen legközelebbi teendőnk avégből, hogy biztosítsuk a magunk számára kenyerünket és a víznek se érezzük hiányát.“

— Helyes! Nagyon szép! Gyönyörű!

— De még nem írta alá az elnök, — mondotta az olvasó és tintáért, tollért küldötte Brunót.

— Mielőtt aláírnám, — mondotta Rossi — állapodjunk meg abban, hogy fegyvertelenül jön oda mindenki. Ellenségeinknek kapóra jönné, ha fölforgatónak és lázítónak mondhatna bennünket. Ne tegyük meg nekik ezt a szívességet. Mutassuk meg a világnak, hogy tiszteljük a törvényt és megővjük a rendet. Arra kérlek hát benneteket, ígérjétek meg, hogy fegyvertelenül jön oda mindenki.

— Megígérjük! — mondotta több hang és Rossi Dávid aláírta a fölhívást.

— Most pedig, — mondotta — menjetez haza, barátaim, Isten hírével.

A következő percben már csak egy ember volt

ég a szob
ette kezébe
ároly.

Rossi
elyet az in

— Ön
talemben
ebéből.

Rossi
E sorok á
gy nagy
gyben.“

— Lon

— Onn

— Besz

— Igen

— Szó

A fiata

a feleség

— Kén

— Tart

öre bocsát

Rossi I
vénynek, I

— Min

ossi.

— Igen

lmes aján

— És

— Azt

ját kezébe

Az ide

még a szobában: az a fürkésző szemü ifju római. Ő vette kezébe utolsónak a tollat és aláírta: Minghelli Károly.

Rossi Dávid reánézett és elolvasta a nevet, melyet az imént a papirosra írt.

— Önnek hoztam ezt, uram! — mondotta a fiatalember és elővett egy levelet a kabátja belső zsebéből.

Rossi Dávid fölbontotta és ezt olvasta benne: „E sorok átadója közülünk való. Elszánta magát egy nagy cselekedetre és beszélni akar önnel ez ügyben.“

— Londonból jött?

— Onnan, uram.

— Beszélni kíván velem?

— Igen.

— Szóljon minden feszélyezettség nélkül.

A fiatalember egy pillantást vetett Brunóra és a feleségére, kik mellette álltak.

— Kényes ügy, uram, — mondotta.

— Tartson velem, — mondotta Rossi Dávid és előre bocsátotta hálószobájába az idegent.

NEGYEDIK FEJEZET

Rossi Dávid az íróasztalához ült és intett a jövővénynek, hogy foglaljon helyet közelében.

— Minghelli Károlynak hívják? — mondotta Rossi.

— Igen, annak. Azért jöttem, hogy egy veszedelmes ajánlatot tegyek önnek.

— És pedig?

— Azt, hogy valaki, a nép érdekében, vegye saját kezébe a törvényt.

Az idegen teljes nyugalommal beszélt és Rossi

Dávid, pillanatnyi hallgatás után, épp oly nyugalommal kérdezte:

— Mondja meg, kérem, hogy mire gondol?

Az idegen mosolygott, megadásra valló mozdulatot tett és így felelt: Megengedi, hogy nyíltan beszéljek?

— Mindenesetre.

— Köszönöm. Meghallgattam nézeteit és a felhívást aláírtam magam is. Elméletnek szép — nagyon is szép. És szép dolog az Emberek Köztársasága is.

— No, és?

— De inkább szép, mint a gyakorlatban megálló és az eszményi fonál, mely végighúzódik tervein, kettészakad abban a pillanatban, midőn a durva világ rángatni kezdi.

— Kérem, beszéljen szabatosabban.

— Kész örömmel. Kegyed népgyűlést hívott össze a Colosseumba, tiltakozásul a kenyér-adó ellen. De mi lesz, ha a kormány nem engedi meg a gyűlés megtartását? A passzív ellenállás elve nem fog módot adni arra, hogy föllázzadjon és szövetezésük a gyülekezés szabadsága nélkül nélkülözni fogja az erőt. Mire megy akkor?

Rossi Dávid fölvette a papírvágó tört és vonalakat karcolt vele az ajánlólevélre, mely, kiterjesztve az asztalon hevert. A jövevény észrevette a hatást, melyet szavai keltettek és most már több nyomatékkaal folytatta:

— Ha a hatóságok megtagadják önöktől a gyülekezés jogát, mit érnek a harci fegyverei? Egyik részről a támadás minden fegyverével és lehetőségével fölszerelt ezredek és hadseregek; a másik részről tehetetlen embersokaság, zsebbe dugott kézzel, vagy föläjánlva hetenkénti filléreit a nagy

övetség j
rni a vilá
Rossi
alá a szob
— Hel
terint, mit
Sajátsz
en. Rekede
— Elt
eszi a nem
— A r
— Azt
Csönd
— Úgy
— Ne
e? Ha az
zembeszáll
Rossi
jánlólevélr
— Teh
ondoni lev
— Ez.
— Mié
— Me
ajításában.
épőjegyet
titorion a
atja miko
Rossi
nagszólt,
— Ne
ált érdeme
— Ez
esztén.
— Ne
épnek.

szövetség javára, mely tétlen tűréssel akarja megtörni a világ erővesült államkincstárait!

Rossi Dávid fölállt és nagy léptekkel járt föl s alá a szobában.

— Helyes, — mondotta — de az ön véleménye szerint, mit kellene tennünk?

Sajátszerű fény villant meg az idegen szemében. Rekedten szólt:

— Eltenni az útból azt az embert, ki tönkre teszi a nemzetet.

— A miniszterelnököt?

— Azt.

Csönd lett a szobában.

— Úgy véli, hogy én tegyem meg?

— Nem! Én teszem meg ön helyett... Miért ne? Ha az erőszak bűn, akkor jogos cselekedet, szembeszállni az erőszakkal.

Rossi Dávid visszaült az íróasztalhoz, újját az ajánlólevélre tette és így szólt:

— Tehát ez az a nagy cselekedet, melyet az a londoni levél említ?

— Ez.

— Miért jön hozzám? — kérdezte.

— Mert segítségemre lehet szándékom végrehajtásában. Tagja a képviselőháznak és adhat belépőjegyet a Ház ülésére. Útba igazíthat a Monte Citorion a miniszterelnök szobájához és megmondhatja mikor találom egyedül.

Rossi Dávidnak sápadt volt az arca, de midőn megszólalt, a hangja nyugodt volt.

— Nem tagadom, hogy a miniszterelnök halált érdemel.

— Ezer halált, uram és mindenki újjongana vesztén.

— Nem tagadom, hogy halála áldás volna a népnek.

— Amely napon ő meghal, uram, azon a napon kezd élni a nép.

— Valamint azt sem tagadom, hogy bűnök — nagy bűnök — is voltak eszközei már nagy reformoknak.

— Igaza van, uram, de ez nem volna bűn.

Az idegen arcát elfutotta a vér, szeme lángolt; reáhajolt az íróasztalra és fölvette a tört.

— Nézze! Adja nekem ezt. Éppen ez lesz jó nekem. Virágbokrétaiba fogom rejteni és fölajánlom neki. Ez az egyetlen mód, hogy elvégezhessem! Mondja ki a szót — elvehetem?

— De annak, aki ily küldetést vállal magára, mondotta Rossi Dávid — mentnek kell lennie minden személyes bosszúérzettől.

Az idegen kezében megremegett a tör.

— El kell készülnie arra is, hogy hiába tette azt, amit tett — tudnia kell, hogy ha sikerül is az, amit akart, csak a személyeken változtat s nem a helyzeten, csak a színész lesz más, de a szerep megmarad. És ha elhibázza a dolgot, el kell készülnie arra a tapasztalásra, hogy a megsebzett zsarnokság nem ismer irgalmat és a megfenyegetett önkényuralom szűkebbre szorítja a bilincset.

Az idegen úgy állt ott, mintha fejbe ütötték volna, szája félig kinyílt és habozva tartotta a tört kezében.

— Mi több, — mondotta Rossi Dávid — el kell készülnie arra, hogy a szabadság minden igaz barátja azt mondja neki, hogy az olyan ember, aki erőszakra vetemedik, nem méltó a szabadságra — hogy az embernek csak szellemi fegyverekkel szabad küzdenie és hogy az, ki másképpen harcol, megérdemli, hogy egy sorba helyezték az állattal.

Az idegen visszadobta a tört az asztalra és fölkacagott.

— Tud
politikuso
y — féke
Rossi
t mondott
— Mir
— Teh
— El.
lják a vi
áltatnak a
et ördögi
ak bélyeg
kinek meg
emélyes h
Az ide
vors mozd
— Azt
res harcot
ogy úgy v
n az ő sze
tőztetett e
onna Rom
it szólna
em is a V
ány, kit
kit Rómá
dott ki, eg
Rossi
gy láthata
— Mi
otta az id
ső gyan
onalat.
Rossi
— Oh
onyítékain

— Tudtam már, hogy így beszél a népnek — a politikusok némelykor így járnak el — jól is van így — féken tartani a népet — de *mi* tudjuk...

Rossi Dávid méltóságteljesen fölállt, de csak ezt mondotta:

— Minghelli úr, beszélgetésünk véget ért.

— Tehát elküld?

— El. Az olyan emberek, mint ön, csak útját állják a világ előrehaladásának és ürügyet szolgáltatnak a hatalom kezelőinek, hogy törekvéseiket ördögi cselszövésnek és minden rend fölforgatóinak bélyegezzék. Ön egyébként úgy beszél, mint akinek megromlott a politikai érzéke, s egyúttal személyes harcot is folytat egy ellensége ellen.

Az idegen éles tekintetet vetett maga körül, gyors mozdulattal előrelépett ismét, s így szólt:

— Azt mondja, úgy beszélék, mint aki személyes harcot folytat a miniszterelnök ellen. Lehet, hogy úgy van. Hallottam ma reggel, mit mondott ön az ő szeretőjéről, kinek skarlátba és aranyba öltöztetett cselédei vannak. Arra a nőre célzott, kit donna Roma Volonnának szoktak itt emlegetni. De mit szólna hozzá, ha elmondanám, hogy ez a hölgy nem is a Volonna családból való, hanem valamiféle leány, kit a miniszter London utcáin szedett föl s akit Rómában egy előkelő család gyermekének adott ki, egyszerűen azért, mert hazug és csaló.

Rossi Dávid olyan mozdulatot tett, mint akit egy láthatatlan kéz arcúlötött.

— Mindenesetre Romának hívják, — mondotta az idegen és fölvillant a szeme — ez volt az első gyanuok, mely kezembe adta a titokzatos fonalat.

Rossi Dávid elsápadt, lélegzete elfuladt.

— Oh, nem beszélék csak úgy a levegőbe; bizonyítékaim is vannak, — mondotta az idegen,

látva szavainak hatását. — Tíz évvel ezelőtt a londoni nagykövetség tagja voltam, midőn a rendőrség fölvilágosítást kért a nagykövettől egy olasz leány felől, kit éjnek idején a Leicester Squareon találtak. Az anyja meghalt, atyja visszatért Olaszországba s ő maga valamiféle embereknel lakott, kikhez az atyja adta még gyermek korában, de rossz útra tért és megszökött tőlük.

Rossi Dávid üveges meredtséggel nézte az idegent.

— A nagykövettel együtt a rendőrségre mentem és ott láttam a leányt egy őrszobában. Panaszkodott, hogy rosszul bántak vele, de nem hittünk neki és visszaadtuk a gyámszüleinek. Egy hónap múlva hallottuk, hogy újra megszökött és végképpen eltűnt.

Rossi Dávid melle zihált és roskadozott.

— Azóta nem láttam többé azt a leányt, csak egy héttel ezelőtt láttam újra, s mit gondol hol?

Rossi Dávid nagyot nyelt, aztán kérdezte:

— Hol?

— Rómában. Kellemetlenségeim voltak a nagykövetségen és hazajöttem, hogy kikérjem a miniszterelnök közbenjárását. Mindenkitől azt hallottam, hogy csak donna Roma pártfogásával érhetem el azt, s valamelyik rokonom bemutatott nála. Amint megpillantottam, tudtam rögtön, hogy kívül van dolgom. Volonna Roma nem más, mint az a Roselli Roma nevű leány, aki London utcáin kóborolt.

Úgy tetszett, mintha Rossi Dávid egyszerre megnőtt volna.

— Gazember! — mondotta tompa, elfojtott hangon.

Az idegen visszatántorodott és hebegve mondotta:

— M
— É
gy föld
— és az a
mondja, h
azember!
ammal se
i a háza
öljelen
mint orgy
Szédü
z ajtót és

Rossi
i a szobá
et összetép
— M
— mondot
— Eg
allérja, m
— H
tinghelli
it hamisi
lbocsátott
— M
Rossi Dáv
alajdonít
álni boss
Hát e
ított föl
ulló csill
z öreg P
am, megf

— Miért . . . mit . . .

— Én ismertem azt a leányt. Hét éves koráig, egy födél alatt éltünk — valósággal testvérem volt — és az atyja valósággal az atyám — és ha ön azt mondja, hogy a szeretője valakinek . . . Hitvány gazember! Rágalmazó! Semmirekellő! Egy szavammal semmivé tehetném, de nem teszem. Tüstént ki a házamból. És ha még egyszer utamba kerül, följelentem önt a rendőrségnek, mint utonállót, mint orgyilkost.

Szédülő fejjel bábultan nyitotta ki az idegen az ajtót és elrohant.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Rossi Dávid megszokott hosszú lépteivel jött ki a szobából, haloványan, de nyugodtan. Egy levelet összetépett apró darabokra, aztán a tűzbe vetette.

— Mi volt az, uram. Kihallatszott az utcára, — mondotta Brunó.

— Egy ember járt itt, akinek tisztább volt a gallérja, mint a lekiismerete, ennyi az egész.

— Hogyan hívják? — kérdezte Brunó. — Minghelli Károlynak? Oh, bizonyosan az a titkár, kit hamisításon értek a londoni nagykövetségen, s elbocsátották.

— Magam is effélére gondoltam! — mondotta Rossi Dávid. — Valószínűleg a miniszterelnöknek tulajdonítja vesztét s most föl akart volna használni bosszúja eszközüül.

Hát e körül forgott a játék? Miért nem világosított föl róla? Úgy ment volna le a lépcsőn, mint a hulló csillag. Oh, most jut eszembe, hiszen ez az úr az öreg Palomba, a polgármester unokaöccse, s látam, megfordult donna Roma lakásán is.

Belépett egy fehérzekés pincér és nagy melegítőben hozta az ebédet. Nyomon kísérte a ráncos képű, öreg portásné.

— Csak befelé, — kiáltotta Brunó, — kitűnő ebédet rendeltem a trattoriában, s azt gondoltam magamban, hogy ma talán együtt ebédelhetünk.

— Nem bánom, — mondotta Rossi Dávid.

A fiatal asszony megterített, a pincér elment s a társaság az asztalhoz ült; Brunó és felesége az asztal egy-egy végén foglaltak helyet, Rossi Dávid a kanapéra ült, jobbján a gyermek, balján a macska, szemközt vele állt, a tányérokat fölrakva és az ételt fölszolgálva, az öregasszony.

— Nézzék csak, — mondotta az öregasszony, ki nagyot hallott. — Miért nem ád az Isten már neki is ilyen gyermeket?

— Már adott, anyám, itt van ni, — mondotta Rossi Dávid.

— Talán jó volna, ha előbb feleséget adatna neki? — mondotta Brunó.

— Óh, abból nem lesz semmi, — mondotta Rossi Dávid.

— Mit mondott? — kérdezte az öregasszony és a füléhez tartotta kezét.

— Azt mondja, hogy nem kell neki asszony, — kiáltotta Brunó.

— Aki az egész emberiségnek szenteli életét, lemond sok mindenről, apáról, anyáról, feleségről, gyerekekről, — mondotta Rossi Dávid.

Eléna a szemét törölgette a köténye csücskéjével.

E pillanatban kopogtattak és a kis fiu, fölkapva palcáját, oda sietett és kinyitotta az ajtót. Öreg ember lépett be, Rossi Dávid egvik szegénye. Kilencven éves volt, a gyermekeit már eltemette s az unokái közt élt. Egyike volt azoknak a szegé-

veknek, k
aka lép
ivarvége

— Má

runó.

De Ro

csátani

időn az ö

— Ha

agyszerü

— Ug

runó.

— Az,

ott. Tegna

lított a l

— Hát

— Al

mondotta F

tót.

— Oh,

bbi pókna

— Saj

mondotta R

— Kár

ott. Nem l

dom, hog

— Csa

— Mo

em donna

olt. Egyre

int egy v

Az ebé

karta hall

emsokára

vönyörü

— Hall Calne

nyeknek, kik napközben otthon vannak és csak éjszaka lépnek ki az utcára és lámpával keresgélik a szivarvégeket.

— Más éjszakán jőjj, öreg János, — mondotta Brunó.

De Rossi Dávid nem akarta üres kézzel útnak bocsátani és szeme fénylett, mint a gyermeké, midőn az öreg ember megszólalt:

— Hallottam ma reggel a piazzán, eccellenza! Nagyszerű volt! Csak egyet sajnáltam.

— Ugyan, mi volt az, fiacskám? — kérdezte Brunó.

— Az, amit az eccellenza donna Romáról mondott. Tegnap is egy fél francot kaptan tőle — megállította a kocsiját, úgy adta oda.

— Hát csak ez az oka . . . kérdezte Brunó.

— Alapos ok, bizony. Jó éjszakát, János, — mondotta Rossi Dávid és Józsi betette utána az ajtót.

— Oh, neki is megvannak az erényei, mint a többi póknak — mondotta Brunó.

— Sajnálom, hogy említést tettem róla, — mondotta Rossi Dávid.

— Kár azt sajnálni. Reászolgált arra, amit kapott. Nem hiába dolgozom két év óta a műtermében, tudom, hogy kicsoda.

— Csak ne nevetett volna beszédem közben.

— Most az egyszer rossz nyomon van, uram. Nem donna Roma volt az. A kis Bellini hercegnő volt. Egyre nyújtogatja az a nyakát és úgy gágog, mint egy vén lud.

Az ebéd véget ért és a kis fiu a fonográfot akarta hallani. Rossi Dávid bement érte a szobába, nemsokára visszatért és fölhúzta a fonográfot, nagy gyönyörűségére a gyermeknek.

— Rossi úr, — szólalt meg Brunó, két nagy füstfelleg közt.

— Tessék!

— Még nem próbálta ki azt a hengert, melyet legutóbb hoztak?

— Még nem.

— Miért nem, uram?

— Mert az az ember, aki idehozta, azt monddta, hogy az a barátom, aki belebeszért, meghalt, — és borzongva tette hozzá — sírból jövő hang volna az — félek, hogy nem tudnám meghallgatni.

— Bizonyosan úgy szólna, mint valami túlvilági lélek, különösen, ha nagyon jó barátja volt.

— A legjobb barátom volt ebben az életben, Brunó — atyám volt.

— Atyja?

— Nos, igen, a nevelőatyám. Négy évig ruháztott, táplált és nevelt és a fiának tekintett.

— Neki nem voltak gyermekei?

— Volt egy kis leánva, nem volt nagyobb, mint Józsi, amikor utoljára láttam — Romának hívták.

— Romának?

— Igen, az atyja szabadelvű volt, s őt Romának hívták.

— Mi lett belőle?

— Midőn az atyja Olaszországba jött, megbízatással, mely börtönbe vetésével végződött, egy Londonban lakó honfitársának gondjaira bízta. Én még sokkal fiatalabb voltam, semhogy sok ügyet vettem volna reá. Különben is, nemsokára azután odahagytam Angolországot és Amerikába mentem.

— És hol van most Roma? — kérdezte Elena.

— Mire visszakérültem Angliába, már meghalt.

— No hát, nincs semmi új a római nap alatt

— don
Brunó.

Ross
z idege

—
nielőtt

végződöt
rosszul

ól, mid

Ross
zorított

— I
kettő,

— I
mondotta

— C
- mondo

Ross
lt leveg

Megc
ronyban

onalai m

tűnt az a

ak egy

amályban

ossi Dáv

él húz

inghelli

asztották

omban le

egombolt

— donna Roma Londonból jött, — mondotta Brunó.

Rossi Dávid érezte, hogy arcán megrándulnak az idegek.

— Atyja számüzöttként élt Angolországban és mielőtt elvállalta volna a megbizást, mely Elbával végződött, oly emberekre bízta a gyermeket, kik rosszul bántak vele — így hallottam a vén grófnétól, midőn ingerelni akarta szegény unokahugát.

Rossi Dávid kinnal lélegzett s valami összeszorította a torkát.

— Különös dolog volna, ha egy személy volna a kettő, — mondotta Brunó.

— De hiszen Rossi úr Romája meghalt, — mondotta Elena.

— Oh, persze, persze! Mily bolond is vagyok! — mondotta Brunó.

Rossi Dávid nem bírta tovább a kis szoba szorult levegőjében és kilépett a háztetőre.

HATODIK FEJEZET

Megcsendült az Ave Maria a sok templomtoronyban és Szent Péter templomának sötét körvonalai mögött, a leáldozó nap korongjával együtt, eltűnt az aranyos nappal, és a kék éjszaka, melyben csak egy csillag ragyogott, az egyre növekedő felhomályban reáborult a hótakarta Apenninekre. Rossi Dávidnak zúgott a füle, mint amikor erős szél húz át a távoli fák lombjain. Brunónak Minghelli Károlyról legutóbb mondott szavai fölriasztották, mint az ébresztő óra zörgése a mély álomban levőt, s a feje kába volt, a szeme bágyadt. Begombolta kabátját és nyugtalanul járt föl s alá

az ólomtetőn, a kalitka mellett, melyben már csöndesen összegubbaszkodva ültek a madarak.

Nem vette még észre az idő mulását, midőn megkondult a templomi harangok esteli imára hívó szava. Most hirtelen ezernyi láng gyúlt ki Szent Péter piacán és óriási fejek árnyékai jelentek meg a bazilika falain. A népsokaság összegyűlt ismét a pápai jubileum végső szertartására. Rossi Dávid megszólalt:

— Brunó!

— Mi tetszik, uram?

— Eszerint donna Roma atyja Volonna herceg lett volna?

— Igen, uram, ez ősi pápai család utolsó hercege. Midőn elkobozták a Volonna-birtokokat, ez a cím megszűnt, de az öreg vérszopó megkaparította az uradalmakat.

— Hallotta-e valaha, hogy száműzetése idején valami más nevet viselt volna?

— Mindenesetre úgy volt, de senki sem törődött azzal és nem is tudott róla senki semmit. Egyébként akkoriban valamennyien megváltoztatták nevüket.

— Miért... mi végből... — mondotta Rossi Dávid tétozva hangon.

— Miért? — mondotta Brunó. — Mert valamennyiöket elítélték Olaszországban és az idegen országok azt mondták, hogy kiszolgáltatják őket. De mit is beszélek. Hiszen ön jobban tudja ezt, mint én. Nem vett-e föl álnevet az ön öreg barátja is?

— Nagyon valószínű, hogy igen — én nem tudom, — mondotta Rossi Dávid.

— Nem mondotta önnek soha?

— Nem mondhatnám, hogy valamikor... De úgy áll a dolog, hogy a forradalom iskolája nevelt

minden
ből, hog

—
tőkat lel
nagyon
érett ön

—
Rossi
hatása a

alá járt
Egy

piazzán:
— K

tént? Le

Az

fehében
kupoláj
gyenítet
melőit,

ruknál.

Mid

Elena, k

komor k

olvasva, r

— P

Mondhat

dame de

— hoz v

hatással a

adóira, de

nünket eg

tán követ

magasztal

tennek, h

viselő, ki

De P

minden időben elég gazfickót is, és úgy lehet, avégből, hogy elkerülje az árulást . . .

— Lehet, hogy úgy volt! Az ördög nyitott ajtókat lel az egész világon, még Angliában is. De nagyon csodálom, hogy öreg barátja, ki atyailag érzett ön iránt, nem mondotta meg önnek.

— Talán szándékában volt — és úgy lehet . . .

Rossi Dávid, mintegy fájdalmas érzelmének hatása alatt homlokára tette kezét és megint föl s alá járt az ólomteton.

Egy rikkancs elkiáltotta magát odalenn a piazzán: „*Tri-bu-na!*” és Brunó így szólt:

— Korán jelent meg! Szeretném tudni, mi történt? Lemegyek és veszek egy ujságot.

Az ég ismét elsötétedett és a csillagok tisztán, fehéren és szeliden néztek le véghetetlenül tágas kupolájukról és halhatatlan pompájukkal megszenyíftették az emberi bábuszínház szegény kis mimelőit, kik épp most imádkoztak önalkotta oltárknál.

Midőn Rossi Dávid visszament a szobájába, Elena, ki éppen vetkőztette a kis fiát, észrevette a komor kifejezést szemében, de Brunó, estilapját olvasva, nem látott semmit és fölkiáltott:

— Ej, haj! Ide hallgasson uram. Ez Olga. Mondhatom, hogy ugyancsak jól fog a tolla. „*Madame de Pompadour*. Eddig csak egy madame — — hoz volt szerencsénk, aki csak történetesen volt hatással az államra és Olaszország böles tanácsadóira, de most, hogy a sors megajándékozott bennünket egy madame de Pompadourral . . .” Itt aztán következik a vezércikk az ön beszédéről. Az égig magasztalja. Figyeljen csak! „Adjunk hálát az Istennek, hogy vannak oly férfaink, mint Rossi képviselő, kik nem tekintve se jobbra, se balra . . .”

De Rossi Dávid elfordította tőle redőbe vont

homlokát és átment a fogadósobájába és Brunó néma ámulattal nézett körül.

— Meggyújtsam, uram, a lámpát? — kérdezte Elena.

— Köszönöm, még ne, — felelte a nyitott ajtón át.

A fahasábok lánggal égtek a kandallóban és Rossi túlérzékeny idegeivel önkéntelenül megrázkódott, midőn a tűz visszfénye mint valami égő szem nézett vissza rá az ablaktábláról. Kinyitotta a fonográf szekrényét, mely ott állt ismét régi helyén, a zongorán és íróasztalának fiókjából elővett egy kis dobozt. E pillanatban nagyot lobbant a kandalló lángja és kisérteties árnyakat vetett a mennyezetre, de ő kivett a dobozból egy hengert és a fonográf tengelyére tette. Aztán odament az ajtóhoz, betette, és reáfordította a zárat.

HETEDIK FEJEZET

Brunó nem tudott betelni ez este az ujság érdekességével. Végre is elhatározta, hogy lemegy a kapus páholyába és fölolvassa a cikket az öreg garibaldistanak, ki Elena atyja volt. — Szegény donna Roma, — mondotta — félek, hogy kénytelen lesz elpusztulni innen.

Eközben Józsi nagyon elégedetlen volt amiatt, hogy nem mondhatott jó éjszakát lefekvés előtt Dávid bácsinak. Az anyja végre is kénytelen volt levinni az ebédlőbe. A dolgozószoba ajtaja még mindig zárva volt és Józsi nagyon kérte az anyját, hogy fektesse le a kanapéra, míg kijön Dávid bácsi és ölben az ágyába viszi. — Nem vagyok még álmos, mama, — mondotta, de a következő pillanatban már elaludt és hallani lehetett szabályos lélekzetét.

Elena
gozósobá
Rossi I
látogató
róla említ
ebédlőszob
legfőlebb
gen hang
hangzó s
teszem!

Elena
hozza? Eg
ben, s mo

De m
ben és m
volt az,
aztán bo
mily gyö
Dávid a
adhatott v
odaosont a
hangból m
kat hallott

— Dá
zedbe ker
gúnnyolj ki
magad . .
reá, hogy
... ha a k
radnak a f
Isten hozz
hallani leh
és zokogásá
vait: — A
leszek!

Elena

Elena most váratlanul hangokat hallott a dolgozószobából. Idegen, bágyadt hangokat és közben Rossi Dávid szavát. Hogyan? Mig odafönn járt, látogató jött volna Rossihoz? Pedig Józsi nem tett róla említést. Aztán a lámpa is még mindig az ebédlőszoba asztalán állt, benn a dolgozószobában legfőlebb ha a kandalló tüze világított. Most az idegen hangot félbeszakította Rossi gyötrelmesen hangzó szava: „Esküszöm az égre, hogy megteszem!”

Elena körülnézett. Kinek mondotta? Ki szólt hozzá? Egyedül ment be a szobába, leült a sötétségben, s most mégis két hangot hall belülről.

De most egyszerre világosság támadt elméjében és majd, hogy föl nem kacagott. A fonográf volt az, amit oly természetfölöttinek tartott. De aztán borzadály fogta el megint, midőn hallotta, mily gyötrelmes kiáltásokkal szakította meg Rossi Dávid a fonográf beszédét, Anélkül, hogy számot adhatott volna magának arról, hogy mit cselekszik, odaosont az ajtóhoz és hallgatózott. De az idegen hangból most is csak elfojtott, szaggatott mondatokat hallott.

— Dávid, — mondotta a hang — ha ez a kezembe kerül . . . vagy kétségbeesésemben . . . ne gúnyolj ki kérésemért . . . de bármire határozod el magad . . . légy jó a gyermekhez . . . emlékezzél reá, hogy . . . Isten hozzád, fiam . . . a vég közel . . . ha a halál nem törli el . . . azok, kik itt maradnak a földön . . . segítő és szószóló az égben . . . Isten hozzád! — És e töredezett szavak közben hallani lehetett Rossi Dávid félig elfojtott sírását és zokogását s ez újra meg újra megismétlődő szavait: — Az leszek! Esküszöm az égre, hogy az leszek!

Elena nem bírta tovább. Összeszedte minden

bátorságát és bezörgetett a szobába. Halk kopogtatására nem kapott választ. Hangosabban kopogtatott, s ekkor haragosan így szólt egy hang:

— Ki van itt?

— Én vagyok, Elena, — mondotta szepegeve.

— Valami baj van? Nem érzi jól magát, uram?

— Dehogyan, — felelte nyugodtabb hangon, s a fiók nyikorgott, Rossi Dávid kinyitotta az ajtót és kilépett a szobából.

Midőn a küszöbre ért, egy pillantást vetett még a sötét szobába, mintha félne, hogy valami láthatatlan kéz a vállára nehezedik. Arca halovány volt és nagy verejtékcseppek gyöngyöztek homlokán, de azért mosolygott s kissé rekedt, de nyugodt hangon így szólt:

— Tartok tőle, hogy megjesztettem, Elena.

— Nem jól érzi magát, uram. Üljön le, majd elszaladok egy pohár cognacért.

— Ne tegye! Nincs semmi baj! Csak . . .

— Fogadja el ezt a pohár vizet.

— Jól esett. Most már jobban vagyok és resztellem a dolgot. Igérje meg, hogy nem szól róla senkinek.

— *Megígérem* fölösleges azt, uram.

— Brunó derék, jó, becsületes lélek, de némelykor . . .

— Tudom — és senkinek sem fogok szólni róla. De úgy látszik, meghült odakünn. Nagyon hidegek az éjszakák és bánom, hogy nem küldöttem ki a felső kabátját. — És magában hozzátette még: — Két nagy gyertyát fogok meggyújtani a St. Agostino templom madonnájának, hogy óvja meg a láztól. — Aztán jókedvűséget színlelt és az alvó gyermekhez fordulva, így szólt:

— Nézze, már megint neveletlen volt és nem akart lefeküdni, míg nem kegyed viszi az ágyba.

—
Dávid.
elfogul
nára és

—
mondot

—
—

—
Ka

főlemel
csón, és

Az
jött, fő

—
—

A
levő hő

nyitott
gyors l

—
midőn s

az alvó
pillanat

Ros
lépett, r

gozószo
így szó.

—
Nyomb

Az
bába, b

jelét ve
szobába

— Kedves emberkéje! — mondotta Rossi Dávid. Odalépett a kanapéhoz, de meglátszott az elfogultság halovány arcán. Megint reánézett Elenára és így szólt: — Hol lakik donna Roma?

— Trinità de Monti, tizennyolcadik szám, — mondotta Elena.

— Késő van már?

— Legalább kilencedfél óra lehet, uram.

— Akkor fektessük le Józsit.

Karját a gyermek feje és dereka alá tette, hogy fölemelje, midőn csoszogó léptek hallatszottak a lépcsőn, és valaki rögtön meg is kopogtatta az ajtót.

Az öreg garibaldista kapus volt; lélekszakadva jött, födetlen fejjel, papucsban.

— Atyám! — kiáltotta Elena.

— Ő az. Jön fölfelé.

A következő pillanatban egy estélyi ruhában levő hölgy állt a folyosón. Donna Roma volt. Szét nyitotta hermelin-köpenyét és melle hullámozott a gyors lépcsőjárás miatt.

— Beszélhetek Rossi úrral? — kérdezte, s midőn szemét levette Elenáról és meglátta őt, amint az alvó gyermekre hajolt, szédülés fogta el, s egy pillanatra lehunyta szemét.

Rossi Dávid elpirult a haja gyökeréig, de előre lépett, mélyen meghajolt, megmutatta az utat a dolgozószobájába, aztán, szinte összefüggéstelenül, így szólt:

— Lépjen be! Elena majd behozza a lámpát. Nyomban jövek!

Azzal karjába fogta Józsit, fölvitte a hálószobába, betakarta, eligazította a fejealját, a kereszt jelét vetette homlokára, aztán visszatért a dolgozószobába, tévetegen, mint az alvajáró.

NYOLCADIK FEJEZET

Roma, midőn magára maradt a szobában, körülnézett és egy-egy szempillantással meglátott mindent — az olcsó szőnyeget, az egyszerű bútorkárpitot, a képeket, az egymáshoz nem illő bútort. Láta a fonográfot a zongorán, raita a hengert és szinte erőt vett rajta a kísértés, hogy megnyomja rugóját. Láta önmagát a tükörben, mely a kandalló fölött függött, látta magasra fölfésült, ragyogóan fekete haját, melyből egy fürt a homlokára esett, és vállán a hermelin-köpenyt, mely fehér selyem-muszlin ruhájához símult. Aztán hallotta a visszatérő Rossi Dávid lépteit s noha már teljesen uralkodott magán, mégis valami félelmet és borzongást érzett, mint a színésznő, ki öltözőjében meghallja a zenekar hangolását. Háttal állt az ajtónak és hallotta, midőn belépett, aztán előtte állt és magukra maradtak.

Rossi Dávid reánézett méla, csodás szemével, s a nő látta, hogy kezével végig simítja homlokát, aztán mély meghajlással kéri, hogy foglaljon helyet, ő maga pedig a kandalló párkányához támaszkodott. Donna Roma nagy izgalomban volt, arcát előntötte a pirosság, de midőn megszólalt, már uralkodott magán s hangja szelid volt és természetes.

— Tudom, hogy szokatlan dolgot teszek, midőn eljöttem önhöz, — mondta — de ön kényszerített reá, s teljesen védtelen vagyok.

A férfi valami érthetetlenséget mormolt, s midőn donna Roma észrevette, hogy előrehajol, látni az arcát, lesütötte szemét, egyrésről azért, hogy hadd nézze, másrésről meg, hogy ne találkozzék össze szemök.

— Hallottam ma reggel a piacon mondott beszédét. Fölösleges volna tagadnia, hogy abból, amit mondott, egy és más engem illetett.

Rosi nem szólt semmit, ő pedig az ölében levő keztyűjével babrált, és változatlanul szelid hangon így folytatta:

— Ha férfi volnék, azt hiszem, párbajra hívnám. De mert nő vagyok, csak azt tehettem, hogy eljöttem önhöz, megmondani, hogy igaztalan volt hozzám.

— Igaztalan?

— Kegyetlenül, borzalmasan, szégyenteljesen igaztalan.

— Tehát azt akarja mondani . . .

Hebegve, rekedt hangon szólt, de nyugodtan felelte a nő:

— Meg akarom mondani önnek, hogy mindaz, amit rólam mondott, valójában és lényegében hamis.

Szemében gúnyosan villant meg a gyűlölség és a megvetés, de igyekezett erőt venni magán, mert tudta, hogy mindegyre reá néz.

— Ha . . . ha . . . — Rossi szava érthetetlen és összefüggéstelen volt, — ha azt mondja, hogy sértést követtem el ellene . . .

— Azt követett el, borzasztó sértést.

A nő hallotta lélekzetét, de nem mert fölpillantani, mert félt, hogy akkor érthetően olvashatna vonásaiban.

Különösnek tetszhetik szemében, — folytatta — hogy arra kérem, bízzék meg pusztá kijelentésemben. De ámbár nagyon igaztalan volt hozzám, azt hiszem, teljesíti ezt a kérésemet.

— Ha . . . ha ünnepélyesen becsületszavát adja, hogy az, amit mondtam. — amit következ-

tettem, — valótlan, hogy az egész nem egyéb, mint szóbeszéd és szálló hír, nem egyéb borzasztó és alaptalan rágalomnál . . .

Donna Roma fölemelte fejét, nyíltan a szeme közé nézett és minden habozás nélkül így szólt:

— Becsületszavamat adom reá.

— Akkor hiszek önnek, — felelte Rossi. — Szívem és lelkem mélyéből hiszek önnek.

Roma megint lesütötte szemét, és idegesen forgatva hüvelykujjával a kisujján levő opálgyűrűt, segítségül hívta szokott kedveskedéseinek egyikét, mely sohasem tévesztette el hatását más férfiakra.

— Nem mondom, — szólt — hogy ment vagyok minden hibától. Lehet, hogy meggondolatlanul éltem a szegénység és a gond napjaiban. Ha így történt, a hiba részben talán a környezetemet terheli. Mikor volt másmilyen a nő, mint aminővé a környezete tette?

Hangja szinte suttogóvá lett, és így folytatta:

— Ön az első ember, aki nem dicsért és nem hizelkedett nekem.

— Nem önre gondoltam, — mondotta Rossi Dávid. — Más valakire gondoltam, s talán azokra a szegény munkásnőkre, kik nyomorognak és küzdenek, míg mások bőségben úsznak.

Donna Roma fölpillantott és félmosoly játszott arcán.

— Becsülöm önt ezért, — mondotta. — És talán másképpen alakul egész életem, ha előbb találkoztam volna oly férfival, ki úgy gondolkozott, mint ön. Valaha régen reménykedtem is effélében, — reméltem, hogy az élet küszöbén találkozni fogok egy nagy gondolatokkal járó és előkelő érületű férfival. Lehet, hogy ilyenképpen volt ön is, — talán ön is remélte, hogy jobban, rosszban, örömeiben és bánatában erős és hűséges nő fog állni oldalán?

Hangja nem volt már oly határozott, mint az imént, — maga sem tudta, hogy miért?

— Álom az! Mindannyiunknak vannak álmaink, — mondotta Rossi.

— Valóban, álom. Férfiak jöttek, mentek — s ő nem volt köztük. Kitalálták óhajtasaimat, kedveztek minden bolondságomnak, elhalmoztak fényvel és gazdagsággal, de az álom oda volt. Csak keveseket tiszteltem és senkit sem becsültem közülök. Játéktárgy, szórakozás volt számomra valamennyi. S ők azzal álltak bosszút, hogy a hátam mögött suttogták azt . . . amit ön ma reggel nyíltan a szemembe mondott.

Rossi állandóan rajta tartotta tűnődő, nagy, gyermeki szemét s donna Roma, bármily örömet érzett sikerén, nem szabadúlhatott meg bizonyos nyomasztó érzéstől, látva bánatos szemét és hallatára hangja remegésének.

— Mi férfiak megérdemeljük a gáncsot, — mondotta Rossi Dávid. — Az élet harcában, hol férfi áll szemtől-szemben a férfival, sok csapást mérünk, azzal a hittel, hogy küzdelmünk becsületes, de megfeledkezünk róla, hogy ellenfeleink mögött sokszor nő — hitves, anya, testvér, barátnő áll — s hogy, Isten bocsássa meg nekünk, csapásunk sokszor ezeket éri.

— Szegény nőket említett, kik nyomorognak és küzdenek, — mondotta. — Nem lepné-e meg, ha azt mondanám, hogy én tudom, mi az? Úgy van, s tudom azt is, hogy mi az, midőn a nő társtalannul, egyedül áll a világon, — s hozzá, hozzá még egy kegyetlen, bűnös városban.

Egy pillanatig elfeledkezett magáról és szomorú, ünnepélyes kifejezés váltotta föl szemének gúnyos mosolygását. De a következő pillanatban

önuralma helyreállt és hogy elkerülje a kínos hallgatást, tovább beszélt.

— Soha sem beszéltem e dolgokról más férfival, — mondotta. — Nem tudom, miért emlitem mindezt önnek.

Fölállt, Rossi Dávid pedig hozzálépett és erősen a szeme közé nézve, így szólt:

— Nem látott-e már engem valamikor?

— Soha.

— Uljön le, — mondotta Rossi Dávid. — Valami mondani valóm van önnek.

Donna Roma leült és sajátszerű, majdnem alattomos kifejezés ült vonásaira.

— Említést tett az imént az életéről, — mondotta Rossi. — Engedje meg, hogy én is mondjak egyet és mászt a saját életemről.

Donna Roma ismét mosolygott és csak bajjal titkolhatta el, hogy diadalmaskodik. Ezek a nagy gyermekek, kiknek férfi a nevük, szinte sajnálatra méltóak. Íme, azt hitte, harcolnia kell, de ez az ember az első perctől fogva legyőzöttnek mondotta magát s most éppen azon a ponton állt, hogy egészen a kezébe szolgáltatassa magát. Szinte mosolyognia kellett szelid hangján és érzelmes tekintetén.

Lecsúsztatta válláról köpenyét, úgy hogy előtűnt domború melle és két hófehér karja, s ahogy keresztbe vetette lábát, előtűnt alsószoknyájának csipkés szegélye és piros félcipőjének orra. Aztán köhécselt egy kissé az illatos zsebkendője mögött és várt figyelemmel.

— Kegyed régi család gyermeke, — mondotta Rossi; — családja régiebb, mint a ház, melyben lakott és büszkébb, mint egy királyi nemzetség. És bármily gondot és szegénységet látott is életében, azt az egyet mégis tudta mindig, hogy mi az, ha az

emberne
szereti,
sorsát
ját, aki
világon

Don
hogy m
két szer

—
Dávid
bölesője
dobogott
soha sem

A g
sem volt

—
telen tö
jára eg
atrya n
vitte a g

Ron
— I
Verano

—
—

legrégib
egyik t
mek vo
tettek.

—
—

beestelen
tek szeg
összeszed
idegen o
küldöttel

embernek anyja van, aki gondját viseli, atyja, aki szereti, és otthona, mely az övé. Elképzelheti-e a sorsát annak, aki nem ismerte sem atyját, sem anyját, aki hontalan, névtelen volt és egyedül állt a világon?

Donna Roma fölvetette szemét — és látta, hogy mély redő jelentkezik a beszélő homlokán, a két szemöldöke közt.

— Boldog az a gyermek, — mondotta Rossi Dávid — boldog még akkor is, ha gyalázat állt a bölcsője mellett, ha volt e világon szív, mely érte dobogott. Az én gyermekkorom nem volt ilyen. Én soha sem ismertem anyámat.

A gúnyos mosoly eltűnt Roma arcáról; a lába sem volt már keresztbe vetve.

— Anyám egy szívtelen ember s egy könyörtelen törvény áldozata lett. Gyermekének csuklójára egy papírszeletet kötött, melyre reáírta az atyja nevét, aztán a Santo Spirito lelencházába vitte a gyermeket s ő maga a Tiberisbe ugrott.

Roma összehúzta a vállán a köpenyét.

— Névtelenül közös sírban nyugszik a Campo Verano temetőben.

— Az ön anyja?

— Igen, az enyém. Gyermekkoromnak az a legrégibb emléke, hogy gondozásra a Campagna egyik tanyájára adtak. Szegény, elhagyott gyermek voltam, madárfiók, melyet idegen fészekbe tettek.

— Oh!

— Ez akkoriban történt, midőn külföldön lakó becstelen emberek fehér-rabszolga-kereskedést űztek szegény olasz fiukkal. Elárasztották az országot, összeszedték, marhaszállító kocsikba zsúfolták és idegen országokba vitték őket. Engem Londonba küldöttek.

Romának emelkedni kezdett a melle és köny csillogott szemében.

— Emlékezem reá, hogy Sohoban laktam egy nagy, félig-meddig üres házban — hol ötven idegen fiu volt velem együtt egymás mellé zsúfolva. A nagyokat kintornával az utcára küldötték, a kicsinyeket mókussal, vagy egy kalitka fehér egérrel. Reggelire egy csésze teát s egy darab kenyeret kaptunk és nem volt szabad hazamennünk, míg meg nem kerestük a vacsoránkat. Aztán — aztán beköszöntöttek a téli napok és éjszakák a hideg és ködös városban és a kintornás és mókussal járó kis délvidéki fiuk éheztek és fáztak a hóban és a sötétségben.

Romának patakozottak a könyei.

— De Istennek hála, van egyéb emlékezésem is, — folytatta. — Emlékszem egy jó emberre, ki valóságos szent volt az emberek között, egy olasz menekültre, ki életét első sorban saját népének szegényei javára szentelte.

Úgy tetszett, mintha e pillanatban elakadt volna Roma lélekzete.

— Számos esetben az angol bíróságok elé vitte e szegény kis fiúk gazdáit, kik végül, látva, hogy ellenőrzés alatt állnak, engedtek kegyetlenségükből. Megnyitotta házát a szegény kis fickóknak, kik esténként kilenc és tíz óra közt odajártak hozzá egy kis világosságért és egy kis melegért, s magukkal vitték a kintornáikat is. Olvasni is tanította őket és vasárnap esténként beszélt nekik hazájuk nagy férfainak élettörténetéről. Már meghalt, de emléke tovább él azokban a lelkekben, melyeket ő keltett életre.

Roma szemét egészen elborította a köny s a torka összeszorult. De azért így szólt mégis:

— Mi volt a foglalkozása?

— Orvos volt.

— Hogy hívták?

Rossi Dávid végighúzta kezét redős homlokán és így felelt:

— Roselli Józsefnek szólították.

Roma félig fölemelkedett székéről, aztán visszarogyott s a csipkés zsebkendője kihullott kezéből.

— De utóbb — jóval utóbb — hallottam, hogy római főnemes volt, egyike azoknak a rettenthetetlen embereknek, kik a szabadság és az igazság szolgálatába állva, magukra vették a szegénység, a hontalanság és az ismeretlen név megpróbáltatását.

Romának mellére hanyatlott a feje; alig bírt érzelmeivel, maga sem tudta, miért.

— Egyszer aztán levelet kapott Olaszországból, mely tudtára adta, hogy ezer ember várja a hazajöttét, hogy vegye át a fölkelés vezérletét, melynek célja: megfosztani trónjától a méltatlan királyt. Ez egy nyomorult gazfickó cselvetése volt s az árát egy hős adta meg a vérével. Csak az imént tudtam meg ezt — csak ma este.

A szobában csendesség volt egy pillanatig. Rossi Dávid eltakarta szemét a fél karjával.

— És?

— Angliából haza csábították Olaszországba; egy angol miniszter elfogta egy barátjával folytatott levelezését s tartalmát közölte az olasz kormányval; őt magát a rendőrség kezébe kergették és kihallgatás nélkül számkivetésbe küldötték.

— És nem érkezett róla hír többé?

— Csak egyszer — egyetlen egyszer — imént említett barátja révén.

Roma szédült, s úgy érezte, mintha mély ör-

vényhez közelednék; nem állhatott meg — valami kényszerítette, hogy tovább haladjon.

— Ki volt ez a barátja? — kérdezte.

— Egyike az ő szegény, hazátlan bajtársainak — egy valaki, aki mindenét neki köszönhetette és atyjaként tisztelte és szerette. Szereti és tiszteli még most is és igyekszik a nyomdokaiba lépni.

— Ki volt ő — hogyan hívták?

— Leone Dávidnak.

Roma reátekintett és egy pillanatig nem volt ura szavának. Aztán így szólt:

— És mi sors érte?

— Az olasz bíróságok halálra ítélték, az angol rendőrség pedig kitiltotta Angliából.

— Tehát soha sem térhetett vissza hazájába?

— Soha sem látogathatta meg anyja sírját másként, mint titkon, sötét éjjel, mint aki bűnös cselekedetet visz végbe.

— És mi lett belőle?

— Kiment Amerikába.

— Visszatért valaha?

— Vissza! Benne is élt a honvágy emésztő szenvedélye, mint minden hontalanban, és visszatért Olaszországba.

— És hol van — hol van ő most?

Rossi Dávid odalépett hozzá és így szólt:

— Ebben a szobában.

Roma fölkiáltott:

— Eszerint ön az a Leone Dávid!

Rossi ünnepélyesen fölemelte az egyik kezét:

— *Leone Dávid meghalt!*

Egy pillanatig csend volt megint. Roma meghallhatta saját szívének dobogását. Aztán, alig hallhatóan, így szólt: :

— Értem. Leone Dávid meghalt, de Rossi Dávid él.

Amaz nem szólt semmit, de feje magasra emelkedett s az arca sugárzott.

— S ön meri ezt nekem elmondani?

— Merem.

Roma szeme fénylett, ajka vonaglott.

— Ön engem ma reggel nyilvánosan megsértett és megalázott, s mégis azt hiszi, hogy megőrzöm titkát?

— Tudom, hogy megőrzi.

Roma feszülni érezte dobogó szívét s lassu és ideges mozdulattal kinyújtotta kezét.

— Szabad-e . . . szabad-e . . . megszorítanom a kezét? — mondotta.

Kezüik egy szempillantásig tartó habozás után, keresni látszott egymást, aztán hosszú, meleg szorításban összekulcsolódtak. Rossi Dávid a következő pillanatban ajkához emelte Roma kezét és újra meg újra megcsókolta.

A diadalmaskodó öröm érzése hatotta át Romát, de aztán kialudt benne ismét ez az érzés. Szeretett volna kikiáltani, megvallani, mondani valamit, csak azt nem tudta, hogy mit. De ezek a szavak: *Leone Dávid meghalt* — a fülében csengettek s ugyanabban a pillanatban eszébe jutott, hogy mi végből jött e házba.

Ekkor könybe borult a szeme, csüggettség fogta el a szívét és szeretett volna elmenekülni, anélkül, hogy szóra nyitná ajkát. Egyikük sem volt ura szavának; mindketten egy meredély szélén álltak, honnan csak hallgatással menekülhettek.

— Engedjen haza mennem, — mondotta Roma megtörő hangon és fejét lehorgaszta és remegő léptekkel az ajtó felé tartott.

KILENCEDIK FEJEZET

Rossi Dávid e pillanatig Romában csak azt a gyermeket látta, kit tizenhét év előtt ismert, csak Roselli doktor leányát, csak gyermekkori barátnőjét és fogadott testvérét. De ahogy az ajtóhoz indulva elment előtte, megint rá nézett, csakhogymost első ízben, nem azzal a szemmel nézte, mint a fiú nézi a lányt, hanem mint a nőt a férfit. Mennyire megszépült! És mégis Roma volt! Az ő Romája, bármily nagy volt az elválasztófal közöttük! Valami melegséget érzett egész valójában erre a gondolatra, s ily szemmel nézve reá, oly diadalmas érzés fogta el, minőt az előtt nem ismert soha sem.

Roma, az ajtóhoz érve, hirtelen megállt, mintha nehezen menne el és csendesesen, de bensőséges hangon így szólt:

— Szemtől-szembe akartam állni önnel, de most, hogy láttam önt, tudom, hogy nem az az ember, akinek hittem.

— Ön pedig — mondotta Rossi — nem az a nő, kinek lerajzoltam.

E szavakra különös fény villant meg Roma szemében. Föltekintett, s így szólt:

— Tehát nem látott azelőtt soha?

És ő pillanatnyi gondolkozás után:

— Donna Volonna Romát nem láttam soha, mind a mai napig.

— Bocsássa meg, hogy eljöttem önhöz.

— Köszönöm, hogy eljött. És ha vétettem ellene, e naptól fogva tekintsen barátjának és védelmezőjének. Engedje megkísértenem, hogy jóvátegyem azt az igaztalanságot, melyet elkövettem ellene. Engedje meg, hogy bocsánatot kérjek öntől.

— Nyilvánosan?

— Nyilvánosan.

— Kegyed jó és nemes, — mondotta Roma; — de nem, arra kérem, hogy ne tegye meg ezt.

— Oh, értem! Tudom, hogy lehetetlen, jóvátenni egy hazugságot. Mondja meg, mi jobbat tehetek — de mondja meg, mondja meg.

— Van egy dolog, amit megtehetne, de az nagyon nehéz.

— Nem határoz! Mondja meg, mi az?

— Azt gondoltam, hogy ha én ide jöttem... de ne szóljunk róla.

— Mondja meg, kérem.

A szemébe akart nézni, de Roma ismét elkerülte tekintetét, csakhogymost már édesebb ok miatt, mint azelőtt.

— Azt gondoltam, hogy — hogy eljönne hozzám, midőn együtt vannak nálam barátaim; ha vendégül jön hozzám, azok közé, kik jelen voltak midőn megsértett, ez már magában elég lesz arra, hogy mindent jóvátegyen. De...

— Ennyi az egész?

— Tehát nem ijed meg tőle?

— Hogy nem ijedek-e meg?

Egy pillanatig egymásra néztek és szemük ragyogott.

— Gondoltam még más valamit is, — mondotta Roma.

— Mit?

— Bizonyára hallotta hírét, hogy szobrászattal foglalkozom. A városi tanács megbízásából most egy szökőkuton dolgozom, s ha az ön fejét mintának vehetném egy alakjához...

— Tüzes üszköt szórna fejemre.

— Természetesen modellt kellene ülnie.

— Mikor jöjjenek?

— Kezdjük holnap reggel, ha önnek az nem korán.

— Úgy tetszik, mintha évek telnének el még addig, — mondotta Rossi.

Roma lehajtotta fejét és elpirult. Rossi ismét kísérletet tett, hogy a ragyogó szemébe nézzen, de Roma elfordította arcát.

— Bocsássa meg, hogy ily sokáig maradtam itt, — mondotta és ki akarta nyitni az ajtót.

— Sajnáltam volna minden pillanatot, melyel előbb ment volna el, — mondotta Rossi.

— Csak azt akartam, hogy ne gondoljon reám gyűlölettel és keserőséggel.

— Ha valaha lett volna bennem ily érzélem, elmúlt az örökre.

— Részemről is, — mondotta szeliden, és újra elindult.

Köpenyének egyik kapcsa beakadt vállán a selyem-muszlin ruhájába s amint azzal bajlódott, hogy kiszabadítsa, reánézett Rossi Dávidra, mintha azt mondaná: „Nem volna oly szíves?“ s ennek a pillantása viszont: „Megengedi?“ és úgy tetszett, mintha e testi érintésre valami láthatatlan híd kötötte volna össze hirtelen azt a távolságot, mely addig elválasztotta őket egymástól.

— Lekísérhetem a kapuig? — kérdezte Rossi és Roma szemében ez a kérdés lebegett: „Nem volna oly szíves?“

Lementek egymás mellett a lépcsőn, lassan és majdnem érintve egymást.

— Elfelejtettem, megmondani címemet -- Trinità de' Monti 18., — mondotta Roma.

— Trinità de' Monti 18., — ismételte meg Rossi.

Leértek a második emeletre. — Egyre gon-

dolkozo szem,

ban, me

Lé

bérekcsi

kapu el

Ke

tésre R

met ad

zett élér

—

—

—

mük pil

rán jön

van egy

Ros

fu nyilt

sain, mid

— A

— A

Roma

hajolt, m

dolgozom, — szólt Roma — és most már azt hiszem, hogy láttam egykor valahol.

— Talán álmában, — felelte Rossi.

— Igen, — felelte — talán abban az álmomban, melyet az imént említettem.

Leérték az utcára és Roma kocsija — egy bérkocsi — ott állt előttük néhány lépésnyire a kapu előtt.

Kezet szorítottak egymással és e villamos érintésre Roma fölemelte fejét s a sötétségben engedelmet adott arra a pillantásra, melyet hiába igyekezett elérni a világosságban.

— Tehát holnap, — mondotta Roma.

— Holnap reggel, — felelte Rossi.

— Holnap reggel, — ismételte Roma és szemük pillantása közben ezt látszott mondani: „Korán jön el, igen? — még oly sok modani valónk van egymásnak.“

Rosi Dávid sugárzó szemmel nézett reá és a fiu nyílt szemének derűje fénylett viharvert vonásain, midőn bezárta a koci ajtaját.

— Az ismétlésig!

— Az ismétlésig!

Roma fölhúzta az ablakot és mosolygott s meghajolt, midőn a lovak elindultak.

HARMADIK RÉSZ

Roma

ELSŐ FEJEZET

A Trinità de' Monti terét egy templomról és kolostorról nevezték el, mely a Pincio-hegy tetején állott. A templomtól travertinkő-lépcső vitt föl kannyargósan, mintegy enyhíteni a magasságot, egy átlós térre, a Piazza di Spagna-ra, mely állandóan tarkaságban úszik a sok rózsától, melyet a virágárusok raknak ki a szűkőút körül fölvert sátraikban. A lépcső alján négyszögletű ház áll, melyet mind a négy oldala felől szabadon érhet a szél s mely kilátást nyit egész Róma városára. Előtte kel föl s mögötte áldoz le a nap, virágillat veszi körül, s a Pincióról feléje áradnak a városi zenekar hangjai. Donna Roma e ház két emeletét lakta. Az oszlopos íveken nyugvó első emeleten volt a műterme — a kapu a város felőli oldalra szolgált — a második emeleten a lakása volt.

Donna Roma otthona tíz-tizenkét szobából állt, melyek jobbára a középben levő fogadószobába nyíltak. Ennek a szobának vörös és sárga damasz volt a bútora, falát bársony kárpit borította, világos-

ságát
lencei
rinálir
selyem
volt, n
boudoir
bőrével
állt, br
egy tá
mondo
emlege
lépcső
cokkal,
Brunó,
lakótárs

A
gelen d
igérete
szolgál
gos kin
gel ne n
lyik kül
képpen.

De
kezett n
társa az

—
Tudniill
tem, hog
napi bes
rendelke
jó is vol
déseire.
galom. U
— I
gyom. Je

ságát rózsza- és violaszínű liliomokból alakított velencei üvegcillár szolgáltatta. A hálószoba a Kvirinálira nézett és haloványkék satin-díszével, kék selyem ágytakarójával és himzett párnáival olyan volt, mint egy madárfészek; s a Vatikánra néző boudoir tele volt malachit-vázákkal és vadállatok bőrével, a kandalló párkányán egy mefisztó-szobor állt, bronz-órával. Román és cselédségén kívül csak egy távoli nőrokon lakott e házban, kit nénjének mondtak és bizalmas körben Liza grófnő néven emlegettek. De lenn a műteremben, melyet csigalépcső kötött össze a lakással s mely tele volt álar-cokkal, mellszobrokkal és drága fegyverrel, Rocco Brunó, a márványfaragó, Rossi Dávid barátja és lakótársa tanyázott.

A Piazza Navonán tett látogatást követő reggelen donna Roma levelet kapott a bárótól. Bonelli, ígérete szerint, elküldötte hozzá Felicet, személyes szolgálatára. „Jól mondtad: ez az ember valóságos kincs és nem lát semmit“, írta a báró. „Ma reggel ne nézd az ujságokat, gyermekem, és ha valamelyik küldene hozzád valakit, ne nyilatkozzál semmi képpen.“

De azért alig, hogy megreggelizett, már jelentkezett nála egy ujságíró. Léna volt, Olga vetélytársa az irodalomban és a szerelemben.

— Én vagyok, „Penelope“, — mondotta. — Tudniillik a *Reggeli Ujság* „Penelope“-ja. Eljöttem, hogy nem kíván-e felelni Rossi képviselő tegnapi beszédére. A szerkesztő azt mondotta, hogy rendelkezésére bocsátja a lap hasábjait. Aztán talán jó is volna felelni valamit Olga gyalázatos csipkedéseire. Olvasta cikkét? Csupa szemén-szedett rágalom. Uri nő nem hagyhatja szó nélkül.

— Pedig — felelte Roma — én szó nélkül hagyom. Jó reggelt!

Alig hogy Léna betette az ajtót, jött egy nála jóval tekintélyesebb egyéniség: Palomba szenátor, Róma polgármestere, egy mézes-mázos úr, kinek apró, pislogó szemei voltak.

— Jöttem, jelenteni ősziinte rokonérzésemet, kedvesem. Gyalázatos förmedvények. És ezt ők sajtószabadságnak mondják! Hallatlan! Tele vannak vele az ujságok — itt vannak nálam. Az egyik ujság egyenesen reámutat kegyedre. Hallja csak — „Egy szobrásznő, ki nem régiben egy előkelő személyiség befolyása következtében megbízást kapott a várostól.“ Nem hallatlan? És hozzá választás küszöbén állunk. Cáfolatot kell közzétennünk e közlemény ellen. Oh, azért ne legyen izgatott! Fődolog, hogy az ember ne nyúljon a darázsfészekbe. A diplomácia a fő. A város azért természetesen átveszi a kutat, de legjobbnak láttam, eljönni, hogy megbeszéljek kegyeddel mindent, mielőtt közzéteszünk valamit.

Roma nem szólt semmit és a nagy férfiú készült visszavonulni, oly ember magatartásával, ki most kegyeket osztogat. De mielőtt eltávozott volna, még egy kegyességet kért.

— Hire járt ma reggel, kedvesem, hogy a kormány új titkos rendőrséget akar szervezni. Helyesen teszi. Emlékezik-e még az unokaöcsémre, Minghelli Károlyra? Nagy örömmel vállalkoznék az új szervezet vezetésére. Valósággal neki való állás és ha donna Roma nem sajnálna egy szót érdekében... Köszönöm!... Bámulatos ez a szobor! Méltó a régi Róma mesterműveihez. De sietnem kell a tanácsülésre — az ismétlâtásig!

A polgármester még ki se tette a lábát, s már is új látogató lépett a szobába. Madame Sella volt, egy előkelő női divatterem tulajdonosa, nagy igényű hölgy, ki tudta úgy intézni a dolgait, hogy

valóság
delőivel

Tudom,
jöttem.

az a bú
ják má

igaz. N
szívem!

ám a fé
akarok

lesz nál
ugy-e, m

ruhácská

—
asszonyo

óába. R
Szentpét

—
Hozzá il

párót csa
nosz raga

Aztá
ás. Nin

egész E
nem don

öztetném

eszembe

jam? reá

ternek, m

volna, ak
gyon ked

Rom
keserűség
nik, — n

valósággal meghitt lábon állt főrangu megrendelőivel.

— Remélem, nem vagyok egy a sok közül. Tudom, nem nehezelt meg reám, hogy ily korán jöttem. Minő gyalázatos beszédet mondott tegnap az a bűjtogató. Mindenki arról beszél. Azt is mondják már, hogy itt hagy bennünket. Ugy-e, nem igaz. Nem? Úgy örülök! Úgy megkönnyebbül a szívem!... Mellesleg szólva, kedvesem, ne fájjon ám a feje az én ostoba számláim miatt, de, mit is akarok mondani... jövő héten egy kis fogadó est lesz nálam és ha a báró oly leereszkedő volna... ugy-e, megemlíti? Mily elragadó ebben az egyszerű ruháskában... Ezer köszönet! Jó reggelt!

— Mario gróf, — jelentette Felice és egy el-asszonyosodott vén divatmajom tipegett be a szobába. Roma háziura volt s Olaszország nagykövete Szentpétervárott.

— Oly kedves, hogy elfogad, donna Roma. Hozzá ily lehetetlen órában, de remélem, hogy a bárót csak nem kergetik a lemondásba azok a gonosz rágalmak? Ugy-e nem? Ugy örülök!

Aztán az ablakhoz állt. — Mily elragadó kilátás. Nincs Rómában hozzá fogható, tehát nincs egész Európában sem. Mindig is mondtam, ha nem donna Roma volna a lakóm, nyomban kiköltöztetném és ide költözném én magam... Erről eszembe jut valami. Egy kissé... hogy is mondjam? reáuntam már Pétervárra és írtam a miniszternek, megkérve, hogy helyezzen át Párisba és ha volna, aki egy szót ejtene érdekemben... Oh, nagyon kedves! Adieu!

Roma torkig volt már a sok képmutatással és keserűséggel gondolt arra, ki miatt mindez történik, — midőn egy láthatatlan kéz kinyitotta szobá-

jának belső ajtaját és megszólalt belülről nagynén-jének ingerült hangja.

Az öreg hölgy most végzett a reggeli toaletttjével és messziről megérezte rajta az illatos szappan. Fehér ruhájában a nyugvó ágyához támaszkodott, melynek egyik végében aranykeretű tükör, a másikon egy szekrényke függött a falon. Sovány ujjai tele voltak gyűrűvel és olvasó fityegett a csuklóján. Lábánál egy macska ült, aranykeresztel a nyakára kötött szalagon.

— No, végre itt vagy hát? Hogy néha mégis eszedbe jutok. Köszönöm! — mondotta siránkozó hangon. — Azt hittem az éjjel, hogy mégis csak felém nézel és virrasztottam miattad éjfélutánig.

— Fájt a fejem és lefeküdtem, — mondotta Roma.

— Nekem mindig fáj, de senki sem gondol reám, — mondotta az öreg hölgy és Roma az ablakhoz állt.

— Tartok tőle, hogy oly megátalkodott vagy, mint mindig voltál és minden tiltakozásom ellenére meghivod azt az embert.

— Ma reggel fog modelt ülni, jöhet minden pillanatban.

— Igen, igen! Kár minden szóért. Nem érem ezeket a mostani leányokat. Az én időmben efféle ember Róma semmi uri házába be nem tehetett volna lábát. Menten lecsukták volna, nem hogy modelt ülhetett volna a miniszterelnök gyámleányának.

— Liza néni, — mondotta Roma — kérdeznék tőled valamit.

— Csak hamar, mert már megint rémítően fáj a fejem. Natalina! Hol van Natalina?

— Volt-e valami perpatvar atyám és a csa-

adja köz-
záműzeté-
—
atyjának
zártá elől
de a szag
aát a mac-
— A
árnia és
— J
zétszakít
rangját, s
— Az
— Ro
ölesufolsz
zad oly jó
őketürése
degen em
ét — s m
— Az
— Se
nis becsvá
alina, mér
net? És m
Roma
eremben
nénye a sz
A kut
os örömm
ókedvű B
rán hajolt
niért, amin
Ott volt eg
nőgött Ros
neg vázlat
hogy a kut

ládja közt, mielőtt elhagyta Olaszországot és a száműzetésbe ment?

— Oh, semmiesetre sem volt! Ki mondja? Az atyjának megszakadt a szíve, az anyja pedig elzárta előle a palotáját mindhalálig. Natalina, add ide a szagos üveget. És miért nem teszed ide a párnat a macskának?

— A férfinak azért mégis a saját útján kell járnia és ha atyám jónak látta...

— Jónak? Ne mondd azt jónak, ha valaki szétszakít egy családot, s egyetlen fiu létre leveti rangját, s a birtokait odadobja a kutyáknak!

— Azt hittem, minden a báróra szállt, nénike.

— Roma, nem szégyenled magad, hogy így fölsufolsz engem? Hozzá a báró rovására, ki hozzád oly jó. Ami az atyádat illeti, most már vége a béketüresémnek. Elharácsolta rangját, vagyonát és idegen emberek kegyelmére bízta saját testét ésvérét — s mindezt miért?

— Azt hiszem, a hazájáért.

— Semmiért! Önhittségből, hiúságból és hamis becsvágyból. Eredj! Ketté szakad a fejem. Natalina, mért nem hoztad még ide a szagos üveget? És meddig feledkezel meg róla, hogy...

Roma kiment a szobából, de még lenn a műteremben is jó sokáig hallotta, hogyan szidja a nénje a szobalányát.

A kutyája odalenn volt és a fekete uszkar zajos örömmel köszöntötte. Brunó, a máskor hangos, jókedvű Brunó is ott volt, de hallgatagon, mogorván hajolt a munkájára. Roma megérezte, hogy miért, amint a saját megkezdett munkájára nézett. Ott volt egy állványon, a műterem egyik üvegfala mögött Rossi Dávid feje, melyet tegnap mintázott meg vázlatosan. Minthogy még nem volt tisztában, hogy a kut tizenkét apostola közül melyiknek vá-

lassza mintájául Rossit, egyelőre csak a mellszobrával tett kísérletet. Még csak vázlat volt az egész, de élénken visszatükröződtek rajta lelki izgalmának nyomai s a művésznőnek úgy tetszett, hogy már önkéntelenül választott is: Júdás lesz az.

Tegnap éjjel még kacagott, amint reánézett. De most látta, hogy vonásai kegyetlenek, az áruló vonásai voltak. Egy vagy két simítás az agyagon eltüntette az arc komor kifejezését, de mivel képtelennek érezte magát tovább dolgozni rajta, míg meg nem érkezik az eredetije, leült és levelet írt.

Kedves báró, — köszönet Felice kardinálisért. Nagy támasza lesz e háztartásnak, ha ugyan összefér monsignor Brunóval és a kapus páholyában ülő érsekkel. Itt járt Pöttön szenátor, hogy valami csodálatraméltó egyezséget szuggeráljon nekem a kutat illetőleg, s hogy megkérjen, tennék említést önnek Minghelli Károlyról, az ő unokaöccséről, ki fölöttebb alkalmas jelölt volna az új titkos rendőrség főnöki állására. Itt járt nálam Többsincs aszszony és Kisasszony gróf is, de az ő szerény óhajtaikról más alkalommal.

Ami R. D. urat illeti, barometrumom szép időre áll, de azért mégis attól tartok, hogy több vihar lesz, mint hittem volna. Tegnap este nagy gálába vágtam magam és — a történtek ellenére — meglátogattam őt saját otthonában! De, ámbár azért mentem oda, hogy mindent megtudjak róla, alig voltam ott tiz percig, csodálatosképpen már is elmondott mindent rólam — s mindenesetre az atyámról és Londonban folytatott életéről. Azt hiszem, tudott ez összeköttetésemről és azt remélte, hogy hivatkozhatik gyermeki érzelmeimre. Sikerült is neki, oly hatalmasak a természet kötelékei, s ez idő alatt, de azután is, egész éjszaka, olyan vol-

tam, mi
és síri.
tott, m
nem vol
nem töb
mely eg
mely ut
gamhoz
tatástól.

Meg
hoz és m

U. I.
szeme, es
hogyan ren
életében,
nevetnen
darcot f
zetével.

Rossi
lice síri h
lanatban a

Roma
vart, ideg
hogyan fogla
jeit ültetn
az eszközei
sem készíté
tassa magá
log elviselh
igérje meg

tam, mint akit alaposan megrendített a földindulás és sírni, gyónni szeretne. Csak midőn eszembe jutott, mi volt az én atyám — vagyis inkább, hogy mi nem volt — midőn eszembe jutott, hogy számomra nem több ő, mint puszta név, még pedig olyan név, mely egyértelmű a legkegyetlenebb sorscsapással, mely utolérhet egy leányt, csak akkor tértem magamhoz a R. D. bombája által okozott megrázkódtatástól.

Megígérte, hogy modelt ül nekem a kút szobrához és ma reggelre várom. — Szeretettel *Roma*.

U. I. — Barátom jó formájú ember, szép szeme, csodálatos hangja van, s bár azt hiszem, hogy remeg a nő láttára és soha sem volt szerelmes életében, mégis bámulatosan ért a támadáshoz. De nevetnem kellett arra a gondolatra, hogy mily kudarcot fog vallani ez irányban minden igyekezetével.

Rossi képviselő! — szólalt meg mögötte Felice síri hangja és Rossi Dávid ugyanabban a pillanatban a műterembe lépett.

MÁSODIK FEJEZET

Roma, ha nem is akarta elismerni, mégis zavart, ideges volt. Ahogy megkérte Rossi Dávidot, hogy foglaljon helyet az emelvényen, hova modeljeit ültetni szokta, nyugtalanul keresgélgni kezdett az eszközei közt. Bosszantotta minden, friss vizet sem készítettek oda a munkájához. Kérte, ne zavarassa magát, ha merően néz reá — nem kedves dolog elviselni az effélét, de így kell lennie — és ígérje meg, hogy nem nézi meg művét, amíg nem

fejezte be — a gyermek és a bolond, hiszen tudja — egyébként az már eléggé elkoptatott egy példa-beszéd.

S amíg így beszélt, megvallotta magában, hogy az apostolok közül voltaképpen Tamásnak lesz ő a legjobb mintaképe. Ezek az anarkisták mind kételkedők s a legfőbb kételkedő őket fogja képviselni.

Rossi Dávid eleinte nem sokat beszélt és nem vett részt Roma ideges nevetésében. Hellyel-közzel hosszasan reánezett, amivel kihozta volna a sodrából, ha tekintete nem lett volna oly szelid és gyermekies. Végre kinézett az ablakon, oda, hol a nap fényében uszott a város és a ragyogó kék ég alatt csicseregve röpködtek ide s tova a madarak és beszélni kezdett igen komoly dolgokról.

— Mily szép! — mondotta. — Nem csoda, hogy az angolok és az amerikaiak, kik eljönnek hozzánk, hogy erősítsék testüket és gyönyörködtesék lelküket, valóságos paradicsomnak tartják, hol mindenkinek elégedetten kellene élnie. Pedig...

— Pedig?

— Ez istenáldotta földön a vidám külső annyi szenvedést takar, hogy nem közelíti meg ebben a föld kerekiségének egyetlenegy országa sem. Némelykor úgy érzem, hogy nem bírom tovább és el kell mennem innen, amint mások is elmentek.

— Egy kissé magasabbra kérem a fejet. Köszönöm. De ha elmentek, mi hasznát látták annak?

— Rokonszenvet ébresztenek a nemzetekben, midőn eléjük tárják a saját nemzetük nyomorúságát.

— Kissé inkább arra, ha kérnem szabad — köszönöm! De a dolgokon az vajmi keveset lendít.

— Az ő dolgukon? Bizony nem! Isten irgalmazzon a hontalanoknak — utjok a sóhajok hidján

visz ke
élnék,
ében.
ket tan
házban,
de vala
ben, hog
ezen a v

—
már eze

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

—
—

visz keresztül. Szegényen, társtalanul, elfeledve élnek, összezsúfolva az idegen város piszkos negyedében. Az egyik zongoraórákat ad, a másik nyelveket tanít, a harmadik statisztál valamelyik színházban, a negyedik kintornás vagy koldulásból él, de valamennyi arra szolgáló eszköz az Isten kezében, hogy megrendítse velük a királyok trónját ezen a világon!

— Kegyed bizonyára sok tapasztalást szerzett már ezen a téren.

— Sokat.

— Londonban?

— Ott. Van ott egy városnegyed, úgy hívják, hogy Soho. Túlzsúfolva néppel, bűnnel teli, valóságos kloakája a nagyvárosnak és mégis a szabadság menedékhelye. Egész Európa menekültjei ott találkoznak egybe; lehet, hogy a gonosztevők is, mert sok hálópajtása van a nyomoruságnak is, épp úgy, mint a szegénységnek.

— Ott lakott kegyed?

— Ott.

Roma letörülte ujjait a szivacesal és kinézett az ablakon. — És Roselli doktor, a kegyed öreg barátja... az is ott élt közöttük?

— Az is ott lakott, a Soho Squareban, midőn megismertem. A ház éjszagnak állt, oszlopos tornáca volt és fák álltak előtte.

A spongya leesett a földre, de Roma nem vette észre. Egy mintázó botocskát vett a kezébe és újra formálni kezdett az agyagon.

— Egy kissé arra felé kérem — köszönöm! És azt hiszi, igaza volt barátjának, midőn lemondott rangjáról és szakított Olaszországban levő családjával? Gondoljon csak például az atyjára — annak megszakadhatott a szíve.

— Az megtörténhetett, — hallottam is effélet

az én öreg barátomtól. Sőt végül meg is átkozta és megtiltotta neki, hogy fiának mondja magát. És lássa, még sem tűrt volna el soha egy rossz szót arról az öreg emberről. Azt mondotta volna: „Nekem ő atyám — s ez elég.“

A mintázó fácska is kiesett Roma kezéből.

— Mily ostobaság! De az anyja...

— Azzal még szomorubb volt az eset. Hontalanságának első éveiben mindegyre kérte az anyja, hogy menjen vissza hazájába. „Te vagy a legjobb anya a világon“, ezt szokta felelni neki, „de nem mehetek.“

— És soha sem látta viszont?

— Soha! De imádta még a nevét is. Emlékszem, hogy Romának hívták és ő volt az erejének kutforrása. „Anyák!“ szokta volt mondani, „ha tudnátok, mily nagy a ti hatalmatok! Jaj annak a szegény hontalannak, akinek anyja sincsen!“

Romának összeszorult a torka. — És... ugy-e, meg is házasodott?

— Megházasodott. Angol nő volt a felesége, épp oly elhagyott, mint ő maga.

— Kérem, nézzen arra, az ablak felé — köszönöm... És tudta, hogy ki volt a férje?

— Azt nem tudta senki. Szegény olasz orvos volt ő mindnyájunknak Sohoban.

— És... és... boldogok voltak?

— Oly boldogok, minővé a barátság és a szerelem tehetette őket. S még midőn be is köszöntött hozzájuk a szegénység...

— Elszegényedett — nagyon szegény volt?

— Nagyon! Valahogy híre ment, hogy Rosselli dr. forradalmár és erre félni kezdtek tőle az angol betegek. Végre is le kellett mondani a Sohó-squarei házról és egy mellék utcába költöztünk.

Most már csak két szobánk volt, egy az utcára, egy az udvarra és négyen laktunk benne, de a legnagyobb szegénység sem volt képes eloltani azt a fényt, mely e nő lelkéből reánk sugárzott.

Roma keble hullámozott, hangja elfúlt: — És... meghalt?

Rossi Dávid lehorgasztotta fejét és rövid, szaggatott mondatokban felelt: „A szegénység legkeservesebb pillanatában halt meg. Karácsony táján történt. Kegyetlenül hideg volt az idő. Meghült s a baj a mellére vetette magát. Csak három vagy négy napig szenvedett. Az udvari szobában feküdt, mert az csendesebb volt. A doktor nem mozgult el ágya mellől. Hogyan vívódott a halállal! Mindegyre a kis leányára gondolt. Éppen akkor lett hat éves és ott játszott a padlón a bábujával.

Alig volt képes uralkodni hangján.

— Midőn vége volt mindennek, az utcai szobába mentünk s egy kiterjesztett pokrócra vetettük ágyunkat a puszta padlón. Most már csak hárman — a gyermek az atyjával, és sírt az anyja után, ki ott feküdt hidegen a fal tulsó oldalán.

Rossi Dávid még mindig az ablakra nézett. Romának köny csillogott a szemében.

— Majdnem egy fillérünk sem volt a háznál, de azért eltemettük valahogy a jó angyalunkat. Oh, a szegények a leggazdagabbak a világon. Szeretem őket! Szeretem őket!

Kezét a fejére tette. Roma nem bírta tovább.

— Kensal Green temetőjében tettük örök nyugalomra. Kőd volt, igazi londoni köd. A sírásók fáklya világosságánál dolgoztak, melyek sötétben füstölögtek a sűrű levegőben. De a doktor födetlen fejjel állt az egész szertartás alatt. Ott volt a gyermek is, s midőn hazamentünk, kinézett a

kocsi ablakán és nagyokat kacagott, ha látott valamit az utcán. Csak hat éves volt — és soha sem ült még azelőtt kocsiiban!

E pillanatban eldőrdült a delet jelző ágyu az Angyalvárban és Roma félretette szerszámaikat.

— Ha nincs kifogása ellene, ma nem próbálkozom tovább, — mondotta rekedt hangon. — Magam sem tudom, miért, de ma nem megy jól semmi. Előfordul az máskor is. De ha eljöhetne holnap is ilyenkorra...

— Szívesen, — mondotta Rossi Dávid s a következő percben már eltávozott.

Roma reánézett a munkájára és újra lemosta róla a kifejezést.

— Nem Tamás, — gondolta — hanem János, a szeretett tanítvány. Ez megfelelőbb lesz.

Midőn fölment a lépcsőn, hogy átöltözködjék a villásreggelihez, Felice átadott neki egy levelet, melyen a miniszterelnök pecsétje volt és jelentette, hogy a kutya eltűnt a házból.

— Valószínűleg Rossi úr után szaladt, — mondotta Roma, és olvasni kezdte a levelet.

Kedves Roma, — Ezer köszönet, hogy fölhívtad figyelmemet Minghelli Károlyra. Magamhoz hívtam, beszéltem vele és nyomban alkalmaztam. Köszönöm az ujjmutatást atyádat illetőleg is. Nagyon fontos! Beszéltem róla Minghellivel és rögtön fölvillantak a fekete szemei. Isten hozzád, kedvesem! Jó nyomon jársz! Alkalmazkodni fogok óhajtasodhoz és nem mutakozom közelségedben. — Szeretettel

Bonelli.

HARMADIK FEJEZET

Másnap reggel rajta kapta magát Roma, hogy különös gondot fordított öltözködésére. Reggeli után, szokása szerint, a grófné szobájába ment. Az öreg hölgy éppen végzett a toalettjével és a macska ott dorombolt mellette a vánkosán.

— Liza néni, igaz-e, hogy a rendőrség csábította vissza atyámat Olaszországba?

— Honnan tudjam? De ha meg is tette, úgy kellett neki. Lázadást szított ezer mértföld biztos távolságában, s ideje volt, hogy kezére adták az igazságszolgáltatásnak. Egyébként...

— Nos?

— Itt voltak a fekvőségei és azokat nem lehetett átírni másra, míg őt el nem ítélték.

— Tehát atyámat, közeli rokonai érdekében csábították vissza Olaszországba?

— Roma! Hogyan mondhatasz ilyet? Hozzá még a legjobb barátodról.

— Hát mondtam valamit a báró ellen?

— Elég hálátlanság is lett volna részedről. De már unom, annyit beszélni atyádról. Ha nem választotta volna ő maga a száműzetést, a családi birtok most a tied lenne, hercegnő volnál, minden jogod birtokában.

— Ha nem ment volna száműzetésbe, akkor én egyáltalán nem is lennék, Liza néni és más valaki lenne helyettem a hercegnő, én legalább úgy gondolom.

Az öreg hölgy leejtette az illatos zsebkendőjét és így szólt:

— Miről beszélsz odalenn naphosszat, kisasszonyom? Szép dolog az! Megengedni egy afféle embernek, hogy tele töltse fejedet hazugságaival!

Megfeledekedtél már a londoni pékboltról? — ahova rabszolgának adott az atyád — ahol teherhordó állatnak, cselédnek tartottak, mikor az atyád lerázott a nyakáról?

— Ne beszélj oly fönhangon, Liza néni!

— Akkor ne bosszants azzal, hogy védelmedbe veszel ily magaviseletet. Jaj, mennyire kalapál a fejem! Natalina, hol van a szagos üvegem? Natalina!

— Nem védelmezem az atyámat, de azért...

— No, ez kellett még! Ha a báró közbe nem veti magát és föl nem keres, midőn megszöktél és a rabszolgatartód visszavitt magához és ha nem küld a párisi nevelőintézetbe és nem engedi át neked atyád birtokainak fele jövedelmét, holott a nagylelkűségéről engedelme nélkül beszélnünk sem szabad: — hol volnál te akkor? *Madonna mia!* Talán London utcáin, ahova szánt az atyád!

Bellini hercegnő már jó ideje várt Romára, midőn visszatért a fogadószobából. A kicsiny hölgy oly szeretetreméltó volt, mintha semmi említésre méltó dolog sem történt volna.

— Éppen sétára készülök a korzón. Nem tartana velem, kedvesem? Nem? Oh, egyre csak dolgozni! dolgozni!

A kis hölgy megkopogtatta Roma karját a szemüvegének nyelével és kacagott.

— Mindenki tudja már, hogy Rossi modelt ül kegyednek és mindenki megérti, hogy miért. Erről eszembe jut, hogy holnap estére páholyom van „Sámson“ bemutató eladására, tudja, a Constanzi-színházban. Csak ketten vagyunk Gigivel, de ha volna reá kedve, meghívnám, hogy legyen vendégünk saját külön Sámsonjával...

— Rossi képviselő, — jelentette Felice az aj-

tóban és Rossi Dávid a szobába lépett a fekete uszkárral, mely ott ugrált előtte.

— Bocsánatot kérek, — mondotta — hogy nem küldöttem vissza a kutyát. Tegnap hazakisért, s gondoltam, hogy mivel ma úgy is...

— Black egészen hűtlenné lett hozzám, mióta itt járt Rossi úr, — mondotta Roma, aztán bemutatta a képviselőt a hercegnőnek.

A kis hölgy csupa szeretetreméltóság volt. — Éppen most mondom, képviselő úr, hogy ha holnap este megtisztelne páholyomban...

Rossi Dávid Romára nézett.

— Persze, hogy eljön donna Roma is és ha kedve volna reá...

— A legnagyobb örömmel, harcegnő.

— Nagyon kedves lesz! Előadás után együtt vacsorázunk a Grand Hotelben. Az ismétlátásig! — mondotta a hercegnő, aztán halkan így szólt még az ajtóban: — Magára hagyom elragadó teendőivel, kedvesem. De ma nincs is jó szinben. A sirocco lesz az oka. Az én szegény jó férjem is sokat szenvedett miatta. Adieu!

Roma nem volt oly zavart, de épp oly ideges volt, mint legutóbb, midőn ismét munkához látott.

— Egész éjjel eszemben járt az a történet, melyet tegnap mondott el. Nem, kérem, arra felé — épp úgy nézni, mint az imént — köszönöm! Tudniillik az öreg barátjáról. Jó ember volt — nem vonom kétségbe — de hagyta szenvedni minden hozzátartozóját. Nem csak atyját, hanem a feleségét is. Van-e bárkinek is joga arra, hogy földúljon a saját testét és vérért az általánosság kedvéért?

— Ha valaki hivatást vállal magára az emberiség érdekében, családjának alkalmazkodni kell hozzá, — mondotta Rossi Dávid.

— Igen, de mi történjék a gyermekkel, akinek még nincs kikérhető véleménye, mint például a barátja kis leányával? Annak el kellett vesztenie mindent — utoljára még az atyját is. Hogyan is lehetséges, hogy szerette volna? És kegyed, úgy gyanítom, még is azt fogja mondani, hogy szerette.

— Hogy szerette-e? Egyedül érette élt! Ő volt mindene a földön, nem szólva arról az egy dolgról, melynek életét szentelte.

Roma szép ajka félig mosolyra nyílt.

— Midőn a gyermek anyja elhagyott bennünket, olyan volt, mint a fősvény, kinek elrabolták minden kincsét, csak egy drágakövet hagytak meg számára, úgy tetszett, hogy az apa, az anyja és a hitves minden szerelme ez egy gyermekben egyesül.

A szép ajak kételkedően félrehuzódott.

— Mily ragyogóan szép is volt! Mintha lát-nám még most is a piszkos londoni házban, ibolya-kék szemével, hollófekete hajával és boldog lényével — egy sugár volt a mi napsütötte Olaszorszá-gunk napjából.

Roma reánézett. A férfi arca nyugodt és ünne-pélyes volt. Csakugyan megismerte volna? Roma érezte, hogy arca lángba borul.

— De azért mégis elhagyta, hogy egy kilátás-talan vállalkozás kedvéért Olaszországba menjen.

— Igaz.

— S mint kegyed mondja, mások kezére bízta.

— Úgy van. Midőn megjött Olaszországból az az áruló levél, nem bírt magával. Úgy érezte, mintha élve eltemetett emberek hívnák, hogy szakítsa föl sír-boltjuk ajtaját. De a gyermekkel mittevő legyen? Magával nem viheti. Ekkor eljött hozzá egy szomszédja — honfitársa — kinek pékboltja volt az olasz negyedben. „Szegény ember vagyok, — mon-

dotta
mint
egy
szíve
mint
lelke

Fölra

megr
és az
leány
a gy
észre
gen l
anyá
fekte
hogy
falato

pék l
kanda
ság n
máss
és üv
ön, r
is, ö
Amin
nem
valah

fácsk
natig
nità
hálaa

dotta — de nekem is van egy épp akkora leányom, mint az öné; a gyermekek majd szépen meglesznek egymással. Adja hozzám a gyermekét és hallgasson szíve sugallatára!“ Ez a beszéd úgy hatott reá, mint az égből jött világosság. Megkönnyebbült a lelke.

Roma félrefordította fejét, úgy hallgatott reá. Fölrajzoltak előtte gyermekkorának emlékei.

— Egyszer aztán kézen fogta a gyermeket, megmosdatta kedves arcát, megfésülte fényes haját és azt mondotta neki, hogy elviszi egy másik kis leányhoz, azzal majd mindig együtt játszhatik. És a gyermek örült, kacagott, csacsogott és nem vett észre semmi különbséget. Este volt, midőn az idegen házába mentünk s az utcákon láttunk boldog anyákat, kik hívták haza a gyermekeiket, hogy lefektessék őket. A doktor egy boltba küldött engem, hogy vegyek kalácsot a kicsikének, s a gyermek falatozott és vigan ugrándozott tova atyja oldalán.

Roma visszafojtotta lélekzetét.

— A pékbolt szegényes, de tiszta hely volt s a pék leánykája apró konyhaedénykéekkel játszott a kandalló előtt. S alig fordultunk egyet, a két apróság már vigan csacsogott, játszott és falatozott egymással. A doktor ott állt és nézte a két gyermeket és üveges fényű volt a tekintete. „Nagyon jó ember ön, uram,“ mondotta, „de jó gyermek a leánykám is, örömet fog szerezni, segítségére lesz önnek.“ Amire az ember azt felelte... De láttam, a doktor nem hallgat reá. „Osonjunk el most“, szóltam, és valahogyan kilopódzkodtunk.

Roma szemét elborította a köny. A mintázó fácska reszketett kezében. Csend volt néhány pillanatig, aztán hangokat hallottak a falon át. A Trinità de' Monti apácai és növendékeik zengették hálaadó imádságukat: *Ora pro nobis*.

— Mára talán abban hagynók, — mondotta Roma. — Nem elég a világosítás és a szemem . . .

— Akkor holnaputánra, — mondotta Rossi és fölállt.

— Csakugyan eljön az operába holnap este? Amaz erősen a szeme közé nézett és azt mondotta: — Igen.

Roma teljesen megértette. Rossi vétett ellene és most jóvá akarja tenni az igaztalanságot. Nem mert a szemébe nézni. Fölvette a vizes ruhát és az agyagmintára terítette. Mikorra megfordult, Rossi már elment.

Ebéd után Roma válaszolt a báró levelére.

Kedves báró, — Gonosz sejtelmeim vannak. Azt hiszem, téves uton járok és sajnálom, hogy Minghelli oly gyorsan munkához látott. Bevett szokás-e, hogy a miniszterelnökök állásba tesznek egyes embereket csak azért, mert gyámleányaik, második unokahugaik vagy barátnőik szót ejtettek róluk? Nem lett volna jobb, ha előbb tudakozódott volna róla? Miért bocsátották el Minghellit Londonban? Egy követségi titkárt nem szoktak oly könnyen elbocsátani.

Ami R. D. urat illeti, úgy látom, téves volt az a föltevés, hogy ismer engem. Egyáltalán nem ismer és azt hiszem, hogy csak lépre vitt engem, midőn az atyámat emlegette. Mindenesetre örülök, látva, hogy hamis nyomon jártam és merőben fölösleges, hogy Minghelli fáradjon miatta. *Bizza őt egészen reám. — Az öné* *Roma.*

U. I. — Potifár hercegné és Szent József úr holnap esetére meghívtak magukhoz az operába. R. D. is elkísér bennünket s így nyilvánosan együtt fogják látni velem!

Hozzáfogtam Dávid király szobrának mintázásához. Nem is oly szép, ha jól megnézi az ember.

NYOLCADIK FEJEZET

A kis hercegnő másnap este elment Romáért és fényes hintáján az operába mentek. A színház telve volt és a zenekar hozzáfogott a hangoláshoz. Az emberek jöttek, köszöntötték egymást, kérdés-ködték egymástól, a levegő tele volt villamossággal. Jött don Camillo, kikenve-fenve, parfümösen, lesegítette a hölgyekről fölöltőiket s midőn azok elhelyezkedtek a páholy elején, általános suttogás támadt a nézőtérén.

— Már itt van mindenki, — mondotta vidáman a kis hercegnő, — és minden szem a mi páholyunkat nézi!

Alig hogy ezt kimondotta, megjelent a háttérben Rossi Dávid és a hercegnő ömlengve üdvözölte.

— Úgy örülök! Mennyire megtisztelve érzem magam! Gigi, engedje meg, hogy bemutassam önöket egymásnak — Rossi képviselő, don Camillo Luigi Murelli.

Roma reátekintett az érkezőre — nagyon előkelő volt frakkjában. Rossi meg ő reá nézett: Roma fehérben volt, ibolyabokrétával az egyik vállán és kettős gyöngysorral szép fehér nyakán. A hercegnő reájuk nézett és hunyorgatott a két apró szemével.

— Csakugyan, soha sem volt itt még, Rossi úr? Akkor engedje meg, hogy megmagyarázzak önnek mindent. Üljön le arra a székre köztem és Roma között. Nem, kérem, ne üljön hátra. Önnek úgy is mindegy, hogy észreveszik-e vagy sem, mert hozzá van szokva az efféléhez.

Rossi minden szabadkozás nélkül elfoglalta helyét a páholy könyöklőjénél, s nagy mozgás támadt rögtön az egész nézőtéren. Csodálkozó pillantásokat vetettek föl reájuk, az emberek halk megjegyzéseket tettek egymás közt s helyel-közzel egy-egy elfojtott kacajt lehetett hallani.

Rossi Dávid arcizmának egyetlenegy rándulása nélkül tűrte mindezt, mintha éppen csak azért jött volna és mintha viselni akarta volna az előre látott büntetést.

Roma megszegyenülten hajtotta le fejét, de a kis hercegnő tovább csacsogott. Szavait most hirtelen félbeszakította a karmester kopogtatása és az ouverture megkezdődött. A villamos lángok elhomályosultak, a függöny föllebbent, de a földszinten nem szűnt a mozgás és a suttogás zavartalanul tovább folyt.

Midőn a függöny legördült az első fölvonás után, voltaképpen senki sem tudta, mi történt a színpadon. Az emberek csak úgy megéreztek, hogy Sámson szerelmes volt Delilába és hogy a filiszteusok fő emberei igyekeztek reábírní Delilát, hogy legyen árulója Sámsonnak.

A második fölvonásnak gazdagabb cselekménye volt, mint az elsőnek. Sámson hadvezérként jelent meg benne s midőn a függöny ismét legördült, Morra tábornok, a hadügyminiszter, tiszteletet tette a páholyban a hercegnőnél. Halkan társalokdtak egymással és a tábornok megjegyezte: szép ifjú barátnője ma este nincs oly jó színben, mint egyébkor.

A hercegnő vállát vont. — Az embereket megviselik a szerelem gyötrelmei, de azért nem hálnak meg bennük — suttogta.

— Csak nem gondolja...

A hercegnő ajkához tette a legyezőjét és kacagott.

Roma lelkében az érzelmek különös csatája dúlt. Nem elégítette ki a diadal, melyet Rossi Dávid megjelenéséhez kötött — a diadal, — melyet irigyein aratott, kik már előre ujjongtak bukásán.

A harmadik fölvonásban Delila megmozgatta a csábítás minden eszközét s a nézőtérén sokat kacagtak.

— Oh, azok a kedves, telt idomu, szelid te-remtések kedvük szerint bálnak az óriásokkal, — mondotta don Camillo.

— Gigi! — feddette a hercegnő, — de fojtotta a kacagás.

A következő fölvonás végén megjelent a pá-holyban a báró. Az udvari ebédről jött, mellén ke-resztben a nagy szalaggal, mely tele volt aggatva kereszttel, csillaggal, rendjelekkel. Szertartásos ud-variassággal hajolt meg Rossi Dávid előtt, bizal-masan köszöntötte don Camillót, kezét csókolt a hercegnőnek, s karját nyujtotta Rómának és kive-zette a hús folyosóra — mert Roma ki volt hevülve, arca tüzelt.

— Űgy látom, szépen haladtál, gyermekem! Pompás ötlet volt, idehozni őt! Mindenki azt mondja, hogy még sem te lehettél az, akire beszéd-ben célozott.

— Megkapta leveletem? — kérdezte Roma el-akadó hangon.

— Megkaptam, de légy egészen nyugodt. Ne legyek próféta, ha nem járunk helyes nyomon. Mily szerencsés ötlet volt azzal a Minghellivel! Kérdezted, hogy mit követett el Londonban? — ok-iratot hamisított, kedvesem!

— Elég komoly dolog, — ugy-e, hogy az?

— Egy nagykövetségi titkártól mindenesetre az, de egy rendőrügynöktől...

Sokat jelentően kacagott, Romát pedig végigfutotta a hideg.

— Megtudott-e valamit? — kérdezte.

— Még nem, de úgy látszik, fontos dolgoknak jutott nyomára. Nem fér hozzá kétség, hogy a te Dávid királyod olyan ember, akit már régóta keres az igazságszolgáltatás.

Roma megrázkódott, de éppen fordulóhoz értek a folyosón, s úgy tett, mintha az uszályára lépett volna.

— Persze még hiányzik néhány láncszem az egészhez, azért küldöttük Londonba Minghellit.

— Londonba? Valamiféle kapcsolatban az atyámmal?

— Talán! Majd elválík. De a zenekar megszólalt s a páholyodhoz értünk. Pompás színben vagy, kedvesem! A dolgotat eddig nagyon jól végezted. Mi férfiak tanulhatnánk diplomáciát tőletek gyöngé nőktől. De megyek. Isten veled.

Az egész következő fölvonás alatt úgy érezte Roma, mintha tövis ment volna a karjába ott, ahol a báró megérintette, s érezte, hogy elpirul, midőn a hercegnő így szólt hozzá:

— Nézze kedvesem! Az egész nézőtér minket figyel! Hja, nem is utolsó dolog ám, ha valaki a legérdekesebb leány egész Róma városában!

Ugyanekkor érezte, hogy Rossi Dávid megérinti székének támláját és hallotta, amint szeliden így szólt hozzá:

— Bántja szemét a világosság, donna Roma. Talán cserélnénk helyet.

Ami aztán történt, Roma csak félig-meddig, elkábult érzékein át hallgatta. Hallotta, amint valaki így szólt:

— Csakugyan érzéssel játszik, a szegény tatár!

— És valaki felelte reá:

— Igen, szíve szakadtán.

Aztán nagy tolongás következett, az előadás véget ért, Roma a nagy sokaság közepette Rossi karjába fogódzva ment ki, s úgy érezte, hogy most mindjárt összeroskad.

A pompás angol hintó előállt és mind a négyen helyet foglaltak benne.

— A Grand Hotelbe! — kiáltotta don Camillo. Aztán hátravetette magát ülésén és kacagva dudorászta:

— S több volt a halott, kit halálakor ölt meg, mint kit életében ölt vala meg... és ítélte Izraelt hűsz esztendeig.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A Grand Hotelben egymást követték az érkező hölgyek, gyémánttól csillogva, prémes bundában, mely eltakarta kivágott ruhájukat, meztelen karjaikat. A terem ragyogott a sok drágakő fényétől. Az urak és hölgyek szemlét tartottak egymáson lorgnettjeiken és szemüvegeiken át és köszöntések röpködtek a levegőben. A férfiak csevegtek, a nők kacagtak és majdnem minden asztalnál tettettet kényeskedéssel folyt a beszéd. Aztán feladták a vacsorát, itt is, ott is intettek egymásnak a pohárral, a ragyogó szempárok meg-megvillantak kacérul s végre úgy tetszett, mintha a levegő megtelt volna villamos árammal és fojtóan fölmelegedett volna egy emberi szenvedélytől.

Roma a hercegnő átellenében ült. Még nem szünt meg zavartsága, de midőn évődtek vele a

hallgatagsága miatt, egy pillanatra fölvidult s úgy tett, mintha csupa jókedv és csupa boldogság volna. Rossi Dávid, ki a baloldalan ült, nyugodt és szóatlan volt, de arcának kifejezése nem változott meg: meglátszott rajta, hogy vezekel.

Don Camillo, ki a hercegnő jobboldalán ült, észrevette ezt és kisdéd kötőzkodésekbe kezdett.

— Kitünő társaság ez, Rossi úr! Akárhová néz az ember, bizonyos, hogy szép hölgyet lát.

— És, mint látszik, szép ifju urakat is, — felelte Rossi Dávid.

Lulu úr, a szép ifjú, éppen odahajolt don Camillóhoz és szippantva egyet a szivarján és megérintve ajkát a feketekávéval, így szólt hozzá:

— Miért nem vásárolja meg a miniszter ezt az embert? Manapság nincs könnyebb dolog, mint megvesztegetni a sajtót.

— Okosabb dolgot cselekszik vele, — mondotta don Camillo. — Átsábitja az ellenzékről, s tudja-e mivel?

— Hivatalról van szó?

— Nem, asszonyról, — suttogta don Camillo, de Roma meghallotta.

Roma mélyen elpirult. A célzás, mellyel Rossi Dávidot kisebbíteni akarták, őt is megalázta. Szeretett volna fölkelni és faképnél hagyni az egész társaságot.

Úgy látszott, hogy Rossi nem vesz észre mind-ebből semmit. De ámbár hallgatott, derült, nyugodt volt az arca s a magatartása egyszerű, előkelő. Mellette a király egyik hadsegédének felesége ült és folyton a királyról beszélt.

Roma rajta érte magát, hogy mindenre figyel, amit Rossi Dávidról mondanak, de azért hallotta azt a beszélgetést is, mely az asztal tulsó végén folyt éppen.

— Nem úgy viseli-e magát, mint egy új Cola di Rienzi? — mondotta Lulu.

— Mint egy új Krisztus, — mondotta don Camillo. — Nemsokára töviskoronát kér magának és fel fogja szólítani a világot, hogy áldozza fel őt az emberiség ügyéért. Nézzen csak oda! Most éppen a kis bárónéval beszél, de azért tizenötezer mértföldnyire száll a felhők fölé.

— Csak azt volna jó tudni, merre van hazája? — mondotta Lulu, mire don Camillo úgy tett, mintha egy láthatatlan harmonikán játszanék a két kezével.

— Többszines asszonyság azt mondja, hogy az atyja Petroleum herceg házmestere volt, s a kis palotában nőtt föl, — mondotta a hercegné.

— Ne higgyen el belőle egy szót sem, — mondotta don Camillo, — én fogadni mernék, hogy soha sem ült még egy tisztességes vendéglő asztalánál.

— Meg fogom kérdezni tőle! Ide figyeljen! Jó tréfa lesz, — mondotta a hercegnő. — Rossi képviselő úr!

— Parancsoljon, hercegnő, — mondotta Rossi.

— Ugy-e, pompás helyiség?

— Nagyon szép!

— Ugy-e, soha sem volt itt ezelőtt?

Rossi Dávid erősen a szeme közé nézett. — Oh, hogyne lettem volna, hercegnő, — mondotta. — Nyolc évvel ezelőtt, midőn először tértem vissza Olaszországba, egy hónapig pincér voltam ebben a vendéglőben.

A hercegnő széles jókedve egyszerre oda lett és a két úr lehorgasztotta fejét.

Roma maga sem tudta, hogy mit érezett. Meg-

alázást, szégyent, zavarodottságot; de mindenek fölötte büszke volt — büszke Rossi Dávidra, bátorságáért és határozottságáért.

A Campagna felől gomolygó fehér köd átjárta csontjaikat, midőn az üveges tornácon át kiléptek a fogadóból. Az utca néma volt és a kerekek zörgése visszhangzott a házak közt.

Roma, házának kapujához érve, elbucszott a hercegnőtől s midőn a kocsí tovagurult, így szólt Rossihoz: — Jöjjön el holnap reggel. Eddig — magam sem tudom, miért — nem dolgozhattam kedvem szerint.

Bágyadtnak, lázasnak érezte magát és szeretett volna mindjárt lefeküdni, de midőn átment a fogadószobáján, hallotta nagynénjének bosszus szavát: — Te vagy az, Roma? — és nem menekülhetett, kénytelen volt bemenni a grófné hálószobájába.

— Oh, itt vagy hát végre! Ül le! Beszélnem kell veled. Natalina! — rikácsolta a grófné. — Oh, kedvesem, a leány már lefeküdt. Add ide a cognacot. Ott van — a toalett-asztalomon.

Ivott egy cseppet a cognacból, meglegyezgette magát a csipkezebkendőjével, aztán így szólt:

— Nem értelek, Roma! Azelőtt nem voltál ily ostoba! Hogyan? Hát nem érted, mit akar az az asszony? Hogy melyik asszony? Hát természetes, hogy a hercegnő! Meghív a páholyába, hogy az egész világ együtt lásson azzal a férfival. Gyűlöli, mint a bűnét, de kész volna mindenre a világon, csakhogy összeboronálhasson téged Rossival. Azt hiszed talán, hogy a báró helyesli ezt? Rossi a legnagyobb ellensége s te ily barátságos lábon állsz azzal az emberrel? Kérlek, tedd el innen a cognacot. Úgy érzem, mintha megfuladnék. — Natalina...

— Alaposan tévedsz, Liza néni, — mondotta Roma. — A báró is ott volt az operában, sőt bejött a páholyunkba is és helyeselt mindent.

— Lirum-lárum! Ne mondj nekem olyat. Megneheztelhet reád és mi lesz belőlem akkor? Atyád birtokának jövedelmével még ő rendelkezik. Minden pillanatban megvonhatja tőled, s ha megteszi, mi lesz akkor belőlem?

Romából kitört minden visszafojtott keserősége.

— Tehát ez az, amiért annyira tiltakozol. Az erkölcs nevében beszélsz, de azért szeretnéd, ha kedvedért eladnám magam?

— Roma, hogyan mondhatasz ilyet? Nem szégyelled magad?

— Inkább te szégyellenéd magad! Az volt az egész terved, hogy a karjaiba vetsz a bárónak. Mit bánnád, mi lesz aztán, a fő, hogy megőrizhessük a külső látszatot. Megmérgezted a lelkemet, meg akartad gyűlöltetni velem az atyámat. Azért, mert már nem emlékeztem reá, elhitetted velem, hogy önző és rideg volt leányával szemben. Pedig nem volt az, és engem lelkéből szeretett.

Roma főséges volt ebben a pillanatban. Fejét hátravetette, szeme lángolt.

— Jaj, a fejem! Az én szegény fejem! A cognacot... Natalina... — jajgatott a grófné, de Roma már nem volt a szobában.

Mielőtt lefeküdt volna, a következőket írta a bárónak:

Mindenesetre téved. Minek öli az időt azzal, hogy Minghelli Károlyt Londonba küldi? Minek? Minek? Minek? Az okirathamisító nem fog megtudni semmit, s ha mégis, akkor biztos lehet benne,

hogy új csaláson töri a fejét. Állítsa meg útjában rögtön, ha nem akarja kidobni az állam pénzét és meg akarja kinélni magát a csalódástól. Állítsa meg! Állítsa meg! Állítsa meg!

U. I. — Hogy bebizonyítsam, mily nagy tévedésben leledzik az az ember, tudja meg, hogy Rossi ma este elmondotta, hogy valamikor pincér volt a Grand Hotelben!

HATODIK FEJEZET

Másnap reggel korán jelentkezett Rossi.

— De most már komolyan hozzálátunk a munkához, — mondota Roma. — Azt hiszem, hogy most már tisztában vagyok magammal.

A szobor már nem János volt, a szeretett tanítvány, kit az Úr a szívébe zárt. Péter volt, az alázatos, állhatatos, derék Péter, az emberként tévedő, de dicső Péter: „Te vagy Péter és erre a sziklára építem egyházamat.”

— Kérem a tegnapi állásba; szem arra felé. Köszönöm!... Tartok tőle, hogy az este nem jól mulatott, — ugy-e nem?

— A színházban? Érdekes volt. De az emberek színjátéka még jobban érdekelt. Nem vagyok bűvész, amint láthatja. De hogyan lett szobrasszá kegyed?

— Oh, Párisban tanultam, ott jártam iskolába is.

— De hiszen Londonban született?

— Ott.

— Miért jött Rómába?

— Róma családi fészke, mint tudja, aztán engem is — Romának hívtak!

— Ismertem valamikor én is egy Romát, de az már régen volt.

— Csakugyan? Egy másik Romát?

Hangja reszketett.

— A barátomnak az a kis leánya volt, kit már említettem.

— Mily érde... Nem, kérem az ablak felé — így jó lesz.

Roma kétszínűséggel vádolta magát, de Rossi Dávid elfordította fejét és arca nem árulta el semmi gondolatát.

— Csak hét éves volt, mint legutóbb említettem.

— És ugy-e, régen történt mindez, mint említette is.

— Tizenhét évvel ezelőtt.

— Akkor épp oly idős, mint ...

— Midőn először láttam, csak három éves volt és hálóingecskét öltve, éppen lefeküdni készült.

Roma nevetett egy kisé, de úgy érezte, hogy hangja nyugtalan és visszás.

— Éppen az esteli imádságát mondotta, még selypítve egy kisé: „Mi atánk, ti vagy a mennyekben, szenteltesszét a te neved“.

Most Rossi nevetett egy kisé, amint utánozta a gyermek beszédét. Aztán nevettek mind a ketten; és egymásra néztek, végezetül pedig nagyon komolyan tekintettek egymásra.

— Még tíz évvel azután, Amerikában is fülembe csendültek e szavak, mintha Roma piciszájából hallanám: „Jöjjön el a te ojszádod, legyen a te atajátod, mitéppen a mennyben, azontéppen itt a földön isz.“

Roma egy kis ideig némán dolgozott tovább; lázasnak, nyugtalanának érezte magát. De midőn

már alig bírta tovább a fájdalmas hallgatást, belépett Felice és reggelizni hívta.

— Nem maradna még egy kissé? Szeretném folytatni a munkát, amíg benne vagyok a hangulatban.

— Szivesen, — felelte Rossi.

Midőn visszatértek a műterembe, Roma úgy érezte, hogy érkezett a pillanat, midőn le kell vetnie minden alakoskodást. „*Leone Dávid meghalt!*” — mondotta volt Rossi, s ő szerette volna megadni nyitját a titokzatnak, melyet ez a mondás takart. De éppen abban a pillanatban, midőn szólni akart, egy ezred katona vonult el harsány indulóval a Pincio-hegy magyalfái alatt.

— Oh, drága idők! — mondotta Rossi Dávid.

— Minden reájok emlékeztet! Eszembe jut, hogy amidőn hat éves volt...

— Roma?

— Igen, ő — egy ezred jött haza, dicsőséges háborúból és a doktor kivezetett bennünket, hogy lássuk a kivilágítást és a nép örömét. Egy nagy térre mentünk, mely majdnem akkora, mint a Szent Péter-tér és szökőkutak vannak rajta és egy hatalmas oszlop áll a közepén.

— Tudom — a Trafalgar Square!

— Sűrű embertömegek özönlöttek el a teret; de mi leltünk egy kis helyet egy templom lépcsőjén.

— Emlékszem reá — Szent Márton temploma az. Láthatja, hogy ismerem Londont.

— A katonák a közeli nagy pályaudvar felől jöttek.

— A Charing Cross felől, ugy-e bár?

— És a „Brit gránátosok” hangjai mellett és ötvenezer torok üdvriadalma közben vonultak tova. S míg tábornokuk ellovagolt előttünk, egy villamos fényoszlop dicsfényt borított egy nagy angolnak a

tér közepén álló szobrára, ki valamikor elesett a harcban, mely utóbb meghozta az angol fegyverek diadalát.

— Gordon! — kiáltotta Roma, minden pillanatban megfélekezve magáról.

— Nézd, drágám, mondotta a kis Romának a doktor és Roma így szólt: — Papa, az Isten az?

— Én akkor már nagy fiu voltam és ott álltam mellette. — Ezt soha sem fogja elfelejteni, Dávid, — mondotta nekem.

— És nem is felejtette el... nem is felejtette... azaz hogy... Vajjon elmondotta-e már nekem, hogy mi lett belőle?

Roma érezte, hogy egy pillanat alatt eláruhatja magát; gyönyörűség volt számára ez a kétértelmű játék.

— Elmondotta már? — kérdezte reszkető hangon.

Rossi lehajtotta fejét. — Meghalt! — mondotta és Romának kiesett kezéből a mintázó pálca.

— Öt évig voltam Amerikában, mikor Londonból kiutasított a rendőrség, s midőn visszatértem Londonba, azonnal fölkerestem a Sohoban levő pékboltot.

A leány csak reánézett és visszafojtotta lélekzetét. Rossi kinézett az ablakon.

— Még ott leltem a régi ismerősöket, a leányuk nagyra nőtt, de Roma már nem volt náluk.

Roma hallotta a saját lélekzetét.

— Azt mondták, hogy hetekig keresték és végre... kihalászták testét a folyóból.

Roma úgy érezte, mintha ökölcsapással a földre terítették volna.

A pék elkísért a sírjához. Az anyja sírja volt Kensal Greenben, s az anyja neve alatt ez a mondat

volt bevésve: „Roselli Roma emlékezetének, ki tizenkét éves korában a Themsébe fúlt.“

A vér, mely eddig forrón keringett Roma ereiben, egyszerre megdermedt a rémülettől.

— Ma még nem, — gondolta és e pillanatban halk dallamok szálltak be az ablakon a Pincio felől.

— Mennem kell, — mondotta Rossi Dávid és fölemelkedett.

Midőn eltávozott, Roma fölment a lakásába és szembe találkozott Natalinával, kinek két levél volt a kezében. Az egyikkel a postára készült; a grófné írta a bárónak; a másikat a báró küldötte Romának:

Drága Romám, — Ezer köszönet az ujjmutatásért a Grand Hotelt illetőleg. Már utána néztünk a dolognak és megtudtuk, hogy az egyetlen Rossi Dávid, ki ott valaha pincéreskedett, erkölcsi tanuként egy Sohoban lakó olasz pékre hivatkozott. Minghelli már Londonban jár s nyomban elküldöttem neki újabb utasításaimat. Várjuk be türelemmel érdekesnek ígérkező jelentését.

De, kedves Roma, mi történt a kezed irásával? Oly olvashatatlanul írsz, hogy alig tudom kibetűzni. — Szeretettel
B.

HETEDIK FEJEZET

Kedves pártfogóm! — Nem vagyok kíváncsi, — dehogyan is vagyok az! Egyáltalán nem érdekel, mit csinál Minghelli Londonban, mert biztos vagyok benne, hogy nem csinál semmit s akármit mond ő, vagy a Sohoban lakó olasz pékmestere, én bizony nem hiszem el egy szavukat sem! Ami pedig Rossi urat illeti, meg vagyok győződve, hogy

engem egyáltalán nem ismer. Szentül azt hiszi, hogy atyám leánya meghalt és megrázó históriát mondott el nekem arról, hogyan huzták ki egy fiatal leány holttestét a Themseből (körülbelül éppen akkor, midőn elvitt engem Londonból) és hogyan temették el Roselli Roma helyett. Sőt látta még a sírt és a sírkövet is. Valami gazember keze lehet a dologban. Ugyan ki lehet az? — Az öné, V. R.

Roma a Rossi Dávid eltávozását követő izgalom első hevében írta ezt a levelet és lepecsételve, átadta nyomban Brunónak, hogy adja postára.

— Értem! — dörmögte magában Brunó, ahogy reápillantott a címzésre.

Másnap reggel különös gondot fordított Roma a toalettjére, mintha, szokás szerint, várná Rossi Dávidot. De hiába várta. Harmadnap sem jött. Vajjon megismerte-e? Ismernie kellett okvetetlenül! Az első naptól fogva tudnia kellett, hogy atyjának leánya ő — mert másképp hogyan szolgáltathatta volna magát a kezébe? Ez a bizodalom volt az ő legédesebb elégtétele.

Negyednapra sem jelentkezett Rossi, és Roma, küzdve magában egy kissé, így szólt Brunóhoz:

— Mondd meg Rossi úrnak, kérem, jöjjön el holnap, mert még egyszer ülnie kellene, csak még egyszer.

— Megmondom neki, — szólt Brunó és biccentett egyet a munkája fölé.

De Rossi Dávid másnap sem jött el. — Soha sem jön ide többé, — gondolta Roma és elborult előtte a világ. Ez éjjel álmatlanul hánykolódott ágyában. Végre fölkelt és a holdfényben kilépett a szabadba. Csöndes, nyugalmas volt az éjszaka. Amint ott állt egy kerek téren — túl a Pincio-kapun — a fák lombjai alatt, fölötte az égen a

kegyetlenül hideg csillagok, egyszerre férfileptek zörejét hallotta a kavicsos utak egyikén.

Rossi Dávid volt. Csak néhány méternyire ment el mellette, de nem vette észre. Roma szeretne volna megszólítani, de nem volt reá képes. Hanem azért kellő távolságból nyomon követte. Megremegett egy gondolatra, s úgy tetszett neki, mintha már kedvesebben ragyognának a csillagok és melegebben folyna a vér ereiben. Egyszer csak látta, hogy Rossi megáll a templom kerítése előtt és az ő ablakaira néz. Az egyik ablakban világosság volt és úgy tetszett, hogy nem fordítja el szemét ez ablakról. Aztán lefelé indult a lépcsőn, de közben vissza-vissza nézett. Roma úgy érezte, hogy meg kellene szólítania: „Rossi úr!“ de torkán akadt a szó. És a következő pillanatban Rossi eltűnt. Az óra éppen éjfelet ütött.

Roma másnap reggel igyekezett kikérdezni Brunót. Ez lehajtotta bozontos fejét, mint a bika a kőfal előtt és így szólt:

— Megmondom az igazat, hogyan áll a dolog, donna Roma! Rossi úr azok közül a férfiak közül való, kik szentül meg vannak győződve, hogy, ha munkát vállaltak magukra az emberiségért, akkor nem való nekik a családi kötelesség.

— Csakugyan, azt hiszi? — kérdezte Roma. — De mégsem értem egészen, Brunó. Arról csak még sem tehet, ha van apja, anyja?

— De arról már tehet, hogy ne legyen felesége, — mondotta Brunó. — Egyszer már jégre akarta vinni a háziasszonyunk is. „Nincs nagyobb áldás a világon“, mondotta neki, „mint ha van közelünkben egy szív, mely megoszt velünk örömet, bánatot.“

— És mit felelt Rossi úr?

— Azt monodtta: „Az asszony szerelme a leg-

drágább kincs a világon; de ha rajta érném magam, hogy nagyon is húz a szívem valakihez, bizony mondom, elmenekülnék.

— Csakugyan azt mondotta Rossi úr?

— Megesküszöm reá, hogy azt mondotta.

Másnap délután meglátogatta Romát Bellini hercegnő don Camilloval. — Itt van Gigi! — kiáltotta. — Jött, megmondani, hogy holnap rókavadászat lesz a Campagnában. Ha kedve volna eljönni, én elviszem, s ha úgy gondolja, hogy eljönne Rossi úr is...

— Ha szokott lovagolni és reáér, — mondotta Roma.

Három pere mulva Roma fölöltötte már a kiemenő ruháját és kutyája nagy örömmel ugrándozott körülötte.

— Befogassak, eccelenza?

— Köszönöm, ma ne! Eredj vissza, Black! Felice, fogja meg a kutyát, hogy ne jöhessen utánam.

Midőn a kapu aljába ért, a portás átadott neki egy levelet. A miniszter pecsétje volt rajta. De Roma nem állt meg, hogy fölbontsa. Könnyű léptekkel ment végig az utcán, intett egy bérkocsinak, beleült, megmondotta a kocsisnak, hogy a Piazza Navonára vigye és hozzáfogott a levél olvasásához.

Midőn a hercegnő és don Camillo kilépett a grófné szobájából, Roma már eltűnt és a kutya erősen kaparta belülről az ajtót.

— Szeretném tudni, hova ment oly hirtelen? Hogyan szeretne utána menni ez a szegény pára!

— Ez az a kutya, amelyik odatalál Rossi képviselő lakására?

— Persze, hogy ez az! Blacknak hívják. Majd tartom, amíg kinyitja az ajtót, Felice. Csitt le-

gyen! Jó kutyám! Jó kis Black! Oh, a bestia, most kitépte magát a kezemből!

— Black! Black! Black!

— Hasztalan az, Felice. Messzire jár az már az utcán.

S ahogy lementek a lépcsőn, a kis hercegnő így szólt halkán don Camillónak: — Ha most Black az úrnőjével tér vissza ma este, tudni fogjuk, hol járt donna Roma.

Eközben Roma a bérkocsiban ült és elolvasta a következő levelet:

Kedvesem, — Ne aggódjál egy pillanatig sem a meghalt és eltemetett kísértet miatt. Ha úgy áll a dolog, amint mondd, annál jobb reánk nézve. *R. R.* — Hál' Istennek — meghalt és boldogtalan árnyéka nem háborít többé utadon. De mint van az, hogy míg Roselli dr. semmit sem tudott Rossi Dávidról, Rossi Dávid oly sokat tud Roselli doktorról? Ez újabb ujjmutatásnak látszik. Tehát ismét köszönet! Ezer köszönet!

Ma este ebéd lesz nálam és nagyon leköteleznél, ha kölcsön adnád Felicet. Mily okos vagy, hogy még a nénédnek is port hintesz szemébe! Oh, mily nagyot fognak nézni nemsokára ezek az asszonyi ruhába bújt proféták! Isten veled!

Bonelli.

Midőn a koci a Piazza Navonára ért, Roma apróra összetépte és kidobta az ablakon a levelet.

NYOLCADIK FEJEZET

Roma fölment Rossi Dávid lakásának lépcsőjén. Előtte csoszogott az öreg garibaldista és beszólt az ajtón: — Itt van már megint, uram!

— Donna Roma?

— Igen is.

— Jöjjön be, — kiáltotta Rossi Dávid és Roma, amint belépett a küszöbön, látta, hogy egy kis fiút tart a vállán, aki vigan fickándozott a kezei közt. Rossi lebocsátotta a fiút és azt mondotta neki: „Szaladj oda Józsi és csókold meg a méltóságos kisasszony kezét.“ De a fiú szégyenlősen megállt. Mire Roma odament hozzá, letérdelt melléje és a karjaiba zárta.

— Mily derék emberke! És Józsinak hívják? Hány éves? Csak hat! Az ember nem hinné! Láttam már egyszer, Rocconé asszony? Igen? Talán mikor első ízben jártam itt? Ugy-e? Mily ostoba vagyok, hogy elfelejtettem! Oh, persze! most már eszembe jut, le volt vetkőztetve és már aludt és Rossi úr feküdni vitte.

Az anya szíve meg volt hódítva egy pillanat alatt. — Szereti a gyermeket, donna Roma?

— Hogyne szeretném!

E beszélgetés közben Brunó dörmögve kiment a szobából és lement a lépcsőn, mert egyszerre vádolni kezdte a lelkiismerete, hogy elfelejtett átadni egy üzenetet.

— Gyere, Józsi, — mondotta Elena. De Józsi, ki már erőt vett bátortalanságán, nem nagyon sietett és Roma így szólt:

— Nem, nem! Csak egy pillanatra jöttem, — és Rossi Dávidhoz fordulva: — Csak azt akartam megmondani, hogy holnap rókavadászat lesz a Campagnában és don Camillo azt üzeni, hogy ha szokott lovagolni és kedve van reá...

— *Kegyed* is elmegy?

— Igen, a hercegnővel! De nem kell okvetetlenül egész nap hajszozni a kutyákat és hazatérőben talán...

— Ott leszek!

— Mily pompás lesz! Csak azért jöttem, s most már...

Távozni készült, de Rossi Dávid így szólt:

— Várjon még! Ha már eljött, mutatni fogok valamit.

— Nekem?

— Jöjjön be, — mondotta Rossi és Roma, csókot vetve a kis fiúnak, utána ment a fogadó szobájába.

— Egy pillanatra, — mondotta Rossi és a hálószobájába ment. Midőn visszatért, egy csipke-zsebkendőbe takart kis csomag volt a kezében.

— Oly sokszor emlegettük öreg barátomat, Rosellit, hogy — gondoltam — szívesen látná az arcképét.

— Az arcképét? Csakugyan megvan önnek az arcképe?

— Ime, itt van, — mondotta és e szóval a kezébe adta azt az angol fényképet, mely mindig ott függött az ágya fölött.

Roma mohón utána nyult és hosszan nézte; ajka remegett, szeme könnybe borult. Pillanatnyi hallgatás után, csak nagy bajjal uralkodva magán, így szólt: — Tehát ez volt a kis Roma atyja?

— Ez.

— Nagyon hasonlít hozzá ez a kép?

— Nagyon!

— Mily szép arc! Mily tiszteletet parancsoló fej! Ilyen volt akkor is, midőn . . . midőn a Kensal Greenbe ment?

— Szakasztottan ilyen.

— És azon az éjszakán, midőn visszavitte kis gyermekét Sohóba?

— Akkor is.

Roma nem bírta tovább. Ajkához emelte a

képet és megcsókolta. Aztán mélyen föllélekzett és Rossira vetve nedves szemét, kacagott, könnyben úszván szemei, és így szólt:

— Csak azért teszem, mert az ön barátja volt és mert... mert nagyon szerette a kis névrokonomat.

Rossi Dávid nem felelt és oly kinos volt a hallgatás, hogy Roma, megújuló ideges kacajjal, így szólt:

— Ezzel nem akarom azt mondani, hogy megérdemelt ily atyát; a legjobb atya lehetett a világon, de az a kis leány...

— Gyermeke volt, — mondotta Rossi Dávid.

— De, ha méltó lett volna ily atyára...

— Gondolja meg, hogy csak hét éves volt!

— Még akkor is, ha nem lett volna egy kissé önző... nem volt egy kissé önző?

— Miért korholja az én Roma barátnőmet?

Roma szeme fénylett, arca lángolt. Gyönyörűség lett volna, bővebb nyilatkozatokra ösztönözni Rossit, de nem merte.

— Bocsánatot kérek, — mondotta szeliden.

— Önnél jobban nem tudhatja senki. És meglehet, hogy később, évek múlva, midőn már kezdette megérteni, hogy mi volt számára az atyja... tudniillik, ha még életben volt...

Tekintetük ismét összetalálkozott, de Roma zavartan lesütötte szemét.

— Szeretném önnek adni ezt az arcképet, — mondotta Rossi.

— Nekem?

— Szeretné, ha az öné volna?

— Semmit sem szeretnék inkább ezen a világon. De ön igen nagyra becsüli...

— Nagyobbra, mint bármit, ami az enyém.

— Akkor hogyan fogadjam el öntől?

— Csak egy emberi lény van a világon, aki-nek odaadnám. Most az övé, s nekem ez elég.

Roma nem bírta tovább sírás nélkül ezt a nagy lelki izgalmat és hogy más irányt adjon érzelmei-nek, ismét ajkához szorította a képet, s újra meg újra megsókolta.

A férfi mosolyogva nézett reá, s ő viszonzotta mosolygását; nehéz volt megszakítani a csendet, de épp abban a pillanatban, midőn az örvény szélén álltak, az ajtónyíláson bekukkantott a boglyasfejű gyermek és így szólt: — Hiába hívnak, mert nem megyek ám be!

De Roma, kinek lelke mélyén ott szunnyadott az anyaság minden áldott ösztöne, rögtön megér-tette a gyermeket.

— Ha jól nevelt úr volnék, — mondotta — én bizony bejönnék.

— Igazán? — mondotta Józsi és ragyogott az arca, amint belépett.

— Hohó! Zongora! — kiáltotta Roma, s azzal már felugrott és odaült a zongorához. — Mit játszszam neked, Jóska?

Józsinnak az tökéletesen mindegy volt, a fő-dolog az, hogy muzsika legyen. Roma félrefordí-totta arcát, ujjával megérintette a billentyűket és gondolkodni látszott. Aztán, kedves mímeléssel énekelni kezdte azt a dalt, mely éppen az eszében forgott; a „Brit gránátosok“ dala volt. Eléne-kelte egy versét. Angolul énekelte, a gyermek egy-ügyü kiejtésével. De egyszerre észrevette, hogy Rossi Dávid figyelmesen nézi a kandalló fölött álló tükörben, s minthogy közel állt a síráshoz, fel-kacagott, s az ének véget ért.

Ebben a pillanatban nagy robajjal felpattant az ajtó és beugrott a szobába az eb.

— Nagyon kaparta a lépcsőház ajtaját, —

mondotta Elena, ki nyomon követte — s gondoltam, hogy kegyed után jött ide.

— Mondjuk inkább, hogy Rossi urat kereste. Elfordította tőlem a kutyám szívét, — mondotta Roma.

— Ugyanazt mondhatnám a fiam szívéről is, — mondotta Elena.

— De úgy veszem észre, hogy Józsi katona szeretne lenni.

— Nem az; a kapus páholyán jár mindig az esze.

— No, ha úgy van — akkor az én kapusom lesz ő valamikor, — mondotta Roma, amire Józsi odáig lett örömében, Elena pedig azt mondotta magában: — Mily gyalázatos hazugságokat mondotak róla — csodálom, hogy nem súlyednek el szégyenletükben!

A kandalló tüze kialvóban volt és beállt az alkonyat.

— Behozzam a lámpát, uram? — kérdezte Elena.

— Miattam ne, — mondotta Roma. — Rög-tön megyek. — De az anya és fia már javában künn járt s még sem gondolt az elmenésre. Félig öntudatlanul közeledtek egymáshoz s amint a nappali világosság eltűnt, hangjuk suttogóbb lett s kérdéseik és feleleteik csendesen váltakoztak egymással.

— Sokat gondolkoztam arról a londoni történetről, melyet elmondott nekem — különösen pedig Roma haláláról és eltemetetéséről. Soha sem gondolt-e arra, hogy talán nem volt egészen rendjén az a dolog?

— Egyáltalán nem.

— Soha sem jutott eszébe az a gondolat, hogy

valakinek érdekében lehetett, hogy a gyermeket halottnak mondja?

— Miért jutott volna? Ugyan ki is követett volna el bűnt egy gyermekért, kinek atyja szegény orvos volt Sohoban és szegény fogoly Elba szigetén?

— E szerint csak jóval később tudta meg, hogy az a szegény orvos nagynevű herceg volt?

— Csak amaz este, midőn kegyed először jött el hozzám.

— És mindaddig sohasem hallott hírt a leánnyáról?

— Egyszer hallottam! De azt is ugyanazon az egy napon. Londonból idejött hozzám valaki egy alávaló megbízással . . .

— Hogyan hívták?

— Minghelli Károlynak.

— Mit mondott?

— Azt mondotta, hogy Roselli Roma nem halt meg, de rosszabb, mintha meghalt volna, egy gazember kezébe került és rossz útra tévedt.

— És ön — és ön elhitte neki, amit mondott?

— Nem hittem el egy szavát sem! Hazugnak bélyegeztem azt az embert és kiutasítottam a házamból.

— Akkor ön . . . akkor ön azt hiszi . . . hogy ha még életben van . . .

— Az én Romám tiszta . . .

Roma arca lángba borult a haja gyökeréig. Úgy érezte, mintha fojtogatná az öröm és a fájdalom. Majdnem megölte az a gondolat, hogy ő bízik tisztaságában. Most nem szólhat — most nem tehet vallomást. Pillanatig tartó hallgatás után remegő hangon így szólt:

— Nem szólítana Romának engem és nem próbálna meg azt gondolni, hogy én vagyok az ön kis barátnője?

Mire magához tért, már otthon volt saját lakásán, a néneje hálószobájában és megcsókolta az öreg hölgy szögletes arcát.

Roma, mielőtt átöltözködött volna az ebédhez, a következő levelet küldötte a miniszternek:

Kedves Bonelli báró, — Nem mondtam mindig, hogy Minghelli nem fog megtudni semmit? Biztosabb vagyok benne, mint valaha, hogy tévedésből indult ki az egész gondolat. Fogadja meg tanácsomat, tegyen le az egészről. Tegyen le róla! Én mindenesetre, leteszek! — Az öné,

Volonna Roma.

KILENCEDIK FEJEZET.

A római tél elragadóan szép reggele volt. Szőlőn sütött a nap, és a mozdulatlan levegő tele volt a rét és a virágok illatával. A kapu előtt, mely a régi Via Appiára néz, lovászok várakoztak letakart és csuklyába bujtatott lovakkal, és vöröskabátos, fehér térdnadrágos, rózsaszínmellényű és fekete lovaglósizmájú vadászok jártatták paripáikat a találkozó helyén. Hosszu kocsisorban jöttek a hölgyek, némelyikük lovaglóruhában, s gyalogszerrel vetette magát utánok a koldusok béna, nyomorúságos hada és egy raj falusi gyermek.

Az amerikai és az angol nagykövet egymás mellett lovagolt egy pompás hintó mögött, melynek bakján aranypaszományos skarlátpiros ruhába bujtatott kocsis és inas ült.

— Jó reggelt, Potter tábornok! — szólalt meg egy vidám hang a kocsiban.

Roma volt. A kis hercegnő mellett ült és szem-

közt velök Rossi Dávid foglalt helyet a kocsiban. Romának csillogott a szeme, az arca kipirult, és soha sem volt kedvesebb, szebb, mint most, testhez álló lovaglóruhájában.

A találkozás helyén töméntelen néző gyülekezett össze, főképp idegenek, akik bérkocsin és fogaton és négylovas hintón jöttek az előkelő szállókból. A falkamester indításra készen tartotta a türelmetlen kutyákat és körülötte ragyogó színjáték bontakozott elő. Kékruhás tisztek, vöröskabátos falkavadászok, feketébe öltözött hölgyek, a lovászok ujjában: egész tengere együtt a tollnak, virágnak és napernyőnek.

Don Camillo már ott várt a lovakkal az érkezőkre s ezek nyomban nyeregbe szálltak. Roma lova ragyogó szemű, nyugodt pejkanca volt. Potter tábornok segítette fel Romát, ki nyeregben érezve magát, végigporoszkált a magas, nedves fűben.

— Mi történt a hercegnő kedves, ifju barátnőjével, — mondotta az amerikai. — Mindig szép volt, de ma elragadó.

— Olyan, mint Undina lehetett, midőn megtalálta lelkét, — mondotta az angol nagykövet.

A kis hercegnő kacagott. — A szerelmet és a köhögést nem lehet eltitkolni, uraim, — suttogetta, és egy pillantást vetett Rossi Dávid felé.

— Csak nem akarja azt mondani . . .

— Csitt legyen!

Rossi Dávid, ki egyszerű utcai ruhában jelent meg, épp ekkor közeledett a számára fenntartott háttaslóhoz. Nagy, erős csontu sárga paripa volt, orlyukai reszkettek, szeme vadul tekintett körül. Az angol lovász, aki kantárszáron tartotta, kétségeskedő pillantást vetett a lovasra, s lovat és lovasát bámeszul állta körül egy csomó csizmás, sarkantyús vadász.

A képviselő, közcsodálkozásra, gyakorlott kézzel megfogta a kantárszárat és könnyű szökéssel a nyeregben termett. S a következő pillanatban már Roma oldalán lovagolt. A kürt felriadt, az ebek csaholtak, a lovak kapartak patájukkal és a vadászat megkezdődött.

Az első akadály, melyen át kellett ugraniok, egy hosszú fal volt. Mindenki átugratott rajta, csak Rossi Dávid nem. Lova megkötötte magát. Hiába veregette meg nyakát és hiába fordította ismét az akadály felé, a ló horkantott, visszafordult és nyakát előre szegte. Rossi harmadszor is az akadály felé fordította és a ló harmadszor is megtagadta az engedelmességet.

A vadászok feszült érdeklődéssel várták, hogy mi lesz ennek a vége. A lónak vérben forgott a szeme, orrlukai remegtek, sörénye eltakarta fülét. Most egyszerre észrevette mindenki, hogy a fél kantárszára elszakadt és Rossi Dávid már csak a másik felét tartja kezében.

— No, ebből baj lesz, — mondták.

De Rossi Dávid csillapítólag megveregette a ló nyakát, aztán, hogy ismét az akadály elé állott, áthajolt a nyakán és tenyerével nagyot ütött az orrára. A ló felágaskodott, horkantott s egy szökéssel átugrott a gáton.

Roma halálsápadt lett. Az amerikai nagykövet hozzája fordult s így szólt:

— Csak egy embert ismertem életemben, aki ezt meg tudta tenni.

— És ki volt az, Potter tábornok?

— A mostani pápa, nemes testőr korában.

Két óra múlva halálra hajsolták a szegény kis állatot. Fejét, farkát levágták, s ami megmaradt kis testéből, odavetették a kutyaéknak. Aztán körbe járt a pohár, vidáman folyt a beszélgetés egy ideig, végre

fölkerekedett a társaság és a vadászok rövidre fogott ügetéssel hazafelé tartottak.

Roma és Rossi Dávid egymás mellett lovagoltak s a kis hercegnő két lóhosszal mögöttük maradt.

— Nézze csak, Roma, — kiáltotta a hercegnő, — mily pompásan lehetne végigszágulni ezen az úton.

— Ugy-e? — mondotta Roma és szabadjára eresztette lovát.

— Úgy tetszik, mintha elragadta volna a lova, — mondotta a hercegnő, s a következő pillanatban látta, hogy Rossi Dávid meg utána rugtat.

— Béke velök! Ugy-e, hogy gyönyörű pár? — kacagott a hercegnő. — De mi talán már haza mehetnénk. Ők majd úgy lesznek, mint Undina és egyáltalán nem fognak többé hazatérni.

TIZEDIK FEJEZET.

Roma eközben tovaszáguldott a Campagne mezőségein át. Aztán hallotta, hogy valaki nyomon követi, és örömében gyorsabb ügetésre készítette korbácsával a lovát. Nem nézett vissza, de tudta, hogy ki van a háta mögött, és a szíve ujjongva vert, amint lova átkelt a halmokon. Midőn a nagy sárga utolérte Roma lovát, félmérföldnyire voltak már attól a helytől, ahonnan útnak eredtek és nagyon eltávolodtak vadásztársaiktól. Mindketten fel voltak hevülve s midőn meghúzták lovuk kantárszárát, egymásra néztek és kacagtak.

— Voltaképpen mindjárt tovább is mehetnénk s az angol temetőnél térhetnénk ki az útra, — mondotta Roma.

— Nem bánom, — mondotta Rossi Dávid.

— De már félháromra van, — mondotta Roma, kis órájára nézve — s éhes vagyok amúgy vadászosan.

— Természetesen, — mondotta Rossi Dávid, és megint kacagtak. — Van itt valahol egy osztéria, — mert jól ismeri ezt a tájat gyermekkorra idejéből. Kapnak ott majd jó sárga paszulyt és macaronit.

Alig hogy ezt kimondotta, az eukaliptusok alján megpillantottak egy kis házat, melynek füst szállt fel a kéményéből. Az osztéria volt. Egy bátoratlan kis fiu átvette lovaikat, egy alattomosképű öregember köszöntötte őket az ajtóból, s egy ráncosképű szepegő anyóka eléjük adta az étlapot.

Ők pedig kacagtak mindenén, a szokatlan étlapon, melyen évek szennye látszott, az étel választékán, mely ugyancsak szegényes volt s az árakon, melyeknél szerényebbet már képzelni is bajos lett volna.

Aközben, míg az étel sült és rotyogott a tűzhe-lyen, kimentek az eukaliptusok alá és egy szép szakadék partjára értek, melyet fák álltak körül és vadvirág borított.

— Mily elragadóan szép hely! — kiáltotta Roma. — Itt lelhetne volna meg Farao leánya Mó-zest a vadonban!

— Vagy Ádám Évát a paradicsomban.

Megint reánéztek egymásra és mosolyogtak.

Az ebéd a gyönyörűség kiapadhatatlan forrása volt számukra. Örültek még a tökéletlenségén is. Az étel silány volt. Izetlen volt s izléstelenül került az asztalra. De bánták is azt!

Roma hirtelen leejtette a kését és a villáját és égnék emelte mind a két kezét. — Megfeledkeztem valamiről!

— Ugyan miről?

— Ma egész nap a kis Roma szerepét kellett volna játszanom.

— De hiszen az is. Egyebet sem tett reggeltől fogva.

— Az nem lehet, mert akkor, tudja, a nevén szólította volna.

— Meg is teszem tüstént, mihelyt ő meg engem szólít az enyémen.

— Az nem illenék, — mondotta Roma és pirosság borította el arcát, mert szemében az élet bora lángolt.

A lábuknál elterülő szőlőskertben egy leány dolgozott a narancsfák között és valami dalt énekelt. Egy anya vágyakozott a fia után, ez volt a nóta foglalatja.

Szóltanul, merengve hallgatták az éneket. Már nem kacagtak és szemök könnytől volt nedves. Aztán kérték az elszámolást, és a rosszképű vén koreszmáros erőltetett mosollyal megjelent asztaluknál.

— Régóta lakik-e már ebben a házban, gazd-uram? — kérdezte Rossi Dávid.

— Nagyon régóta, eccellenza, — felelte a koreszmáros.

— Ugy-e, Ciociariából származott ide?

— Onnan bizony, uram, — felelte az öreg nagy csodálkozással. — Akkor még szegény voltam és a Monte Parioli oduiban és barlangjaiban laktam.

— De azért tudott jó szert a filokszéra ellen s midőn a gazdája meghalt, feleségül vette a leányát és megkaparította a szőlőjét.

— Angelika! Van itt egy úr, aki tud rólunk mindent, — kiáltotta az öreg ember s vigyorgott, hogy a szája egyik fülétől a másikig ért. Aztán hozzátette:

— Talán az eccellenza volt az a fiatal úr, ki

oly sokszor meglátogatott bennünket a grófi kastélyban lakó atyjával húsz vagy harminc évvel ezelőtt?

Rossi Dávid erősen a szeme közé nézett és így szólt: — Emlékezik-e még arra a szegény fiúra, ki akkoriban a házánál lakott?

Az erőltetett mosoly nyomban eltűnt az öregember képéről. — Nem volt nálunk akkor fiu, excellenza.

— Dehogyan nem volt. A Santo Spiritoról hozták és száz frankot is adtak mindjárt melléje, abból telt erre a lugasra.

— Ha excellenza a lelencházból való, megmondhatja nekik, amit a papnak mondtam, ki előtte járt itt, hogy sohasem helyeztek mihozzánk fiut és nem kaptunk pénzt azoktól, akik azt a gyermeket Londonba küldötték.

— Így tehát nem emlékezik reá.

— Egészen bizonyos, hogy nem.

— Maga sem?

Az öregasszony habozott s az öregember intett neki.

— Nem én, excellenza.

Rossi Dávid nagyot sóhajtott. — Itt van az ebéd ára, a borraivalóval együtt. Isten áldja!

A bátortalan fiu előállt a lovakkal. Roma résztvevő szemmel nézett reá.

— Mióta vagy itt? — kérdezte.

— Tíz éve, excellenza.

Éppen tizenkétéves volt és a szülei meghaltak.

— Szegény kis fiu! — mondotta Roma, és mielőtt Rossi Dávid megakadályozhatta volna, odaadta neki a teli erszényét.

Gyors üggetéssel hagyták oda az osztériát s egy darab ideig nem szóltak semmit. A nap leáldozott és az alkonyat ködfátyola reáborult a Campagnera.

— Tehát itt élte gyermekkorát? — kérdezte Roma.

— Itt.

— És ezek az emberek adták el a rabszolgaságba?

— Ezek.

— Pedig most egy szavával a porba sujthatta volna őket, és mégsem tette meg.

— Mihaszna tettem volna? Nem ők voltak az elsők, kik igaztalanul bántak velem.

Közeledtek egy másik házhoz, amelyre szintén eukaliptusok borították árnyékukat. A tre fountanei trappista-kolostor volt. Némáság honolt a némaság ez otthona körül. Kantárszáron vezetve lovaikat, fölfelé vették útjokat a hallgatás birodalmában. Roma áthajolt egy korláton — Rossi mögötte állt — és egyszerre sírva fakadt. Féktelenül sírt és zokogott.

— Mi történt? — kérdezte Rossi, de nem kapott feleletet.

Kis idő múlva megnyugodott, megtörölte szemét, ostobának mondotta magát és megint nevetett. De a szíve hangosan dobogott. Végre megszólalt.

— Az egésznek az a szegény fiu az oka, akit a korcsmában láttunk. Ahogy néztem kedves arcát, eszembe jutott egy másik fiu, kiről már egészen megfeledkeztem. — Aztán, elfordítva arcát, remegő hangon elmondott mindent.

— Londonban történt, s atyám egy téli éjszakan egy kis római fiut lelt az utcán. A gyermek egy mókussal járt-kelt és harmonikázott. Rongyos volt a ruhája s nem volt egyebe a rongyainál, hogy befödje testét. Keze megdermedt a nagy hidegben s elájult, mire a házunkba vitték. Egy idő múlva felnyitotta szemét, zavarodottan nézett körül, a tűzre és a körülötte álló emberekre nézett, és valamit ke-

resni látszott. Nem találta az evetkékét, mely megfagyottan hevert lábainál. Az ölébe vette és nehéz könnyecseppek patakzottak végig az arcán, aztán fölugrott és el akart szaladni. De nagyon gyöngye volt s atyám vigasztalta, akkor aztán megnyugodott. Ilyennek láttam első ízben, s most, hogy megpillantottam a korecsmában azt a szegény fiút, gondoltam... hogy talán más ő, mint akinek hiszem . . . talán az én régi kis barátom . . .

A zokogás megrázta fehér nyakát, s remegő hangja elhalt, mint az inga, mely végsőt lendül.

— Roma! — kiáltotta Rossi, a vállára hajolva.

— Dávid!

Szemök összetalálkozott, kezök egymásba kulcsolódott, mélyen elrejtett titkuknak zára pattant.

— Mióta tudta? — kérdezte suttogva Roma.

— Amaz est óta, midőn a Piazza Navonéra jött. És ön?

— Attól a pillanattól fogva, midőn meghallottam hangját. — Aztán megrázta a hideg, s nevetett.

Midőn odahagyták a némaság hajlékát, áldott nyugalom szállt szívökre, az a csodás érzés, melyet soha sem ismertek azelőtt, az emberi szív örökkön élő rejtelmes csodája.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Felice lakásának ajtajában találkozott Romával és mélyebb síri hangon, mint egyébkor, jelentette, hogy a grófnő beszélni akar vele, mielőtt hazaérkezett. Roma le sem vetette lovaglóruháját, hanem egyenesen nagynénje szobájába ment.

Az öreg hölgy párnák közé temetkezve ült és Natalina ott sürgött-forgott körülötte. Szeme villogott, vékony ajka összeszorult, és számba sem véve,

hogy ott van a komornája is, mindjárt a keserű szemrehányás özönével tört Romára.

— Beszélni kívántál velem, néni? — kezdette Roma, és az öreg hölgy ingerkedő félhangon felelte:

— Csakugyan azt akartam volna, kisasszonyom? Minden esetre beszélni akartam veled, ám-bár szegény öreg nő vagyok, és átkozom azt a napot, melyen megismertelek.

— De hát mit követtem el már megint? — kérdezte Roma, és a szeméből sugárzó fény újabb szemrehányásokra ingerelte az öreg asszonyságot.

— Hogy mit követtél el? Isten irgalmazzon és kegyelmezzon nekem! Natalina, add ide a szagos üvegemet!

— Natalina, — mondotta nyugodt hangon Roma, — hozza rendbe az eszközeimet, és mondja meg Felicének, hogy ha Brunó elment, gyujtsa meg a lámpát és rakjon tüzet a kandallóban.

Az öreg hölgy meglegyezte arcát himzett zsebkendőjével és újra kezdette:

— Midőn tegnap hazajöttél, már azt hittem, kisasszonyom, hogy a javulás útjára térsz — oly szende és alázatos voltál. De mi a valóság? Egyenesen annak az embernek a lakásáról jöttél! Onnan jöttél! Tudom, hogy onnan! Ne is próbáld tagadni.

— Nem tagadom, — mondotta Roma.

— Szűz anyám! Nem tagadja. Talán meg is erősíted?

— Megerősítem.

— Madonna mia! Megerősíti! Talán bizony találkára mentél hozzá?

— Nem, kéretlenül kerestem fel.

— Jóságos ég! Már annyira van vele, hogy bejelentetlenül megy a lakására! Talán egyedül is voltak egymással, kisasszonyom?

— Úgy van, egészen egyedül.

Az öreg hölgy közel volt az ájuláshoz. Az oltárszekrénykéjére nézett és így szólt:

— Jóságos Isten! Egy leány! Még ha férjes nő lett volna! És minden kíséret nélkül!

Roma igyekezett uralkodni magán, és az ajtóhoz indult, de nénje nem hallgatott el.

— És hozzá olyan emberhez, aki még csak nem is úriember! Az az ámitó! Az a szemforgató! Aki oly szentnek és hozzáférhetetlennek adja ki magát!

— Liza néni, — mondotta Roma, — sajnálom, hogy az este oly kíméletlenül beszéltem veled; nem azért, mintha az, amit mondtam, nem úgy lett volna, hanem azért, mert ágyban fekvő beteg vagy és szenvedsz. Ne kényszeríts reá, hogy úgy beszéljek veled megint. Tegnap ott jártam Rossi úrnál, és ha van ebben kivetni való, magam viselem következményeit.

— Hát csakugyan ott voltál? — kiáltotta az öreg hölgy sipákoló, éles hangon. — Szentséges egek! Nem is tagadja! Akarod-e tudni, hogy mit mondanak majd rólad az emberek, ha megtudják? A leányzó! A szemérmetlen leányzó!

Roma fellángolt, de megfékezte magát, és az ajtó kilincsére tette kezét.

— És meg fogják tudni, a fejemet teszem reá, — rikácsolta a grófnő. — Tegnap este egyébről sem beszéltek ebéd közben az asszonyok. Felice hallotta minden fecsegéseket. Az az asszony utánad eresztette a kutyádat s mikor megtudta, hogy az eb veled tért vissza, azt mondotta: „Most már tudjuk, hol járt donna Roma!“ Jaj, megfulladok, ha reá gondolok. Szétszakad az agyvelőm! Van itt egy kis cognac? . . .

Roma keble pihegett izgalmában, de azért nyugodtan felelt:

— Nem baj! Mit bánom az oly emberek itéletét, kiknek fogalmuk sincs róla, hogy mi az erkölcs?

— Csakugyan? — mondotta a grófnő és gúnyos udvariasságot erőltetett ráncos, öreg arcára. — Szavamra mondom, ily együgyűnek nem képzeltelek. Nem volna szíves megérteni, kisasszonyom, hogy itt egyáltalán nem Bellini hercegnő véleményéről van szó, hanem Bonelli báró véleményéről. Neki vigyázni kell a tekintélyére, és ha eljön az idő, mikor szabad lesz és újra megházasodhatik, semmi esetre sem fog elvenni oly leányt, kit más férfakkal vettek nyelvökre az emberek. Hát nem veszed észre, hogy mit cselekszik az az asszony? Hiszen mindig arra az egy dologra törekedett és te együgyűen a hálójába rohansz?

Roma megrázta fejét és így felelt:

— Nem bánom, ha úgy van is, Liza néni. Másképpen gondolkozom én már, mint azelőtt.

Az öreg hölgy, ki az imént még izgatottan előrehajolt, visszahullott vánkosára.

— Megölsz! — kiáltotta. — Hol tanultad ezt az örültséget? Isten a tanúm, hogy megtettem minden tőlem telhetőt. Mindig igyekeztem megértetni veled, hogy minő kötelességeid vannak a báróval és a társasággal szemben. De az egész baj onnan ered, hogy bebocsájtják a házba az ily anarkistákat. Te nem tehetsz róla! Neked ez már a véredben van! Már az apád is . . .

Sötétvörösre vált arccal és egész testében megrázkódva fordult meg hirtelen Roma, és kiment a szobából. Az ajtó előtt belebotlott Natalinába és Felicebe, akik hallgatóztak.

De még ez a visszás jelenet sem oszlatta el a varázst, mely körülfogta Roma lelkét, s midőn az ebéd véget ért, és zárt ajtók mögött a műtermében

ült, elfeledkezett az egész világról és nem törődött semmivel.

Levette a vizes ruhát a mellszoborról és megint a művére nézett. A boldogság fényében, mely áhatotta lelkét, úgy érezte, hogy a fej, melyet oly nagy fáradsággal formált ki az agyagból, egészben véve gyarló és értéktelen. Ismét munkához ült, és az agyagba gyúrt arc lassan-lassan átváltozott. Nem Péter volt már, Péter, a tanítvány, hanem valaki más. Vakmerőség volt, a vétekekkel határos, de mit bánta? Nem félt semmitől.

Telt-múlt az idő, de nem vette észre. Lázassietéssel dolgozott s oly erővel, minőt azelőtt nem érzett magában.

Éj borult az örök városra s elmúlt az éjszaka is. A virradat fénye átszűrődött az ablak redőjén. Roma kitérte az ablakot, s a reggeli fuvalom a kertek narancsfáin át a szobába áradt. Az alvó városra felvirradt a nappal. Megesendült a klastrom-tornyok misére hívó szava, ez volt az egyetlen hallható zaj, egyébként mély és szentséges volt a némaság.

Roma ismét letakarta az agyagot és a szobájába készült. De szembe jött vele Natalina, még reggeliesen egy csomó levelet tartva kezében.

Az egyik levelet a polgármester írta, megköszönve, amit Minghelli Károly érdekében tett; a másikat a ház tulajdonosa, ki megköszönte, hogy szót ejtett Párisba való áthelyezése érdekében; a harmadik levél írója az előkelő divatárusnő volt, ki nem győzött hálálkodni azért, hogy meghívót kapott a minisztertől. Elfogta a szégyenérzet, ahogy átfuttotta ezeket a leveleket. Kiérezte belőlük az erkölességen befolyás kísértését.

De volt köztük még egy levél. A miniszter írta. Rögtön felismerte, de a közelgő szerencsétlenség

ösztönszerű megérzésével utoljára hagyta ezt a levelet. Felbontsa-e? Felbontotta, kénytelen volt vele!

Kedves gyermekem! — Végre ujságot mondhatok, nagy ujságot, és az eredmény közel. Minghelli, a Grand Hotel, a londoni értesítés s a meghalt s eltemetett rémkép, mindez meghozta a remélt világosságot. Készülj nagy meglepetésre — Rossi Dávid nem Rossi Dávid, hanem elitélt ember, kinek nincs joga Olaszországban élni! Készülj még nagyobb meglepetésre — egyáltalán nincs is joga élni!

Igy hát bosszúd teljes! Ez az ember megaláztott és a sárba tiport téged. Engem is megsértett és elkövetett minden tőle telhetőt, hogy a miniszteri tárcámról való lemondásra kényszerítsen s még a magánéletemet sem kímélte. Igyekeztél elvenni alávaló támadásának erejét, őt magát pedig megfenyíteni sértéséért. Elérted célodat! Bosszút álltál mindkettőnkért! Mindez a te műved! Fenséges vagy! Most pedig vonjuk szorosabbra a hálót . . . ne bocsássuk ki kezünkéből . . . menjünk tovább a megkezdett úton . . .

Roma szemére sötétség borult. Úgy tetszett neki, mintha ez a levél szennyfoltokkal lett volna tele. A földre hullott megdermedt ujjaiából. Sokáig nézte még a napfényben úszó várost, s elsötétült, jéggé fagyott előtte az egész világ. Aztán fölállott és arca sápadt és mozdulatlan volt.

— Nem, nem megyek tovább! — gondolta. — Nem árulom el! Meg fogom menteni! Megsértett, megaláztott, ellenségem volt, de . . . szeretem! Szeretem!

EGYETEMES REGÉNYTÁR

AZ ÖRÖK VÁROS

REGÉNY

IRTA

HALL CAINE

ANGOLBÓL FORDITOTTA

BALLA MIHÁLY

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST, 1908

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

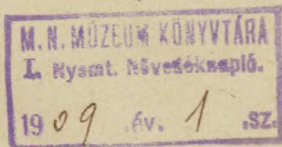
Andrássy-út 10.

~~L. de 9.
6984~~

Minden jogot fenntartunk.

14.964/XXV. 2.

NEGYESEDIK RÉSZ.

Rossi Dávid.

ELSŐ FEJEZET.

Rossi Dávid a hálósobájában ült s írta a vezércikket a holnap reggeli ujság számára. Késő este volt s a házban minden hallgatott. Ekkor kinyílt az ajtó és Brunó ingujjban és papucsban, csendesesen, hogy zajt ne csapjon, belépett. Levelet hozott, nagy, kék, monogrammos borítékba zárt levelet. Roma írta.

Kedves Rossi Dávid! — Magam sem tudom, mi okon és alapon, de egész nap vártam, mert fontos közölni valóm van. Remélhetem-e, hogy eljön hozzám délelőtt? A dolog súlyos és nem tűr halasztást. Irni róla nem igen ajánlatos; még azt sem tudom, hogyan mondom el élőszóval, de kegyed majd segítségemre lesz. Tehát, kérem, jöjjön azonnal. — Siet

V. Roma.

U. i. — Felbontom leveletemet, mert szeretném tudni, megbocsátja-e nekem azokat a bántalmakat, melyek részemről érték s azt a megalázást, melyet miattam kellett elszenvednie. Ha meggon-

dolom, hogy én vagyok az oka! S hogy azért tettem, hogy megtoroljak egy sértést, mely szóra sem érdemes! Szégyenlem magam önmagam előtt. És szégyenlem azt a népet is, mellyel érintkezem. Emlékezhetik reá, hogy azt mondtam rólok, hogy könyörtelenek és kegyetlenek. Annál is rosszabbak — nincs szívök és nem ismernek irgalmat. De mily bátor lélekkel viselte el sértéseiket és célzásait! Sírni szeretnék, ha csak reá gondolok s ha jó katolikus volnék, gyónnom és vezekelnem kellene. Látja? Gyónom, és ha kívánja, hogy vezekeljek is, jőjjön és mondja meg, mint tegyem.

Ez volt az első levél, melyet Rossi Dávid Romától kapott, s midőn elolvasta, úgy tetszett neki, mintha a levegő megtelt volna egy édes leányhanggal. Láttá nagy kék szemének ragyogását. A papir finom illata áthatotta idegeit s nem tudva, mit tesz, ajkához szorította a levelet.

Csak ekkor vette észre, hogy Brunó még a szobában van. A jó fiu mögötte állt az árnyékban, tett-vett egyet és mást, s igyekezett jelt adni magáról.

— Brunó, nem tartóztatlak.

— Csakugyan nem kíván tőlem semmit? — kérdezte Brunó zavarodottan.

Rossi Dávid felállt, s lassu léptekkel fel s alá járt a szobában.

— Van mondani valód, Brunó?

— Nos hát, igen is van, uram, — mondanék valamit.

— Hallom.

Brunó megkaparta bozontos fejét és ötölt-haltolt. Aztán a levélre nézett, mely kibontva hevert a megvilágított asztalon.

— Arról volna mondani valóm, uram. Tudom a színéről és a monogrammjáról, hogy ki küldötte.

— Nos?

Brunó látható szorongással nézett körül, aztán bugyborékoló hangon, mint midőn a víz kibuggyan a palack nyakán, így folytatta:

— Megmondom úgy, amint van. Mindenki ön-ről beszél.

— És miket beszélnek, Brunó?

— Hogy miket beszélnek?... Egy órával ez-előtt majd hogy le nem ütöttem egy embert. Részeg volt, de borban az igazság, és igazat beszélt.

— És mi volt az az igaz beszéd?

— Az, hogy valami hiba történt ön és a nép között. Széltében azt mondják az emberek, hogy midőn a köztársaságról kezdett beszélni nekik, a nép önbe vetette reménységét. De elmúlt egy hó-nap és semmit sem tett ebben a dologban.

Rossi Dávid lehorgasztotta fejét.

— Türelem, — mondtam nekik. — Lassan járj, tovább érsz, — mondtam én. — Igen ám, uram, de a kormány nem vesztegeti az időt. Negy-venezer embert tart készenlétben, hogy féken tartsa a népet, s ha jövő hó elsején a kenyéradó életbe lép, Isten tudja, mi következik. Jövő héten lesz a gyű-lésünk a Kolosszeumban. Ön maga hívta egybe, uram. De az emberek már fogadást ajánlanak, hogy ön nem lesz ott. És hol lesz? Egy rossz nő födele alatt.

— Brunó! — kiáltotta Rossi sötéten. — Mi jo-gon beszélsz így velem?

Brunó maga is megijedt attól, amit mondott, de tartotta magát és lángoló szemmel folytatta:

— Mi jogon? A jó barát jogán, uram, ki nem nézheti nyugodt lélekkel, hogyan árulják el önt. Igen, elárulják, ez az igazság. Elárulják! Elárul-

ják! Osszeesküvés folyik a nép ellen, melyet vezéreinek gyöngeségével akarnak megrontani. Egy nőt állítanak a férfi útjába. Oly régi fogás, mint az emberiség. Nem hallotta-e még, hogy mit szoktunk mondani mi rómaiak? — A férfi a tűz, az asszony a csepű; jön az ördög s a kettőt egymás mellé teszi.

Rossi Dávid odaállt Brunó elé, ki nagyon fölindult és keserű kacajt erőltetett magára.

— Oh, nagyon is tudom, hogy mit beszélek. A miniszterelnök körül fordul meg az egész. Rossi Dávid soha sem tehette lábát donna Roma házába anélkül, hogy ne tudott volna róla Bonelli báró. Minden áldott nap levelet írnak egymásnak, magam is nem egy ily levelet vittem a postára. Donna Roma háza az ő háza. Kocsija, lova, szolgái nem kevésbbé — hogyan is viselhetné másképp a költségét? Talán a művészetével, a szobrászattal?

Brunó a lelke mélyéig meg volt rettenve a saját szavaitól, de azért tovább beszélt s kacagott keserűen.

— Félrevezeti önt, uram. Az csak világos, mint a nap! Nagyon fájó csapást mért reá és az öreg vérszopóra a pápai jubileum reggelén, s ő most megfizet önnek mindkettőjük helyett.

— De most már elég volt, Brunó.

— Egész Róma tudja, s rövid idő múlva önt kacagja minden ember.

— Mondottam, hogy elég volt. Eredj s feküdj le. Nem elég, hogy fecsegéssel belevittél abba, hogy megsértettem azt a hölgyet, hogy rosszakat mondtam róla?

— Többet érdemelt volna, mint amit én mondtam róla.

— Egy szót sem érdemelt meg belőle s a te hazugságaid miatt történt, hogy megrágalmaztam.

Brunónak föllángolt a szeme, mintha megvertek volna. Aztán ismét kacajt erőltetett magára.

— Csak rajta, üssön! A szamár háta megszokta a verést. De úgy vigyázzon, hogy meg ne sokaljam, Rossi Dávid.

— Akkor te is tarts mértéket hazugságaidban és rágalmaidban. A kenyerét eszed és rossz hírét költöd.

— Hazugság az, Rossi Dávid. Jól tudja ön azt nagyon. A magam kenyerét eszem én. A munkám az enyém, azt adom el a gazdámnak. De lelkiismeretemmel az Istennek tartozom s azt nem vásárolhatja meg tőlem senki.

Rossi Dávidnak földerült az arca.

— Nem volt igazam abban, amit most mondtam, Brunó, és bocsánatot kérek tőled.

— Öntől hallok ezt, uram? Mikor úgy megbántottam?

Rossi Dávid kinyújtotta kezét és Brunó megragadta.

— Nem volt rá jogom, hogy megnehezteljek reád Brunó, de ami donna Romát illeti, tévedsz. Hidd el nekem, barátom, hogy kegyetlenül, iszonyuan, borzasztó módon tévedsz.

— Azt hiszi, hogy tisztességes nő?

— Nem hiszem, hanem tudom, hogy az és halaha mást mondtam, visszavonom és szégyenlem magam miatta.

— Nagyon szép! Bár én is tudnék úgy hinni benne, mint ön, uram. De én már ismerem két év óta.

— Én meg húsz év óta ismerem.

Brunó arcán nagy csodálkozás látszott.

— Megmondjam, hogy kicsoda ő? Egykori angolországi pártfogóm leánya.

— Annak a leánya, ki Elba szigetén halt meg?

— Azé.

— Akkor hát az ön pártfogója Volonna herceg volt?

— Az volt, s hazudott, aki azt mondotta nekem, hogy a leánya meghalt s hogy el is temették.

Brunó hallgatott egy pillanatig, aztán elcsukló hangon így szólt:

— Miért nem vágott agyon, midőn azt mondtam, hogy megcsalja önt? Bocsásson meg, uram!

— Megbocsátok, Brunó, de nem magamért — hanem érette.

Brunó zavarodottan fordult el.

— Felejtse el, uram, amit arról mondtam az imént, hogy ne menjen többé donna Romához.

Rossi Dávid leült és kezébe vette az író tollat.

— Nem, nem felejtethem el, — mondotta. —

Nem akarom elfelejteni. Nem megyek hozzá többé.

Brunó hallgatott egy percre, aztán rekedt hangon így szólt:

— Értem! Isten segélje, Rossi Dávid. Magános úton akar járni ezentúl.

Rossi Dávid hosszan fölsóhajtott és munkájához látott.

— Holnap ott leszek az előkészítő ülésen. Jó éjszakát.

— Jó éjszakát, — mondotta Brunó és a jó ember könnyezve ment ki a szobából.

MÁSODIK FEJEZET.

Késő éjszaka volt és aludt a város, midőn Rossi válaszolt Romának.

Kedves R. — Fölösleges vádolnia magát az én gyarló személyemet és törekvéseimet illetőleg.

Amit tettem, meg kellett tennem s ha százszerosan nagyobb bűnhődés várt volna reám értük, pillanatig sem haboztam volna, hogy újlag magamra vegyem terhüket. De a kegyed óhajtásain kívül még egy másik ok is vezetett engem, s ha jó katolikus volnék, talán magamnak is volna kedvem a gyónásra, ha nem is azért, hogy vezekeljek. Most pedig, midőn úgy látszik, hogy mindez: a kegyed terve épp úgy, mint az enyém, túlhaladott álláspontnak látszik, s midőn a sérelmet, melyet kegyeden ejtettem, részben már jóvátettem s némi tekintetben elértem a magam célját is, oly helyzettel állok szemközt, amely kegyeddel és magammal szemben is kötelességemmé teszi, hogy végét vessem érintkezésünknek.

A helyzet az, hogy nem tarthatjuk fönn tovább barátságunkat, csak azért, mert szeretek valakit, aki szerencsétlenségre, nagyon közel áll kegyedhez, s mert köztem és e valaki közt mélyreható és át nem hidalható akadályok vannak. Ez az egy dolog magában is becsületbeli kötelességemmé teszi, hogy mi ketten soha se találkozzunk többé egymással. Minden látogatásom jobban és jobban megzavar s minden egyes ily alkalommal erősebben érzem az ily látogatás helytelen voltát, s azt a kötelességemet, hogy egyáltalán lemondjak róluk.

Ismételve és újra megismételve köszönetet mondok önnek azokért a több mint kellemes órákért, melyeket együtt tölthettünk. Nem a kegyed hibája miatt történik, hogy kénytelen vagyok feledést borítani az emlékükre is. De nem mondom, hogy a körülmények e fájdalmas és legyőzhetetlen kényszerűsége merőben lehetetlenné tenné azt, hogy néhanapján, alkalomadtával ne írjunk egymásnak. Gondoljon reám a jövőben is úgy,

mint messze földön élő testvérére, kinek tanácsát kérheti, kit segítségül hívhat a szükség órájában. S bármikor szólít, legyen meggyőződve, hogy jelentkezem.

Abból, amit arra nézve mond, hogy fontos dologról van szó, azt következtetem, hogy olyasvalami esett tudomására, ami reám és a hatóságokra vonatkozik; de az olyan ember, ki egész életét az örvény szélén töltötte, csekélynek érzi a legfenyegetőbb veszedelmet is, s kérem, hogy miattam ne nyugtalankodjék. Bármilyen történések is, csak egy része lehet az a veszedelem amaz atmoszférájának, melyben életemet töltöttem mindig, annak a jégsivatagnak, melyet mindenhol jártam, s a baj, ha elkerülöm most, utolérhet utóbb; ha nem várhat tovább, jöjjön ám most, földolog, hogy készülten várjam. Isten önnel! Az ég áldása kísérje! — Az öné, kedves R — —, D.

HARMADIK FEJEZET.

A következő nap megjött e levél — Roma válasza.

Kedves D., — Levele végtelenül fölizgatott és megzavart. Képtelen voltam dolgozni egész nap, s midőn Black fölugrott hozzám, mintha azt mondaná: „Bolond gyermek, jössz-e már sétálni“, igazán nem tudtam, beszél-e hozzám, vagy csak ugat.

Sajnálom, hogy kedves találkozásaink félbeszakadnak, de nem akarhatja, hogy végképpen megszűnjenek. Nem, nem akarhatja, mert vörösrre sírnám szemem, holott ragyognia kellene örömében.

De mint ragyoghatna, midőn oly titokzatos kegyed, nekem pedig nincs reá jogom, hogy bármit is megértsek. De nem küldhetné-e levelét postán vagy hordárral, ha Felice a kegyed ellensége, Brunó meg az enyém? Nem gondolja, hogy ez egy okkal több arra, hogy jőjjön el hozzám és előszóval beszéljünk meg mindent egymással? Jőjjön azonnal! Kérem, jőjjön! Mikor ily hasonlíthatatlanul fontos dologról van szó, a testvéremnek mindenesetre van reá joga, hogy parancsoljon.

Ebben a minőségemben, azt hiszem, szabad örömmel fogadnom azt a hirt, melyet közölt velem. Igen, örülök rajta! De mivel egyszersmind Éva leánya is vagyok, szabad kíváncsinak is lennem. Hadd kérdezek egyet és mást. Azt mondja, ismerem azt a nőt és szerencsétlenségre, nagyon is közel állok hozzá. Ki az a nő? Tudja-e, hogy ön szereti? Szép-e? Kedves-e? Mondja csak a nevének kezdőbetűjét, csak az egyiket és beérem vele. Oly nagyon tájékozatlan vagyok és nincs nyugtom, míg többet nem tudok.

Akadályokat említ, s azt mondja, hogy ez akadályok mélyek és áthidalhatatlanok. Ez mindenesetre borzasztó, de a nehézséget talán mégis csak a körülmények okozzák. Ha valóban így áll a dolog: a szóban forgó nő, ha csakugyan érdemes nevére, képes lesz várni, míg elmúlnak a nehézségek, vagy boldognak fogja vallani magát, ha magára vállalhatja belőlük a saját részét.

Láthatja, mennyire magamévá teszem ismeretlen testvérem ügyét! Ami elég szép tőlem, ha tekintetbe veszi, hogy azt sem tudom, kiről van szó, hanem reám bizza, hogy találjam ki, megérdemli-e pártfogásomat. De miért is nem engedi

meg, hogy segítségére legyek. Jőjjön azonnal és beszéljük meg a dolgot.

De mily ostoba vagyok! Ugyanakkor, midőn fölajánlom segédkezésemet, átfut a hideg, ahogy arra a borzasztó akadályra gondolok, melynek mibenlétét ön ezerszerte jobban ismeri, s melyet sokkal könnyebben háríthat el, mint én. Az a nő, kit említ, talán nem is méltó barátságára és szerelmére. Belátom, hogy ezt az akadályt nem lehetne leküzdeni. Kegyed oly magasan áll s földataira, céljaira, népére kell gondolnia. És talán álm és ábránd, s a szív csalódása, azt hinni, hogy a szerelem fölemeli a nőt ahhoz a férfihoz aki szereti.

Aztán meg hiba, nagy hiba is lehet a dologban. Ezt nagyon megérthetem. Az ember nem azért szeret, hogy szeressen, hanem azért, mert kell szeretnie, és nincs borzasztóbb valami, mint az a különböző mérték, melyet a világ a férfi és a nő magatartására alkalmaz. De olyan vagyok, mint éjjel a szárnyasegér, mely neki repül a zárt ablak világosságának. Talán beavatna titkába mégis. Kérem, tegye meg!

Még egy más dologról is szeretnék beszélni önnel. Emlékszik-e még, hogy elmondotta nekem, hogyan utasította ki azt az embert, azt a bizonyos M — — urat? Ő ez eset után fölcsapott rendőr-kémnek és kiküldette magát Londonba. Meg kell tudnia, hogy odakünn nyomozást indított az ön személyét illetőleg s hogy sikerült is egyet és más kifürkésznie. Minden pere meghozhatja fontos jelentéseit, s ha kegyed semmi áron sem jön el hozzám, kénytelen leszek, minden tiltakozása ellenére elmenni önhöz.

Holnap nyitják meg a képviselőházat és én helyet biztosítottam magamnak az udvari páholy-

ban. Tehát el lehet készülve reá, hogy ott fogok
lebegni valahol a feje fölött, a sok csipke és par-
füm fellegében. Jó éjszakát! — A kegyed sze-
gény megzavart testvére

Roma.

NEGYEDIK FEJEZET.

Rossi Dávid másnap reggel fekete ruhát
öltött s a képviselőház megnyitó ülésére készült. De
mielőtt útnak indult volna, megírta válaszát Roma
tegnap esti levelére.

Kedves R., — Ha volna még, ami fokozhatná
azt a keserűséget, melyet érintkezésünk, életem e
legboldogabb pillanatainak megszakítása miatt
érzek, édes és drága levelének hangja minden-
esetre megtenné ezt a hatást. Azt kérdezi tőlem,
hogy szép-e az a nő, akit szeretek. A szépnél is
több: kedves.

Azt is kérdezi tőlem, tudja-e az a nő, hogy
szeretem. Soha sem merítettem annyi bátorságot,
hogy megvalljam neki titkomat, s ha remélhet-
tem volna, hogy kitalálja, némi vigasztalást lel-
tem volna abban, hogy érzelmem sokkal mélyebb,
semhogy megsérthetné büszkeségét. Kérdezi,
hogy az a nő méltó-e barátságomra és szerel-
memre. Méltó bíz ő nálamnál sokkal, de sokkal
jobb ember szerelmére is. De ha nem volna is
úgy, ha mint kegyed gyaníthatja, e nőhöz hozzá-
fér a gáncs, honnan venném a jogot, hogy szigo-
ruan ítéljek róla? Nem tartozom azok közé, akik
azt mondják, hogy ez vagy az a nő azért bukott
el, mert a körülmények és a gonosz emberek ösz-
szeesküdtek ellene. Visszautasítom azt a förtel-

mes tételt, hogy a férfi megvezekélhet multjáért, de a nő soha. Megvetem a világnak azt az ítéletét, mely lesújtja a nőt, mert tiszta életre vágyakozik, és lábbal tapossa, mert ki akar emelkedni a fertőből; és ha vétkezett, mint ahogy én vétkeztem és szenvedett, mint ahogy én szenvedtem, erőt kérnék az Istentől, hogy azt mondhassam: „Azért, mert szeretem, egyek vagyunk, s együtt állunk és együtt bukunk egymással.“

De ő drága, tiszta, jó, hűséges és nemes lelkű és nincs gáncsolni való benne; mert akkor nem volna az atyja leánya, az atyjáé, kinél nemezebb lelket soha sem ismertem és nem is fogok lelteni soha ezen a világon. Válásunk oka nem is benne van, hanem én bennem, a helyzetemben, a személyes viszonyaimban. És mégis nehezemre esik reámutatni a bennünket elválasztó akadályra, vagy többet mondanom róla, mint azt, hogy ez akadály tartós és leküzdhetetlen. Önmagamát ámitánám, ha el akarnám hitetni magammal, hogy az idő elháríthatja vagy megingathatja és hiába küzdöttem érzelmeimmel, melyek egyre azt sugták nekem, hogy ne tágítsak életem egyetlen örömétől és egyetlen boldogságától.

De azért mégis lehetetlen, hogy elmenjek hozzá és kitárjam előtte szívemet, mert éppen a személyes érintkezés idézi föl azt a veszedelmet, melytől menekülni akarok. Mily gyöngé vagyok az ő jelenlétében! Elég, hogy hozzám érjen a ruhája, amint elmegy mellettem, s már oly izgalom vesz erőt egész valómon, hogy nem bírok vele; s ha reám veti sugárzó nagy szemét, rabságába esem egy nagy szenvedélynek, mely békót vet akaratomra.

Nem, nem könnyűszerrel és nem ok nélkül tettem meg azt a lépést, mellyel áldozatul hozom

a szerelmet a kötelesség miatt. Szeretem őt teljes szívemből, teljes lelkemből és teljes erőmből, s éppen ezért, ő miatta, sohasem találkozhatunk többé egymással.

Tudomásul veszem, amit arról az M — — nevű úrról említ, de kérem, ne vegye rossz néven, ha nem vetek súlyt rá. Nincs Londonban senki, aki annak ismerne, aki most vagyok és megállapíthatná azonosságomat azzal, akire ön gondol. Még egyszer ég önnel! Isten kísérje és óvja útjain!
D.

Rossi gondosan lepecsételte, és a képviselőházba menet, személyesen vitte postára ezt a levelet.

ÖTÖDIK FEJEZET

Az idő szép volt és a város lobogódíszben uszott a király tiszteletére. Katonai sorfalak mögött végtelen sokaság tolongott a királyi palota és a képviselőház között levő útvonalon.

Rossi Dávid egy kis mellékajton lépett be a képviselőházba, mely zsúfoltságával és színeivel az országgyűlés megnyitásának szokott ünnepies képét öltötte föl. Rossi föltűnés nélkül foglalta el szokott helyét a Házban, a királyi trónmennyezet baloldalán s éppen szemközt a karzatnak udvari páholya átalakított részével. Nem tekintett föl midőn belépett, de érezte, hogy ott áll a karzaton egy magas, telt s mégis leányos nőalak, s hogy egy sötét szempár az ő szemét keresi.

Az óra mutatója a hirlaptudósítók páholya fölött hét perccel túlhaladta a kitűzött időt. Ekkor ágyulövés reszkettette meg a levegőt, az utcáról behallatszott a nemzeti himnusz fölharsanó dallama, a

teremben halálos csend támadt és a következő pillanatban kürtök riadása, éljenzés, tapsvihar közben belépett a király. Fiatal ember volt és tábornoki díszruha volt testén. Arcára és szemeinek tájékára korai redőket vont a gyöngye egészség és az uralkodás gondja. Két rézsisakos, tollforgós katona haladt az oldalán, mögötte a miniszterek sora. Majd, udvarhölgyeitől körülvéve, egy ifjú, leányos alak, a királyné követte nyomon.

A király, balján a miniszterek csoportjával, elfoglalta helyét a trónmennyezet alatt. A királyné jobbára ült, s mellette álltak a hölgyei. Most fölriadt a taps, a királyi pár meghajolt és fájdalmas mosoly jelent meg a király bágyadt arcán.

Bonelli báró, udvari köntösben, rendjelekkel borítva, közvetetlenül a király oldalán állt, nyugodtan, méltósággal, önbizalommal telve, mindenestre az egyetlen határozott arc és alak a mennyezet alatt állók csoportjában. Midőn a tetszés zaja elcsendesült, a király parancsára fölhívta az egybegyűlteket, hogy foglalják el helyeiket. Aztán átnyújtott egy írást az uralkodónak.

A trónbeszéd volt, s a király azonnal hozzáfogott fölolvásásához, idegesen, s oly hangon, mely az önuralomhoz szokva nem volt.

Bevezető része után a trónbeszéd nyomban áttért a hadsereg kérdésére. A hadsereg — így szólt — talpköve alkotmányos szabadságunknak és védő pajzsa jogainknak. El is tökélt a király, hogy elődeinek példája szerint gondoskodni fog fejlesztéséről s e végből a kormány törvényjavaslatot fog benyújtani, mely áldozatokat kér a nemzettől az ország katonai erejének újabb fokozására.

A hangos tetszés-zaj elmúltával a trónbeszéd újabb s nem kevésbé erős húrokat pendített meg. A fölforgatókról és országháborítókról beszélt, kik föl-

dúlják nemcsak Olaszország, hanem egész Európa békéjét, s büntetteket követnek el, melyek gyalázataira válnak a civilizációnak s fölháborítják az egész emberiséget. „De tovább megyek“, így folytatta. „Tudomásom van az egyesületek, szövetségek és körök egész szervezetéről, melyek célja, hamis jelszavak hangoztatásával magukhoz ragadni a közhatalmakat és elhinteni a fölforgató eszmék csiráit. Mint-hogy változatlan törekvésem, biztosítani népemnek hozzám való szeretetét és ragaszkodását és megszerezni számára a közrend és közbátorság biztosítékait, kormányom sürgősségi indítványt fog előterjesztetni, fölszólítva az országgyűlést, hogy vessen gátat ez irányzat romboló hatásának azzal, hogy törvényt alkot a gyülekezési- és sajtószabadság új szabályozásával, mert a most érvényben levő törvények hézagai adnak módot az izgatóknak arra, hogy nem szűnő támadással ostromolják az állami lét alapfölteleit.“

A trónbeszédnek ezt a részét is viharos tetszés, kendőlobogtatás kísérte, de hallani lehetett közben püsszegést is. A király végül Isten áldását kérte az országgyűlés munkájára s ez volt a jeladás a tetszésnyilatkozatok megújulására, melyek csak akkor szűntek meg, midőn a király, meghajolva, elhagyta a termet s künn, a nép üdvriadalától kísérve, fölhangzott újból a nemzeti himnusz.

Rossi Dávid föllállt helyéről és kifelé indult. Föl sem emelve fejét, érezte, hogy a királyi beszéd utolsó része alatt mindenki reá nézett. E közben ő a maga részéről az óraláncával játszott és igyekezett megőrizni a nyugalom és az egykedvűség látszatát. De szívét titkolt érzelmek bántotta, s igyekezett minél hamarabb szabadulni a teremből.

Éppen meg akarta kerülni az ajtó kijárat elé húzott üvegfalat, midőn feje fölött a levegőben ne-

vén szólította egy hang, melyet trillázva kísért egy jól ismert kacaj. Aztán egy kedves parfüm illatát érezte s úgy tetszett, mintha eléje tűnnék egy leányalak.

— Jó napot, képviselő úr, — szólalt meg a hang, édesen, mintha hárfa zengene.

Rossi fölemelte fejét és viszonzta a köszöntést. Roma volt. Arca lángolt, mint még soha. Rossi Dávid csak egyszer mert reá tekinteni, mert érezte, hogy még egy pillanat, s e ragyogó szempárat elborítja könny.

Rossi egy mellékajton kisietett a parlament házából és a *Virradat* szerkesztőségébe tartott. A napali szerkesztő fogadta mély meghajlással és zajos szerencsekívánatokkal. Kicsiny, vajmi csekély bizalmat keltő alak volt. Rossi megivott egy csésze kávé és munkájához látott. Vezércikket írt a nap eseményéről, félelmet nem ismerő, kiméletlen cikket, minőt soha annak előtte. Midőn elkészült vele, átadta a segédszerkesztőnek. Ez bele tekintett a kéziratba és így szólt:

— El van reá határozva, hogy kiadja ezt a cikket?

— Mindenesetre el.

A segédszerkesztő vállat vont és fölvitte a szedőterembe a kéziratot.

A rövid nap végéhez közelített már, midőn Rossi hazament. Az utcán a rikkanások zajosan kínálták a lapok külön kiadásait, s a korzón levő kávéházakban egymás hátán tolongott a sok polgár és katonatiszt és italát szűrösölve, olvasta az ujságot, a király lelkes fogadtatásáról. Siralmas dolog volt biz az! Készüljön is a reá váró következményekre az az ember, aki elég vakmerő volt megmondani az igazat.

Rossi Dávid azt mondotta magában, hogy ké-

születen várja őket. Most már egész lelkéből a nép ügyének szenteli magát, történnék bármi. Nem választhatja el őt most már semmi attól a föl adattól, melyet az emberiség érdekében maga elé tűzött — semmi ezen a világon — még... de nem, arra az egy eshetőségre gondolni nem volt képes!

HATODIK FEJEZET.

Rossi Dávidot két levél várta szobájában.

Az egyik a képviselőház elnökének értesítése volt arról, hogy a Ház holnapután ülést tart. A másikat Roma küldte s a boríték nagybetűs címzésén meglátszott, hogy sebtében írták. Rossi Dávid sietve és idegesen törte föl pecsétjét.

Kedves barátom, — Tudom már! Tudom már! Tudom már, hogy hol van az akadály. B. már a mult hét valamelyik napján megadta az ujjmutatást, midőn nagyon türelmetlenül vártam önt és ön nem jött. Tántoríthatatlanul ragaszkodik hivatásához, érzi kötelességeit a köz iránt, — ime, itt van az akadály. Kegyed azok közül való, kik azt hiszik, hogy mivel életüket az emberiség ügyének szentelték, kötelesek lemondani mindenről másról, apáról, anyáról, feleségről, gyermekről, s úgy kell élniök, mint a szerzetesnek, kinek nincs házi tűzhelye, szerelme, nincsenek szerettei, csak azért, hogy másoknak annál bővebben legyen része a földi jókban. Teljesen átértem én ezt, sőt bizonyos nemes vonást is találok benne, különösen manapság, midőn az államférfiak egész pályafutása nem egyéb a hiu dicsőség örökös hajszolásánál. Szép és nagy dolog ez és végig fut rajtam a hideg, ha reá gondolok.

De ahogy ezt mind végiggondolom, elhagy a bizalom, melyet ismeretlen testvérembe vetettem. Mondja, hogy e testvérem szép; ez derék dollog, de nincs benne érdem, mert a szépség a természet adománya. Azt is mondja róla, hogy édes, hűséges és szeretetreméltó, s hajlandó vagyok ezt is elhinni szavára. De midőn azt mondja, hogy nemes szíve van, tisztelettel kétségbe vonom ez ítéletének helyességét. Mert ha valóban úgy volna, ön is át volna hatva testvéremnek attól a meggyőződéstől, hogy a barátság legértékesebb része a szerelemnek, s hogy ha valaki azt hiszi magáról, hogy barátja egy nagy embernek, legyen segítőtársa, ne pedig kerékkötője.

Édes Istenem! Voltaképpen minek is nézi ő kegyedet? Hűséges lovagjának-e, ki éjjel-nappal szíve hölgyének szolgálatára áll? A magam részéről többre becsülöm az olyan asszonyt, aki azt akarja, hogy az ura egész ember legyen s követi férjét jobban, rosszban, nem él külön életet, mert a férfi élete immár az ő élete is.

De úgy lehet, igaztalanul ítélek ismeretlen testvéremről s talán mégis jobb ő, mint a minőnek kishitűségében tartja. Ha csakugyan derék ember leánya volna és csakugyan szeretik egymást, ő tudni fogja, hova szólítja a kötelesség.

S ha már egyszer védelmembe fogadtam önt, engedje kijelentenem, hogy nagyon együgyűen fogja föl a dolgot, ha azt hiszi, hogy azért, mert kegyed soha sem akarja elárulni titkát, ő nem is fog nyomára jönni ennek a titoknak soha. Édes Istenem! Hogyan lehet az, hogy oly férfiak, kiket örülésig szeretnek az asszonyok, ne tudják azt, hogy a nő mindig megmondhatja, hogy a férfi szereti-e, sőt megmondhatja a napot, az órát, a percet is, midőn először nézett reá szerelemmel.

Ha pedig tudja az én ismeretlen testvérem, hogy kegyed szereti, akkor bizonyos lehet benne, hogy viszont ő is szereti önt. Gondolt már erre? Ezeret teszek egy ellenében, hogy szerette önt, midőn kegyed még álmában sem hitte, hogy szereti őt. Bizzék benne. Fogadja meg egy nő tanácsát és menjen el hozzá. Gondolja meg, hogy ha ön nehezen viseli el a válás fájdalmát, lehet, hogy ő is nehezen viseli, s ha testvérem méltó önnél jobb férfi szerelmére és barátságára is (amit, anélkül, hogy sérteni akarnám önagságát, tisztelettel kétségbe vonok), legalább adjon alkalmat neki, hogy választhasson e kettő közül.

Jó éjszakát! Holnapután ismét elmegyek a képviselőházba, mert annyira benne vagyok a közügyek (és a közpályán levő emberek) iránt való érdeklődésben, hogy ez idő szerint nem is gondolok másra. Az a mellszobor is csak véletlenségből nincs éppen a kezem ügyében, pedig az, aki faragja (ezúttal nem B.-ra gondolok) olyan sokat bibelődik vele.

M — — dolgáról kegyed hallani sem akar, pedig biztosíthatom róla, az a dolog fölöttébb komoly természetű. Ha nagyon nem tévedek, mindenképpen meg akarják lelteni a kapcsolatot az ön személye és atyám között, ami kétségtelenül eléggé nyugtalanító jelenség. M — — hazatérőben van Rómába s hallomásom szerint nyomást akarnak gyakorolni itt valakire, abban a reményben, hogy reábírhadják őt az ön személyazonosságának bebizonyítására. Vegye fontolóra a dolgot, kérem, esedezem! — Barátja

R.

HETEDIK FEJEZET.

Rossi Dávidot másnap fölkereste lakásán segedszerkesztője. Bánatos volt az arca, mert rossz híreket hozott a szerkesztőségéből.

A *Virradat* reggeli számát lefoglalta a rendőrség a király beszédéről és az egyházi körmenetről szóló cikke miatt. A laptulajdonosok neheztelnek a szerkesztő úrra és tüstént beszélni óhajtanak vele.

— Mondja meg nekik, hogy délután négy órákor szokás szerint található leszek a szerkesztőségben, — felelte Rossi és leült, hogy megírjon egy levelet.

A levél Rómának szolt. És abban a pillanatban, amidőn kezébe vette a tollat, úgy tetszett neki, mintha a szoba levegője megtelnék egy nő édes közelségével, s minden más eltűnnék közeléből. Úgy érezte, mintha társalkodnék vele. Mintha mellette állna és hallaná halk feleleteit.

Ha lehetséges volna fokozni a fájdalmat, amelyet akkor éreztem, amidőn elhatároztam, hogy föláldozom kötelességérzetemnek legforróbb vágyaimat, legutóbb kapott levele megtenné ezt a hatást. Nem éppen az az akadály a legfőbb, amelyre céloz, noha elég nyomós az is és nem lehet elhárítani a nőnek azzal a kedves és szelid módszerével, amelyre kegyed gondol. Engem leginkább az a visszás egyenlőtlenség bánt, amely szembetűnik a között, amit a férfi ad és amit cserébe kap érte, az egyenlőtlenség, az a csodálatos odaadás, amellyel a nő beleolvasztja életét a férfi életébe, akihez feleségül megy s amellyel csak fokozza a férfi önzését, mely hajlandó elfogadni az ily áldozatot.

Ha a magam viszonyai közt épp ily messzire

mennék az önzésben, kevésbbé volnék őszinte, mint bárki más rajtam kívül. Úgy érezném, hogy minden férfi között, aki valaha fölálodta egy nő életét a saját jövője kedvéért, én vagyok a legbűnösebb és a legkevésbbé menthető. Az, akit én szeretek, előkelő származású leány, fényben, gazdagságban él, én pedig a magamválasztotta szegénységben élek és abban fogok élni mindhalálomig. Nincs atyám, anyám, talált gyermek vagyok, nincs nevem, amelyet magaménak mondhatnék.

Mi következik ebből? Vajjon kívánhatja-e a magamféle férfiú az ő hozzá hasonló nőtől, hogy lépjen át az ő élete körébe, hagyja oda gazdagságát és cserélje föl az ő szegénységével, kényelmét az ő ezer bajával? Nem teheti!

Aztán meg hol van az a nő, aki megtenné ezt, ha kívánnám is tőle? A nő lehet önzetlen, hű, igaz; de — ne kívánja, hogy kimondjam azt, amit nem szívesen mondok — a nő szereti a gazdagságot, a fényűzést, a bőséget és remeg a szenvedéstől, a szegénységtől és a hányatott életnek gyorsított menekítől. Miért is ne rettegne tőle? Óvja is meg az ég az ily megpróbáltatástól, melyet csak a férfi tud elviselni.

De mindez semmi ahhoz a nagy akadályhoz képest, amely köztem és a szeretett leány közt van, akitől most el kell szakadnom, kerüljön bármibe is nekem, mert azt parancsolja elengedhetetlen kötelességem. Kérve-kérem önt, kiméljen meg attól a gyötrelemtől, hogy e kérdésben bővebb magyarázattal szolgáljak. Higgye el, hogy elhatározásom az ő saját érdekében — bármily nagy szeretettel fogja pártját — szilárd és megmásíthatatlan.

Még csak egyet. Ha úgy áll a dolog, mint kegyed mondja, s ő szeret engem, bár nincs jogom erre a föltevésre, balsorsom akkor csak még na-

gyobb, mert előre látom a reá váró szenvedéseket. De hát ő bátor, erős, az apja leánya, s bízom érzelmének természetadta erejében, bízom ifjúságában, s a jövőben, amely az oly szép, tehetségekkel megáldott leányra néz, hogy el fog mulni az a futólagos benyomás, amelynek most hatása alatt áll.

S most még egyszer: Isten önnel. Áldja meg az Isten!

D.

U. i. — Nem félek M — — tól, jöjjön, amikor neki tetszik, meg fogom állni helyemet. Csak egy valaki van Rómában, akit a kegyed által említett módon fel lehetne használni ellenemben, de arra az egyre reá merném bízni a szívem vérét is.

NYOLCADIK FEJEZET.

Másnap délután már két óra előtt megteltek a képviselőház padsorai. A trónszéket és a mennyezetet eltávolították s az elnöki emelvényt állították helyére.

A miniszterelnököt, amidőn hidegen, nyugodtan, mosolyogva, kifogástalanul öltözötten és virággal a gomblyukában elfoglalta helyét, a képviselők egy része tüntető éljenzéssel fogadta s a női karzat felől selyemruhák suhogása hallatszott. Az ellenzék vezérének nem volt része ily zajos fogadtatásban, s amidőn Rossi Dávid megjelent a terem ajtaját fedő üveggel előtt s a szélső baloldalon levő helyére tartott, rövid időre csend, azután pedig halk suttozás támadt a teremben.

Az elnök elfoglalta helyét, az ülést megnyitották s áttértek a napirendre: a válaszfölrirati javaslat tárgyalására. Az előadó a hadsereg szaporításának kérdését minden vitatkozás fölött álló dolognak

mondo
kész r
delmé
ellens
tördel
a köz
egyhá
hogy
és az
érdek
A
kiván
vid fe
hajtv
tak az
tott e
adja
nak.
sokka
dön a
kérő j
mely
földön
vissza
szítja
elnyom
az egy
kivehe
kítva
egy m
veszi
dön el
is tud
szakít
szolgá
kényér

mondotta. Az ország hazafias népe — így szólt — kész utolsó csepp vérének is följánni az ország védelmére. Csak kevesen: a király és a haza titkos ellenségei állnak szemben a közökhajtással. Ki kell törölnünk e titkos szövetkezetek — a szociálisták, a köztársaságiak, a hitetlenek és anarkisták s az egyház és a Vatikán hatalmasainak — méregfogait, hogy soha többé vissza ne élhessenek a szegénység és az elégtelenség erejével a közrend megbontása érdekében.

Amidőn a szónok befejezte tapssal és szerencsekívánatokkal kísért szavait, minden szem Rossi Dávid felé fordult. Ez karját összefonva és fejét lehajtva ült helyén, amíg párthivei zajosan tiltakoztak az előadó szavai ellen. De most fölállt, átnyújtott egy írást az elnöknek és szót kért, hogy okát adja a válaszfölrathoz beadott módosító javaslatának. Beszédét minden untalan viharos közbeszólásokkal szakította félbe a többség, különösen, amidőn azt bizonyította, hogy a hadsereg szaporítását kérő javaslat felér a legnagyobb szemrehányással, mely a kormányt érheti, amidőn köröskörül a külföldön béke uralkodik, holott az ország belső életét visszavonás dúlja. Az elégedetlenséget a kormány szítja a népben a gyülekezési- és szólásszabadság elnyomásával és Oroszországon kívül Olaszország az egyetlen állam Európában, ahol az egyes embert kivehetik a törvény és a jog biztosítékai alól, elszakítva családjától, házi tűzhelyétől és száműzetésbe, egy magános szigetre küldhetik, ahol a sír némasága veszi körül, akkor is, midőn még él, akkor is, midőn elpusztul. — Oh! — így kiáltott föl, — nagyon is tudom, hogy mit mondok. Én láttam, hogyan szakítottak el egy apát a leányától, s láttam, hogyan szolgáltatták ki az anyátlan gyermeket ellenségei kényének.

E célzás hallatára a Ház elcsöndesedett s egy pillanatig halálos némaság uralkodott a teremben. És ekkor sajátságos hang szólalt meg a villamos-ságtól feszült levegőben. Az elnök csendre intette a karzatokat s az újságtudósítók, mintegy tiltakozva a szemrehányás ellen, fölugrottak helyökről és a női karzatra mutattak.

Az ott ülő hölgyek egyikéből tört ki a zokogás. Rossi Dávid hallotta azt a hangot, s amidőn újra megszólalt, hangja szelidebb volt és kissé remegett.

— Kijelentem továbbá, hogy az anarkizmus oka Olaszországban épp úgy, mint bárhol másutt, a szegénység. Várják be csak február elsejét és látni fogják, hogy az emberek oly tömege fog Rómába özönlani, mint soha azelőtt. Állítom, hogy tőlünk alig három mértföldnyire, sőt a kereszténység fővárosának kapuja előtt vannak emberi lények, akik nagyobb elhagyatottságban élnek, mint a vad-emberek.

E szavakra az ellentmondásnak valóságos üvöltése támadt a teremben. „Hazudik!“ „Áruló!“ kiállították többen, mások meg kacagtak. Erre már elvesztette önuralmát Rossi. Lángoló szemmel és fenyegető hangon fordult a zajongók felé és lármájukat túlharsogva így szólt:

— Önök semmibe sem veszik ezeket a tényeket — önök, akik mindig jóllaktak és nem szeretik, ha megzavarják ebédutáni álmukat. De én ismerem e dolgokat saját keserves tapasztalatomból. Mit beszélnék nekem önök, akik atyai gondviselés alatt, rendezett háztartás környezetében nőttek föl. Nekem mindebben nem volt részem. Engem a szegények házában dajkáltak és a Campagna egyik viskójában neveltek föl. Anyám az önök ősei által alkotott nyomorult törvények miatt a Tiberisbe ölte magát, én pedig megtanultam, hogy mi a koplalás.

Pedig
kapuj
erkölc
élnék
ily sz
vel ez
vesek

szédét
nélkü

I
tette
vényj

A
niszte
erősít
ját ill

É
föl vo
szokot

—
lyet m
a nép
senki
lyokat
hogy h
közlele
kérem.

E
ről, de

—
meg a
némely
kétségt
hogy v
lyokról

Pedig én csak egy vagyok a sok közül. Itt, Róma kapuja előtt, egy keresztény kormány uralma alatt, erkölcsi vértelenségben és testöknek sorvadásában élnek a szegények, s rettentőbb ez a baj, mint amely ily szavakra akasztotta a pogány költőt kétezer évvel ezelőtt: „*Paucis vivit humanum genus*“ — kevesek jóvoltáért él az emberi nem.

Midőn Rossi, halotti csöndben, elvégezte beszédét, az elnök föltette a kérdést és a Ház szavazás nélkül elvetette a módosítást.

Ekkor fölállt a hadügyminiszter és előterjesztette a hadsereg-létszámfölemelésére vonatkozó törvényjavaslatot.

Aztán Bonelli báró állt föl s mint belügyminiszter jelentette be indítványát a közbiztosság megerősítését s a gyülekezési- és sajtószabadság revízióját illetőleg.

Élesen és keserűen beszélt, szemmel láthatóan föl volt ingerülve, de azért igyekezett megőrizni szokott nyugalmanak látszatát.

— Az után a beszéd után, — így szólt, — melyet ma hallottunk, s amelyből megtudtuk, hogy itt a nép tömeges összecsoportításának tervéről van szó, senki sem csodálkozhatik azon, hogy a rendszabályokat oly sürgős természetűeknek nyilvánítom, hogy három ülésen át végeznünk kell velők s a legközelebbi ülés kitűzését már mához négy napra kérem.

E szavakra néhány közbeszólás hallatszott balról, de a miniszter tovább beszélt:

— Ne csodálkozzék a tisztelt Ház azon sem, ha, meg akarva előzni az obstrukciót, melyet a Ház némely tagjai, sirámaik örökös ismételtetésével kétségtelenül megkísérlenének, azt indítványozom, hogy vita nélkül döntsünk az említett rendszabályokról.

Alig, hogy kiejtette e szavakat, egyszerre fölfordult a Ház nyugalma és a képviselők ökölrel mentek egymásnak. Az elnök hiába igyekezett helyreállítani a csendet. Végre is föltette kalapját és kiment a teremből, s az ülés véget ért.

KILENCEDIK FEJEZET.

A legközelebbi posta levelet vitt Rossi Dávidnak Romától.

Kedves, drága barátom, — Vége mindennek! Lemondottam róla! Tudniillik az én ismeretlen és láthatatlan testvéremről. Ön jónak, bátornak, nemesszívűnek mondja, s még is el akarná hitetni róla, hogy szereti a gazdagságot, a kényelmet és a fényűző életet s nem volna hajlandó lemondani róla még azokért a legédesebb dolgokért sem, amelyeknek csak az asszonyélet a megadhatója. El vele! Mit gondol az, hogy mi egy asszony? Talán kényeztetni való gyermek, akit csak etetni kell, vagy báb, amelyet felöltöztetnek és térden táncoltatnak? Ha csak ilyen asszony ő, akkor tudom, hogy mit tartsak fölöle és minek mondjam. Egy szó van a nyelvemen, egy kifejezés tolakszik a tollam hegyére, s ha nem gondolnám azt, hogy nem szabad kimondanom, már itt is állna a papirosom. De ne is szóljon többet nekem az ily nő bátorságáról.

Az a nő, akit én mondanék bátor asszonynak, barátja a férfiúnak, s ha egyszer megértette, hogy mit jelent az, hogy jó barátja legyen férjének, barátságuk határtalan ideje alatt nem fog eszébe jutni többé az a gondolat, hogy áldozatról beszéljen, amelyet egyikök hoz meg a másik kedvéért

és rangbeli különbségről, amelynek többé nincs helye köztük. Büszkesége meghal abban a pillanatban, amidőn először sugárzott reá férjének szeméből a szerelem, s ha az emberek férjének szegénységével vagy származásával gúnyolnák, azt mondaná nekik: „Ígaz, hogy szegény, de hiszen éppen abban van az érdeme, hogy a szegények házában nevelkedett, árva gyermek volt, s én büszke vagyok reá és a világ minden gazdagsága sem lesz képes tőle elszakítani.”

De hadd szólok még egy szót az én ismeretlen testvérem érdekében. Ne higgye, hogy megnyugodhatik az önnel való szakításban, amíg meg nem tudja e szakítás okát. Mindenesetre nagyon szép öntől, hogy dicséri szépségét, ifjúságát és okosságát, amellyel erőt vehetne e futólagos benyomásokon, de mi történjék akkor, ha ezek a benyomások épp ellenkezői annak, amit futólagosnak szoktak mondani, s ha testvérem nem tudja, mi lesz belőle, ha ön kikapcsolja magát az ő életéből? Gondolt-e kegyed már erre is? Bizonyára nem gondolt.

Nem, nem, nem. Szegény testvérem! Ön nem lesz oly kegyetlen hozzá. Együgyűségemben némelykor azt képzelem, hogy megszemélyesítője vagyok és voltaképpen én vagyok ő, ő pedig én. Nem önhittség ez? De mindig is mondtam önnek, hogy nem hiába vagyok Éva leánya. Akár mint, de harcoltam érte tőlem telhetőleg, jól ki is poroltam önt és most nem azt kérdezem: „El megy-e hozzá?” — hanem azt mondom: tudom, hogy elmegy.

A mellszobor mintája készen áll és szeretnék dolgozni rajta, de ma sem dolgoztam semmit. Megpróbálkoztam ugyan vele, de lelkemből hiány-

zott a tűz és minden vonás, amelyet tettem rajta, merénylet volt az eredeti ellen.

M — — ről nincs újabb hír s véretem fagyasztja ez a hallgatás. De ha kegyed nem fél, miért rettegjek én? Barátnőjének barátnője

R.

TIZEDIK FEJEZET.

Rossi még aznap este, lefekvés előtt, a következő levelet küldötte Romának:

Kedves egyetlenem, — Brunó fogja átadni önnek ezt a levelet s a lelkére fogom kötni, hogy minden bizonnyal az ön saját kezébe adja. Ha elolvasta, semmisítse meg azonnal, úgy a magam, mint a saját érdekében.

E pillanattól fogva félre teszek minden álcacoskodást. A szerelem incselkedései kedvesek és szívrehatóak, de nem bujocskázhatom tovább.

Igaza van, — ön az, akit szeretek, s bár nem tudom miért és nem is érdemlem meg, látom és tudom, hogy ön is szeret engem teljes szívéből és teljes lelkéből. Nem vehetek erőt tollamon, hogy le ne írja ezt a szót és mégis örültség megtenni, mert az akadályok, amelyek útját állják egyesülésünknek, épp oly leküzdhetetlenek, mint eddig voltak.

Nem csak a közjóért való hajthatatlan odaadásom választ el bennünket egymástól, ámbár igen komoly akadály az; nem is csak származásunk és társadalmi helyzetünk különbözősége, bár az is figyelmet érdemlő nehézség. Az a gát, mely elválaszt bennünket egymástól, nem pusztán emberkéz alkotta fal, ezt a gátat Isten állította közénk, — ez a gát a halál.

Emlékezzék reá, amit mondtam önnek azon az estén, amidőn első ízben jött hozzám. Elfelejtette már? Atyját királygyilkosság kísérlete miatt, amely része volt a fölkelés csatatervének, bírói ítélet nélkül számkivetésbe küldötték, engem pedig, mivel egy nézetem voltam vele, s e nézetemnek kifejezést is adtam azokban a leveleimben, amelyek a hatóság kezébe kerültek, in contumacian halálra ítélték, mert nem érhetett utól az olasz bíróságok keze.

Mindamellettt visszatértem Olaszországba, idegen név, — az anyám neve alatt, mely hazám irgalmat nem ismerő törvényei miatt egyszerűen az én nevem is. Céljaim és nézeteim azóta megváltoztak, de azért nem áltattam magam egy pillanatra sem. A végzet ott függ még mindig a fejem fölött és ámbár a bíróság, mely elítélt engem, katonai törvényszék volt s ítéletét az esküdtszék megváltoztathatná, nem látok különbséget a között, hogy bitófán halok-e meg egy pillanat alatt, vagy öt, tíz, húsz évig szenvedek-e a börtönben.

Mittevő legyek? Szeretem önt s ön szeret engem. Szemet húnyjak-e minden előtt s hiu reményeknek és álmoknak adjam-e magam, mint a szegény tüdővésztes ember, kire elkésve süttött ki a boldogság napja? Megbocsáthatatlan, kegyetlen, gonosz cselekedet volna, ha ezt tenném.

Nem, lehetetlen az. Önnek is be kell látnia, hogy kockára van föltéve életem és szabadságom s hogy helyzetem a parlamentben és a közéletben komoly veszedelemben forog. Minden leveléből, melyet eddig írt nekem, kiviláglik, hogy jól tudja ezt. Midőn azt írja, hogy eláll a szívverése arra a gondolatra, hogy mi történhetik akkor, ha Minghelli visszatér Londonból, elárúlja gyön-

geségét, a gyöngéden szerető nő természetes gyöngöseségét s ez igazat ad nekem, midőn azt mondom, hogy addig, míg szeretjük egymást, mi ketten nem találkozhatunk viszont soha.

Ne higgye, hogy gyáva vagyok és reszketek a haláltól, mely a fejem fölött függ. Nem félek a jövőtől, és nem bánom a multakat sem. Az igaz ügyért folytatott harcnak mindig voltak vértanúi. S ha az én halálom engesztelő áldozatnak elég, odaadom szívemnek utolsó csepp vérét és nem rettenek vissza a gyalázat végső állomásaitól sem. De őrizkedem attól az egytől, hogy mást is magammal rántsak romlásomba s hogy veszedelembe sodorjam azt az életet, mely ezerszerte drágább nekem, mint a saját életem.

Szeretem önt, kedvesem, lelkemből szeretem önt, de végzetem biztos; valahol leleselkedik reám; *reám szakadhat holnap* vagy holnapután, vagy egy év múlva, de el nem kerülhetem. Érzem, hogy úgy van, bizonyos vagyok benne és nem akarok menekülni előle. De ha kihuzom addig, míg az, kit szeretek, menyasszonyommá lesz, s nevem az ő neve, sorsom az ő sorsa, s eggyé leszünk s a világ nem tesz különbséget köztünk, mi következik akkor? Akkor eljön biztos léptekkel a halál és elválaszt bennünket egymástól s halálom után nem marad más önnek, mint veszedelem, szegény, szegénység s mind az a megaláztatás, mely osztályrésze lesz a nőnek az odaadásáért ama férfinak, ki halál fia volt elejétől fogva.

Ezt nem bírnám elviselni. A pusztá gondolata is megrabolna minden férfiaságomtól. Pokollá tenné a mennyországomat. Megzavarná még sírom nyugalma is.

Vajjon nem elég nehéz jövő vár reám, ha

nem
nehé
ma
a nő
nyei
harb
hol
végz
tőle

vasv
fájd
lega
egye
lanol
mon
nem
Kéz

tával
kezet
s ami
dig k
dig k
egyet

Ma
Ceruzá

olvas
tetter
égett

ban
Hall

nem is gyöttröm magam ily gondolatokkal? Elég nehéz, magam is beismerem. Nekem is voltak álmaim, mint más férfiaknak is, álmodtam én is a nőről, kit az ég a férfi támaszául rendel, reményeinek horgonyául, kihez a lélek vészben és viharban, még a halála óráján is ragaszkodik. De hol van az a nő, ki elég erős, hogy elviseljen ily végzetet? Férfié a vértanúság, Isten óvjon meg tőle minden asszonyt!

Elég volt már, amit mondtam? Ha elolvastva ezt a levelet, csak felét is átérzi annak a fájdalomnak, melyet írása közben éreztem, akkor legalább megnyugszik abban a tudatban, hogy egyesülésünk akadályai tartósak és elháríthatatlanok. Eljött az idő, midőn kénytelenségből elmondottam önnek azt a titkot, melyet eddig még nem bíztam reá élő emberre. Most már tudja. *Kezében van, s ez elég.*

Ég vele! S ha megbékült válásunk gondolatával, s mindketten erősek leszünk, tartsa emlékezetében, hogy ha szüksége lesz reám, eljövök, s amig csak élek, amig csak szabad vagyok, mindig készen állok, mindig várom szolítását, mindig közelében leszek. Áldja meg az Isten, kedves egyetlenem. Isten önnel!

Leone Dávid.

Másnap délután megjött a válasz e levélre. Ceruzával, hevenyében írt levél volt.

Kedves Rossi úr, — Levelét megkaptam, elolvastam és kívánsága szerint meg is semmisítettem, noha a láng, mely megemésztette, megégette a kezemet is és megperzselte a szívemet.

Semmi kétség, bölcsen cselekedett. Ön jobban tudja, mint én, mi válik mindkettőnk üd-

vére, s én engedelmeskedem és megadom magam. Ámde — s épp ezért — haladéktalanul beszélnem kell önnel. Fontos dologról van szó. Nincs köze ahhoz, amit levelében említ, legalább közvetlenül semmiesetre sem — és nem áll összefüggésben Minghelli bajszerzésével sem. Tehát fogadhat minden aggodalom nélkül. És meg fog győződni róla, hogy szívem nyugodt.

Nem megmondottam, hogy ha nem jön el hozzám, én leszek kénytelen elmenni önhöz? Várjon ma este Ave Mária táján és intézze úgy a dolgot, hogy magunkra lehessünk.

V. Roma.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Rossi Dávid izgatottsága Ave Maria közeledtével nőttön-nőtt. Az ég elborult, de a levegő meg sem mozdult. Rossi Dávid feszült figyelemmel hallgatott a lépcsőről és az utca felől hallatszó minden zajra. Végre hallotta, hogy egy kocsis megáll a kapu előtt, s a következő pillanatban az előszoba padlóján megdobbanó könnyű és siető léptek zaja egyenesen a szívébe nyilallott. Az ajtó kinyílt és Roma gyorsan, alig hallhatóan köszöntve, belépett. Rossi Dávid reánézett ragyogó arcára és nagy ibolyaszínű szemére, — feje szédült, vére erősen lüktetett, és nem tudott parancsolni szívének.

— Csak egy pillanatra jöttem, — mondotta Roma. — Megkapta levelem?

Rossi bólintott fejével.

— Dávid, kívánom, hogy váltsa be ígéretét.

— Miféle ígéretemet?

— Azt, hogy eljön hozzám, ha szükségem lesz önre. Ez az eset most bekövetkezett. Kutmedencém

elkészült és holnap délután bemutatom meghívott vendégeimnek. Mindenki ott lesz és szeretném, ha ön is ott volna.

— Szükséges az? — kérdezte Rossi.

— Ahhoz, amire készülök szükséges. Ne kérdezze tőlem, hogy miért. Egyáltalán ne kérdezzen tőlem semmit. Csak bízzék bennem és jöjjön el.

Gyorsan és határozottan beszélt és Rossi, reá tekintve látta, hogy szemöldöke összehúzódott, ajka összeszorult, arcát könnyü pirosság borítja el és szeme ragyog. Soha sem látta még ilyennek. — Mely titok lappanghat itt? — kérdezte magában, de rövid szünet elmúltával csak ennyit felelt:

— Helyes, ott leszek.

— Csak ezt akartam mondani. Írtam volna, de attól tartottam, hogy ellene vet valamit, pedig biztos akartam lenni dolgomban. Isten önnel!

Rossi Dávid csak a fejét hajtotta meg, midőn Roma belépett a szobába és Roma most menni készült, de nem nyújtotta kezét.

— Roma, — mondotta Rossi, elesukló hangon.

Roma megállt, de nem szólt semmit, és Rossi érezte, hogy a fejébe szökik a vér.

— Oly nagyon megkönnyebbült a lelkem, oly nagyon megkönnyebbült, mióta tudom, hogy egyet ért azzal, amit levelemben mondtam.

— Legutóbbi levelében, melyben arra kér, hogy felejtsem el?

— Jobb lesz úgy, sokkal jobb. Azok közül való vagyok, kik azt tartják, hogy ha a házasságnak akarók egyikének — meglátszott rajta, hogy nehezebbre esik a beszéd — kétségei vannak a teendő lépés helyes voltát illetőleg, jobb, ha visszafordulnak még a templom küszöbéről is, mintsem hogy kétséges kilátások közt egész életre szóló közös útra keljenek.

— Oh, értem! — szólt Roma, nagyot sóhajtván és elfordult egy kissé. — De nem fogadtuk-e meg egymásnak, hogy nem szólunk erről? — tette hozzá türelmetlenül. Akkor aztán egy pillanatra összelálikozott szemük és Rossi tudta, hogy csak ámitja magát, s hogy az, amit a lemondásról beszélt, üres szó volt és semmi egyéb.

— Roma, — szólalt meg ismét, — ha ezentúl szüksége lesz reám, írnia kell nekem.

Romának elborult az arca.

— Tudja, a saját érdekében...

— Vagy úgy? Ha csak ennyi az egész, ez semmi.

— De az emberek bosszantanak önnel és...

— No — és ön?

Rossi Dávidnak arcába szökött a vér, és a szék támlája majdnem összeroppant kezében.

— Azt mondtam nekik...

— Értem, — szólt Roma és szeme ismét fölragyogott. De aztán elfordult ismét és így szólt: — Sajnálom, hogy haragszik, mert idejöttem.

— Haragszom! — kiáltotta Rossi és a hangra, ahogy ezt mondotta, egyszerre lobot vetett mindkettőjük szerelme.

Künn megeredt az eső és nehéz cseppek verdesték az ablakot.

— Most nem mehet el, — mondotta Rossi — s minthogy már nem jön többé ide, elmondok valamit, a mit meg kell hallgatnia.

Roma azonnal leült, kibontotta és lebecsátotta válláról köpenyét.

A nehéz esőcseppek egészen elborították a piazzát és a kövezeten bugyborékolta a víz, mint az esőverte tó színén.

— Az eső eltart még egy darab ideig, — mondotta, kitekintve az ablakon Rossi — s minthogy

az, amit mondani akarok, meglehetősen sürgős természetű, jobb, ha most hallgatja meg.

Roma kihuzta a tüköt kalapjából, levette fejéről és ölébe tette a kalapot s kezdte lehuzogatni a keztyűjét. Nemesen szép ifjú arca dús fürtű hajával és kedves vonásaival új szépségben ragyogott föl.

Rossi alig mert reá tekinteni. Fél, hogy ha mégis reánéz, nem uralkodhatik többé magán és odaborul a lábához. — Mily nyugodt, gondolta magában. — Ugyan, mit jelenthet ez? Odament a fal mellett álló íróasztalához és kivett fiókjából egy kerek kis csomagot.

— Emlékezik-e még atyjának hangjára? — kérdezte.

— Csakis a hangjára emlékezem már. Miért kérdi?

— Benne van ebben a hengerben.

Roma fölszökött helyéről, de aztán ismét leült.

— Beszéljen, — mondotta.

— Midőn atyját számkivetésbe vitték Elba szigetére, rab volt ugyan, de rendőri fölügyelet alatt szabadon járhatott-kelhetett. Törvény szerint csak egy évtől öt évig terjedhet a számkivetés büntetése, de mindig találtak új ürügyet és az ő számkivetését életfogytig tartóvá tették. Ő látta, hogyan jönnek és mennek a rabok és sírjának zárt ajtaja mögött meghallotta a külső világ visszhangjait.

— Hallott-e hirt rólam is?

— Igen, és rólam is hallott. Egy fogoly említést tett neki valami Rossi Dávidról s e név mögött és a híradásokról, melyeket róla hallott, megismerte Leone Dávidot, azt a fiut, kit ápolt és fölnevelt. Üzenetet akart küldeni nekem.

— És talán...

— Úgy van. A foglyok levelét átolvassák és

lemásolják és írást csempészni ki a börtön falai közül vajmi nehéz, szinte lehetetlen. De végre talált egy módot. Valaki egy fonográfot s egy ládára való hengert küldött az egyik rabnak, s a száműzöttek kisded társasága az ön atyja házánál szokott összegyülekezni, ott hallgatta a zenét. A hengerek közt volt néhány olyan is, mely fölvételre szolgált. Atyja egy ilyen hengerre bízta üzenetét s midőn a fonográf tulajdonosa odahagyta Elba szigetét, magával vitte ezt a hengert is. Ez az a henger, atyja szól róla önhöz.

Roma önkénytelen borzadállyal vett ki Rossi kezéből egy kéregpapírból való kerek dobozt, melynek födelén nyomtatott írással ez állt: „Különböző dalok Faustból“, a födél belső felén pedig ceruzával: „Csakis L. D. kezéhez — és megsemmisítendő, ha Rossi Dávid képviselő nem tudná, hogy hol található meg.“

A nagy esőszakadás elsötétítette a szobát, de a kialvó tűz vörös fényénél lehetett látni, hogy Romának arca holthaloivány.

— És ebben benne van atyám hangja? — kérdezte.

— Utolsó üzenete.

— Meghalt — két éve már, hogy meghalt — s mégis...

— Elég erős, hogy meghallgassa?

— Kezdődjék, — mondotta Roma, alig hallhatóan.

Rossi visszavette a hengert, a fonográf tengelyére tette, fölhúzta és mozgásba hozta a készüléket. Zuhogó esőben, melyet a szél száz ostor erejével csapkodott az ablakhoz, megindult a gép sívító berregése.

Rossi odaállt Roma oldalához s érezte, hogy az megérinti karját kezével.

Ekkor az eső zuhogása és a fonográf berregése közben megszólalt egy erőteljes hang:

„Leone Dávid — öreg barátod, Roselli doktor küldi neked halála előtt utolsó üzenetét...”

Rossi érezte, hogy az a kéz görcsösen összeszorul karján, s Roma elfulladásuttogással így szólt: — Várjon! Csak egy pillanatot engedjen.

Roma körülnézett az elsötétedő szobában, mintha azt várná, hogy most eléje áll egy kísértet.

Fejét lehajtotta. Lélekzete gyors és szakgatott volt.

A berregő zaj újra megkezdődött, s egy pillanat múlva megszólalt újra az a tiszta hang:

„Fiam, az ígéretet, melyet akkor tettem neked, midőn Londonból elszakadtunk egymástól, megtartottam híven, de a levél, melyet írtam, soha sem jutott el kezedhez. E levelem elmondotta volna neked, hogy ki voltam én, és miért változtattam meg nevemet. Nagyon hosszú történet az, s nekem most rövidre kell fognom szavamát. Volonna Prospero vagyok. Atyám utolsó-nak viselte családunk hercegi nevét. A hatóságokon és kémjeiken kívül senki sem ismer engem Olaszországban a Roselli néven, és Angliában senki sem tudja, hogy nevem Volonna — senki, csak egy teremtetett lény, az én szegény kedves gyermekem, Roma leányom.”

A kéz Rossi karjához kulcsolódott és Rossi Dávid megszédült.

„Lassan-lassan fülemhez jutott az élők e börtönében, hogy mi történt, mióta száműzték a világból. Azt az áruló levelet, mely visszahívott Olaszországba és kezére juttatott a rendőrségnek, ugyanaz az ember írta, ki most, árulásának díja gyanánt, magáénak mondja birtokaimat.”

— A báró?

Rossi megállította a fonográfot.

— Birja-e még? — kérdezte Rossi.

A halovány ifjú arcra kiült az erős akarat pirossága.

— Folytassa.

A fonográfból újra megszólaló hang remegett egy kissé és fátyolosabb volt, mint azelőtt.

„Hogy mi birhatta reá, hogy elárúlva az atyát, pártfogásába vegye a gyermeket, az emberi érzés-e vagy a félelem, annak csak Isten a megmondhatója, ki olvas a szívekben. Kiment Angolországba, hogy fölkeresse, meglelte őt az utcán, hová kitették azok a lelkiismeretlen emberek, kiknek gondviselésére bízta, — bedugta pénzzel az emberek száját és reábirta őket arra, az istentelenségre, hogy egy szerencsétlen teremtés ismeretlen hulláját tétették sírba az én szeretett gyermekem helyett.“

A Rossi karján nyugvó kéz megremegett és alásiklott a férfi kezébe. Hideg volt, mint a jég. A fonográfból jövő hang gyengülni kezdett.

„Leányom most Rómában van, Olaszországban ismert nevem alatt él oly környezetben, mely reá nézve veszélyt s úgy lehet, gyalázatot jelent. Fiam, mentsd meg attól. Az az ember, ki megcsalta az atyát, megcsalhatja a leányát is. Vidd el tőle. Szabadítsd meg. Erre kérlek halálos ágyamon.“

A kéz erősen megszorította Rossi kezét, s a férfinak minden vére a szívébe tolult.

„Dávid“ — a fonográfból jövő hang rohamosan gyöngült — „midőn ez a kezedbe kerül, engem már körül fog a sír sötétsége... Nagy kétségbeesésben reményekkel gyötröm magam... Ne vedd semmibe kérésemet. De bármire határozd el magad... légy jó a gyermek-

hez... Minden éjjel róla álmodom és a szeretet hullámain hozzá küldöm szívemet... Isten hozzád, fiam. A vég közel. Segítsen az ég mindabban, amit tenni készülsz s amit én elhibáztam, vagy megtenni elmulasztottam. És ha a halál nem törli el a földön maradtak emlékezetét, biztos lehetsz benne, hogy van segítőd és szószólód az égben."

A hang elhallgatott, a készülék berregése véget ért, s úgy rémlett, mintha valami láthatatlan szellem tűnt volna el a levegőben. Az eső megszűnt s a kövezetről fölhallatszott a kerekek zörgése. Roma elbocsátotta Rossi kezét és térdére hajolt, eltakarva arcát mindkét kezével. De a következő pillanatban megtörülte arcát zsebkendőjével s a kalapot fejére igazította.

— Mikor kapta meg ezt az üzenetet?

— Aznap este, midőn először jött hozzám.

— S midőn akkor arra kértem, hogy látogasson meg amiatt... amiatt a hiábavalóság miatt, akkor már... az atyám kérésére is hallgatott?

— Arra is.

— Tudta mindezt a báróról már egy hónappal ezelőtt, de nem szólt semmit. *Miért* nem szólt semmit?

— Akkor még nem hitt volna szavamnak, bármit mondtam volna róla.

— De utóbb?

— Utóbb más okom volt reá.

— És az az ok reám vonatkozott?

— Igen.

— És most?

— Most el kell válnom öntől és kénytelen vagyok megmondani, hogy ki ő.

— De ha tudta volna, hogy az egész idő alatt föl akart használni valakit ön ellenében...

— Az sem birt volna más eljárásra.

Roma fölemelte fejét és élénk, szinte vad tűz lobogott szemében, de csak annyit mondott ingerült fölkiáltással, mintha torka összeszorulna valamitől:

— Jöjjön el hozzám holnap, Dávid! Bizonyosan jöjjön el! Ha nem jön el, soha sem fogom önnek megbocsátani. De ugy-e, hogy eljön? Ugy-e, hogy el!

Aztán mintha attól tartana, hogy kitör belőle a zokogás, hirtelen megfordult és elsietett.

— Most már soha sem eshetik ez ember kezébe, — gondolta Rossi. Azután meggyújtotta a lámpáját és hozzáült a munkához, de a világosság eltűnt és éj borult reá.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A Piazza Trinità de' Monti tele volt uri fogattal és a vendégek egész nagy tömege hullámozott Roma szobáiban. Rossi Dávid oly férfi nyugalmaival lépett be, ki megszokta, hogy figyelmet kelt és Roma szinte túlzott szívességgel köszöntötte.

— Végre hát itt van mégis, — mondotta oly hangosan, hogy mindenki meghallhassa, aztán csöndesebb hangon hozzátette: — Maradjon közelemben és ne menjen el, míg én nem mondom.

Arcán egészen a tegnapi sajtászerű kifejezés ült, de valami különös izgatottsággal párosúlva, mely aggodalomba ejtette Rossit.

A társaság négy fő csoportban helyezkedett el. Az első csoport állt Roma nénjéből, ki rizsporosan és parfümözve ült tolószékének párnái közt, úgy üdvözölte a vendégeket Bonelli báróval együtt, ki szokott fagyos mosolyával állt mellette. A másik csoport középpontján don Camillo állt, mellette néhány

előke
vető
njság
vatan
nagy
táva

új v
mint
ták
tak.
akar

igaz
latsá
sutto
nyel

rülö
sutto

író,
terel
még

bárov

megs

vissz
ugril
képp
Nem

persz
a leg

előkelő hölgy, kik az ablakban álltak csevegve, nevetgélve. A harmadik csoportot Lena és Olga, a két újságírókisasszony alkotta madame Sellával, a divatárúsnővel; s a negyediket az angol és az amerikai nagykövet Mario gróffal — még néhány diplomataival.

A beszélgetés csak olyankor szakadt félbe, ha új vendég érkezett, de aztán megkezdődött újra, mint a méhek zümmögése. Az emberek nem mondták ki egész gondolatukat, csak suttogtak, célozgatnak. Valami botrány volt a levegőben, de senki sem akarta említeni.

— „Nem hallott róla...” „Hát csakugyan igaz volna...” „Nem?” „Lehetséges-e?” „Mily mulatságos!” aztán megint alig hallható kérdések és suttogva mondott feleletek, beszélgetés a legyezők nyelvéen és jelentős szemhunyorítások.

De Roma, úgy látszott, hall mindent, amit körülötte beszélnek, és minden pillanatban más és más suttogó csoport közé csapott le, kínos zavart keltve.

— Az az ember itt! — mondotta egy hirlapíró, midőn Rossi belépett. — Egy szobában a miniszterelnökkel! — csodálkozott másvalaki. — S hozzá még a parlamentben történt hallatlan jelenet után!

— Beszélük, hogy roppantul goromba volt a báróval, — mondotta madame Sella.

— Goromba? Gyalázatosan handabandázott és megsértette az egész világot.

— Oh, ne féltsék a miniszterelnököt. Majd visszaadja az a kölesönt. Alamuszi macska nagyot ugrik, egeret fog... Nem hallották-e, hogy voltaképpen miért hívtak meg ide mára bennünket? Nem? Hát nem hallották, hogy...

— Csakugyan? Oh, így már értem... Hát persze, persze! — Aztán tovább folyik a suttogás és a legyezők koppanása.

— Hogy is ne, rendkívüli ember ő, egyike Európa legnagyobb államférfiainak.

— Mily önzetlenül mondja ezt, — vágott közbe Roma, ki hirtelen ehhez a csoporthoz fordult, — mert a miniszter soha sem volt valami jó vélemény-nyel a hirlapíró urakról, s jól emlékezem arra a mondására, hogy nincs közöttük egy sem, aki egy kis föltűnés kedvéért kész nem volna fölálldozni a saját anyja becsületét is.

— Szerelem? — szólalt meg don Camillo hangja a nagy hallgatás közepette, mely Roma szavaira következett. — Mi szükség van szerelemre a házaséletben, ha csak a végből nem, hogy zavart keltessen? — És a körülötte álló nők nagy gyönyörűségére kacagtató képet festett a saját szegénységéről s elmondotta, hogy képtelen volt megházasodni, mert már nem volt mit harapnia.

— Mit tehettem volna mást? Képzeljék helyzetemet! Nagy név, oly régi, mint maga a történelem, de semmi jövedelem. Nagyszerű palota, oly vén, mint a piramisok, de nincs benne szakács!

— Ne legyen oly nagyra a szegénységével, Gigi, — mondotta Roma. — Van akárhány a római hölgyek közt is, akik épp oly szegények, mint a férfiak; például, ami engem illet, madame Sella már holnap dobra üttethetné itt az utolsó gombostűt és ha a város nem veszi át tőlem a kutat...

— Palomba szenátor, — jelentette Felice síri hangja az ajtóban.

Az édes-mézes, kövér kis polgármester belépett, pislogott a szemével és így szólt:

— Nem rólam volt szó éppen?

— Azt mondtam, — felelte Roma, — hogy ha a város megtagadná a kut átvételét...

A kis ember mulatságos taglejtést tett, s a nyo-

masztó
félbe.

hangj
a bár
Hol v
I
s a bá

méltó
ter, r
mögö

Bellin

egy c
Majd
dott

Azt h
mind

lott r

mit

meg
kihar
nők a
lást a
nagy

gróf.
badel

masztó hallgatást valami otromba nevetés szakította félbe.

— Roma, — szólalt meg most a grófnő bosszús hangja — azt hiszem, elvégeztem kötelességemet és a báró lesz olyan szíves, hogy kikísér. Natalina! Hol van Natalina?

De egyszerre hat kéz is megragadta a tolószéket s a báró nyomon követte a grófnőt a szobájába.

— Bámulatos ember! — Csakugyan bámulatra méltó! — Suttogták mindenfelől, midőn a miniszter, megszokott mosolyával az ajkán, behúzta maga mögött az ajtót.

A társalgás megint megakadt, midőn belépett Bellini hercegnő. Akkor aztán újra általánossá lett.

— Megkéstem, kedvesem, — kiáltotta, s egy-egy csókot nyomott Romának mind a két arcára. — Majd hogy darabokra nem téptek. Kocsim alig tudott átvergődni a nagy embertömegben!

— Embertömegben?

— Azon bizony! Jární is alig lehet az utcán. Azt hiszem ismét valami tüntetés! A szegény népnek mindig tüntetnie kell.

— No, igen, — mondotta Camillo. — Nem hallott róla semmit, donna Roma?

— Egész éjjel dolgoztam és nem hallottam semmit — felelte Roma.

— Akkor hát elmondom én. A király, hogy meg ne ismétlődhessenek a tegnapi rút jelenetek, kihirdette az ostromállapotot s most a miniszterelnök a helyzet ura. Már meg is kezdte a rendesinálást azzal, hogy eltiltotta a Kolosszeumba összehívott nagy népgyűlést.

— Nagyon okosan van, — mondotta Mario gróf. — Eleget hallottunk már mostanában a szabadelvű intézményekről.

— S a hivatásos néplázítók botrányos beszédeiről, — tette hozzá madame Sella.

— A sajtószabadságról, — mondotta Palomba szenátor. És sokat jelentő szempillantást vetettek egymásra az elasszonyosodott vén divatmajom, a kényes divatárusnő és az elhízott kis polgármester.

— Várjon! Kérem, várjon még! — mondotta Roma halkan Rossinak, ki szótlanul mellette állt.

— Szerencsétlen Olaszország! — mondotta az amerikai nagykövet. — A nemesi osztály legnagyobb dandárával és a koldusok legnagyobb hadseregével.

— Kedves uram, ön a külföldinek szemével nézi a dolgot, — vágott közbe don Camillo — és megfélekedzik arról a tulajdonságunkról, hogy nagyon szeretjük a látványosságot. A hercegnő azt mondja, hogy szegényeink örökösen tüntetnek. Igaz, de mi valamennyien tüntetünk folyton! Kedves módja tüntetésünknek a díszes temetés dobpergéssel és zászlók lobogásával. Ha nem lehet részünk temetésben, beérjük lakodalommal, s ha az sincs, jó nekünk a forradalom is, s boldogok vagyunk, ha radikális népvézéreink arról az alávalóságról szónokolnak, hogy a hatalmasok megdrágítják a szegény nép kenyerét.

— Mindig az ő kenyerük, — mondotta a hercegnő és kacagott.

— Önök amerikaiak, kedves tábornok, oly tragikus módon becsületesek, de mi olaszok színész-nép vagyunk. A király, az országgyűlés, maga a pápa is...

— Szörnyűség! — mondotta a kis hercegnő. — De ha épp oly mértékkel mérne foglalkozásszerű izgatóinknak...

— Oh, azok a legtökéletesebb és a legnépszerűbb színészek, hercegnő. De mi valamennyien szí-

nészke
és azé

kai,
mába

Euró
ha el

követ

ténik

toba
Nézz
vako
mint
akar
az id
nak.
Hogy

ketél
izgat
dített
meké

és az
fecse
Dávi

csak

nészkedünk Olaszországban, az elsőktől az utolsókig és azé a taps, aki letorkolja a többit.

— E szerint ahhoz, — jegyezte meg az amerikai, — hogy valaki miniszterelnökké lehessen Rómában...

— Teljesen elég, ha az illető a legjobb színész Európában és akkor játssza el legjobban szerepét, ha ellenfeleit általános kacajtól kísérve eltemetheti.

— Mire céloz ez? — kérdezte az angol nagykövet az amerikaiától.

— Hát nem tudja? Nem hallotta, hogy mi történik? — Aztán suttogás megint.

— Várjon, csak várjon, — mondotta Roma.

— Gi-gi, — mondotta a hercegnő — mily ostoba maga! Romát illetőleg mindenestre téved. Nézzen csak reá. Hogyan is lehetnek a férfiak oly vakok! És a báró egy hajszálnyival sem különb, mint önök valamennyien. Merő büszkeségből nem akarja elhinni azt, amit én mondok neki, de eljön az idő, hogy kénytelen lesz hitelt adni az igazságnak. De, ugy-e, itt van? Oh, a grófnő szobájában?... Hogyan tetszik önnek a ruhám?

— Maga a tökéletesség.

— Igazán? A kék szín bámulatosan illik a feketéhez. Ugy-e? Kedves színei a bárónak. De mily izgatott a mi háziasszonyunk! Csakugyan összecsdítette egész Rómát, de mikor láthatjuk már a remekét? Mire vár még? Oh, végre itt jön a báró!

— Mindenki itt van már? — kérdezte Roma és az arca tüzelt, szeme lángolt az emberek visszás fecsegése miatt, mely sértette és megalázta Rossi Dávidot.

— Fékezze magát, — felelte Rossi, de Roma csak fölemelte fejét és kacagott.

Aztán az egész társaság lement a csigalépcsőn

a műterembe. Roma, gyors léptekkel, előre ment, s idegesen csevegett és sokat kacagott.

A kutmedence ott állt a műterem közepén s a vendégek köréje csoportosultak.

— Nagyszerű! — kiáltották egymásnak adva át a szót. — Nagyszerű! Nagyszerű!

A kis polgármester valósággal odáig volt lelkesedésében. Ott állt a báró mellett, fölemelte mind a két kezét és így kiáltott:

— Csodálatos! Bámulatraméltó! Méltó helyet érdemel a régi Róma mesterművei közt!

— De hisz ez valósággal nem más, mint „Hamlet“ a királyfi nélkül, — mondotta a báró. — Kutmedencét alkot, mely Krisztust ábrázolja tizenkét tanítványával és az egyetlen alak, melyet nem fejez be, maga Krisztus.

A medence közepén álló főalakra mutatott, melyet csak körvonalaiban jelzett alkotója.

— De nemcsak egy alak hiányzik, excellenciás uram, — mondotta don Camillo — van itt még egy másik is, mely nincs befejezve — s mely nyilvánvalóan Júdást akarja ábrázolni.

— Szándékosan hagytam utoljára ezt a két alakot, — mondotta Roma. — Szerepük oly fontos és oly nehéz megalkotni őket. De készítettem tanulmányt mindkettőről, fönnek vannak a fogadószobámban, s kérni fogom tanácsukat és véleményüket.

— A szent és a szatír, az Isten és az ördög, az elárult és az áruló — mily kitűnő tárgyai a művész vésőjének! — mondotta don Camillo.

— Nincs is másképp, — mondotta a polgármester. — Az egyiket a szerelem egész hatalmával kell megalkotnia, a másikat gyűlöletének teljességével.

— Azért nem mondom, — szólta Camillo — hogy e művészetnek bármi köze volna az élethez, már tudniillik a való élethez...

művés
hát m

R
fogad
a más
a más
szólt:

hoz,
fölad
dön g
méről
szégye
mottak
talmat
fakad
módor
élet sz

A
Rossi
mes t
csak a

L
asztán
szete
kezte
Ej, c
volna

tőle,
tam
De
és a
lebor

H

— Miért ne? — kérdezte Roma élesen. — A művész ebben a világban él s a művész nem vak. Tehát miért ne ábrázolná azt, amit maga körül lát?

Két mellszobor állt külön-külön talapzaton a fogadószobában. Az egyiket nedves lepel takarta le, a másikat könnyű pókhálósövet. Roma előbb ehhez a másikhoz lépett és halkan remegő hangon így szólt:

— Oly nehéz volt méltónak lennem Krisztushoz, hogy szinte bánom, hogy megpróbálkoztam e föl adattal. De nagy könnyebbségemre szolgált, midőn gondolni kezdtem valakire, kit gúnyoltak, becsméreltek és megaláztak, mert szegény volt és nem szégyelte szegénységét, s mindig a gyengék és elnyomottak pártjára állt és soha sem torolta meg a bánalmat, bármily cudar, álnok és beestelen forrásból fakadt, mert egyáltalán nem gondolt önmagára. Ily módon tettem szert a legjobb mintára, mellyel a való élet szolgálhatott és ez lett belőle.

Azzal megragadta a fehér fátyolt és leleplezte Rossi Dávidnak hófehér gipszbe mintázott fejét. Nemes tisztaság ömlött el a szobor vonásain, ilyennek csak a szerelem és a rokonérzés alkothatta őket.

Pillanatig tartó fagyos hallgatás következett, aztán suttogás kelt a szobában. — Ki az? — Természetes, hogy Krisztus. — Persze, hogy az, de emlékeztet valakire. — Ugyan ki lehet? Talán a pápa? Ej, dehogy; hát nem látja, hogy ki? — Csakugyan ő volna? — Mily gyalázat! — Minő istenkáromlás!

Roma villogó tekintettel nézte őket. — Tartok tőle, — mondotta — hogy ítéletük szerint nem voltam méltó az eredetihez. Kétségtelenül igazuk van. De Judásom talán jobban megnyeri tetszésüket, — és a másik mintához lépett, mely vizes takaróval volt leborítva.

— Ez is nehéz föladat volt és tegnap nem voltam képes hozzáfogni.

Aztán szemmel láthatóan remegő kézzel levette a falról atyjának arcképét és odanyújtva a miniszternek, így szólt:

— Valaki elmondott nekem egy történetet egy bizonyos ember kétszínüségéről és árulásáról — báró úr, a történet e szegény ember körül fordult meg — és akkor megértettem, hogy miféle ember volt az, ki harminc ezüstpénzért elárulta barátját és mesterét és a körülötte ólálkodó elősdiék képmutató, hizelkedő és hazug beszédére hallgatott, mert áruló volt és mert nála volt a pénzeszacskó.

Azzal lebontotta a vizes takarót és előtűnt egy emberfej agyagmintája. Lehetetlen volt, föl nem ismerni ez arcot, de ez arcról leritt az alávalóság, az alattomoság, főnhéjazás, kegyetlenség és érzékiség.

Dermesztő hallgatás következett. A társaság lassan-lassan elfodult és ki-ki halk suttogással igyekezett elleplezni zavarát. — A báró az! — Nem? — De igen. — Förtellem! — Utálatos! — Undorító! — Valóságos madárijesztő!

Roma figyelte őket egy pillanatig, aztán így szólt:

— Nem tetszik önöknek Judásom? Nekem sem! Igazuk van — csakugyan undorító!

És két keze közé fogva egy vékony drótot, kettévágta az agyagot, melynek felső része, nagyot dobbanva, arccal a padlóra zuhant.

A hercegnő, ki a báró mellett állt, őszinte részvétét hangoztatta, de a miniszter, szokott fagyos mosolyával csak ennyit mondott:

— Ezek a művészek, tudja, már ilyenek. Egy kicsit féleszü az valamennyi. Bajnak baj az, de békén kell tűnni s nem kell nagyon észrevenni a mulatságos oldalát.

Aztán Romához közeledett, vissza adta neki az arcképet, és homlokának könnyű összeráncolásával így szólt hozzá:

— Meg kell köszönnöm ezt a fölöttébb mulatságos délutánt, most pedig ajánlom magam.

A többiek utána néztek és ki-ki saját érzése szerint kereste okát eltávozásának. — Végzett vele, — suttogták. — Visszaadja neki a kölcsönt. — És minden hű-hó nélkül utána szállingóztak.

Roma, kipirulva és fölhevülten, oly válogatott udvariassággal bókolt minden egyes távozonak, hogy lehetetlenné volt észre nem venni a gúnyt. Elbűsültől tőlük egyszer s mindenkorra, és diadalmas öröm sugárzott szeméből. Amazok igyekeztek megőrizni lelkük erejét, midőn elmentek előtte, de Roma lángoló szeme és büszke meghajlása azt az érzést keltette bennük, hogy most kidobták őket.

Midőn már valamennyien elmentek, becsapta utánuk az ajtót, aztán Rossi Dávidhoz fordulva, ki egyedül maradt a szobában, görcsös zokogásra fakadt és a lábához borult.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

— Dávid! — kiáltotta.

— Kelj föl. Ne tedd, — mondotta ez.

Rossi Dávidnak összezavarodtak a gondolatai. Ott állt mellette, remegve Romáért, mint önmagáért soha, közpályájának leghevesebb pillanataiban sem. És most egyedül volt vele, vére majd szétszakította ereit.

— Most már meg vagy elégedve velem? — kiáltotta Roma. — Gúnyoltál a gazdagságomért, de most épp oly szegény vagyok mint te. Ami pénzem csak volt, az utolsó fillérig a bárótól kaptam. Áten-

gedte nekem egy részét annak a jövedelemnek, melyet atyám birtokai hajtának, bár ő kezelte a vagyont és ezentul nem fog adni semmit. El vagyok adósodva. Mindig voltak adósságaim. Így emlékeztetett jóltevőm arra, hogy reá vagyok utalva bőkezűségére. De most, amim csak van, dobra kerül, hogy kielégíthessem hitelezőimet, s nem lesz hol lehajtani fejem.

— Roma... — szólalt meg Rossi, de Roma sírása és zokogása elfojtotta szavát.

— Házam, butorom, a sok ajándék, kocsim, lovaim, mindenem oda lesz nemsokára, és nem lesz semmim. De baj is az! Te azt mondtad, hogy az asszony szereti a bőséget, a kényelmet és a fényűzést. Hát csak azt szereti az asszony? Számunkra nincs más a világon? Most már végre meg leszel elégedve velem?

— Ne mondj olyat Roma, — felelte Rossi és lélekzete elakadt — nem hallgathatom az ily beszédet.

De Roma nem ügyelt reá. — Gúnyoltál, mert nő vagyok, — mondotta és újra záporként hulltak könnyei. — Az asszony nem képes igaz barátságra, nem képes arra, hogy áldozatot hozzon. Az asszony csak játékszere a férfinak. Azt hiszed, hogy én a szeretője akarok lenni az uramnak? A felesége akarok lenni! Meg akarom osztani vele sorsát bármint forduljon is, jóban és rosszban, jobb és rosszabb viszonyok közt.

— Roma, az Isten szerelmére! — kiáltotta amaz. De az újra félbeszakította.

— Rémítgettél a reád váró veszedelemmel, mintha az asszony csak kolonc volna az urán és csak útját állaná. Azt hiszed, azt akarom, hogy az uram ne tegyen semmit. Pedig ha olyan volna, nem szerezhetném, lenézném és faképnél hagynám.

— Roma!...

— Aztán reám ijesztettél azzal is, hogy a halál veszedelmében forogsz. Ha elszakítanának tőlem, ki volnék szolgáltatva a világ kényének. De az nem történhetik meg soha. Érted? Soha! Azt hiszed talán, hogy túl élheti az urát az olyan asszony, aki úgy szereti őt, mint én téged?... Elég volt! Most már megmondottam, ami a lelkemet nyomta. Megszégyenítettél, azzal kényszerítettél reá.

Rossi nem volt ura szavának. Torka összeszorult és Roma záporként hullatva könnyeit, így folytatta:

— A halál, melyet emlegettél, nem saját hibádból fenyeget téged, hanem azért, mert hű voltál atyámhoz. Nekem tehát jogomban áll, hogy részt kérjek belőle és nem akarok élni, ha te meghaltál.

— Ha most engedsz, — gondolta Rossi — vége mindennek.

És hátra téve kezeit, hogy ne jöhessen reá a kísértés és meg ne ölelhesse, halkan így szólt:

— Roma, megszegted nekem tett ígéretedet.

— Nem bánom, — vágott szavába amaz. — Megszegnék ezer ígéretet is. Amitottalak. Bevallom. Azt mondtam, hogy alávettem magam akaratomnak és nem vettem magam alá. Azt akartam, hogy lássad, mennyire lemondok mindenről, hogy ne lehessen több ellenvetésed és kifogásod. Nos hát, láthattad, hogy megtettem azt is és most . . . mit fogsz tenni most?

— Roma, — szólalt meg ismét Rossi, remegve minden ízében — mindeztideig két ember élt bennem, s az egyikük megtett minden tőle telhetőt, hogy megóvjon téged a világtól és önönmagadtól, holott a másik... a másik abban reménykedett, hogy halomra döntöd és lábbal taposod minden ellenvetését... Ha tudnám azt, hogy tisztában vagy

azzal, amit teszel, a veszedelemmel, amelybe rohansz és a sorssal, amelynek rabjává teszed magad... de nem, lehetetlen az.

— Dávid, — kiáltotta Roma — te szeretsz engem! Ha nem szeretnél, megérezném most — ebben a pillanatban. De én bátrabb vagyok, mint te...

— Engedj elmennem. Nem állhatok jót magamról.

— Bátrabb vagyok, mint te, mert én nemcsak, hogy eldobtam magamtól mindenemet, ami csak volt és elűztem minden barátomat... újra meg újra kockára vettem híremet, merész, sőt vakmerő voltam és szembe szálltam mindenkivel miattad... én, aki nő vagyok... holott te, aki férfi vagy... te félsz... igenis, félsz... gyáva vagy — ez az igazi szó, gyáva vagy!... Nem, nem, nem! Mit is beszéllek!... Leone Dávid!

És szenvedélyes megbánó kiáltással mindkét kezével átölelte nyakát.

Rossi Dávid a szerelem és a fájdalom e szörnyű vergődése közben ott állt és türtőztette magát, míg végsőig feszült idegei föl nem mondták a szolgalatot.

— Akkor jőjj hozzám — jőjj hozzám, — kiáltotta és abban a pillanatban, midőn amaz reá vetette magát, ő is kitárta karjait és magához ölelte őt.

— Szeretsz? — kérdezte Roma.

— Hogy szeretlek-e? És te engem?

— Szeretlek, szeretlek, szeretlek!

A férfi kétszeres hévvel ölelte meg újra és a szívéhez szorította és megcsókolta. A sokáig elfojtott szerelem kitört, mint a vízesés, mely megszabadulva bilincseitől, lehányja magáról a havat és a jeget.

S a leány most, ki oly bátor volt a szerelméért vívott küzdelemben, győzelmének pillanatában egy-

szerre elgyengült, nőiessé vált. Érezve a férfi gyöngédségének melegét, mellére hajtotta fejét, hogy elrejtse arcát szégyenletében.

— Ugy-e, soha sem fogsz rosszat gondolni rólam? — rebegette.

— Rosszat, te rólad? Azért mert szeretsz?

— Azért mert úgy beszéltem veled és reá erőszakoltam magam életedre.

— Nem, kedvesem!

Roma fölemelte fejét s a férfi lecsókolta a könyeket ragyogó szeméről.

— De mondd meg, — folytatta — biztos vagy magadban, egészen biztos? Tudod-e, hogy mi vár reád?

— Én csak azt tudom, hogy szeretlek.

A férfi ismét erős karjai közé szorította és megcsókolta fejét, mely a mellén nyugodott.

— Gondold meg újra, — mondotta. — A férfi ellenségei irgalmatlanok lehetnek. Szemmel tarthatnak, kényszer alá vethetnek és megalázhathatnak miattam.

— Mindegy, nem félek, — felelte Roma és Rossi újra átkarolta szenvedélyes öleléssel, és csókokkal borította el haját, kezét s az ujjá hegyeit.

Jó darab ideig nem szóltak semmit egymáshoz. Mit kellett nekik a szó? a férfi le volt győzve és győztes volt mégis s a nő boldog volt és béke vonult szívébe. A hosszú küzdés véget ért és minden jóra fordult.

Rossi Dávid egy székhöz vezette, s leült melléje a szék karjára. Egymásra néztek és Roma karja még átölelve tartotta nyakát. Úgy tetszett nekik, mintha álom volna az egész. Roma még mindig nem értett meg mindent. Ő, kit imádott, most édesen néz reá. Örömében szinte gyermeknek érezte magát; elpirult és szepegett egy kissé.

Amaz megsimogatta haját és megcsókolta homlokát. Ő pedig hátravetette fejét, hogy viszont most ő szorítsa ajkát homlokára; de amaz lehajolt és megcsókolta hófehér nyakát.

Azután gyűrűt cseréltek, jelül örök egyesülésüknek. Midőn Roma reá húzta Rossi ujjaira gyémántköves aranygyűrűjét, ez komolyan, majdnem szomoruan nézett reá; de midőn ő húzta Roma ujjára egyszerű ezüstgyűrűjét, Roma a világosság felé tartotta s újra meg újra megcsókolta szentségborította kezét.

Most halk beszélgetésbe fogtak, mintha valaki leselkedett volna reájuk. Szívük suttogása volt az, mert a boldog szerelem angyalának nincs erősebb hangja, mint a suttogás. A leány ismét csak arra kérte, mondaná, hogy szereti, de valahányszor mondanunk akarta egy csókkal lezárta ajkát.

Szerelmükről beszéltek. A lány biztosnak hitte, hogy szerette már, midőn amaz őt még nem szerette, s midőn a férfi azt mondotta, hogy mindig is szerette, tiltakozott, mert akkor soha sem is szerette volna.

A harangok megszólaltak Ave Máriára, s lehunyták szemüket és hallgattak. Szívükbe akarták zárni ez óra emlékét, mert szerelmük megszületésének órája volt az. Végre fölálltak, becsukták az ablakot és ott álltak egy pillanatig, a férfi átkarolva a leány derekát, ez a férfi vállára hajtva fejét, és kitekintettek. Az örök város fehér fényben úszva pihent alattuk és lombkoszorúja fölött a borostyán és a karmazsin tompított színeiben suhantak végig a leáldozó nap sugarai az ég átlátszóan kék boltíve alatt, a háttérben a Szent Péter-templom kupolája, léggömbhöz hasonlatosan, mely éppen fölszállni készül az égbe.

— Vihar lesz, — mondotta Rossi, a lenyugvó nap színeit nézve.

— Már itt volt és el is mult, — suttogta Roma, s a férfi erősebben ölelte magához.

Félórába tartott még, míg elbúcsúzhatott. Az utolsó csók és az utolsó kézszorítás után mindig össetalálkoztak ismét karjaik, s újra meg újra megölelték egymást.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Midőn Rossi végre elment, Roma a hálósobába sietett és belenézett a tükörbe. Kipirult arca a szoktnál is élénkebben ragyogott, szemében még könny csillogott.

Visszatért az elfogadó szobába. Rossi Dávid már nem volt ott, de neki úgy tetszett, mintha még érezné jelenlétét. Ismét leült a székre, s megint az ablakhoz lépett. Végre fölnyitotta íróasztalát és levelet írt:

Egyetlenem! — Csak félórája még, hogy elmentél, de én már itt ülök és utánad küldöm ezt a levelet, mintha zsebkendő volna, melyet itt felejtettél. Van egy vagy két mondani valóm, merőben egyszerű dolgok, de gondolhatok komolyan reájuk, örömömben, mert biztosan tudom, hogy szeretsz. Igaz, hogy ezt réges-rég tudtam, de nem volt nyugtóm, míg nem hallottam ajkadról is: s most szinte félek a nagy boldogságom miatt. Mily bámulatosnak tetszik mindez! S mégis mily hirtelen jött, bár régóta útban voltak ez események. Ha meggondolom, hogy te meg én, hogy mi ketten egy hónap előtt még — csak egy rövid hónap előtt — Rómában voltunk, alig egy kilométer-

nyire egymástól, hogy ugyanazt a levegőt szívtuk, ugyanaz a felhő szállt fölöttünk és ugyanaz a nap süttött reánk, és nem tudtunk róla semmit!

De komolyan, szeretném, ha nem kételkednél benne, hogy amit oly nyersen mondtam ki arról, hogy folytasd, amit megkezdettél, úgy értettem, hogy miattam való aggodalomból ne zavartasd magad művedben. Én csakugyan azok közül az asszonyok közül való vagyok, kik szentül megvannak győződve, hogy a nőnek tőle telhetőleg elő kell mozdítani a férfi törekvéseit; s ha ez nincs módjában, tartson ki mellette és ne hátráltassa. Előre hát, lelkem, mindenem, és miattam ne félj. Én vigyázni fogok magamra, bármi történjék velem. Ne zavarja meg életednek egy óráját és ne állja útját életed egy cselekedetének sem az a gondolat, hogy mi lesz belőlem, ha te elbukol. Szerelmesed vagyok, édesem, de a katonád is vagyok, készen minden pillanatban, követni vezéremet.

És még egyet. Elmentél, s nem mondtad: megbocsátottad-e, hogy a kétszínűség bűnét követtem el veled szemben. Gyarlóság volt részemről, igaz, de ha meghalnék is, akkor sem éreznék bűnbánást miatta. Valamelyes kétszínűség mindig van a nőben. Éva minden leányának eredő hibája az, s egyben vagy másban mindig csak megmutatkozik. Az én esetemben az lett a vége, hogy lelkem egész erejével megszerettelek téged, és megszerettettem magam veled is. Úgy illenék, hogy szégyeljem magam, de nem tehetem — boldog vagyok.

Én szerettelek előbb, nem te engem; kezdettől fogva tisztában voltam veled és midőn azt írtad, hogy szeretsz más valakit, tudtam, hogy az a valaki mégis én vagyok. De oly gyönyörűség

volt mutatni, mintha nem tudnám, közeledni hozzád, aztán ismét visszavonulni, kísértésbe vinni téged, aztán elszaladni, míg reám nem zúdult és magával nem sodort egy hatalmas ár és végre a karjaidba nem dőltem.

Kedvesem, ne hidd, hogy könnyen veszem azokat az akadályokat, melyekről mondtad, hogy útját állják egyesülésünknek. Mindig tudtam, hogy házasságunk nagy kockázattal jár, ám-bár talán nem is vagyok képes megérteni, mily komoly lehet ez a kockázat. De tudtam azt is, hogy a veszedelem még nagyobbra nőhet, ha elszakadunk egymástól, s ez bátorított engem arra, hogy legyek merész és tegyem túl magam a bevett szokásokon.

Előrebocsátva ezt, áttérek a fődologra, s kérek, vedd komolyan, amit most mondok és vond szemöldököd abba a szörnyű redőbe, mely mindig megjelenik homlokodon, valahányszor oly félelmetes komolyság vesz erőt rajtad. Azt mondtad, hogy ellenségeid kérlelhetetlenek s hogy talán szemmel tartanak engem és nyomást gyakorolnak reám, hogy téged megronthassanak. Nos hát ez a veszély nagyon is közelről fenyeget. Megvallom az igazat: régóta jóval többet tudok, mint amennyit bevallani mertem neked, de reméltem, hogy megértesz engem, és most rémülve látom, hogy mely bűnt követtem el hallgatásommal.

A Minghelli-ügy aggasztóan fordul, mert van okom föltenni, hogy ez az ember kinyomozta mily nevet viseltél Angliában, s ha visszatér Rómába, mindent el fog követni, hogy reád bonyolítsa az én tanuvallomásom segítségével. Borzasztó el is képzelni ezt, és összeszorul a szívem, ha reá gondolok. De szerencsére van egy mód, hogy meghiusíthassuk ez ördögi tervet, s neked

hatalmadban áll, hogy megóvj engem az egész életemre szóló lelkifurdalástól.

Nem hinném, hogy volna a világon törvény, mely arra kényszeríthetné a nőt, hogy vallomást tegyen a *hites férje ellen*. Ez a gondolat bátorságot ad nekem arra, hogy megfeledekkezzem leány voltomról és azt mondjam: Ne halogasd sokáig, egyetlenem! Odaadnám az életemet, ha rögtön megtörténhetnék. Minden nagy boldogságom ellenére halálos aggodalomban élek, míg meg nem történt, és csak akkor fogok élni igazán, ha már túlestem rajta!

Ime! Nem is gyanítottad, mily határozottan tudok én a célra törni, ha akarok, és bevallom, magam is bámulom magam, mióta szeretlek téged. Hetek óta fogytam és rút voltam és csak a mai naptól fogva kezdek ismét csinosabb lenni egy kisé.

Isten veled, mindenem. Holnap és holnapután nem jöhetsz hozzám, s nem tudom, hogyan huzom ki addig, míg viszontláthatlak. Öregebbnek fogok-e látszani? Nem, mert perceről-percere fiatalodom, ha csak reád gondolok. Hány éves vagy? Harmincénégyszáz? Én huszonötödfél éves vagyok, s ez éppen megfelelő, de ha azt hiszed, hogy jobb volna, ha csekélyebb volna köztünk a különbség, főként fogok viselni s a szalagját csokorra kötöm az állam alatt.

Roma.

U. i. — Ne halogasd ezt a fontos ügyet. Ne halogasd! Ne halogasd!

Roma egyedül vacsorált ez este, hogy senki se zavarja Rossi körül forgó gondolatait. Öntudatából szinte kikapcsolódtak a mindennapi élet dolgai s

midőn Felice szólt egyet-egyet, míg kiszolgálta, úgy tetszett neki, mintha messziről hallaná szavát.

Korán lefeküdt, de szemére sokáig nem jött az álom. A nap eseményeire gondolt, és késő éjszaka, midőn el akart aludni, hogy róluk álmodjék, nem tudta lehunyni szemét, oly tiszta örömet érzett ébrenlétének képein. De végre, az álom imbolygó képzelei közben, suttogva mondotta, mintha csókot lehelve ajka: „Jó éjszakát“, és aludt reggelig.

Midőn fölébredt, már későre járt az idő s a nap besütött szobájába. Hanyatt feküdt párnái közt és kinyújtotta mind a két karját az egészség és a szerelem érzetének édes gyönyörűségében. Oly kedves volt minden, és nagyon boldognak érezte magát. Visszagondolva a tegnapi történetekre, még a bárót is megsajnálta, és azt mondotta magában, hogy nagyon is merészen és vakmerően viselte magát vele szemben.

De a következő pillanatban már elhagyta ez a gondolat. Testét, lelkét öröm hatotta át, s egy szókéssel kiugrott az ágyból.

A következő pillanatban belépett hozzá Natallina egy levéllel. A báró írta, tegnapi kelettel:

Minghelli visszatért Londonból s ezért beszélnem kell veled holnap délelőtt tizenegy órakor. Légy oly szíves, maradj otthon, és intézkedjél, hogy legalább fél óra hosszáig senki se zavarjon bennünket.

Ekkor aztán a nap fénye eltűnt, a levegő elhomályosult, és köröskörül elsötétedett az egész világ.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A miniszterelnök.

ELSŐ FEJEZET.

Vasárnap volt. Még nem tört ki a vihar, melyet a napnyugta megjósolt tegnap, de a napsugár nagy bajjal tört elő a fellegek mögül és hegyláncolatához hasonló sötét felhő tornyosult az ég alján.

Pontban tizenegy órakor a báró megérkezett. Kifogástalanul volt öltözködve, mint mindig, s hideg, nyugodt volt a tekintete.

— Parancsot kaptam, hogy ebbe a szobába vezessem, eccellenza.

— Köszönöm!... Van valami mondani valód, Felice?

— Nincs semmi, eccellenza, — mondotta Felice. Aztán reámutatva arra a fehér gipsz mellszoborra, mely a szoba sarkában levő állványon állott, halkabban hozzátette: — Tegnap este az még ittmaradt, midőn a többi már elment, és...

De abban a pillanatban kívülről női ruha suhogása hallatszott, s a báró, félbeszakítva Felice szavát, fönhangon így szólt:

— Mindenesetre; és mondd meg a grófnőnek, hogy nem mulasztom el, benézni hozzá, mielőtt eltávozik.

Roma, komor és elszánt arccal, belépett a szobába. Az a mosoly, mely máskor mindig ott játszadozott ajkán és tekintetén, eltűnt, s helyette némi mogorvaság és kihívó dac mutatkozott arcán. De a báró mindjárt észrevette, hogy a ridegen összeszorított ajka és határozott tekintete félelmet takar, melyet igyekszik elrejteni. Megszokott nyugalmaival és fesztelenségével köszöntötte, megcsókolta kezét, átnyújtotta neki a gomblyukában levő virágot, készítette, hogy üljön le a karosszékbe, mely háttal állt az ablaknak, saját székét a szemközt levő pamlag mellé vonta és nyugodtan huzogatta le kezéről kifogástalan keztyűjét.

A tegnapi jelenetet egy szóval sem említette, egy tekintete sem vallott arra, hogy meg volna bánódva, vagy hogy neheztelne. Csak úgy elejtett egy-néhány tréfás megjegyzést, aztán nyugodtan áttért látogatásának céljára.

— Egész örökkévalóság óta nem voltunk már itt egyedül! És mennyire megváltoztál! Csinos kis otthonod olyan, mint a börtön! De azért láthatod, hogy követtem parancsodat. Egy álló hónapig nem jártam nálad. Nehezemre esett, kegyetlenül nehezemre, és nem egyszer mondtam magamban, hogy oktalanság is tőlem. De hát nő voltál. Kérlelhetetlen voltál. Kénytelen voltam szót fogadni. És most mi közölni valód van velem?

— Semmi, — felelte Roma és mereven mag elé nézett.

— Éppen semmi?

— Éppen semmi.

Meg sem mozdult, arcát sem fordította el, és

Bonelli egy pillanatig némán figyelve nézte. Aztán fölkelte és föl s alá járt a szobában.

— Értsük meg egymást, gyermekem, — mondotta nyájasan. — Megengeded-e, hogy bizalmas dolgokra emlékeztesselek?

Roma nem felelt, hanem mereven a tűzre nézett, míg amaz, szemközt vele, a kandalló párkányához támaszkodott.

— Egy hónappal ezelőtt egy bizonyos képviselő, egy obstruáló politikus, ki évek óta nehezíti már a kormány helyzetét, lázító beszédet mondott s ezzel a törvény kezébe esett. Azzal a beszéddel engem is megtámadott, és — szükséges-e mondanom? — gyalázatosan megrágalmazott téged. A képviselőház nem volt együtt, és módomban volt elrendelni le tartóztatását. Annak rendje és módja szerint meg lehetett volna fenyíteni, a bíróság talán börtönre, talán számkivetésre ítélte volna, de te jónak láttad, hogy közbelépj. Fölhívtad figyelmemet bizonyos politikai tekintetekre, igen bölcsen és körültekintően. Hajlottam szavadra, és — és alantasaim csodálkozására — parancsot adtam, hogy bocsássák szabadon azt a képviselőt. De úgy volt, hogy azért nem szabadul ki a kezünk közül. Magadra vállaltad, hogy te majd megfenyítéd. Finom és hathatósabb módon akartad jóvátenni a bajt, melynek okozója volt és megtorolni a sértést, melyet elkövetett. Az az ember kész rejtelem volt előttünk s te vállaltad, hogy kifürkészed titkait. Összeesküvés gyanújában állott, s te vállaltad, hogy leleplezed eselszövéseit. Vállaltad, hogy egy hónap leforgása alatt a kezemre szolgáltatod, közölni fogod velem *lelkének legelrejtettebb titkait*.

Roma alig bírta megőrizni nyugalmát a báró e szavai közben, de csak hátra simította haját a homlokáról és hallgatott.

— Nos, ez a hónap véget ért. Megadtam számodra minden lehetőséget, hogy úgy járj el barátoddal, amint neked tetszik. Megtutdál-e róla valamit?

Roma merészen hátravetette fejét és így felelt:
— Nem!

— Akkor hát hiába volt minden igyekezeted?

— Tökéletesen hiába.

— E szerint lemondottál arról a szándékodról, hogy megbünteted azt az embert az ellened elkövetett rágalomért és meggyaláztatásodért.

— Már lemondottam róla.

— Különös! Nagyon különös! Hozzá teszem, hogy mindenekfölött kár, mert éppen válságos helyzetben vagyunk, és a kormánynak kétszeresen fontos lett volna, hogy megkapja azt a fölvilágosítást, melynek megszerzésére vállalkoztál. De azért ötleted mégis jó volt és mindig hálás leszek érte, hogy közölted velem. S ha a *te* fáradozásodnak nem is volt sikere, nincs okod reá, hogy bánkódjál miatta, mert oly ujjsmutatást kaptunk tőled, mely biztosította fáradozásunk sikerét, s neked mégis meglesz az elégtétele, hogy megbüntetheted azt az embert, a rajtad nyilvánosan és durván elkövetett sérelemért.

— És hogyan volna lehetséges, hogy megbüntessem őt?

— Úgy, hogy megállapítod Rossi Dávid személyazonosságát azzal az emberrel, kit tizenhat évvel ezelőtt *in contumaciam* elítéltek felségárulás miatt.

— Nevetséges az, — felelte Roma. — Tizenhat évvel ezelőtt soha sem hallottam Rossi Dávid nevét. A báró elhallgatott egy kissé, aztán így szólt:
— Hallottad valamikor Leone Dávid nevét?

Roma ismét hátravetette magát székében és merően nézett maga elé.

— Viseld magad szépen gyermekem, — mondotta szeliden a báró; végig mérte a szobát, kinézett az ablakon és gyöngéden megérintette Roma vállát kezével.

— Említettem már neked, hogy Minghelli visszatért Londonból.

— Az az okmányhamisító! — mondotta Roma rekedten.

— Minden bizonnyal az! Illik a rossz lelkiismeret az olyan emberhez, ki azért él, hogy kinyomozza a más emberek bűnét. De az emberi haladás sem lehet el a maga utcaseprői nélkül, és nagyon szerencsés ötlet volt, hogy erre az emberre gondoltál. Egyáltalán mindent, amit e dologban tettünk, egyesegyedül a te kezdesednek köszönhattük, s ha végre sikerülni fog a bíróság kezére szolgáltatni emberünket, az is a te érdemed lesz, egyesegyedül a te érdemed.

Az a kihívó tekintet most már eltűnt Roma szeméből. Fölállt, és meglátszott arcán a szenvedés.

— Miért gyötör így — kérdezte. — Hát a törtétek után nem érti-e még, hogy barátja vagyok neki, nem pedig ellensége?

— Úgy lehet, — mondotta a báró. És arcára halálos szigorúság vonása ült. — Ül le és hallgass reám.

Roma leült és Bonelli báró is visszatért helyére a kandallóhoz.

— Mondottam, hogy tőled kaptuk a nyomokat, melyeken elindultunk. Három ily nyom volt. Az első nyom az volt, hogy Rossi Dávid ismerte Londonban Roselli doktor élete történetét. A második az, hogy ismerte Roselli doktor leányának, Roselli Romának történetét. A harmadik, hogy bizonyos idő előtt pincér volt a római Grand Hotelben. Hozzá járul mindehhez két másodrendű nyom, tudniillik,

— mon-
kinéztet
ma vállát
Minghelli
tta Roma
sz lelkiis-
gy kinyo-
i haladás
s nagyon
gondol-
tettünk,
k, s ha
tatni em-
dül a te
nt Roma
znvédés.
át a tör-
vagyok
s arcára
hallgass
helyére
yomokat,
Az első
London-
odik az,
elli Ro-
yos idő
Hozzá
dniillik,

hogya Rossi Dávid valamikor lovász-inas volt New-Yorkban, hogya anyja a Tiberisbe ölte magát, s ő maga a lelenházban nevelkedett. Ez öt nyom alapján a hatóság nyolc tényt derített ki. Engedd meg, hogya fősoroljam e tényeket.

Könyökével a kandalló párkányára támaszkodott, kinyujtotta kezét, és ujjain számlálta el a tényeket.

— Első számú tény. Körülbelül harminc évvel ezelőtt egy asszony gyermeket víve karján jelentkezett a római anyakönyvi hivatalban és kérte, hogya írják be gyermekét a születési anyakönyvbe. Leone Leonórának mondotta magát, és azt kívánta, hogya gyermekét, ki fia volt, Leone Dávid néven jegyezzék be. De a hivatalnok kiderítette, hogya az asszonyt Rossi Leonórának hívják és hogya egyházi, nem pedig polgári uton, nem az állam törvényeinek megfelelően lépett házasságra. A gyermeket ennek következtében Rossi Dávid néven írták be, s az anyakönyvi lapon megjegyezték, hogya anyja Rossi Leonóra, az atyja pedig ismeretlen.

— Gyalázat! — kiáltotta Roma. — Gyalázat! Gyalázat!

— Második számú tény, — mondotta a báró változtatlan hangon. — Nemsokára azután, egy éjjel, kihuzták a Tiberisből egy nő holttestét s megálapították, hogya ez a nő Rossi Leonóra volt. E néven temették is el a Campo Verano temetőben, a szegények sírhelyei közt. Ugyanaznap éjjel ismeretlen kéz egy gyermeket adott be a Santo Spirito ablakán. A gyermek egyik kezének csuklójára papirszelet volt erősítve, rajta megkeresztelésének adatai s a gyermek neve. A bemondott név ez volt: Leone Dávid.

A báró kinyujtotta harmadik ujját és így folytatta:

— Harmadik számú tény. Tizennégy évvel ezután egy Leone Dávid nevű tizennégy éves fiú élt Londonban egy olasz menekült házában. A menekült egy római herceg volt, ki Roselli doktor álnévvel lakott az idegen városban; családja állt: feleségéből és leánygyermekéből, kit Romának hívtak s ki négy éves volt. Leone Dávid fogadott fia volt Roselli doktornak, ki az utcáról szedte föl ezt a gyermeket.

Roma kezébe rejtette arcát.

— Negyedik számú tény. Négy évvel ezután Milanóban összeesküvést fűdöztek föl, melynek célja volt megölni az olasz királyt. Szerencsétlenségre kitűnt, hogy az összeesküvés feje a Roselli doktor nevén ismert menekült volt. Egy rokona, ki nagybecsenben tartotta igazi családi nevét, kieszközte, hogy nem állították rendes bíróság elé, hanem száműzték a kormányok által közösen bevett szokás szerint, mely oly esetekre szól, midőn államtitkot vagy közérdeket kell megóvni. Kevesebb kimélettel jártak el bűntársaival és azokkal szemben, kik levelezésben álltak vele, s ezeknek egyikét, ki még Angliában volt, a katonai törvényszék *in contumaciam* halálra ítélte; a dolog az ostromállapot idején történt s a katonai törvényszék felségárulás büntetében nyilvánította vétkesnek az illetőt. Ez összeesküvőt, ki levelezésben állott Roselli doktorral, Leone Dávidnak hívták.

Roma nagyot dobbantott lábával, de a báró, hidegen és nyugodtan így folytatta:

— Ötödik számú tény. Kölesönös kiszolgáltatási szerződésünk lehetetlenné tette a politikai büntettek kiszolgáltatását, de Leone Dávid, az olasz nagykövet fölszólalása következtében kénytelen volt eltávozni Angolországból. Amerikába ment. Eleinte a newyorki lóvasúti társaság istállóiban kapott alkal-

mazást és e város olasz negyedében lakott, de utóbb kiemelkedett a szegénységből s alantas helyzetéből és hirlapíró lett. E minőségében magára vonta a figyelmet újszerű politikai és vallási tanok hirdetésével. Azt bizonyítgatta, hogy Jézus Krisztus nemcsak az egyes embereknek adott törvényt, hanem a nemzeteknek is, s az emberiséget meg lehetne váltani oly alkotmánnyal, mely az Úr Imájának elvein épülne föl. Ez a tanítás eléggé értelmes volt arra, hogy fölkapják e sokhitű ország fanatikusai, de gyökerén támadta meg a közrendet, a tulajdont, sőt a hazafiasságot is, és tettere váltva, nyilván egyértelmű lett volna a lázadással.

A báró megpödrötte bajuszának végét, és mosolyogva így szólt: — Leone Dávid eltűnt New-Yorkból, s ez időtől fogva nyoma veszett. Elannyira, mintha nem is élt volna többé. *Leone Dávid meghalt.*

Roma levette arcáról kezét s reszkető ujjai blúzának gombjait tépdesték.

— Hatodik számú tény, — mondotta a báró, fölemelve másik kezének hüvelykujját. — Huszonöt vagy huszonhat évvel azután, hogy az előbb említett gyermeket, Rossi Dávid néven bejegyezték Róma város anyakönyvébe, Amerikából Angolországba érkezett egy huszonöt vagy huszonhat évesnek látszó férfiú, ki Rossi Dávidnak mondotta magát. Beállított Sohoban egy pékboltba és kérdezősködött Roselli Roma, Roselli doktor leánya felől, ki Londonban maradt, midőn a menekült visszatért Olaszországba. Azt felelték neki, hogy Roselli Roma meghalt, el is temették.

Romának mindeddig sápadt arca mindjobban kipirult, mint a tűz a sötét éjszakában, és lábával mind erősebben és erősebben verte az ütemet.

— Hetedik számú tény. Rossi Dávid megje-

lent Rómában, előbb mint pincér a Grand Hotelben, de utóbb, mint hírlapíró és népszónok, s ugyanazokat a tanokat hirdette, mint Leone Dávid New-Yorkban, s épp oly nagy érdeklődést is keltett velük.

— No? És mi következik abból? — kérdezte Roma; — Leone Dávid Leone Dávid volt, Rossi Dávid pedig Rossi Dávid — mindebből egy hajszálnyira sem tűnik ki más.

A báró oly erősen összekulesolta kezét, hogy megroppantak az ujjai, aztán, kissé izgatott hangon, így szólt:

— Nyolcadik és utolsó tény. Körülbelül ebben az időben egy férfi jelentkezett a Campo Santo irodájában s tudakolta, hol lelhetné meg a sírját annak a Leone Leonóra nevű asszonynak, ki huszonhat évvel azelőtt a Tiberisbe ölte magát. De a szegények sírjait időközben ismételve megbolygatták, s a temetőőrök csak emlékezetből mutatták meg neki azt a sirt, melyet egykor annak az asszonynak ástak. Ő pontos méréssel megállapíttatta magának azt a sírhelyet, aztán térdre borult előtte. Órák multak s még mindig ott térdepelt. Végre beesteledett s a temetőőrök kénytelenek voltak kiküldeni őt a temetőből.

Roma nem dobogott már lábával. Fölállt.

— Az az ember, — mondotta a báró — az egyetlen teremtetett lény, ki érdemesnek tartotta fölkeresni Rossi Leonóra, a szegény öngyilkos nő, Leone Dávid anyjának sírját, Rossi Dávid volt. Ki volt Leone Dávid? — Rossi Dávid! Ki volt Rossi Dávid — Leone Dávid! A gyűrű bezáródott körülötte, a bizonyíték teljes volt.

— Oh! Oh! Oh!

Roma fölszökött és föl-alá járt a szobában. A megvetés összeszorította ajkát, szeme lángolt, s a szó zuhatagként áradt ajkairól.

— Oh, ilyenre gondolni! Ilyenre gondolni! Igaza van! Az olyan ember, ki arra adja a fejét, hogy bűnt szimatoljon, lelkében gonosztevő! Nincs abban lelkiismeret, emberi érzés, irgalom, szánakozás. És ha nyomozva és szimatolva elkísérte emberét egészen az anyja sírjáig — az anyja sírjáig — akkor megy ebédelni, van lelke, hogy kacagjon és színházba menjen! Oh, nem szenvedhetem önt! Gyűlölöm önt! Most már legalább tudja! És most tehet velem, amit akar!

A báró arcáról eltűnt a halálos merevség és mély fájdalom vonása jelent meg rajta, de csak végighuzta homlokán kezét, és pillanatig tartó hallgatás után így szólt:

— Gyermeke, te nemcsak engem sértegetsz, hanem megsérted az igazság elvét és alapjait is. Az igazságnak nincs köze a szánakozáshoz. Az igazság szótárában csak egy szó áll — a kötelesség. A kötelesség kényszerített arra, hogy leszögezzem ez embert a nevéhez, hogy végét lehessen vetni obstrukciónak, rágalmainak és gonosz befolyásának. És az igazság most ugyanezt követeli tőled is.

A báró a kandalló párkányához támaszkodott és nyugodtan beszélt, míg Roma — nem bírva izgalmával — tovább járt-kelt a szobában.

— Minthogy Rossi Dávid képviselő, s az országgyűlés ezidőszerint együtt van, csak a képviselőház engedelmével lehet őt letartóztatni. Az államügyésznek, hogy kikérhesse őt a képviselőháztól, a kezében levő bizonyítékok anyagához szüksége van még egy tanura, egy valakire, ki szükség esetén meg is esküszik reá, hogy ismeri személyesen úgy Leone Dávidot, mint Rossi Dávidot, s hogy képes bizonyosságot tenni a kettőnek azonosságáról.

— És aztán?

A báró, ki egy pillanatig hallgatott, nyugodt

hangon folytatta: — Kedves Roma, minek folytassam? Noha a miniszternek nem szabad hallgatnia érzelmeire, reméltem, hogy megkimélhetlek. De csak egy teremtetett lélek van, ki személyes tanúságtételével egybekapcsolhatja a bizonyítékok láncolatát s ez az egy teremtetett lélek te vagy.

Roma szemét elfutotta a vér haragjában és ijedelmében, de nevetéssel akarta leplezni félelmét.

— Mégis, mily együgyű ön, — mondotta. — Ugy-e bár Roselli Roma ismerte Rossi Dávidot. Igen, de Roselli Roma meghalt, s eltemették. Oh, ismerem én azt az egész történetet. Ön rendezte úgy, s most inog a föld a lába alatt.

— Kedves Roma, — mondotta a báró arcának zord és haragos kifejezésével — ha tettem valamit ebben a dologban, csak a te javadért tettem. De akármit volt is, engem az nem zavar meg. Roselli Roma *nem* halt meg, s könnyű dolog volna, embereket hozni ide Angolországból, kik képesek azt be is bizonyítani.

— Ön nem teheti meg azt! Jól tudja, hogy nem teheti meg! Fenyítő eljárás veszedelmének tenné ki azokat az embereket.

— Angliában igen, de nem Olaszországban.

Roma lesütötte vértől lángoló szemét, s a báró, gyöngéd hangon így folytatta:

— Ne huzz ujjat velem, gyermekem. Fájdalmasan esik nekem, hogy elhallgattassalak... Talán érthető is, hogy érzelmed a gyöngébbik fél partjára áll. Ez a megragadó és gyöngéd, bár nagyon kevésbé észszerű szokás a nőre vall benned. De ne hidd, hogy Rossi Dávidot, ha letartóztatják, mindjárt a vesztőhelyre viszik. Egészen bizonyos, hogy új ítéletet kell hozni ügyében, védőt kell rendelkezésére bocsátani és büntetését mindenesetre fogházbüntetésre

keller
ment

ebbe

dott

Nem
töler
bará
gálta
lán
aláb
Hát
sajá
mer
gyel

kedv

gye
szél
Leo
elle

az
hoz
ma

hog
sér
ga

kellene átváltoztatni, sőt az is meglehet, hogy föl is mentenék. Ennyi az egész.

— Csak ennyi? És tőlem azt kívánja, hogy ebben segítségére legyek?

— Természetesen azt!

— De én nem teszem meg!

— Tehát megtehetnéd, ha akarnád?

— Nem tehetném meg!

— Helyesebb beszéd volt az, amit az előbb mondtál gyermekem.

— Azt sem bánom, tehát nem teszem meg! Nem teszem meg! Nem szégyenli, ily dolgot kívánni tőlem? Saját kijelentése szerint, Leone Dávid atyám barátja volt, s mégis azt kívánja tőlem, hogy szolgáltassam őt a bíróság kezére, hogy börtönbe, talán élete fogytáig tartó börtönbe vethessék és legalább is megfoszthassák képviselői megbízásától. Hát azt hiszi, hogy képes vagyok ily árulásra? A saját mértékét alkalmazza másokra is?... Oh, ismerem azt a történetet is! Szégyelje magát! Szégyelje magát!

A báró hallgatott egy pillanatig, aztán egykedvű hangon folytatta:

— Most nem tárgyalom veled ezt a dolgot, gyermekem — ingerült vagy és nem tudod, mit beszélsz. Csak egyre figyelmeztetek: arra, hogy ha Leone Dávid barátja volt is atyádnak, Rossi Dávid ellenséged volt neked.

— Mit bánom én? Nem reám magamra tartozik az? Ha kész vagyok megbocsátani neki, mi köze hozzá másnak? Én *megbocsátok* neki! Minek ártja magát más az én dolgomba?

— Kedves Roma, könnyű volna azt felelni erre, hogy az a dolog reám is tartozik, mert a téged ért sértés megsebzett engem is... De nem szólok magamról... Engem csak az érdekel, hogy oly gyöke-

resen megváltoztattad terveidet, s te, ki egy hónappal ezelőtt még azzal a gondolattal jártál, hogy... hogy... nem mondhatom másképp: elárulod... azt az embert, azt a Rossit, most mindenképpen azon vagy, hogy megmentsed őt. Mire véljem ezt a változást, ha csak arra nem, hogy... hogy...

— Hogy szeretem — úgy van, szeretem, ez az igazi szó, — mondotta Roma, de elpirult a szeme fehérjéig, és reszketett ijedelmében.

Halálos csend következett. Mindketten lehorgasztották fejüket és a szobor némán tekintett le mindkettőjükre. Vonaglás futott át a báró fagyos arcán. Aztán megszólalt halkán, rekedten:

— Sajnálom! Öszintén sajnálom! Mert ebben az esetben kénytelen lehetnék igazolni azt az állítást, hogy a miniszter nem ismer sem emberszeretetet, sem részvétet. Ha Rossi Dávidot nem lehet tartóztatni a képviselőház engedelmeivel, akkor várni kell letartóztatásával addig, mikor a képviselőház nem lesz együtt, s akkor nyilvános bírói tárgyalás útján kell megállapítani személyazonosságát. Téged ebben az esetben kényszeríteni fognak, hogy megjelenjél a bíróság színe előtt, és ha nem vagy hajlandó tanúságot tenni a vizsgálóbíró hivatalszobájának zárt ajtaja mögött, kénytelen leszel megtenni ugyanazt a törvényszék nyílt ülésében.

— Oh, csakhogy arra nem kényszeríthet! — kiáltotta Roma fölpattanva, mintegy ígérete alá esve egy váratlanul támadt gondolatnak.

— Miért nem?

— Mindegy, akármiért. Az az én titkom. Mondom, hogy nem teheti meg, — kiáltotta izgatottan.

A báró reánézett, mintha szeméből akarná kiolvasni titkát, aztán így szólt:

— Majd meglátjuk.

E pillanatban behallatszott a grófné ingerült hangja, mely a bárót szólította a szomszédos szobából.

MÁSODIK FEJEZET.

Midőn a báró elment, Roma hálósobájába vonult és ott maradt késő délutánig. Bármily vakmerőnek igyekezett látszani, reszketett félelmében s majdnem megölte a lelkiifurdalás. Még soha sem látta oly rémes elevenséggel azt a veszedelmet, melyben Rossi Dávid forgott és sohasem látta oly pőrén és visszataszító színben a saját helyzetét Rossi Dáviddal szemben.

Nem volna-e kötelessége megvallani Rossinak, hogy ismeretségük kezdetén áruló gondolattal közeledett hozzá? S mégis: minek e vallomás? Nem változott-e meg minden? Kegyetlenség volna, ha fölvilágosítaná az elmúltakról. Halálos sebet ejtene bizalmán.

S mégis: a mag, melyet elvetett, kezd kalászbá hajtani. Minden pillanatban megérhetik az a vetés és vesztese dölhet az az élet, mely drágább neki, mint a saját élete. Istennek hála, hogy még nem lehetett kárt tenni benne, ha csak az ő akaratából és segítségével nem. De az ő akaratát megtörhetik és segítségét kieroszakolhatják, ha csak a törvény védelme alá nem menekül. Pedig megtehetné, meg kelene tennie! Mihelyt Rossi Dávid felesége lesz, nincs Olaszországnak az a törvénye, mellyel tanuvallomásra kényszeríthetnék ellene.

De mi történik akkor, ha Rossi Dávid, bármely okból, szabadkoznék az esküvé ellen? Hogyan világosítsa föl akkor a veszedelemről, hogyan értesse meg vele, hogy a képviselőház ülészakának bere-

kesztése előtt meg kell házasodnia, ha csak nem akarja, hogy kilökjék a parlamentből, és talán örök időre börtönbe zárják? Hogyan szánja reá hát magát, hogy megmondja neki: — Delila voltam; azzal a gondolatlalt jártam, hogy árulód leszek, és ha nem veszel feleségül, reád szakad a veszedelem!

Késő délután volt már; reggeltől fogva nem evett egy falatot sem, és arcra borulva fekiúdt ágyán, midőn megkopogtatták ajtaját.

— Valaki vár lenn a műteremben, — mondotta Felice.

Brunó volt vasárnapi díszben és Józsi, magaszáru csizmában. A kis fiu soha jobban nem hasonlított a kölyök-oroszlánhoz, mint most.

— Levelet hoztam, kisasszonyom, — mondotta Brunó.

Rossi Dávid írta a levelet. Roma egy köszönő szó nélkül vette át és visszament a hálósobájába. De midőn kis idő múlva visszatért, arca egészen megváltozott. Elvonultak róla a gond fellegéi s vonásaira visszatért a régi jókedv ragyogása.

— Így már jól van, — mondotta. — Azt üzenem Rossi úrnak, hogy várom minél előbb... vagy ne azt mondja... inkább azt, hogy ne foglalkozzék most vele, úgy is tudom, hogy ezen a héten van dolga elég... mondjon neki, amit akar, — tette hozzá s a mosoly, mely eláradt kedves szemén s a fogak gyöngysorával ékes ajkán, olyan volt, mint a hajnalpirkadás.

Brunó, ki azóta, hogy a szobába lépett, nem emelte föl szakállas arcát és bozontos fejét, így szólt:

— Mindenestere elég dolga van — a szerdai nagy népgyülekezés miatt, s a Santa Scalán sem nyüzsg most több ember, mint az ő lakásának lépcsőjén.

— Végre hát mégis csak elhozta hozzám a kis Józsefet, — mondotta Roma.

— Nem hagyott nyugton, mióta megigérte neki, hogy egyszer majd megfogadja kapusnak a házához.

— Jól tette! Illik is, hogy az urak meglátogassák a hölgyeket, igaz-e József?

És a bodor fejű gyermek, ki elbujt az apja háta mögé, e szóra örömtől sugárzó arccal kandikált elő.

— Hallod-e? — mondotta Roma kedvesen. És kézenfogva a gyermeket, a boudoirjába vezette, ott fölállította az ablak mellett levő íróasztalra. — Hallod-e mit muzsikál odalenn a katonabanda? A király-indulót, ugy-e? Hát te azt is tudod? No most, nézz amoda. Tudod-e, hogy ki az az úr, kinek ott a szobra a sarokban?

— Dávid bácsi, — mondotta a fiu.

— De mily okos gyerek vagy te, Józsi!

— Nem kell ahhoz nagy ész, — mondotta Brunó az ajtó mellől. — Csodálatos, nagyszerű az! Hej, de elhallgattatja még egyszer azokat az átkozott... bocsánatot kérek, kisasszonyom, bocsásson meg *nekem*.

— És Józsi csakugyan portásom akar lenni még mindig?

— De mennyire! Azt mondja, hogy ha az lesz belőle, nem cserél akkor a királlyal sem.

— Akkor jól van! Most pedig menjünk csak és nézzünk meg valamit, amit egy madárka hozott ide nekem tegnap. Jerünk csak, Józsi. Itt van már. Bujj le csak, emberkém, és segíts, hogy előhúzhassuk. Egy-kettő — elő vele!

Az íróasztal alól előkerült egy nagy papirosdoboz és Józsinak fölragyogott a két fekete szeme.

— Most pedig találd ki, Józsi, hogy mi van ebben a dobozban? Kitaláld-e? Nem találd ki?

Igazán nem? No, akkor hallgass ide! Ide hallgatsz? Mit szeretnél jobban — egy háromszögletű portáskalapot, vagy egy hosszú portás-köponyeget, vagy egy portás-botot, melynek aranygombja van és szép nagy selyembojt van rajta?

Józsi arca, mely eddig mind ragyogóbbá lett, most elborult és földerült, földerült és elborult a választás nehéz kérdése miatt. Végre is, mintegy segítséget kérve, Brunóra nézett.

— No — melyiket választod?

De Józsi csak átsomfordált az apjához és sugott neki valamit, amit Roma nem hallhatott meg.

— Mit mondott?

— Azt mondja, hogy szerdán lesz a születésnapja, — felelte Brunó.

— Oh, a kis huncutja! Akkor hát legyen mind az övé, — mondotta Roma, és Józsinak most már nemcsak a szeme, hanem a két lába is ugrált.

A zsinegeket elvágták, a dobozt kinyitották, kivették belőle a csodaszép kalapot, a köntöst és a botot és Józsit annak rendje és módja szerint fölöltöztették. Ez ünnepélyes szertartás közben Roma fekete uszkárja is beugrott a szobába, s midőn Józsi kilépkedett a boudoirból a fogadószobába, a kutya ugrándozva és csaholva poroszkált mellette.

— A kis lelkem! — mondotta Roma, és a gyermek után nézett; de Brunó, ki fejét lehorgasztva ült egy széken, csak sóhajrással felelt:

— Mi baj, Brunó? — kérdezte Roma.

Brunó megtörülte szemét a kabátja ujjával, összeszorította a fogát, és bösz indulattal így szólt:

— Hogy mi baj? Csak az, hogy árulás történt, hogy megrágalmaztak és rossz hírbe keverték egy áldott jó fehérszemélyt — hát az a baj! Valaki, aki évek óta eszi a kenyerét, hazug hírét költötte, és ez az ember hitvány, semmirekellő, átkozott, cudar

gézén,
ebből

azoka
beszél
amidő
tam
bossz

vágot
dottar
miatta

R
szólt:

semmi
sem m
bántot
egymá
Minde

szente
zánál.

ben v
sokár
uton
geim
nak b

gézengúz, és legjobban szeretném, ha kirughatnám ebből a házból.

— Aztán ki tette ezt a sok rosszszaságot, Brunó?

— Én magam! Én mondtam Rossi úrnak azokat a hazugságokat, melyek arra bírták, hogy beszédet mondjon ön ellen a pápai jubileum napján, amidőn pedig arra kérte, hogy jőjjön ide, még óvtam öntől és azt mondtam neki, hogy ön csak bosszút akar állni rajta és tönkre akarja tenni.

— Tehát maga volt az?

— Én voltam.

— És mit felelt reá Rossi úr?

— Hogy mit felelt? Csoda, hogy agyon nem vágott. „Jó leány az“, mondotta „és ha mást mondtam róla, visszavonom és szégyenlem magam miatt“.

Roma az ablakhoz fordult és sóhajtván így szólt:

— De végre minden jóra fordult, Brunó. Ha semmit sem mondott volna ellenem Rossi úrnak, ő sem mondott volna rólam semmit akkor, s ha nem bántott volna meg, nem ismerkedtünk volna meg egymással és nem lettünk volna egymás jó barátai. Minden jó, ha jó a vége.

— Lehet, hogy úgy van, de nem a csoda teszi a szentet, és kár volna, ha tovább is megtérne házánál.

— Azt akarja mondani, hogy elbocsássam?

— Azt.

— Brunó, — mondotta Roma — rossz helyzetben vagyok most, és könnyen megeshetik, hogy nem-sokára még rosszabb helyzetbe kerülök. Azon az uton vagyok, hogy szegénységre jussak, és ellenségeim alighanem kegyetlenül és kérlelhetetlenül fognak bánni velem. Nem tudom, meddig lesz módom-

ban, meddig tarthatom meg szolgálatomban, de talán még reászorulok barátságára és ha most elhagy...

— Oh, ha így forgatja kisasszonyom, akkor soha sem hagyom el, ami pedig az ellenségeit illeti...

Brunó éppen fölgyűrte a jobb karján az inge újját, midőn Józsi meg az uszkár visszatértek a szobába. Roma vidám kiáltással köszöntötte őket, és vége-hossza sem volt a lármának és a kacagásnak. Végre leszedték Józsiról a díszes öltözeteket, a dobozt újra bekötötték, és Brunó hazakészült a gyermekkel.

— Ugy-e eljössz megint, Józsi? — mondotta Roma és a gyermeknek ragyogott az arca. — Nagyön szeretheti ezt a gyermeket az anyja, ugy-e, Brunó?

— De mennyire! Bolondul utána. Azt hiszem, meghalna, vagy elbújdosnék, vagy tenne valamit magán, ha baja történnék ennek a gyermeknek.

— És Rossi úr?

— Második apja volt a fiúnak, mióta ez a kis majom a világra jött.

— Jól van, Józsi jőjjön csak ide minél többször, és rajta leszek, hogy én meg a második anyja lehessenek... Mit mondott?

Józsi megfogta az apja fejét s valamit sugott a fülébe.

— Azt mondja, hogy fél attól a nagy portástól odalenn.

— Fél tőle? Olyan ember az is, mint a többi, kedvesem. Mondjad neki azt, hogy kis római fu vagy, akkor majd fölbocsát. Nem felejtet el? Megmondod neki? Akkor jól van! Pá, kedvesem!

Roma lefekvés előtt meggyújtotta az ágya fejénél függő lámpát és elolvasta még egyszer a levelet. Erre a magános órára tartogatta, és most egészen

egyedül volt vele, és körülötte néma volt az egész világ.

Kedves egyetlenem, — Drága leveled az öröm mámorába ringatott engem és az a fontos ügy, melyet említettél, már az elintézés útjára tért. Látva, hogy mily nagy bátorság lakik benned, rajtam van a szégyenkezés sora amiatt a nagy hűhó miatt, mellyel házasságunk nagy akadályairól szóltam. Oh, mily erőselekküek vagytok ti nők — ti valamennyien — minden nő, ki férjhez menni készül! Mi az nektek, kezetekbe venni a szíveteket és szembe nézni egy más emberi lény ismeretlen sorsával, kezébe adni életeteket, s tudni, hogy bukása a ti bukástok is, és soha többé nem lesztek az, ami voltatok! Hol van az a *férfi*, ki képes volna ily elhatározásra! Ilyen férfi még nem született a világra. Pedig én ismerek egy nőt, ki megteszi ezt a nap minden órájában.

Ne hidd, hogy az a Minghelli-féle ügy való mi nagyon nyugtalanította engem, bár elég szomorú látni, hogy mily kérlelhetetlenül kapaszkodhatik bele a világ egy ember nevébe. A név pusztán szó, de mégis mindene annak, aki viseli — becsülete vagy becsstelensége, szegénysége vagy gazdagsága, áldás vagy átok. Ha jó az a név, mindenki gyekszik megfőszteni tőle, de ha rossz név az és az illető igyekezett megszabadulni tőle, mindenki azon van, hogy ismét reá erőszakolja.

Az a név, melyet kénytelenségből levetettem, midőn visszatértem Olaszországba, annyiban rossz név volt, hogy atyám neve volt, s ha a végrehajtó hatalom kémjei és pribékjei reám szegeznek valaha, csak Isten a megmondhatója, minő balsors származhatik belőle. De egyet tudok — azt, hogy ha rám bizonyítják atyám nevét, és végrehajtják rajtam azt a büntetést, melyet a törvény

már kimondott reá, semmi esetre sem történik ez az én szeretett, kedves, bátor leánykám hozzájárulásával, kinek aranyból van a szíve.

Kedvesem, mihelyt megkaptam leveledet, irtam a Kapitoliumba, és holnap reggel odamegyek magam is, hogy a szokott kerékvágásba tereljek mindent. Még ugyan nem tudom, hogy hány napra lesz szükség az előkészületekre, de nem volna helyes, csütörtöknél előbbre tűzni ki a határidőt, mert szerdán lesz a nagy népgyülekezés a Kolosszeumban, s ámbár a rendőrség eltiltotta, én azt mondtam a népnek, hogy legyen ott mindenki. A megnyitás nem lesz minden veszedelem nélkül való, ebben a tekintetben botorság volna minden önámítás és az idő mindenesetre rövid.

Jó éjszakát! Nem tudom levenni tollamat a papirosról. Midőn neked írok, úgy érzem, mintha beszélnék veled, és valahányszor szünetet tartok és lehunyom szemem, úgy tetszik, mintha megszólalna szavad és felelnél. Pedig csak én magam felelek helyetted, s az én válaszom koránt sem oly édes, mint ha te mondanád. Oh, drága szívem, ha tudnád, mily néma volt életem, míg nem ismertelek téged, s mily telve van zenével most! Még egyszer: jó éjszakát!

R. D.

Vasárnap reggel.

Éppen most jövök a Kapitoliumból. A házasságkötés törvényes határideje nagyobb, mint hittem. Úgy látszik, hogy a rendes határidő legalább tizenkét nap, föltéve, hogy két vasárnap is van közte (midőn a kihirdetést kifüggesztik az anyakönyvi hivatalban) és azon túl még három nap. Halálozás vagy más rendkívüli körülmények esetében lehet fölmentést kapni az egyik, sőt mind

a két vasárnap alól, de nem találtam alapot, melyre hivatkozhatnánk a hatóság előtt, hogy a mi esetünk oly sürgős, mint a halál, s ennek következtében megadtam magam a bevett szokásnak, elvégeztem a szükséges tennivalókat s ma már meg is történt első kihirdetésünk. Még csak tizenkét nap, kedves egyetlenem, s az enyém vagy, az enyém, az enyém, és meg fogja tudni az egész világ!

Romának jó háromnegyed órájába tartott, amíg elolvasta ezt a levelet, mert úgy tetszett neki, hogy minden egyes szava a szerelmes ember külön szótárából való s a legérdekesebb titkos jelentést rejti magában és feltétlenül megköveteli a testi választ olvasójának ajkáról. Végre is vánkosa és az arca közé tette a levelet, odaadva magát annak az édes ábrándnak, hogy arca mellett pihen, s érezi egy erős kar védő ölelését. Úgy feküdt jó hosszú ideig, nyitott szemmel, mely világosságot szórt a sötétségben, s hiu kísérleteket téve, hogy megkülönböztethesse lelki szemével arcának minden vonását. De midőn elaludt, első álmában világosan meglátta őt és futva, repülve, karjába dőlt.

Másnap hírt kapott a bárótól.

Kedves Roma, — Jőjj el a Palazzo Brachiba holnap, kedden délelőtt tizenegy órakor. Ha nem jössz el, megbánod, amíg csak élsz, s örökös szemrehányással illetheted magad. — Híved

Bonelli.

HARMADIK FEJEZET.

A Palazzo Braschi háromszegletű palota, melynek homlokfala a Piazza Navonára néz. A belügy-miniszternek, aki a legtöbb esetben miniszterelnök is, ott vannak a hivatalos helyiségei.

Roma délelőtt tizenegy órakor érkezett oda, és egy előszobán át, hol miniszterek és titkárok várták, hogy mikor kerül reájuk a kihallgatás sora, egyenesen a miniszter szobájába vezették. A báró könyvekkel és irományokkal borított asztalánál ült. Bolyhos pokróc takarta térdét s jobbkéz felől egy kis elefántesont fogóju revolver feküdt az asztalon. Főállt, midőn Roma a szobába lépett és hideg udvariassággal köszöntötte.

— Minő pontosság! És mily jó színben vagy ma, gyermekem! Oly örömtelen reggelen, mint ez a mai reggel, valósággal napfényt derítesz a szegény miniszter kietlen szobájába. Nagyon kedves ez az egyszerű fehér-fekete kalap. Kérlek, foglalj helyet.

— Beszélni kívánt velem, — mondotta Roma,

Bonelli báró könyökét az asztalra tette, fejét kezére hajtotta, szokott egyforma mosolyával nézett reá és így szólt:

— Hallom, hogy szerencsét lehet kívánni neked, kedvesem.

Roma egy kissé elváltoztatta színét.

— Csodálkozol rajta, hogy tudom? — kérdezte a báró.

— Miért csodálkoznám rajta? Ön mindent tud. Egyébként pedig ki van függesztve a Kapitoliumban, tehát tudhatja mindenki.

A báró derült arcán nem látszott egy moccnás sem.

— Most már tudom, hogy mire céloztál vásár-

nap. Tagadhatatlan, hogy a hitvest nem lehet tanu-
vallomásra kötelezni a férje ellenében. Legyőztél.
Beismerem, és gratulálok leleményedért.

Roma tudta, hogy a báró éber figyelemmel vizs-
gálja arcát, mintha lelkének legtitkosabb rejteké-
ben akarna olvasni.

— De nem vakmerőség-e tőled egy kissé, hogy
házasságra gondolsz?

— Miért vakmerőség? — kérdezte Roma, de
lesütötte szemét és vére arcába szökött.

— *Miért vakmerőség?* — ismételte meg szavát
amaz.

A báró rövid szünetet tartott, aztán halkan
hozzátette:

— Úgy gondolom azért, a mi elmúlt, és mind-
azért, ami megtörtént...

Romának megremegett a szemhéja. Fölszökött
helyéről.

— Ha csak ezt akarta mondani...

— Nem, nem! Ül le, gyermekem. Azért kérte-
lek ide, hogy meggyőzzelek, hogy a házasság,
melyre gondolsz, nagy nehézségbe ütközik, talán le-
hetetlen is.

— Nagykoru vagyok, — nem lehet szó semmi
akadályról.

— A legnagyobb akadályról van szó, kedvesem,
melyet csak képzelni lehet.

— Mire gondolsz?

— Azt tartom... De várj egy kissé! Ugy-e
nem sietsz? Egész sereg úr vár odakiinn és beszélni
akar velem s ha megengeded, hogy becsöngessem a
titkáromat... Ne menj. Csak minisztértársaim!
Nem lesz kifogásuk ellene, hogy itt benn maradj.
Gyámleányom vagy, tudod — lehet mondani, hogy
a családomhoz tartozol. Oh, már itt van a titkár. Ki
következik sorra?

— A hadügyminiszter, a prefektus, Angelelli commendatore, és egy alkalmazottja, — felelte a titkár.

— Jöjjön előbb a prefektus, — mondotta a báró és egy szigorúan katonás tartásu mogorva úr lépett a szobába.

— Jöjjön be, szenátor. Hiszen ismeri donna Romát. Elintézni valónk sürgős — s ő meg fogja engedni, hogy azonnal a dologra térjünk. Szeretném tudni, hogy áll a helyzet és minő intézkedésre készül.

A prefektus hozzáfogott jelentéséhez. Nyomban azután, hogy kihirdették az új törvényt, rendeletet küldött a vidéki városok polgármestereinek, fölhatalmazva a rendőrséget, hogy föloszlathassa az egyesületeket és eltilthassa a népgyűléseket.

— De mit várjunk, excellenciás uram, a vidéki városoktól, midőn az ország fővárosában nem tesszünk semmit? Rómában van minden, államfölforgató egyesület központja, innen osztják nekik a parancsokat. Méltóztassék csak meghallgatni ezt.

A prefektus elővett zsebéből egy ujságot, és olvasni kezdett:

Rómaiak! — Az új törvény csak arra szolgáló kísérlet, hogy elrabolja tőlünk azokat a szabadságokat, melyekért atyáink a forradalomtól sem riadtak vissza. Nekünk tehát kötelességünk, hogy szembe szálljunk e törvénnyel, s evégből föltett szándékunk szerint meg kell tartanunk február elsejére kitűzött gyűlésünket. Csakis így mutathatjuk meg a kormánynak és a királynak, hogy mit jelent az, ellentétbe helyezkedni az egész világ közvéleményével... Jöjjetek össze napszálltakor a Piazza del Popolon és vonúljatok a kórzon át a Kolosszeumba. Tartsátok fenn a rendet és

a nyugalmat és Isten segítse vezéreiteket, hogy elkerülhessék a vérontást.

— Ezt a *Virradat* írja?

— Igen, excellenciád, a következése pedig az, hogy a nép özönével tódul Rómába az ország minden részéből.

— És hány politikai zarándok van már itt?

— Ötven-, hatvan-, vagy talán százezer. Így nem tarthat tovább, excellenciás uram.

— Ez mindenesetre fölöttébb tömeges gyülekezés. És mi az ön előterjesztése?

— Azt hiszem, hogy mindenek előtt rendőri úton kell eljárni a kormány és az állam amaz ellenségeivel szemben, kik a szabadságról hirdetett téves tanaikkal előmozdították e rendbontó érzületek ki-törését.

A báró egy pillantást vetett Romára. Láтта, hogy arca kipirult és szeme lángolt.

— Azt talán nehéz lesz megtenni, mert tekintetbe kell vennünk az elégedetlenek számát. Minő rendőri létszám áll rendelkezésére?

— Hétszáz egyenruhás rendőr, négyszáz polgári rendőr és ötszázötven városi rendőr. Ezenkívül pedig háromezer carabinieri és nyolcezer főnyi rendes katonaság.

— Vagyis mondjuk, hogy összesen tizenkétezer fegyverviselő embere van.

— Úgy van, de mi az ötven-, száz- vagy talán százötvenezer főből álló sokasággal szemben?

— Tehát azt kívánná, hogy készenlétben álljon a katonaság?

— Mindenesetre! De mindenek előtt fölhatalmazást kérünk a kormánytól arra, hogy törvényadta jogainknál fogva kellő szigorral járassunk el

a nagyobb bűnösökkel szemben, még abban az esetben is, ha képviselők.

A báró fölállt és kezet nyújtott neki. — Köszönöm szenátor! A kormány haladéktalanul fontolóra veszi előterjesztéseit. Legyen oly szíves, küldje be kartársamat, a hadügyminisztert.

Midőn a prefektus kiment a szobából, Roma fölállt és menni készült.

— Csak nem hiszi, hogy engem ez valami nagyon mulattat? — mondotta izgatott hangon.

— Várj csak! Már nem tart sokáig... Oh, Morra tábornok! Azt hiszem, hogy ismered a tábornokot. Üljenek le mindketten... Nos, tábornok, ugy-e hallotta hírét annak a tömeges fölvonulásnak?

— Hallottam.

— A prefektus meg van győződve, hogy a népet forradalmi szervezet mozgatja meg, és szeretné tudni, hogy mily nagy fegyveres erőre támaszkodhatnék a rend fönntartásának munkájában.

A tábornok részletesen nyilatkozott a rendelkezésre álló erőkről. Tizenhatezer katonája van mindig Rómában, és a hadügyi hivatal behívott két régebbi korosztályt — vagyis mintegy ötvenezer embert.

— Mint államminiszter és kartársa — mondotta a tábornok — hozzájárulok ahhoz az óhajtásához, hogy megóvjuk a rendet és a közbiztosságot, de mint ember és mint római csak azt remélhetem, hogy nem kívánja tőlem a fegyveres beavatkozást, míg nem áll elő e törvényes beavatkozás szüksége.

— Semmiesetre sem, — mondotta a báró — s hogy biztosak lehessünk benne, hogy utasításainkat emberségesen és körültekintéssel fogják végrehajtani, állapotjunk meg benne, hogy ön a következő parancsot adja ki alantasainak: Először is, ha holnap este akár a Kolosszeumban, akár máshol za-

vargás törne ki, a tisztek várják meg a jeladást a rendőrség részéről.

— Helyes!

— A katonák ezután, ha parancsot kapnak a tüzelésre, gondosan ügyeljenek, hogy az első sortűzet a tömeg feje fölött a levegőbe adják.

— Nagyon helyes!

— Ha a tömeg erre sem oszlik szét, ha követ dobálja a katonákat vagy bármi más módon ellenszegül, akkor a második sortűz — nem látok más módot — a második sortűz, mondom, azokat vegye célba, kik vezető emberei a tudatlan és félrevezetett csőcseléknek.

— Ah!

A tábornok habozott, és Roma, kinek lélekzete gyors pihegéssé vált, érzéssel és hálás szemmel nézett reá.

— Egyetért velem, Morra tábornok?

— Tartok tőle, hogy nincs más lehetőség. De ha vezetőinek vére még jobban fölbőszítené a tömeget, a harmadik sortűz...

— Ez — mondotta a báró — oly borzasztó eshetőség, hogy jobb lesz, ha nem is tárgyalunk róla. Én a magam részéről inkább azt hiszem, hogy a szegény félrevezetett nép, látva vezéreinek elését, futásnak ered. De az utolsó szó minden emberi vállalkozásban a sorsot illeti meg. Bizzuk azt a jelen esetben is a sorsra. Isten önnel, kedves tábornok! Kérem, mondja meg titkáromnak, hogy küldje be a rendőrfőnököt.

A hadügyminiszter kiment a szobából és Roma ismét fölállt és menni készült.

— Csak nem képzeli, hogy az eféle társalkodás... — kezdette, de a báró ismét szavába vágott:

— Még ne menj el. Mindjárt végezek, mert

Angelelli aligha lesz tovább nálam, mint egy percig. Oh, már itt is van a commendatore.

A rendőrfőnök hajlongva és bókolva tett néhány lépést a szobában, azzal a túlzott udvariassággal, melyről könnyű megkülönböztetni a közönséges embert a nevelt embertől.

— Arról a kolosszeumbeli népgyűlésről van szó, commendatore — kért valaki rendőri engedélyt a megtartására?

— Senki sem kért, excellenciás uram.

— E szerint hát jogunk van lázadó jellegűnek tekinteni?

— Minden bizonnyal, excellenciás uram.

— Figyeljen reám! Érintkezésbe fog lépni haladéktalanul a hadügyminiszterrel. Ő majd ötvenezer embert bocsát a prefektus úr rendelkezésére. Szemelje ki gondosan tisztjeit s lássa el őket pontos utasításokkal. Az első nyílt ellenszegülésre adják ki a jelszót a tüzelésre. A további teendőket aztán bízzák a katonaságra.

— Parancsa szerint történik, excellenciád.

— A katonaság már megkapta az utasítást. A rendőrtiszt első fölszólítása után a katonák a tömeg feje fölött a levegőbe lőnek, s a második sortüzet a kolomposokra adják. De ha a népvézerek valamelyike megmenekülne...

A báró szünetet tartott, aztán halk hangon, de a legnagyobb megfontoltsággal hozzátette:

— Azt mondom, commendatore, hogy ha azoknak valamelyike megmenekülne...

— Nem fognak megmenekülni, excellenciás uram.

Egy pillanatig mély csend volt a szobában. Romának elállt a lélekzete és alig tudta visszafojtani a torkán előtörő sikoltást.

— Engedjen elmennem, — mondotta, midőn

a rendőrfőnök, szakadatlan hajlongás közben kihátrált a szobából; de a báró megint úgy tett, mintha félreértette volna.

— Még csak egy kihallgatandó van hátra! Végezek néhány pillanat alatt, — és e szavaira Minghelli Károly lépett a szobába.

— Üljön le, Minghelli. Nyíltan beszélhet donna Roma előtt. Ne felejtse, hogy állását e hölgy nagylelkű közbenjárásának köszöni. Ő tájékozva van a szóban forgó dolgokról. Tud már mindent a kolosszeumbeli népgyűlést illetőleg?

Minghelli bólintott fejével.

— A rendőrségnek kimért utasításai vannak, a katonaságnak nem szabad kiadni addig a jelszót, míg meg nem történt olyan dolog, mely egyértelmű a nyílt lázadással. Ezt szem előtt kell tartaniok, úgy a *közbátorság*, mint szegény félrevezetett népünk érdekében. Mindenek fölött pedig tartozunk ezzel annak a tekintélynek, melyet meg kell óvnunk a világgal szemben. De a lázadó cselekedet ily esetekben mindig csak hajszálon fordul meg, Minghelli úr.

Minghelli ismét bólintott a fejével.

— Egy botütés, egy lövés, egy közápor s a rend fölfordult és a rendőrség embere jogaiba lép.

Harmadszor is bólintott fejével Minghelli.

— Sajnos, azt kell hinnem, hogy a városban biztosra lehet venni az ellenszegülést.

Minghelli lepeckelt egy porszemet kifogástalanul tiszta kezelőjéről, és így szólt:

— Egészen biztosra, excellenciád.

Újra mélységes csend következett, és Roma meghallotta a saját szíve dobbanását.

— Isten áldja, Minghelli. Elmenőben mondja meg a titkáromnak, hogy levelet akarok neki tollba mondani.

A levél a külügyminiszternek szólt.

„Tisztelt miniszterársam“, diktálta a báró, „teljesen hozzájárulok ahhoz a javaslatához, melyet az európai és amerikai kormányoknak tett, s mely szerint nemzetközi hálózattal kellene elnyomni az anarkizmust. Szerintem az vezetne legjobban célhoz, ha a kormányok általánosan elfogadnák és alkalmaznák a belga határozatot, melynek értelmében a közönséges gyilkosokra nézve érvényes elbánásban kellene részesíteni a királygyilkosság büntetében vétkeket. Mindenesetre szíveskedjék közölni azt, hogy Olaszország kész teljesíteni kötelességét a művelt világgal szemben s elvárja más országok kormányától is az engedélyt arra, hogy üldözhesse és letartóztathassa azokat a büntetéseket, kik új társadalmi rendet akarnak teremteni a fönnálló rend romjain.“

Bármily erőfeszítést tett, hogy megőrizze nyugodtságának látszatát, Roma úgy érezte, hogy most mindjárt ki kell rohannia az utcára és föl kell sikoltania. Csak most értette meg igazán, hogy miért hívták ide. A báró példázatok útján akarta megértetni vele, mily akadályok állják útját Rossi Dáviddal való házasságának.

Tizenegy nap előtt nem kelhetek egybe, ám a kolosszeumbeli népgyűlés már másnapra volt kitűzve, szükségképpen lázadással kellett végződnie és Rossi Dávidnak meg kellett halnia.

A titkár eltávozott. Ekkor a báró Romához fordult, szeme fénylett, szája mosolygott.

— Végre készen vagyok! Ezer bocsánat, kedvesem! Már tizenkét óra! Menjünk el együtt és reggelizzünk meg valahol.

— Én hazamegyek, — mondotta Roma.

Reszketett minden tagjában, s midőn fölállt, lába ingadozott egy kissé.

— Nem érzed jól magad, gyermekem! Fogadd el ezt a pohár vizet.

— Semmi az egész. Hazamegyek.

A báró kikísérte a lépcsőig.

— Teljesen értem önt, — mondotta Roma elfojtott hangon — de valamit kihagyott a számításából és merőben téved.

És összeszedve minden lelki erejét, hátravette fejét és szilárd léptekkel ment le a lépcsőn.

Alig hogy hazaért, levelet írt Rossi Dávidnak:

Beszélnem kell veled ma este. Hol találkozhatunk? Ismétlem, ma este. Holnap már késő lesz.

Roma.

Brunó kézhez szolgáltatta e sorokat és a következő válasszal tért vissza:

Drágám, — Jöjj el a szerkesztőségbe este kilenc órákor. Sajnálom, hogy nem mehetek én hozzád. Lehetetlen.

R. D.

U. i. — Egészen megváltoztattad Brunót. Kész volna meghalni érten. Ami „a kis római fiut“ illeti, ő a hetedik mennyországban van örömében az ajándékaidért, s azt mondja, föl kell mennie a Trinità de' Monti-ra és tüstént el kell foglalnia állását.

NEGYESEDIK FEJEZET.

A *Virradat* szerkesztőségében nagy mozgalmasság volt este kilenc óra tájban. A lap rendkívüli kiadását már nyomdába adták, és a gépek teljes erővel zakatoltak a földszinten.

Rossi Dávid íróasztalánál állt szobájában. Ez este jelent meg szerkesztésével utoljára a *Virradat*.

A szerkesztőségben mutatkozó izgalom okozati összefüggésben volt az utca izgalmával. A város forrongásban volt s időről-időre ismeretlen alakok jelentkeztek a szerkesztőnél, önkéntes tudósítói a mai mozgalmas nap eseményeinek. Loholva jöttek az est legfrissebb hireivel. Éppen most egy hosszú zsúfolt vonat érkezett megint, Milanóból hozva egy nagy embersokaságot. Egy másik Bolognából és Carrarából szállított föl újabb tömegeket s az emberáradat nőttön-nőtt az utcákon! Nemsokára megszólal a harci riadó!

De Rossi Dávidra nem ragadt át az általános öröm és lelkesedés. Minden újabb hír hallatára csak még inkább elborult az arca. Az előrenyomuló és létéért küzdő demokrácia nem hivatalos vezére e gazdag álmok és remények közepette zavart és boldogtalan volt. Igyekezett megírni pártjának utolsó fölhívását a néphez. De nem boldogult vele, mert kétségek gyötörték lelkét.

Éppen másodízben készült el vele és másodízben tépte el, midőn jelentették, hogy egy nő van az előszobában s beszélni kíván vele.

— Vezessék a fogadószobába, — mondotta Rossi.

A következő pillanatban sápadtan, izgatottan, már karjai közt zokogott Roma.

— Kedvesem, — mondotta Rossi és melléhez ölelte fejét — szólj! mi történt veled? Megijesztettek? Nyugtalannak látszol.

— Nem csoda, — mondotta Roma, és elbeszélte, hogyan hívták a Braschi-palotába és mi történt ott. Hogy okvetetlenül lesz rendzavarás a Kolosszeumban, mert ha nem lenne, a kormány maga provokálná az erőszakot. Hogy mindenkép-

pen csak *öt* akarják megölni, nem pedig a népet, s ha holnap estig Rómában marad, nincs reá eset, hogy megmeneküljön.

— Kedvesem, menekülj, — mondotta. — Téged szemeltek ki áldozatul, mind ez az előkészület temiattad van — miattad, miattad és senki másért.

— Ez a legjobb hír, melyet napok óta hallok, — mondotta Rossi. — Ha csak én forgok veszélyben...

— Veszélyben? — Kedvesem, hát nem érted? A te életedet vették célba, és menekülj, ameddig még lehet.

— Már most nem lehet, — felelte Rossi.

— Holnap ilyenkor zárva lesz minden kapu és a városból induló minden kocsit és vonatot megállítanak. Ma este kell menekülnöd. Holnap már késő lesz.

Rossi lehúzta Roma kezéről a fehér keztyűjét és megcsókolta az ujjai hegyeit. — Kedvesem, — mondotta, — hát csakugyan azt hiszed, hogy ha más ok nem hátráltatna is, képes volnék elmenni és itt hagyni téged? Hiszen éppen ez volna kedvére annak, aki téged előkészületeinek szem- és fültanujává tett. De rosszul számított. Lehetetlen az. Nem hagyhatlak el és nem foglak elhagyni.

Romának most egyszerre lángoló pirosság ült halovány arcára. Mindkét karjával átkulcsolta Rossi nyakát.

— Jól van, — mondotta. — Veled megyek.

— Kedvesem! — kiáltotta Rossi, és újra meléhez szorította. — Ne gondoldj arra! Lehetetlen az. Nem házasodhatunk tíz nap előtt.

— Sebaj. Elmegyek a nélkül.

— Kedvesem, nem tudod, mit beszélsz. Sokkal jobb, tisztább vagy...

— Csitt, hallgass! A mi házasságunkhoz nincs

köze senkinek, csak nekünk, s ha nekünk úgy tetszik, hogy nélküle...

— Kedvesem, tiszta leánykám...

— Nem hallgatok reád, — mondotta Roma. És levéve karjait nyakáról, betartotta mind a két fülét.

Rossi szorosabban magához vonta és így szólt:

— Tudom, kedvesem, hogy mire gondolsz, de az nem történhetik meg.

— Egy szavadat sem hallom, — mondotta Roma, fülére szorítva kezét. — Én csak nő vagyok, és mégis kész vagyok rögtön — ebben a pillanatban — veled tartani, és ha te nem viszel magaddal, azért van, mert férfi vagy, és mert jobban szeretsz minden mást, mint engem.

— Kedvesem, ne vigy kísértésbe. Ha tudnád, mennyire kell uralkodni magamon... de inkább meghalnék...

— Nem akarom, hogy meghalj. Hiszen éppen azt nem akarom! Azt akarom, hogy élj, és kész vagyok fölláldozni mindent — mindent...

Szép meleg teste vonaglott karjai közt és szíve hevesen dobogott.

— Nem, nem, nem! — kiáltotta Rossi. — Sokkal jobban szeretlek, semhogy beleegyezném. Gondold meg! Atyád szívemre kötötte, hogy óvjalak meg a veszedelemtől, mely mások részéről fenyeget, s most én... Soha! Nem tehetem, és nem teszem!

Reszketés futott át Roma testén.

— Kedvesem, — suttogta Rossi és megsimogatta haját. — Oly jó, oly tiszta, oly nemes vagy te, hogy nem is gyaníthatod, mi mindent nem mondhatnak a gonosz nyelvek egy nőről, csak azért, mert bátor és hűséges. De nekem eszembe

jut anyám — s ha azt akarod, hogy atyád nyugodtan pihenjen sírjában...

Hangja megtört és elakadt. Romának elfúlt a lélekzete és szorosabban simult hozzá, mintha félne, hogy másképp nem áll meg lábán.

— Nézd, mennyire szeretlek, — suttogta ismét Rossi, — mikor inkább elveszítenélek, sem hogy megengedném, hogy elveszítsd önbecsüléset... Aztán jusson eszedbe a népem! az én szegény népem, mely bízik bennem és oly nagy tisztelettel néz reám, hogy meg sem érdemlem. Hívtam s eljött. Most itt van, tízezrével. És holnap itt lesz, bárhol leszek is én. Most hagyjam cserben, a szűkség perceiben, csak a magam biztosságára, a magam boldogságára gondolva? Nem! Ezt nem akarhatod! Nem is akarod! Sokkal jobban ismerlek! Roma! Egyetlenem!

Roma fölemelte fejét. — Igazad van, — mondotta. — Itt kell maradnod.

— Ez már okos beszéd.

— Szégyenlem magam. Megbocsáthatod-e, hogy megrettentem az első veszedelemtől és arra biztattalak, hogy menekülj?

— Mindig is szeretni foglak érte.

— És soha sem fogsz rosszat gondolni rólam, mert azt mondtam, hogy veled megyek?

— Azért is csak szeretni foglak.

— Bátornak kell lennem, — mondotta Roma, és büszkén fölegyenesedett, noha ajka reszketett, szava megtört és szemére könny borult. — Nincs jogom ítélkezni arról, hogy jól, vagy helytelenül cselekszel-e; ha a szíved azt mondja, hogy úgy cselekedjél, akkor úgy *kell* cselekedned, én pedig a te hű katonád vagyok, aki egyedül a té szavadra hallgat.

— Hős gyermekem!

— Nem hiába vagyok az atyám leánya. Ő mindenét kockára vetette, azt fogom tenni én is, s ha holnap este eljönnek hozzám, és azt mondják, hogy... hogy meghaltál...

— Hallgass, mindenem!

Az a büszke arc visszaesett a férfi mellére. De a következő pillanatban már ismét fölemelkedett, és vonásai átszellemültek.

— Így már helyesen van! Mily csodálatosan szép a te arcod, midőn mosolyogsz, Roma! Tudod-e, Roma, mit teszek akkor, ha mindez már elmúlt? Azt fogom tenni egész életem földadatául, hogy te csak mindig mosolyogj!

Roma hirtelen megesókolta, aztán kiszakította magát karjaiból.

— Mennem kell. Nagyon sokáig voltam itt. Lehet, hogy már nem láthatlak a népgyűlés előtt, de azért nem mondok Istenhozzádot.

— Bátor gyermekem!

— Oh, nem úgy. Valami eszembé jutott, s most már tudom, hogy mit tegyek.

— Ugyan, mit?

— Ne kérdezd!

Roma kinyitotta az ajtót.

— Jöjj el hozzám holnap este — várni foglak, — suttogta, és meglobogtatva feje fölött a keztyűjét, elment.

Rossi egy pillanatig helyében maradt és találgatta, hogy ugyan mire is gondolhatott. Aztán visszatért szobájába, kezébe vette a tollat és harmadszor is megírta fölhívását.

Rómaiak! — A kormány katonai készülődése ne ijesszen meg benneteket. Higyjétek el annak, ki sohasem csalt meg benneteket — a katonák nem fognak lőni a népre! Ne sértsétek meg

a törvényt. Ne támadjátok meg az ellenséget. Tiszteljétek a tulajdonjogot. És mindenek fölött: emberéletben ne tegyetek kárt. Semmiképpen se szolgálatosságotok ki magatokat az erőhatalomnak. Ha bárki erőszakra akarna csábítani benneteket, biztosak lehettek benne, hogy ellenségeitek eszébe köze ő, és ne hallgassatok rá. Legyetek bátrak, erősek, türelmesek, és szavatoknak oly harsány ereje lesz holnap este, hogy végig fog riadni az az egész világon. Rómaiak, gondolatok őseitekre és legyetek méltóak nagyságukhoz.

Rossi átadta a kéziratot a segédszerkesztőnek s ez éppen a szedőterembe készült vele, midőn egyszerre csak úgy tetszett, mintha megállt volna a világ. A gépek odalenn a földszinten elhallgattak. A lépcsőn mozgalmasság támadt, a következő pillanatban föl pattant az ajtó s rendőri kísérettel beléptek a hatóság emberei.

— Az ujságot lefoglaltuk, — mondotta a rendőrfőügyelő Rossi Dávidnak. Aztán, kíséreihez fordulva, elrendelte a házkutatást s a lap munkatársainak letartóztatását. Csak Rossi távozhatott el szabadon, őt megvédte a képviselő mentelmi joga. Fejére tette kalapját és hazament.

A kapus páholyának ajtajában szemmel látható izgalommal várta jöttét az öreg garibaldista:

— Uram, itt járt az öreg János. Valamit mondani akart önnek. Nekem semmi áron sem mondotta meg. De Brunó végre mégis kivette belőle. Nagyon komoly dolog lehetett, mert az a vén kamasz azóta egyre iszik. Hallgassa meg uram, csak itt van a kávéházban. Tüstént elküldök érte.

Fél óra mulva betámolygott Brunó Rossi szobájába. Tökrészeg volt s meglátszott rajta, hogy

nagy kedve volna megölelni Rossit és kisírni magát a nyakában.

— Tudja-e, mi ujság? — dadogta elérzékenyülten. — Az öreg vérszopó Istentől elrugaszkodott gazember! Az öreg János — nem ismeri az öreg Jánost? — No hát, az öreg János hallotta az unokájától, attól a dedektívtől, hogy — azt mondja — ha ön elmegy holnap este a Kolosszeumba...

— Tudok mindent, Brunó. De azért mégis elmegyek.

Brunó erősen küzdött agyvelejének szesz-tartalmával, és így szólt: — Csak nem megy oda — céltáblának...

— Pedig éppen annak megyek oda, Brunó.

Brunó harsány kacajra fakadt. — No, hát akkor vigyen el... ördög és pokol... De nem fog odamenni! Nem... nem engedem... inkább magam küldöm a pokolba:

— Részeg maga, Brunó. Menjen, feküdjék le.

Brunó elázott szeme föl villant és elérzékenyülését dühroham váltotta föl. — Én feküdjék le! Tudja-e, hogy mit szeretnék tenni az úrral vagy huszonnégy órára? Engem úgy se' — jól hasba lökni az urat, hogy az úr feküdjék le, nem pedig én.

És így szólva, a részeg ember méltóságával kilépett a szobából.

Bonelli báró a Piazza leonei lakásán éppen fölkelte magános és megkésett ebédjétől, midőn Felice belépett az elsötétülő szobába és levelet adott át Romától. A levél így szólt:

E soraimmal csak azt akarom értésére adni, hogy szándékom, holnap este részt venni a Kolosszeumban tartandó népgyűlésen. Ennélfogva előre is tudhatja, hogy ha a katonák holnap reá-

lőnek a tömegre vagy vezetőire, én is azok között leszek, akiket golyóik eltalálnak.

Midőn a báró, a lámpa vörös ellenzője alatt, elolvasta ezt a levelet, fagyos arcának szokott mozdulatlanságát az elragadtatás kifejezése váltotta föl.

— Pompás! Nagyszerű teremtés! Érdemes harcolni érte minden kötél szakadtáig.

Aztán Felicehez fordulva, parancsot adott, hogy szólítsa föl telefonon Angelelli commendantot s mondja meg néki, hogy küldje el hozzá azonnal Minghelli Károlyt.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Másnap reggel nehéz fellegek függtek mélyen a város fölött, hideg szél fújt a hegyek felől és messziről dörgött az ég. De a nép, mely a Kolosseumbeli tüntetésre Rómába jött, egész nap az utcákat járta. Kora reggeltől fogva temérdek ember tolongott a Piazza Navonán, Rossi Dávidról kérdezősködött, ott lézengett a szökőkutak körül és nézte az ablakait.

Az idő előrehaladtával a tömeg nőttön-nőtt. A közterek zsúfolva voltak tarka, rosszul öltözött, rosszul táplált, de félelmetes sokasággal. Estefelé a kereskedők kezdték bezárni boltjukat, s a főutakon egy lovas ezred vonult végig a király-indulót játszó zenekarral.

E közben a diktátor, kihez ezerek néztek föl, nyomorútnak és elhagyatottnak érezte magát. Kiadta a „béke“ jelszavát, de az összeütközés veszedelme oly nagy volt és oly közélről fenyegetett. Egy ütés, egy lökés, egy összeütközés az utcasar-

kon és Isten a megmondhatója, hogy mi következhetett!

Elena az asztalra tette a kávé. A félénk teremtes reánézett könytől nedves szemével, mintha küzdene magában, hogy szóljon-e, de midőn megszólalt, merőben közömbös tárgyakról beszélt.

Hogy Brunó fejfájással ébredt és munkájához látott. Hogy a kis Józsi ma reggel nagyon makrancos volt és kénytelen volt a pálcával megfenyíteni.

Hogy atyja feljött megmondani, hogy tömérdek ember kérdezősködik a képviselőről, és szeretné tudni, hogy fölbocsásson-e valakit.

— Mondja meg neki, hogy egészen egyedül akarok maradni, — mondotta Rossi, s a szelid hang elhallgatott, és a félénk teremtes büntudatos arcával kiment a szobából.

Rossi az egész reggelt ügyeinek rendezésével töltötte, mint aki hosszú és veszedelmekkel járó útra kél. Átnézte a leveleit s legnagyobb részüket megsemmisítette. Nehezeire esett elégetni Roma leveleit is, de külön-külön elolvasta még egyszer valamennyit, mintha élesen az emlékezetébe akarta volna vésni minden szavát és minden vonását, aztán, sóhajtván egyet, a lángok közé vetette azokat is.

Reggeli után Rossi fölvitette magához Józsit, és be is vitték hozzá a bozontos fejű kis fia-oroszlánt. A gyermek meglátszott, hogy sírt, de azért már mosolygásra erőltette még félrevont száját.

— Józsi haszontalan volt ám, Dávid bácsi, — mondotta Elena. — Egyre sír azért a ruháért, melyet donna Romától kapott, és azt mondja, hogy el kell mennie hazulról, mert ma születése napja van.

— Hát még a hétéves ember is szokott sírni? — kérdezte Dávid bácsi.

De Józsi nem véve le szemét a mamájáról, va-

lamit sugott Dávid bácsi fülébe, és a díszes köntös egyszeriben előkerült.

— Megigéred-e, Józsi, hogy ma nem mégysz el hazulról? Ugy-e megigéred?

És Józsi mind a két öklét a szeméhez nyomta, és valami „igen“-félét motyogott.

Négy óra tájban hazajött Brunó. Nagyon bőszen és elszánnak látszott.

— Nagyon szépen be voltam állítva az este, uram, — mondotta — de ha ma este lövöldözésre kerül a sor, majd ott leszek én is.

Időközben eljött a férfiak számára az indulás ideje és mindannyian az ajtóig kísérték őket.

— Isten velük! — mondotta Rossi. — Köszönöm minden jószágukat, és áldja meg az Isten mindnyájukat! Viseljék gondját az én kis római barátomnak. Ölelj meg, Józsi! No, még egyszer! No, még utoljára! Isten velük!

— Isten áldja meg Dávid bácsi! Isten áldjon meg papa! — kiáltotta utánuk Józsi még a korláton át és a gyermek lélekteljes szava volt az utolsó hang, melyet a férfiak hallottak, midőn lementek a lépcsőn.

A Piazza del Popolo tömve volt néppel és kétszer akkorának látszott, mint egyébkor. Brunó könyökével tört utat magának és Rossinak, míg a nagy kör közepén álló obeliszkhez értek. Az obeliszk alján tüzerek álltak egy ágyuval, mely a város három fő-útján uralkodott, a Corson, a Ripettán és a Babuinon. A nép, ügyet sem vetve a katonaságra, sorakozott és készült a fölvonulásra. Midőn a harangok megszólaltak Ave Mariára, a nagy néptömeg megváltoztatta arcvonalát és a Corso felé karnyarodva, útnak indult.

Legelől ment Brunó, hatalmas melle előtt magasra tartva a lobogót, melyen ez a fölírás állt:

„Emberek Köztársasága“ és alatta még ez: „Mindennapi kenyérünket adjad nekünk ma“. Kisebb-nagyobb távolságban más zászlókat vittek ily fölírásokkal: „Ne vigy minket a kísértésbe“, „Jöjjön el a te országod“, s e fölírások alatt az illető klubok, társaskörök és más szövetségek címe. Rossi közvetlenül Brunó után akart menni, de nyomban körülfogta öt híveinek csoportja. Nincs az a király, kit valaha hívebb testőrség vett volna körül.

Útközben nőtte-nőt a menet és száma óriásira növekedett, midőn az élők városából a holtak városába érve, a dicső omladékokon és Titus diadal-kapuján át, a Kolosszeumba áradt.

Rossi Dávid ez egész idő alatt nyugtalanul és idegesen nézett körül. A közben, hogy a Corson át vitte útja, ösztönszerűen érezte; hogy az ablakokból és az erkélyekről minden szem őt nézi. Igyekezett erőt venni magán, hogy nyugodtnak és szilárdnak láttassék, de lelkében a félelem vihara zúgott, s útközben mindegyre csak azon fohászkodott, hogy távoztasson el az Isten minden szerencsétlenséget és minden vérontást. Halálos sápadtság borult arcára, a tűz, mely bensejében lángolt, megemészteni látszott benne minden más gondolatot, s úgy ment előre s mindig előre, mint az alvajáró.

HATODIK FEJEZET.

Roma, fél órával Ave Maria előtt, egyszerű köpenyt öltött magára, közönséges kalapot tett a fejére, sötét fátyollal takarta le arcát és útnak indult a Kolosszeum felé. A cirkusz körül levő emelkedettebb pontokat katonaság szállta meg, benn az amfiteátrumban pedig már igen sok ember gyűlt össze. Szegény, rosszul öltözködött nép volt biz az,

és büzlött a fokhagymától és a piszoktól. — Mégis az ő népe, — gondolta Roma és így küzdötte le undorát.

A Kolosszeum belsejében, a legalsóbb fekvésű körben egy carabinieri-ezred foglalt állást. A nép évődni kezdett a katonákkal, pedig alapjában véve nagy komolyság nehezült a sokaság lelkére s mindenki érezte, hogy a tréfálkozó beszéd mély és erős izgalmat takar el. A fáklyákat meggyújtották. A nép türelmes, jókedvű volt, s hogy elűzze a várakozás unalmát, énekelni kezdett. Előbb munkásdalkat énekeltek, de valaki reákezdett a *Tedeum*-ra, és egy lélekkel csatlakozott hozzá az egész sokaság. Az ének olyan volt, mint a tenger morajlása, midőn viharos ég alatt megtörik a hullám a homokzátonyokon.

Kis vártatva mély hangú zúgás hallatszott kivilről. A menet közeledett. Úgy jött, mint a nagy áradás, beözönlött a nagy térségre, mely az egyre növekvő sötétségben, a lobogó fáklyák százainak fényében állott.

Romát egy nagyobb csoportozat magával sodorta az immár utolsó helyéig megtelt színház közepére. A következő pillanatban észre vette, hogy mögötte valaki visszaszorítja az embereket és igyekszik utat nyitni számára. Aztán hallotta, hogy a körülötte áradó ezerhangu morajlásban valaki hozzá közel, beszélni akar.

A zaj elült és tapsvihar támadt. Midőn az is elhallgatott, megszólalt egy tiszta, harsány, mélyrengésű hang és így szólt:

— Rómaiak, testvéreim, — és tízezer torokból üdvriadal támadt. Egy perc alatt vagy tizenkét égő fáklya emelkedett magasba a szónok körül. Rossi Dávid volt. Födetlen fejfel állt egy kövön, arca szokatlanul sápadt volt. Balfelől Brunó állt

mellette és feje fölé hajtotta a lobogót. Jobbján más-
sík két férfi állt s elfödte alakjának egy részét a
tömeg elől. Roma közvetlenül alattuk állt két
vagy három lépésnyire. És Rossi beszélni kezdett.

— Mindenekelőtt, — így szólt, — fölszólíta-
lak benneteket, hogy őrizzétek meg nyugalmatokat.
Egyetlenegy ballépés elég lehet arra, hogy min-
dent elveszítsünk. Ellenségeink semmire sem vá-
gyakoznak inkább, mint arra, hogy reánk süssék
a lázadás bélyegét.

Midőn a helyeslés zaja elült, Rossi szünetet
tartott még, aztán a katonákra nézve, így foly-
tatta:

— Rómaiak, ne engedjétek meg, hogy az
államhatalom fegyveres pártütői erőszakos tettekre
ragadjanak benneteket. Nekik volna érdekükben
az, hogy így cselekednétek. Ne tegyétek meg nekik
ezt a szolgálatot. Azért jöttetek ide, hogy puska-
csöveik és szuronyaik ellenére megmutassátok,
hogy nem féltetek a haláltól. De én arra kérlek ben-
neteket, hogy jogtalanságot ne kövessetek el semmi
áron. Engem terhel a felelősség azért, hogy itt
összegyülekeztetek, és holtom napjáig viselném a
lelkifurdalást, ha bármelyiktek hibájából véron-
tásra kerülne a sor.

— Egy hónappal ezelőtt — folytatta Rossi —
tiltakoztunk legszükségesebb élelmiszereink joga-
sulatlan megadóztatása ellen. A válasz e pana-
szunkra hatvanezer fegyveres katona itt és körülöt-
tünk. Ennélfogva mi ma este a föld kerektségének
legnagyobb hatalmához fordulunk, mely erősebb
minden hadseregnél, hatalmasabb minden parla-
mentnél, korlátlanabb minden királynál — az egész
kerekek világ rokonérzésének és közvéleményének
hatalmához.

E szavakra bravó-kiáltások hallatszottak és többen tapsoltak.

— Rómaiak, ha köny áztatja mindennapi kenyereteket, gondolatok a szenvedés hatalmára és legyetek erősek. Gondolatok Krisztusnak e szavaira: „Hol van az a prófétátok, kit nem köveztek volna meg atyáitok?” Az emberiség prófétái mind vértanúságot szenvedtek, és titeket arra választott ki az Isten, hogy ti legyetek a vértanui a világ minden nemzetének. A szenvedés az a szent láng, mely megszenteli az emberi lelkeket. Kérjétek Istent, hogy adjon nektek erőt a szenvedésre, s ő reátok fogja adni áldását az ég magasságából.

Köröskörül hangosan sírt és zokogott a nép.

— Testvéreim, ti éheztek, s én dobogó szívvel mondom nektek mindezeket. Gyermekeitek éhen pusztulnak, s én megesküszöm Isten színe előtt, hogy a mai naptól fogva velük fogok éhezni én is. Ha eddig kétszer étkeztem naponta, ezentul csak egyszer étkezem. De bízzátok a fölöttetek uralkodó hatalmasokra, hogy azok csak műveljenek annyi rosszat, amennyi erejükből telik. Ha börtönbe vetnek benneteket, mert ellene szegültök zsarnokságuknak, ne bánjátok, mások lépnek helyetekre. Ha megölik vezéreteket, Isten ad helyette másik vezért, ki erősebb lesz, mint ő. Esküdjetek meg nekem e régi Kolosszeumban, melyet szentté avattak a vértanuk, hogy következék bármi, nem ragadtatjátok magatokat jogtalanságra és igaztalanságra.

E pillanatban valami természetfölötti vonás ült Rossi arcán. Fölemelte jobb kezét és hangos szóval mondotta: — Esküdjetek!

A nép fölemelte kezét és rivalgott az eskü. Megrázó jelenet volt.

Rossi leszállt az emelvényről és a nép lelkesedése nem ismert határt. A roppant embertömeg

úgy hullámozott a füstölgő fáklyafényben, mint a háborgó tenger. A szelidlelkű római nép nem tudott uralkodni magán.

A sokaság oszladozni kezdett s a nép dalolva vonult tova. Rossi és barátainak csoportja már eltűnt, midőn Roma megfordult, hogy útnak induljon hazafelé. Rajta érte magát, hogy maga is sírt és énekelt, de egészen más ok miatt. A veszély elmúlt, elmúlt minden!

Midőn átment a diadalívek egyikén, észrevette, hogy valaki nyomon követi. És megszólalt mögötte egy hang:

— Nem ismer reám a sötétségben, donna Roma?

Minghelli Károly volt. Őt bízták meg, hogy vigyázzon reá. Nem engedné-e meg, hogy hazakisérje?

— Köszönöm, nem kérem, — felelte Roma, és maga is csodálkozott magán, hogy nem undorodik ez embertől.

* * * * *

Brunó utat tört Rossi Dávidnak és együtt értek haza.

Elena Rossi Dávid szobájának ajtajában állt. Nagyon nyugtalan volt.

— Nincs baj, Elena! — kurjantotta föl Brunó a lépeső aljáról.

— Nem látták valahol Józsit? — kérdezte Elena.

— Józsit?

— Csak éppen kinyitottam az ablakot, hogy lássam jönnek-e már, s a gyerekek egy pillanat alatt eltűnt. Hozzá még ily estén, midőn senki sem érezheti magát biztonságban az utcán.

— Még mindig az a ruha volt rajta? — kérdezte Brunó.

— Igen, az, és a semmirevaló fiu megszegte ígéretét, meg kell büntetni érte.

A két férfi egymásra nézett.

— Talán donna Romához ment, — mondotta Rossi.

— Odamegyek és megtudom, — felelte Brunó.

— Akármit mondanak, én már áztatom a veszőt, — mondotta Elena. — Áztatom bíz én!

HETEDIK FEJEZET.

Roma lelkes örömmel ért haza. Abban a hitben ringatta magát, hogy Rossi, parancsához képest, eljön hozzá. Ma este nála fog ebédelni. Odkünn hetet ütött az óra minden toronyban s hogy Rossinak legyen ráérő ideje, Roma nyolc órára halasztotta az ebéd idejét.

Addig majd ráér maga is, hogy átöltözködjék, sőt meg is fürödhetik. Szégyelte egy kissé, de nem tagadhatta, hogy ha „az ő népe“ volt is az a szegény nép, mégis jól esett, levetnie azt a ruhát, mely a Kolosszeumban volt rajta.

Kifésülte ragyogó hajának fonatait, bő otthoni ruhát vett magára, piros papucsba bújtatta lábát, egy pillantást vetett hátra a tükörbe, aztán a fogadószobába lépett, megállt az ablakban, és ábrándokba merült, várt. A hó finom pelyhekben szállingózni kezdett, de a város zaja nem szűnt meg, és odalenn hullámozott a nép.

Kis vártatva megszólalt a kapu villamos csengője, és Romának megdobbant a szíve. „Ő az“, gondolta, és pillanat-szülte mámorában kitérte karját és feléje fordult.

De az ajtó kinyílt és Bonelli báró lépett be

rajta, fekete frakkban, fekete nyakkendőben és fekete inggombokkal a mellén.

— Sajnálom, — mondotta, — hogy kínos dolgokról kell beszélgetnünk egymással.

— Amint önnek tetszik, — felelte Roma s leült a kandalló előtt levő székre, könyökével térdére támaszkodott és egyenesen maga elé nézett.

— Tegnap esti leveleddel elérted a kívánt hatást, kedvesem. Magamhoz rendeltettem Angelellit és kellő ürüggyel visszavontam rendelkezésemet. Eddig simán, kívánságod szerint folyt minden, s remélem, meg vagy elégedve.

Roma biccentett fejével, de nem fordult meg s némi dacosság látszott arcán.

— De meg kell értenünk egymást, — mondotta a báró. — Nagyon kétségbe ejtettél, kedvesem. Bármily jóindulattal és szeretettel vagyok hozzád, kénytelen vagyok nyíltan beszélni veled. Szívesen kimélném érzelmeidet. De lehetetlenné teszed.

Szava oly élesen hasította a levegőt, mint a glecserről lehulló jégdarab és Roma érezte, hogy elsápad. Valami csapás közeledtét érezte.

— Rossi, saját terve szerint, egy hét leforgása alatt feleségül vesz téged, noha egy hónappal ezelőtt még nyilvánosan úgy beszélt rólad, mint egy rossz fehérszemélyről. Nem volnál oly szíves magyarázatát adni ennek a csodának?

Roma fölkacagott és igyekezett megóvni hidegvérét.

— Ha csoda, miként adhatnám magyarázatát? — mondotta.

— Akkor engeddd meg, hogy megadjam én. Azért akar feleségül venni, mert nem úgy gondolkodik már, mint egy hónappal ezelőtt gondolkozott;

mert azt hiszi, hogy méltatlanul bánt veled és gyökeresen jóvá akarja tenni hibáját.

— Azért akar feleségül venni, mert szeret, — felelte Roma meggondolatlanul, — csak azért akar feleségül venni; — és föllángoló szemmel hozzátette: — mert szeret engem tiszta és szent érzellemmel.

De a következő pillanatban gyöngeség fogta el és köd borult szemeire. Haragjában elárulta szívének titkát, és valami, ami multjának egy része volt, föltámadt halottaiból.

— Akkor hát nem mondtad meg neki? — mondotta a báró halk, alig hallható hangon.

— Mit mondtam volna meg?

— Az igazat — a valóságot.

Roma visszafojtotta lélekzetét és hallgatott.

— Helytelenül cselekszel, gyermekem. Máris titok van köztetek. Rossz alapja ez az új élet kezdetének, s a szerelem, mely ily alapra épül, homokra épített ház, semmi egyéb.

Romának hevesen dobogott a szíve; feléje fordította égő tekintetét.

— Mit akar ezzel mondani? — kérdezte, és bíborpirosság öntötte el arcát, homlokát. — Tisztelességes nő vagyok!

— Velem szemben, minden bizonnal. Az én szememben a legjobb a világon.

Roma felszökött helyéről és megállt a kandalló párkánya mellett.

— Értsük meg egymást, gyermekem, — mondotta a báró jóindulattal. — Midőn azt mondom, hogy helytelenül cselekszel, az csak úgy értendő, hogy helytelen dolog eltitkolni valamit az előtt a férfin előt, kihez feleségül akarsz menni. Közted és én közöttem... nincs titok.

Roma feldult tekintettel nézett reá.

— Nekem te maga vagy a kedvesség és jóság, de, az vagy-e másnak is, ki tudja? Van egy dolog, amit a férfi soha sem bocsáthat meg annak a nőnek, akit feleségül akar venni. Szükséges-e megmondanom, hogy mi az? Mi haszna azt mondania, hogy szíve tiszta — lelke érintetlen — hogy pillanatnyi kényszer hatása alatt történt — s hogy nem volt ura akaratának. Való-e a tény, „igen“-e, vagy „nem“, ez itt a kérdés.

A piros szín elhagyta Roma arcát. Olyan lett az egyszerre, mint a fehér márvány. És odafordult a báróhoz és megállt előtte egy márványszobor fenségével.

— Ön az, aki ezt mondja nekem? — kiáltotta. — Ön, ön! Hát a nőnek nem szabad felejtenie soha? Viselnie kell a más hibájának következtét egész életében? Gondolatnak is kegyetlen, kérlelhetetlen... De sebj! — mondotta egészen más hangon, és elfordulván tőle, hozzátette, mintha önmagához szólna: — Elhisz nekem mindent. Minnek is aggódnám?

A báró nem vette le róla szemét s oly tekintettel nézett reá, mintha kiolvasná lelkének legrejtettebb titkait.

— Akkor hát hazugsággal tartottad? — mondotta.

Roma összeszorította ajkát és nem felelt.

— Bolondság volt az. Jöhet valaki, aki megmondja neki az igazat.

— Mit mondhatna olyat, amit már nem hallott volna? Hallott mindent és nem vette figyelembe.

— De nem győzhetné-e meg valaki? Nincs senki, aki azt megtehetné? Ha nem is olyan, akinek nincs érdekében, hogy megrágalmazzon téged?

— Csak ne akarja azt mondani, hogy ön...

— Miért ne? Közénk állt. Mi volna természetesebb, mint az, hogy én szólnék úgy hozzá?

Megvető mosoly jelent meg Roma arcán, de a mosolyt csakhamar rettegés váltotta föl.

— De nem tenné meg, — mondotta hebegve.
— Nem teheti meg. Lehetetlen az. Csak próbára akar tenni.

A báró egykedvű maradt. Roma megragadta karját.

— Gondolja meg! Gondolja meg! Hiszen nem lenne belőle haszna. Igaz, megakadályozná a házasságot! De politikai terveinek az nem válnék jávára. Nem teheti meg! S mig önmaga nem látna hasznát, gondolja meg, mily sérelmet követne el rajtam. Ő szeret, ön pedig megsebezne belém vetett áldott bizalmát, s én meghalnék bánatomban és szégyenletemben.

— Kegyetlen vagy, gyermekem, — mondotta méltósággal a báró. — Azt hiszed, *én* vagyok rideg és hajhatalan, pedig *te* vagy önző és kegyetlen. Annyira elfoglalnak saját érzelmeid, hogy eszedbe sem jut, hogy talán megsebez az én érzelmeimet.

— Oh, igaz, rosszaság az tőlem, — mondotta Roma, és térdre vetette magát a lába elé. — Hiszen oly jó volt hozzám, s részben talán az én hibám, hogy így fordultak a dolgok. Igen, beismerem. Hiu és becsvágyó voltam. Azt akartam, hogy enyém legyen az egész világ. S midőn megadott mindent, holott meg voltak kötve kezei, azt hittem, hogy megbocsáthatok önnek... De tévedtem — engem illet a gáncs — semmi a világon nem mentheti önt — a következő pillanatban beláttam azt. Igaz, hogy azóta nem gondoltam erre, de a lelkem fölébredt. Aztán...

Elfordította fejét, hogy az ne láthassa arcát.

— Aztán jött a szerelem, s olyan voltam, mint

az a nő, aki férjhez ment nálánál harminc évvel öregebb férfiuhoz, férjhez ment hozzá szerelem nélkül, csak azért, hogy kielégítse becsvágyát és hiúságát. De a szerelem, az igazi szerelem elsöpörte mindezt. Most már elmúlt; egyetlen vágyam, hogy tisztességes életet folytathassak, ha még oly egyszerű sorban. Hadd tegyem meg!... Ne vegye el tőlem őt! Ne vegye el tőlem...

Hebegve szólt, aztán elhallgatott, mert egyszerre világossá vált előtte, hogy mit kell tennie. Hiszen mit is cselekedett most? Kegyelmet kért a szeretett férfi életének e férfi ellenségétől, attól az embertől, aki azt mondja, hogy őt szereti.

— Mily bolond vagyok! — mondotta és felszökött. — Mit is mondhatna neki, aminek ő hajlandó volna hitelt adni?

— Azt mondhatnám neki, hogy a természet és az ész törvénye szerint az enyém vagy, — mondotta a báró.

— Nagyszerű! Akkor az, amit ön mond, szemben fog állni azzal, amit én mondok, igaz-e?

— Azt is mondhatom neki, — folytatta a báró — hogy Isten előtt a férjed vagyok; s ha közibénk áll, csak a szeretőd lehet.

— Mondja csak neki, — felelte Roma — s ő majd visszavágja arcába a sértést.

A báró fölállt és járni kezdett a szobában. Néhány pillanatig nem hallatszott más, mint lépteinek halk koppanása. Aztán megszólalt:

— Ebben az esetben kénytelen volnék felelősségre vonni őt.

— Felelősségre vonni! — Roma megvetéssel ismételte meg e szavakat. — Lehetséges volna? Talán megfélemedezett róla, hogy a párviadal büntett, s hogy ön miniszter, hogy le kellene mondanía és kitenne magát a bírói megtorlásnak?

A báró lehajtotta fejét. — Vannak pillanatok, midőn a férfi nem ügyel ily dolgokra, midőn politikai becsvágya összeütközésbe kerül személyes érzelmeivel. Tudom, hogy a világ azt hiszi, hogy elsősorban államférfi vagyok. De te... te tudhatnád, hogy lehet politikai becsvágyam bármilyen nagy, első sorban mégis csak férfi vagyok. És ha akad ember, aki érzelmeimben és becsületemben gázol, azt az embert én felelősségre vonom.

— De nem fog megverekedni — mert a párbaj ellenkezik meggyőződésével.

— Ebben az esetben nem járhat többé fölemelt fejjel Olaszországban. De ebben a tekintetben ne legyenek kétségeid, gyermekem. Ha azt mondjuk valakinek, hogy az a leány, akit feleségül akar venni, titokban másnak a felesége, akkor ő vagy elhiszi azt, vagy nem hiszi el. Ha elhiszi, akkor örökre eltaszítja magától. Ha nem hiszi el, akkor harcolni fog a leány jóhíréért és a saját becsületéért. Ha nem teszi meg sem ezt, sem azt, akkor nem férfi.

Roma visszatért székéhez, könyökét a térdére támasztotta és a tűzbe nézett.

— Nem gondoltál erre? — kérdezte a báró. —

Ha az az ember megvívja a párbajt, avégből teszi, hogy sikra szálljon azért, amit te mondottál neki. Minthogy vakon hisz szavadnak, készen lesz életét kockára vetni érte. Képes lesz-e, ott állani és nézni, hogyan küzd egy hazugságért?

Roma a kezébe rejtette arcát.

— Tegyük fel, hogy megsebesül — akkor ezt a sebet egy hazugságnak köszönheti! Tegyük fel, hogy ő sebesíti meg ellenfelét, az is egy hazugság miatt fog megtörténni. De tegyük fel, hogy Rossi Dávid megöl engem, mi lesz akkor? Menekülnie kell Olaszországból és pályájának vége. Ha egye-

dül megy, szánakozásra méltó számüzött lesz, akinek életét öröm nem deríti fel többé. Ha vele tartasz, nyomorúltak vagytok mind a ketten, mert egy hazugság van kettőtök között. Életednek minden óráját megmérgezi az a titok, melyet nem közölhetsz vele. Rettegsz, hogy álmodban fecseged ki. Végre eléje állsz és megvallasz neki mindent. Mi következik azután? A bálvány, melyet imádott, a porba omlik.

Roma pihegve és megsemmisülten hallgatta.

— Aztán gondold meg, milyen megbánás érhetné utol! Megtudná, hogy amit megtorlásnak vélt, voltaképpen bűnselekedet volt. A halott igazat mondott, ő pedig gyilkosságot követett el egy oly asszony szavára, aki elámította őt, aki becstelen volt.

Roma a fejére szoritotta mind a két kezét, mintha egy csapást akart volna elhárítani.

— Hallgasson! Hallgasson! — kiáltotta fuldokló hangon és fölemelte a fájdalomtól eltorzult arcát és könytől csillogó szemeit. Roma sírt, és ez volt az egyetlen sebhető pont e vasember szívéen. Megcirógatta szép fejét, és halkán, becéző hangon így szólt hozzá:

— Miért kívánod, hogy oly kegyetlennek látszassam, gyermekem? Igazán, miért is beszélünk e dolgokról? Nem fognak bekövetkezni. Hogyan is alázhatnálak meg téged anélkül, hogy meg ne alázam egyben magamat is? Nem akarom elárulni senkinek sem a titkot, mely csak reád és reám tartozik. Ebben a dologban nem érhet gáncs téged. A hibás csak én vagyok. Elepedtem a becstelen törvény miatt, mely egy holt testhez láncolt engem, és igyekeztelek magamhoz bilincselni. Aztán szépséged — kedvességed...

— Oh, miért nem halok meg? — mondotta Roma és nehéz könnyecsek peregtek végig arcán.

E pillanatban bejelentette Felice Angelelli commendatoret. Roma az ablakhoz ment és arcát az üvegtáblára szorította. A hó még egyre hullott és távolról dörgött az ég. Itt és amott világosság fénylett a sötétségen át, de köröskörül sötét és szomorú volt a világ. Vajjon eljön-e ma este Rossi Dávid? Szinte remélte, hogy nem jön el.

NYOLCADIK FEJEZET.

E közben a miniszterelnök, bocsánatot kérve, hogy lakását ideiglenesen belügyminisztériummá avatja, háta mögött beszélgetni kezdett a rendőrfőnökkel.

— Személyesen volt ott?

— Ott voltam, excellenciád. Egy kiemelkedő helyről áttekintettem az egészet. Hatalmas és megragadó látvány volt.

— Mennyire becsüli a jelenvoltak számát?

— Nehéz véleményt mondani. Belül és kívül, rómaiak és vidékiek lehettek százezeren.

— És Rossi beszéde?

— A megszokott hivatkozás a népszenvédélyre. Hogy a nép az egyetlen hatalom s a népfenségnek érvényesülnie kell minden vonalon. Hogy az uralkodó osztályok az igazi lázadók s az egyház is összeküszik a szegény nép ellen. Egy szóval, a gyűlölet magvát hintegette el a különböző osztályok között. De mindezt a legóvatosabb módon tette. Átkozottul óvatosan, excellenciád! Nem tudunk volna egyetlenegy nyíltan lázító szót kiragadni beszédéből, még abban az esetben sem, ha excellenciád nem hagyta volna meg, hogy engedjük beszélni szabadon.

— S midőn vége volt a gyülekezésnek, Rossi hazament?

— Hazament, excellenciád

— És a százezer ember?

— Izgalmában énekelni kezdett és körmenetre indult az utcákon át. Még most is útban vannak, Legelőbb a Piazza Navonára mentek. Most kanyarodnak át a Piazza del Popolon és a Babuinon zászlókkal és égő fáklyákkal.

— Csak férfiak?

— Férfiak, nők és gyermekek.

— És fenyegetőnek tartja maguktartását?

— Mindenestere annak, excellenciád.

— Intézkedjék, hogy tisztviselői adják meg a törvényrendelte figyelmeztetést s kiáltsák ki, hogy a hatóság a nagyobb népcsoportosulást a lázadás tényének fogja tekinteni. Engedjenek három percet a szétoszlásra a nők és a gyermekek érdekében, azután pedig... teljesítsék a csapatok kötelességüket.

— Parancsára, excellenciád.

— Ha ez megtörtént, tartsa magát azokhoz az utasításokhoz, melyeket tegnap adtam.

— Mindenesetre, excellenciád.

— Tartsa szemmel a vezető embereket. Egy-némelyikük ma éjjel veszedelmesnek fogja itélni a saját egészségére nézve Róma levegőjét s igyekezni fog egérutat nyerni Svájcba vagy Angliába, ahol nem éri utol őket kezünk.

Roma olyasféle hangot hallott a háta mögött, mint a kotló tyúk kotyogása, ez a hang azt jelezte, hogy Angelelli most nevet.

— Már a gyűlés maga is törvénytelen volt, visszaéltek elnezésünkkel.

— Rútul visszaéltek, excellenciád. A büntető-törvény teljes szigorával fogunk eljárni ellenük.

— Elmehet. De jöjjön vissza rögtön, ha történik valami. Egyelőre még itt maradok, s ha zendülés történik, lehet, hogy azonnal a királyhoz küldöm.

Angelelli hódolatteljes hajlongással kihátrált a szobából.

Roma nem fordult meg és háttal állt a miniszterelnökhöz még akkor is, midőn ez csengetett és papirost, tollat kért. Felice meghozta az írószereket s a báró az asztalhoz ült, Roma pedig boudoirjába vonult.

Kivülről tompa morajlás hallatszott. Közeledett a nagy néptömeg és hangja, kiáltásokkal, énekkel és éles fütyöntésekkel vegyest, fülsiketítő rivalgással hatalmasodott. A szobában sötét volt. Roma az ablaknál állt s észre sem vette, midőn a báró megállt mögötte az ablak és a szobortalapzat között, melyen Rossi mellszobra állt.

— Hallod-e? — mondotta. — Ime, a proletárság!... És ez a kétlábu csürhe, amelyre amaz emberek nézete szerint reá kellene biznunk a művelődés kincseit és a kormányzat kényes gépezetét.

Keserűen föl kacagott és türelmetlen mozdulattal vonta félre az ablak függönyét.

A néptömeg a piazzára özönlött s a háromszögletű tér megáradt folyamhoz lett hasonlatos. A zaj, mely fölhallatszott, olyan volt, mint a sziklatömbök zuhanása és a vihartól kicsavart fatörzsek roppanása.

— Csőcselék! Bolondok! Sokkal ostobábbak vagytok, semhogy tudnátok, hogy voltaképpen mit is akartok és kiszolgáltattjátok magatokat minden gézengúzknak, ki elveti a szelet s midőn kitört a vihar, cserben hagy benneteket.

Roma a testi undor egy nemével húzódott félre a báró oldala mellől s a következő pillanatban, már a másik ablak előtt állva, trombitaszót hallott. Ha-

lános csend következett, aztán megszólalt egy éles hang:

— A törvény nevében parancsolom, hogy oszlatok szét!

A szolgálattelvő rendőrtiszt szava volt. Ismét megszólalt a trombita és a rendőrtiszt újra megszólalt:

— A törvény nevében parancsolom, hogy oszlatok szét!

Ebben a pillanatban valaki elkiáltotta: „Éljen az emberek köztársasága!” És általános üdvriadaltól visszhangzott a tér. A rivalgás közben harmadszor is megszólalt a trombita, aztán egy harsány hang elkiáltotta: — Tüzelj!

Valahol sortüzet adtak. A füstfelhő felszállt az ablakhoz, ahonnan Roma nézte a jelenetet. Odalenn pedig rémülten sikoltoztak a nők és a gyermekek.

— Ne félj, gyermekek. Nem történt semmi. A rendőrség parancsot kapott, hogy először a levegőbe lövessen.

Roma iszonyatában és izgalmaiban a belső szobába rohant s a következő pillanatban benyitott hozzá Angelelli.

— Mit tettek önök? — kérdezte tőle.

— Szerencsétlen eset történt, excellenciás uram, — mondotta Angelelli, midőn a báró is hozzájuk lépett. — A nép kacagott, midőn a rendőri felszólítást hallotta. A katonaság tüzelt s a lépcsőre célozott.

— És mi történt?

— Szerencsétlenségre néhány ember állt a lépcső legfelső fokain s néhányan megsebesültek, egy gyermek pedig meghalt.

Roma halkán fölsikoltott és a székre rogyott.

— Kié volt az a gyermek?

— Még nem tudjuk, de az apja ott van mellette és dühöng, mint az őrült, és ha le nem tartóz-

tatjuk, fölláztatja a népet és kitör az általános zendülés.

A báró kezébe vett egy levelet, mely megírva és lepecsételve az asztalon feküdt.

— Vigye ezt rögtön a Kvirinálba és kérjen haladéktalanul kihallgatást a királytól. Ő felségének írott válaszával menjen a hadügyminiszterhez és jelentse neki, hogy királyi rendelettel kihirdetendő az ostromállapot.

Angelelli sebesen kifelé indult.

— Várjon még. Küldjön a Piazza Navonára és tartóztassák le Rossit azon az alapon, hogy visszaélt a népre gyakorolt befolyásával és szóval és írásban lázítást szított a fönnálló rend és az alkotmány ellen.

Angelelli eltűnt, lenn a téren lassankint elhalt a fülsiketítő zaj, nem hallatszott többé a menekülők lábának dobogása. És Roma még mindig ott ült a széken, kezébe temetve arcát. A báró vígasztalni igyekezett. Nem hallgatott reá.

Kis vártatva ágyúszó dördült el a sötétségben és rezgésével megrázta a házak falát és ablakait.

— Ez a jeladás volt az Angyalvárról, — mondotta a báró. — A kapukat bezárták s a városban kihirdették az ostromállapotot.

KILENCEDIK FEJEZET.

A kis Józsi, midőn Rossi Dávidot hazakisérte a néptömeg a Kolosszeumból, s a háznál e közben támadt zaj és fölfordulás közepette lesietett a lépcsőn és kiosont az utcára, a kis Józsi, mondom, pajkos örömet érzett magában, hogy oly ügyesen kijátszotta mamáját, ki éppen kinézett a hálószoza ablakán, s a nagyapját meg a nagyanyját, ezt a két vén házörző ebet, kik egyébként mindig ott vigyáztak a kapu közelében.

Csak akkor jutott eszébe, hogy engedetlenséget követett el és megszegte ígéretét, midőn már kiűn járt a rengeteg városban s egy kissé elkápráztatta a nagy világosság, minőt sohasem látott azelőtt, midőn este lehunyta szemét ágyában. De azért nem érezte magát bűnösnek. Hiszen ő donna Roma kapusa most, nem pedig Józsi. Vagy talán mégis?

Igy törtetett előre gyönyörűséges botjával a hétéves emberke és olyaténképpen igyekezett megvigasztalódni engedetlenségén, hogy többé nem is gondolt reá. Az emberek reánéztek és mosolyogtak, midőn átvágott a Piazza Madamán, ahol a szenátus épülete áll. Ő pedig csak annál fontosabb személyiségnek képzelte magát, és emelt fővel haladt tovább.

Havazni kezdett s midőn a fehér hópelyhek reá-hullottak ruhájának aranyos paszomántjára, először borult el a lelke, de midőn eszébe jutott, hogy hiszen a kapusnak meg kell tenni dolgát, jó időben és rossz időben, megrázta makrancos fejét és tovább lépdelt.

Igy jutott el a Piazza Monte Citòriona és megismerte a katonákat, kik a kamara előtt álltak hosszú puskával, melynek kés (szurony) volt a végén. Az egyik katona elkacagta magát, „bácsi“-nak szólította, és afélét kérdezett tőle, hogy nem csapna-e föl huszárnak, de ő keményen a kockakövekhez verdeste házórzó botját és tovább vonult.

A Piazza Colonna sarkán várakoznia kellett egy darab ideig, míg átjuthatott a Corso-ra, mert mindkét oldalról özönlött a nép s a nagy sürgés-forgás megijesztette. Több kised kísérletet tett, de mindannyiszor visszaszorították. Ekkor egy puha kéz megfogta kövér kacsóját és átvezérelte a sokaságon. Csak ekkor nézett föl pártfogójára. Egy leány volt, kinek nagy fehér tollak lengtek a kalapján és pirosra, fehérre volt kifestve az arca, mint a Jézuskának, melyet bölcsőben őriznek a templomban kará-

csony napján. A leány megkérdezte tőle, hogy hívják, s ő megmondotta nevét. Azt is megkérdezte tőle, hogy hova megy s ő megmondotta azt is. Eközben besötétedett s a nagy emberke örült nagyon, hogy mégis van mellette valaki.

— Nem nehéz az a nagy pálcá? — kérdezte kísérője.

Azt felelte, hogy nem pálcá az, s hogy egy cseppet sem nehéz neki.

— De nem fáradtal még el a járásban? — kérdezte amaz, és Józsi nem tagadta, hogy egy kissé bizony elfáradt.

A leány ekkor fölkapta, és ölében vitte tovább. A gyerek még mindig kezében tartotta a botot s egy darab ideig nagyon meg voltak elégedve mind a ketten. De a Via Tritoneban valaki egyszerre csak rájuk kiáltott: — Nini! Ott viszik a Jézuskát, — mire Józsi megint sértve érezte magát méltóságában és lekíváncozott az ölből a kövezetre.

Az ég megdördült és felcikázott néhány villám. Józsi megszeppent és szorosabban odasímult a leány szoknyájához.

— Nem félsz a villámtól, Józsi? — kérdezte a leány.

Nem félt bizony. Látott ő már elég villámot otthon is, midőn lefektették. A mamája olyankor megfogta a kezét, ő pedig elrejtette fejét a vánkosa alá, akkor aztán olyan jól érezte magát.

A leány megint kézen fogta és a kicsiny lábak vígan kocogtak tovább a kövezeten. Aztán meg is akarta csókolni a leány, de Józsi makacsul hátraszegte a háromszögletű kalappal fedett férfias fejét. Végre elbúcsuztak egymástól s a fehértollas, baba-képű leányzó a Via Macellin egy villamos ívlámpa alatt benyitott egy *Café-chantant* ajtaján.

Józsi most már látta, hogy nincs messzire

donna Roma házától, s azon kezdett gondolkozni, hogy mit tesz majd, ha oda érkezik. Ha a kapuban álló nagy portás nem akarná beereszteni, azt fogja mondani neki, „római kis fiu vagyok én“, s akkor majd bizonyosan be fogja ereszteni. Akkor aztán majd elfoglalja helyét a csarnokban és ha nem kell ajtót nyitania, játszani fog a kutyával és néhanapján donna Romával is.

Aztán eszébe jutott az apja, és egyszerre sírásra állt a szája. De hamar megvigasztalódott, mert azt gondolta magában, hogy az anyja persze eljön hozzá minden este és szokás szerint lefekteti. Azt mondaná neki: „Jó éjszakát, mama! Reggel, ugy-e, itt leszel megint?“ — és mire kinyitáná szemét, már holnap volna.

Most már nagyon álmosnak érezte magát, s alig bírta nyitva tartani szemét. De már a Piazza di Spagnára ért és apró, csizmás lábával fölfelé igyekezett a hóborította lépcsőn.

A spanyol lépcsőnek három foka van és a hét-éves nagy emberke éppen a második fokra ért, midőn alulról az utca felől támadó zajra megállt és hátra fordult.

A piazzára több száz égő fáklyával, nagy ember-sokaság tódult. Énekeltek, kiabáltak, sípoltak, trombitáltak. Mintha vízkereszt napja volna a Piazza Navonán, s Józsinnak, midőn félig lehunyta szemét, úgy tetszett, mintha otthon volna az ágyában.

Egyszerre minden elesendesült — aztán látott katonákat — aztán zsibbadást érzett testében, mint akkor, midőn reájött az álom — aztán valami melegséget érzett — aztán csörgedezést hallott — aztán morajt, mint midőn elsütik az ágyút az Angyalvárban ebéd idején . . . aztán egy mélységes ismert hangot, mely szólítja, egyre szólítja, ő pedig

egy pillanatra kinyitotta szemét s reáismert az atyja arcára.

— Jó éjszakát, papa! Oly álmos vagyok! Reggel majd látlak újra!

Aztán nem volt tovább.

E közben Elena nyugtalanul várta, hogy mikor jön meg már Brunó a kis Józsival. Mindegyre a lépcsőt járta Rossi és a saját lakása közt s azzal igyekezett elnémitani ijedelmét, hogy mindenáron haragudni akart. Hogy majd megtanítja ő azt a szófogadatlan gyermekeket, megvirgácsolja és nem ad neki vacsorát.

De bátorsága és szigora perceről-percre csökkent, s ahogy ott leselkedett a lépcső körül, már szívesen megbocsátott volna mindent, csak jönnének már. De nem jöttek és Elena, fejét lehorgasztva, visszament az ebédlőbe.

— Hol maradhat az a gyermek? Legalább itt volna már! Sohasem hagyom többé őrízetlenül! Soha!

Rossi Dávid, ki dolgozószobájában járt-kelt s igyekezett lecsillapítani az utóbbi napokban erősen megpróbált idegeit, vígasztalni próbálta. Hogy a gyermek bizonyosan donna Romához ment, hiszen másra sem gondolt három nap óta. De bizonyára itt lesz mindjárt az apjával együtt, donna Roma talán kocsin küldi haza a gyermekeket.

E pillanatban nehéz léptek zaja hallatszott, emberi hangokkal vegyest, a lépcső felől. Elena fölragyogó arca hirtelen elborult és Rossi, ki eltalálta gondolatait, kiment a lépcsőházba. Brunó jött fölfelé a lépcsőn s valamit hozott a karján, nyomában a garibaldista meg az öreg felesége és egész sor idegen ember.

Rossi két emeletnyire eléjük szaladt. És egy-

szerre meglátott mindent. A gyermek az apja karjai közt pihent. Sápadt és hideg volt, feje lehanyatlott és haján hópelyhek fehérlettek. Ünneplő ruhája nyitva volt és vérpecsétetes ingecskéje odatapadt a melléhez. Mögöttük egy idegen ember vitte a pálcát meg a háromszegletű kalapot.

Elena, ki ekkor már a lépcsőházban volt, föl-sikoltott.

— Küldje el onnan, uram! — mondotta Brunó. A szegény ember igyekezett megőrizni lelkierejét, de a hangja olyan volt, mintha egy örvény tulsó partjáról hallatszanék át.

A fiút az ebédlőbe vitték és letették a kanapéra. Az anyját nem lehetett többé visszatartani. Útat tört magának és reáborult a gyermekre.

— Félre az utamból, az én gyermekem az, — kiáltotta kitörő indulattal.

Aztán térdre borult a gyermek előtt, átkarolta testét és a nevéen szólította.

— Józsi! Szólj hozzám! Nyisd ki a szemedet és beszélj! . . . Mit tettek maguk az én gyermekemmel? Beteg. Miért nem küld senki az orvosért? Ne álljanak úgy, mint a bolondok. Eredj az orvosért, eredj már . . . Józsi! Csak egy szót! . . . A kalapja nélkül hoztad haza? Pedig esett a hó! Még holtra hül . . . mi ez? Véres az inge? Megsebesült? Nézd ezt a vörös pecsétet. Meglőtték? Nem, nem, az nem lehet! Egy gyermeket! Józsi! Józsi! Szólj hozzám! . . . Igen, dobog a szíve. — Fülét a gyermek mellére szorította. — Vagy csak az agyvelőm kalapál? Jaj, hol van az orvos? Miért nem hívják?

Senki sem szólt, hogy minden hiába már. De az anya megértette a néma beszédet. Haja leomlott, szeme vérben égett, mint akinek megbomlott az elméje.

— Megölték a gyermekemet! — sikoltotta. —

Meghalt! Meghalt az én kis fiam! Csak hétéves volt és ma volt a születésnapja! Oh, Istenem! A gyermekem! Mit vétett az, hogy megölték?

És ekkor Brunó, ki vadul forgó szemmel állt mellette, így szólt a fogai közt: — Mit vétett? Nem vétett mást, mint azt, hogy orgyilkosok és haramiák kormányja alatt élt.

A szoba mindjobban megtelt az emberekkel. A szomszédok, kik addig soha sem tették be lábukat a szobába, beléptek félelem nélkül, mert megjelent köztük a halál. Némán álltak kívül, csak átnyújtották az asztalon át a kis háromszögletű kalapot meg a pálcát, sóhajtozva és mély fölfohászkodással.

E pillanatban illeten kiáltások hallatszottak fel a piazzáról: „Éljen a forradalom!“ és „Le a nép ellenségeivel!“ A lépcsőn elmondotta valaki, hogy egy fiatalember véres zsebkendőt lobogtatva járt a nép között s a sokaság e látványra tombolni kezdett. Asszonyok vonulnak végig az utcákon és kitört a lázadás az egész városban.

Az ebédlőben levők még mindig némán álltak körül a pamlagot. Ekkor valami énekszó hallatszott fel az utcáról. Nagy népsokaság özönlött a piazzára, a Garibaldi-himnusz énekelve. Brunó meghallotta, és vad öröm lángja tört elő vérben forgó szeméből. Ajka borzasztó átokra fakadt és kirohant a házból. A következő pillanatban már lenn járt az utcán, mennydörgő hangon énekelve:

A sírok fölhasadoznak,
Életre riadnak a holtak.
Nézzétek a vértanúkat!
Föltámad a hajdani had!

Az öreg garibaldista hátravetette fejét, mint a csatáló a harsona szóra, és imbolygó léptekkel az ajtó felé tartott.

— Maradjon itt, atyám, — mondotta Rossi és az aggastyán szót fogadott.

Elena ekkor már lecsillapodott. Leült a gyermekéhez és cirógatta jéghideg kis kezzeit.

Rossi Dávid, ki eddig alig szolt egy szót, átment a hálósobájába. Ajka összeszorult, szemét elfutotta a vér, arca sápadt volt, mint a halál.

Kezébe vette a tört, melyet papírvágónak használt, kétszer vagy háromszor végigfente a tenyerén, aztán visszadobta az asztalra. Leguggolt és négykézláb állva, keresgélni kezdett a földön az ujságpapirosban, mely halomszámra hevert az ablak alatt. Végre megtalálta, amit keresett. Hatlövetű revolver volt, melyet ajándékba küldöttek neki valamikor. — Lelövöm azt az embert, mint a kutyát, — mondotta magában.

Megtöltötte és belső zsebébe rejtette a revolvért, visszatért a dolgozósobába és kimenő ruhát öltött magára.

TIZEDIK FEJEZET.

Az óra tizet ütött a város tornyaiban. Felice tüzet gyújtott a boudoirban és a hasábok vörös és kék lánggal égtek. Más világosság nem volt a szobában és Roma egész testével a földön feküdt és arcát a kerevet párnájába rejtette.

Odakünn rémes és szokatlan hangok szálltak a levegőben. A hó még egyre hullott és az ég halkán dörgött messziről. Időről-időre fegyverropogás hallatszott, közben szörnyű jajveszékelés.

Roma hallotta e hangokat az elméjén átvonuló emlékezés időközeiben. Rémkép gyanánt jelentek meg szeme előtt egy éjszakának alig hat héttel azelőtt történt eseményei. Mintha villámfény világí-

totta volna meg az egymást követő képeket; lelkét égette a szégyen s vétkesnek, bűnösnek érezte magát.

Éjjel volt, a Kvirinálban lezajlott udvari bál után. Látta a csillárok fényét, a drágakövek, a gyémántok csillogását, az előkelő urak és bájos asszonyok fényes csoportjait, a tánc forgatagát, és végül a király szíves mosolyát, kegyességeit. Virradat volt, midőn hazafelé indult kocsijában, prémes köppennyel könnyű fehér selyemruháján, s mellette a báró, a mellét elborító rendjelekkel és fehér nagyszalaggal. Az ablakon át látta a fogyó hold világosságát és a csillagokat, melyek csöndesen fénylettek a néma utcák fölött.

Aztán látta azt a szobát, azt a kerevetet, melyre nagyon fáradtan, félig lehúnyt, mosolygó szemmel ledőlt, közel ahhoz, hogy elnyomja az álmom. És a báró a lábánál ült és ajkát a kezecsuklójára szorította, ott, hol az ér lüktet, és csókokkal borította el karját és vállait . . . — „Kedvesem! nincs eszén! Nem hallgathatom meg beszédét. Menjen innen!“ — Mire égő szenvedéllyel rebegette a báró: — „Feleségem! Leendő feleségem!“ . . . — „Istenem! mi lesz velem? Gyülölöm önt!“ . . . — Aztán a szomszédos szobából nagynénjének hangja: — „Roma!“ — Végezetül borzongva kimegy a szobából, nem felelve a suttogó szavakra, melyek nyomon követték, — remegve és némán, mint aki földrengést élt át, egy emberélet földindulását.

A kívülről hallatszó zokogás félbeszakította e rémképeket, s midőn az emlékezés láncszeme ismét összekapcsolódott, reggel volt látományában, és a grófné nyöszörgő hangon vigasztalta:

— Elvégre, Isten irgalmas, és azt, ami bárkin is megeshetik, jóvá lehet tenni imádsággal és vezekléssel. Aztán a báró becsületes férfit, s az a szégyen örült asszony már nem élhet sokáig.

Roma fölemelte fejét, mert hangokat hallott a szomszédos szobából.

A báró még mindig ott volt, s időről-időre, míg papírra vetette táviratait, szolgák jöttek, kik elvitték s kik meghozták reájuk a feleletet, s megbizottak, kik jelentést tettek az éj legujabb eseményeiről. A nép föllázadt a város minden részében, elvágta a gázcsöveket és a villamos vezetékeket s a város sötét.

— Utasítsák a villamossági társaságot, hogy hozza működésbe a fényszórót a Monte Marion, — parancsolta a báró.

S midőn a hangok elhallgattak a fogadószobában, a falon át hallani lehetett a grófné megrettent, éles hangját:

— Irgalmas szűz anyám, ments meg engemet! Szörnyüség volna az, ha engednéd, hogy ma éjjel meghaljak! Szűz anyám, hallgass meg engem! Két gyertyával többet ajánlottam föl neked. Nem vagy megelégedve? Istennek szent anyja ments meg a gyilkosoktól.

Roma most egy más képet látott rémálmában. Másik arc jelent meg előtte s boldoggá, egyben boldogtalanná tette. Eddig csak úgy tudott élni, ha elefejtette azt a titkot, ha nem gondolt reá. De most kénytelen volt reá gondolni és azt kérdezte magában, hogy nem kötelessége-e meggyónni bűnét?

Nem volt-e kötelessége megvallani mindent Rossi Dávidnak, mielőtt feleségül megy hozzá? Látta önmagát, amint megpróbálkozott vele. Rossi komoran, homlokát összeráncolva nézett a messzeségbe. Ő zokogva mondotta el neki történetét, mindent megmondott, semmit sem mentegetett, és várta feleletét. Ő bizonyosan pártjára áll, és bizonyára azt fogja mondani, hogy sokkal nagyobbat vétettek ellene, semhogy vétkesnek lehetne mondani őt ma-

gát — hogy ifjan és elhagyottan rossz ember hatalmába esett — s hogy saját akaratával nem egyezett bele semmibe sem.

Végre aztán megszólalt Rossi: — „Azt hittem, hogy Roselli József leánya inkább éhen halt volna!“ — Roma fölzokogott, de amaz nem ismert irgalmat. — „Segíteni ezen többé nem lehet!“ — mondotta. — „Jó éjszakát!“

— Nem, nem! Lehetetlen az! — sikoltott föl Roma, és a báró ijedten a szobába lépett.

— Kedves gyermekem! — mondotta, és föl-emelte a földről. — Soha sem fogom megbocsátani magamnak, ha ily nagyon a szívedre veszed a dolgokat. Minden könyesepp, mely kihull a szemedből, égeti a testemet. Jer, szárítsd meg gyönyörű szemedet és légy nyugodt.

— Már határoztam, — mondotta Roma. — Elmegyek innen.

— Jól van, jól, — felelte a báró, — de most ne beszéljünk erről. Fölizgattak az események. Le fogsz csillapulni ismét s akkor más szemmel fogod látni a dolgokat.

Roma nem hallgatott reá. Odatámaszkodott a kályhához és kereste az atyja arcképét, mely fölötte függött, aztán így szólt:

— Most már látom, hogy számomra nem volt boldogság rendelve ezen a világon. Minden bűn elveszi büntetését e földön, ha még oly kevésbé vétke is benne az, aki elkövette. Nehéz, nagyon nehéz bűnhődés ez... talán nehezebb, mint aminőt megérdemeltem... és nehezebb, mint aminőt elbírhatok... de már nincs menekülés.

A köny elfojtotta szavát.

— Legkeserűbb minden szenvedésem közt — mondotta azután — az, hogy másoknak is szenvedést okozok velük. Neki is, ki szeret és bízik ben-

nem, együtt kell szenvednie velem. Szerelme és szerelmem lealázta őt attól a naptól fogva, midőn megismertem. És most talán már börtönben ül.

A báró vigasztalta. Hogy természetesnek találja minden aggodalmát, de az idő minden bajt meggyógyít, minden emberi szenvedést.

— Roma, — így szólt — te mélyen megsebezted, megaláztál és megbántottál engem, de te vagy az egyetlen nő a világon, akiért odaadnám mindenemet. Azt akarom, hogy felesége légy Olaszország diktátorának, s ha túlesel mind e szenvedésen, ha nagy és hatalmas leszel s elfelejted a történeteket...

— Soha sem felejthetem el, és nincs szükségem sem nagyságra, sem hatalomra. Csak jó akarok lenni. Engedjen elmennem!

— Jó is vagy. Mindig is jó voltál. Ami megtörtént, csak az én hibámból történt, és nincs mivel vádolnod magad. Láttalak nagyleánnyá serdülni, láttam, hogy ma-holnap kikerülsz törvényes gyámóságom alól, míg én hozzá vagyok láncolva egy szegény tehetetlen élőhalotthoz. Valamelyik nap találkozhatsz volna egy nálamnál fiatalabb és szabad férfiu, s örökre elvesztettelek volna. Nem volt-e emberi dolog, hogy magamhoz akartalak fűzni, míg eljön az idő, hogy feleségemül kérhesselek? S ha most az az ember közibénk állott...

Az oszlopon álló mellszoborra mutatott. Roma fölnézett és lehajtotta fejét.

— Verd ki elmédből azt az embert, és azonnal jóra fordul minden. Ez idő szerint valószínűleg utólérte már a hatóságok keze. Adja Isten, hogy úgy legyen. S ha ártalmatlanná tesszük ezt a veszedelmes és államforgató politikust, kész vagyok fátyolt vetni minden másra.

Egy pillanatig szünetet tartott, aztán metsző hangsúlyozással hozzátette: — De ha nem, akkor szabad folyást kell engedni a törvénynek, és Leone Dávidnak kell befejeznie azt, amit Rossi Dávid megkezdett.

E pillanatban Felice sötét körvonalai megjelentek az ajtónyílás világosságában.

— Angelelli commendatore és Minghelli Károly, excellenciád.

A báró ismét a fogadószobába ment és Roma az ablak elé állt. Sötétség és csend volt az utcán. A szomszédos szobából áthallatszott a férfiak beszéde. Angelelli jelentést tett a miniszterelnöknek arról, hogy a lázadást úgyszólván elnyomták, néhány száz embert letartóztattak. Szerencsétlenség nem sok történt, csak az a kis fiu halt meg.

— Tudja-e már, hogy kinek a gyermeke volt?

— Tudom. Szerencsétlenségre... (Roma meg-rázkódott. Egy gondolat villant át agyán.) Rocco Brunónak, donna Roma alkalmazottjának gyermeke volt, és nyilván...

Elfojtott sikoltás hallatszott a szobában. Vajjon a saját hangja volt?

— Folytassa, commendatore. Nyilván...

— A gyermek valamiféle maskarába volt fölöltözködve és nyilván e ház felé tartott.

— De a legfontosabb dolgot még nem említette. Remélem, csak utoljára tartogatja. Elfogták-e Rossi képviselőt.

— Sajnos... Excellenciád...

— Nem?

— Alig, hogy kitört a lázadás, elment hazulról s eddig nem akadtunk nyomára. Tartunk tőle, hogy elmenekült.

— Elmenekült?

— Lehet, hogy még az utolsó vonaton, melyet a jeladás előtt indítottak el.

Roma alig tudta elfojtani sikoltását.

— Sebaj! Commendatore, nyomban küldjön táviratot minden állomásra, melyet az a vonat útja közben érint. Tartóztassanak föl minden utast. Minghelli siessen a külügyminiszter úrhoz, és kérje meg nevemben, hogy küldjön azonnal nyomozó levelet a külföld minden kormányának.

— De nincs arcképe a szökevénynek, excellenciád. Angliában is amiatt volt a legtöbb nehézségem.

— Van itt arcképe. Jöjjenek csak velem.

Romával megfordult a világ, midőn a báró, gyertyával a kezében, a szobába lépett.

— *Itt* van az érdemes képviselőnek egyetlen arcképe, — mondotta Rossi mellszobrára világítva — és szíves házigazdánk lesz kegyes megengedni, hogy lefényképeztessük.

— Soha! — mondotta Roma és fölragadva a dolgozó asztalán levő kalapácsot, teljes erejével reáütött a szoborra, mely ezer darabra törve, szerte omlott a szőnyegen.

Fél óra múlva Roma művének cserepei közt ült a szobában, midőn belépett a báró, már prémes kabátban és felhuzogatta keztyűjét.

— Kénytelen vagyok, — mondotta — hogy még egyszer terhedre legyek jelenlétemmel; de meg kell mondanom, hogy minő lesz magamtartása és minő érzelmekkel vezéreltesd magad ezen túl. Változatlanul úgy fogok gondolni reád, mint aki a természet törvényei szerint feleségem vagy, azt az embert pedig szeretődnek fogom tekinteni. Történjék bármi, nem fogok lemondani rólad javára, és ha megpróbálja, magával vinni téged vagy ha te próbálnád meg követni őt, légy elkészülve

reá, hogy meg fogom akadályozni azt minden rendelkezésemre álló eszközzel.

A következő pillanatban tovagördült a ház elől a báró kocsija.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Rossi Dávid, midőn elrohant lakásáról, olyan volt, mint az őrült. Egyenesen a Palazzo Braschiba tartott, a belügyminisztérium palotájába. Nem találta ott a miniszterelnököt. A szolgák azt mondták, hogy talán otthon van. Rossi tehát útnak eredt a palazzo Leone felé. Midőn St. Angelo hídjára ért, hallotta az ágyúlövést az Angyalvárról. Mindjárt megértette, hogy mit jelent ez a jeladás. — Sebaj! gondolta. — Mire a katonák odaérnek, már késő lesz.

A palazzo Leone portása elaludt páholyában és Rossi fölment a lépcsőn. Megtapogatta revolvérét, hogy meggyőződjék, zsebében van-e még. Oda-fenn nagyon megszeppentek halálsápadt arcától a térdnadrágos lakájok. Hanem a báró nem volt otthon. Talán a prefekturán van, talán a Consul-tán. Rossi a Consultára, a külügyminiszter hivatali épületébe ment. Útközben lépten-nyomon belebotlott a nagy rombolás jeleibe. Őrjáratok cirkáltak az utcákon. A Consulta előtt csend. Rossi belépett az udvarára. Megállt és hallgatta a város felől hallátszó zajt. Férfiak énekét és asszonyok sikoltozását, fegyverropogást. A városra fehér leplet borított a hó, a távolban még mindig zengett az ég.

Rossi két kezébe fogta fejét, hogy el ne hagyják érzékei. Dühé már elpárolgott. Reszketés vett erőt rajta. De azért előre ment. Midőn megnyomta a külügyi hivatal csengőjét, rajta kapta magát azon a kívánságon, hogy bár ne találná ott a miniszterelnököt. Nem is találta.

Rossi könnyebbülten lélezett föl és tova ment. Az utcák hirtelen elsötétültek, mintha valami láthatatlan kéz oltotta volna el a lámpákat. Az óra éjfél, majd egyet ütött. Az utcák még mindig sötétek voltak, csak a Monte Marion működött kitaróan a fényszóró, mint valami természetfölötti szem, mely hol itt, hol amott vet fényt a város utcáira.

A városra teljes némaság borult, midőn Rossi ahhoz a lépcsőhöz ért, mely Roma lakásának hátulsó felén a műterem ajtajához vitt. Az ajtó üvegablakából világosság áradt az utcára. Rossi óvatosan felosont a lépcsőn és betekintett az ablakon. Láta, hogy Roma egy széken ül, keze ölében pihen, haja leomlott fejről. Nagyön sápadt volt. Arcán kimondhatatlan szomorúság vonása ült. Rossi figyelt egy pillanatil, aztán megkopogtatta az ablakot.

— Roma! — mondotta halkan. — Roma!

Az felszökött helyéről és visszariadt. Aztán az ajtóhoz közeledve és kezével elárnyékolva szemét, arcát az ablaktáblához szorította. És a következő pillanatban kinyitotta az ajtót.

— Te vagy az? — mondotta remegő hangon, és megragadva kezét, gyorsan magával vonta a házba.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Midőn a báró eltávozott, Roma jó sokáig még szobájában maradt az összetört szobor romjai közt. Éjjelkor forróságot, lázat érzett, s ámbár hideg volt az éjszaka, fölugrott és kitarla az ablakot. E pillanatban a fényszóró világossága szobájába esett. Roma meglátta a szobor darabjait s ez a lát-

vány egyszerre új irányt adott gondolatainak. A szobor, melyet összezúzott, csak gipszöntvény volt, az eredeti még meg volt és bajt okozhatott.

Betette az ablakot, gyertyát vett a kezébe és lement a műterembe, hogy elrejtse az agyagmintát. Alig végezte el ezt a munkáját s alig ült le, hogy fontolóra vegye helyzetét, midőn Rossi bekopogtatott az ajtón. Roma egyszeriben megfedkezett álmairól. Karjába vetette magát és csókra nyújtotta ajkát.

— Te vagy az?

— Roma!

— Nem forogsz veszélyben? Nincs bajod?

— Istenem! Mit nem láttam! — mondotta

Rossi. — Hallottad, hogy mi történt?

— Hallottam, hallottam! De ugy-e nem sebesültél meg?

— A nép oly ártatlan volt és nem gondolt semmi rosszra, de a katonáknak megparancsolták, hogy sortüzet adjanak s a mi kis fiunk meghalt.

— Ne beszéljünk arról... A rendőrség parancsot kapott, hogy tartóztasson le téged, de eddig nem találtak meg és mert...

— Brunót elfogták és vele együtt néhány száz embert is börtönbe vetettek. Isten a tanum, hogy mindent elkövettem, hogy megakadályozzam a vérontást — odaadtam volna az életemet, hogy megakadályozhassam.

— Isten a tanud.

— Vedd el tőlem ezt.

Valamit elővett a zsebéből és kezébe adta. A revolver volt.

— Nem állhatok jól magamról többé.

— Nem használtad-e?

— Nem.

— Hála Istennek!

— De használtam volna, ha találkoztam volna szemtől-szembe azzal az emberrel!

— A báróval?

— Kerestem őt mindenfelé, de nem találtam meg sehol.

Roma ijedt kiáltással tette le a fegyvert és karját a nyaka köré fonta. Rossi lassankint visszanyerte önuralmát és elsimította a haját Roma ve-rejtékes homlokáról.

— Szegény Romám! Nem hitted volna, hogy így szakadunk el egymástól. Tegnap este még te kértél, hogy meneküljek s nem akartam megfogadni szavadat. Nem volt senki egész Rómában, akitől félttem volna; de ma este már van valaki, akitől rettegek. Ez a valaki én vagyok magam.

— Tehát elmég? — kérdezte Roma.

— El!

Mindketten hallgattak egy ideig.

— Akkor hát vége mindennek, — mondotta Roma és elfojtotta zokogását.

— Isten óvjon attól! Ez a sötét éjszaka Rómában csak a vég kezdete. Ez lesz a jeladás, melyre kitör másutt a fölkelés.

— De közted és köztem vége mindennek, — mondotta akadozva Roma.

— Vége. De nem, nem! Magammal nem vihetlek. Lehetetlen az. Nem viselhetném el, hogy lássalak éhezni, szomjazni s viselni a száműzetés minden nélkülözését, de...

— Esküvönket nem tarthatjuk meg most, s minthogy így áll a dolog...

— A házassági kihirdetés félév múlva vesztí érvényét, Roma, s én már előbb visszatérek. Ne félj! Visszatérek és boldogok leszünk.

— Igen, igen, — mondotta Roma, közben szünetet tartva.

— Légy erős, kedvesem, légy erős!

— Igen, igen.

E pillanatban a fényszoró világosságot vetett a szobába és Roma lehajtotta a fejét.

— Drágám, — mondotta elhaló hangon — ha nem leszek itt, mire visszatérsz . . .

Az megragadta karját.

— Roma, csak nem gondolsz arra, hogy aláveted magad amaz ember akaratának?

Roma megrázta fejét, mely a férfi mellén pihent.

— Az az ember szörnyeteg. Igénybe veheti elened a kényszerítés eszközét.

— Nem arról van szó.

— Szenvedést is okozhat neked miattam.

— Nem arra gondolok.

— Talán kényszeríteni akar mindenkit, hogy hűségesküti tegyen a királynak.

— Én már megesküdtem — az én királynomnak.

— Roma, ha azt akarod, hogy itt maradjak, megteszem, történjék bármi.

— Azt akarom, hogy menj el, kedvesem.

— Akkor mitől félsz?

— Semmitől — csak . . .

— De mikor oly szomorú vagy. Miért?

— Előérzetem van. Úgy érzem, mintha örökre elszakadnánk egymástól.

Rossi megsimogatta haját. — Talán igazad van. De annak csak Isten a megmondhatója.

— Nagyon is édes volt álmod. Nagyon is boldog voltam egy kis ideig.

— Aminek meg kell történnie, meg kell történnie. De legyünk erősek, kedvesem! Nekünk, kik magunkra vesszük ily élet terhét, tudnunk kell lemondani is . . . Te sírsz, Roma?

— Igérd meg, egyetlenem, hogy bármi történ-
jék is, csak jót fogsz hinni rólam.

— Roma!

— Igérd meg, hogy bárki is állítaná az ellen-
kezőjét, mindig hinni fogod, hogy szerettelek.

— Minek beszéljünk olyasmiről, ami soha sem
történhetik meg?

— Ha örökre szakadnánk el egymástól . . . ha
hosszu időre mondanánk Istenhozzádot minden
földi szerelemnek, igérd meg . . .

— Roma, az ég szerelmére!

— Igérd meg!

— Megigérem! — mondotta Rossi. — És te?

— Én is megigérem — megigérem, hogy amig
csak élek és bárhol leszek és bármily sors érjen,
szeretni foglak . . . igen, szeretni, mert más érze-
lemre nem vagyok képes . . . szeretni foglak utolsó
lehelletemig.

Így szólva a legmélyebb szenvedély hangján,
magához vonta a férfi fejét és ajkát ajkához szo-
rította.

— Ez a mi esküvőnk, Dávid. Mások a tem-
plomban esküsznek meg, kéz a kézben és gyűrűt
váltva egymással. Mi ketten egymásé lettünk szív-
ben és lélekben.

Roma levágott egy fűrtöt hajából, körülkö-
tötte egy kis szalaggal és beletette Rossi mellény-
zsebébe. Aztán megtörülte szemét zsebkendőjével a
azt is a mellére tette.

Az éjjel mulóban volt. — Most el kell menned,
mondotta, s midőn a fényszóró megint bevilágított
a szobába, oly hosszan nézett reá, mintha e végső
tekintettel örökre emlékezetébe akarná vésni vo-
náisait.

— Isten veled!

— Még ne.

— Roma, — mondotta Rossi, — ha nem vislek magammal, részben azért teszem, mert szükségem van reád Rómában.

Romát heves szívdobogás rohanta meg hirtelen.

— Gondolj azokra a szegényekre, akiket nyomorúságban és börtönben hagyok hátra. Gondolj Elenára, aki holnap szörnyű bánatára ébred. Kellene itt lennie valakinek, aki egy ideig képviselne itt engem, átvenné üzeneteimet és utasításaimat. Veszedelmes föladat lesz az, Roma, oly föladat, amelyet csak az vállalhat magára, aki szeret engem és ki...

— Ez elég. Mondd meg, mit tehetek, — szólt és magában hozzátette: — Itt maradhatok.

Megállapodtak egymással, hogy mi úton-módon találják meg egymást leveleik, aztán Roma ismét hozzáfogott a búcsuzkodáshoz.

— Roma, — szólalt meg ismét Rossi, — ha már el kell mennem, mielőtt megtarthatjuk polgári esküvönket, nem volna-e jobb, ha lélekben kötött házasságunkat mégis megáldaná az egyház?

Roma reá nézett és remegett.

— Ha már elmentem, Isten tudja, mi történhetik. A báró egyszer csak visszanyerheti szabadságát és kényszeríthet reá, hogy menj hozzá feleségül. Ez esetben erőt és bátorságot fog adni neked az a tudat, hogy Isten színe előtt már az én feleségem vagy. De én is megnyugvásomat és boldogságomat fogom lelni e gondolatban, ha távol leszek tőled és magadra hagytalak.

— De ez lehetetlen.

— Nem lehetetlen. Nem kell hozzá más, mint kijelentést tenni valamely plébánia lelkésze előtt. — „Atyám, ez itt a feleségem.“ — „Ez itt a férjem.“ — Ez elég. A polgári hatóságok előtt ugyan nem lesz érvénye e házasságnak, de azért mégis egyházilag megkötött házasság lesz.

— Nincs reá időnk. Nem várhatsz . . .

— Csitt! — Az óra hármát ütött. — Három órakor mise van a St. Andrea delle Frateban. Ez a te plébánia-templomod, Roma. Nincs szükségünk más tanúra, mint a papra és a sekrestyésre.

— Ha jónak látod . . . azaz . . . ha boldoggá tesz téged és erősségem lesz nekem is . . .

— Siess a köpenyedért, kalapodért kedvesem, és tíz perc alatt átestünk rajta.

— De gondold meg még egyszer. — Hangos lélekzete hallatszott. — Ki tudja, mi történhetik, amire visszatérsz? Soha sem fogod megbánni?

— Soha!

— De . . . de van még valami . . . valami, amit meg kellene mondanom, — valami fájdalmas dolog, a multa vonatkozólag.

— Ami elmúlt, elmúlt. Gondoljunk a jövőre.

— Nem akarod hallani?

— Ha neked fájdalmat okoz, nem!

— Semmi és senki sem fog elszakítani bennünket egymástól?

— Semmi és senki e világon.

Roma ismét elfojtotta feltörő zokogását és mindkét karjával megölelte Rossi nyakát.

— Akkor vígy magaddal. Feleséged vagyok Isten és emberek előtt.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Rossi és Roma lábujjhegyen beléptek a templomba, s amidőn az öreg pap elvégezte a misét és indulni készült, megtették előtte kijelentéseket. Az aggastyán meglepetten és zavartan nézett reájok, de a pap nem követ el bűnt, amidőn meghallgatja a lelkiismeret szavát, ennél fogva ő is tudomásul vette

nevöket és reájok adta áldását. A templom ajtajában elváltak egymástól.

— Irsz-e nekem, ha átkeltél a határon?

— Irok.

— Akkor hát Isten veled, az ismétálalkozásig!

— Ha sokáig maradnék távol tőled, Roma . . .

— Nem maradhatsz sokáig távol. Minden nap és mindig velem leszel.

Igyekezett vidám hangon szólni hozzá, hogy bátorítsa, de szeme égett és hangja remegett.

Rossi átkarolta még egy utolsó öleléssel karcsu, telt alakját. — Ha ez éj eseményeinek az lesz a következése, hogy elfognak, visszahoznak és börtönbe vetnek . . .

— Várhatok reád, — mondotta Roma.

— Ha száműznek egész életemre . . .

— Utánad mehetek.

— Ha bekövetkezik a rossz eshetőségek legrosszabbika, s egy vagy más módon a halál esik osztályrészemül . . .

— Követhetlek a halálba is.

— Ha viszontlátjuk egymást, jót fogunk nevetni mindezen, Roma.

— Igen, akkor nevetni fogunk mindezen, — mondotta Roma akadozó hangon.

— Ha pedig nem . . . Isten veled!

— Isten veled!

Roma lebocsátotta karját az utolsó ölelés után, egy pillanatig öntudatlanul állt, s midőn magához tért, Rossi már eltűnt.

Három vagy négyszáz lépésnyire a St. Giovanni in Laterano kapun belül, a város határában, van egy félben maradt ház, amelynek pincéjében pihenőt szoktak tartani a vidéki fuvarosok, kik bort szállítanak Rómába. Ez a pince volt az egyetlen hely, ahol ébren voltak az emberek, midőn Rossi a város falai-

hoz közeledett. Nyolc vagy kilenc fuvarosember feküdt és beszélgetett a földön. Kénytelenségből töltötték Rómában az éjszakát, mert a kapuk zárva voltak s várniok kellett, míg reggelre kelve, újra szabad lesz számokra az út.

Rossi Dávid minden habozás nélkül hozzájuk lépett és így szólt:

— Uraim, bizonyára tudják, hogy ki vagyok. Rossi vagyok. A rendőrségnek meghagyták, hogy tartóztasson le engem. Nem lennének segítségemre, hogy kijuthassak Rómából?

— Mi a baj? — kérdezte egy álmos hang a pince egyik sötét, füstös zúgából.

— Rossi képviselő van itt, — mondotta, feltápaszkodva, egy legény. — A mihasznák nyomában vannak, nem segítenénk rajta?

Az emberek nyomban talpra ugrottak és tanakodni kezdettek egymással. Reggel hat órakor nyitják ki a kaput és félkilenckor indul az első vonat éjszak felé. Csak az a baj, hogy Rossit mindenki ismeri Rómában. S ha ki is bocsátják a kapun, sehol tíz mértföldön belül a város környékén vonatra nem szállhat, hogy nyomban reá ne ismerjenek.

— Tudom én már, hogyan lesz, — mondotta egy köpcös ember álmosan. — Segítségünkre lesz majd a Carlo-gyerek. Az éjjel megvakarták az egyik lábát a kormány szárazdajkái, s bizonyos, hogy legalább egy hétig nyomhatja az ágyat fenn az emeleten. Miért ne adhatná oda ruháját a képviselő úrnak? És miért ne hajthatná haza a képviselő úr a gyerek lovait Monte Rotondoba, ha pedig már ott van, miért ne mehetne oda, ahová neki tetszik?

— Jól lesz úgy, — mondotta Rossi és úgy történt.

A második kötet vége.

EGYETEMES REGÉNYTÁR

AZ ÖRÖK VÁROS

REGÉNY

IRTA

HALL CAINE

ANGOLBÓL FORDÍTOTTA

BALLA MIHÁLY

HARMADIK KÖTET

BUDAPEST, 1908

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

Andrássy-út 10.

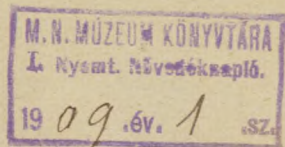
L. éley. 8
6982-9

Minden jogot fenntartunk.

14.964/xxv.3

Az
meg
óra
úta

ujss
ról
gok

azta
hely
dött

nár
gelr
val
a P

ette
kött

HATODIK RÉSZ.

Az ösrómai.

ELSŐ FEJEZET.

Roma másnap reggel boldog örömmel ébredt. Az éjszaka veszedelmei elmúltak és Rossi Dávid megmenekült. Ugyan hol járhat most? Kis kerek órájára nézett és számlálta, hány óra múlt el s mily útat tett ez idő óta a vonat.

Natalina belépett s hozta a teát és a reggeli ujságokat. Roma sebtében átfutotta a Rossi szökéséről szóló tudósításokat. Rossi elmenekült. A hatóságok nem tudták kideríteni, hova.

Végtelen megkönnyebbüléssel kereste Roma aztán a nap egyéb híreit. A várost ostromállapotba helyezték s a király teljhatalmu királyi biztost küldött ki ügyeinek vezetésére.

Romának most eszébe jutott, amit Rossi Elenáról mondott neki — „Gondolj Elenára, ki reggelre kelve, egészen magára marad szörnyű bánatával“ — és egyszerű fekete ruhát öltve, útnak indult a Piazza Navonára.

Tizenegy óra volt és a nap az olvadó óra vetette fényét. Roma egy virágkereskedésben bokrétát köttetett fehér Katalin-rózsából. A Piazza navonai

ház kapujában egy sereg férfi és nő álldogált. Oda tódultak hozzá és megcsókolták kezét. A garibaldista fölkiéste a lépcsőn, az öreg felesége pedig, ki fönn volt az emeleten, „kis testvérének“ szólította és sírva fakadt.

A kis fiu azon a kanapén feküdt, ahol először látta Roma, midőn Rossi Dávid karjára vette az alvó gyermeket. Most is aludni látszott, a halál békéje ült arcán. A lebocsátott függönyökön sárgán szűrődött át a nap világossága. Négy gyertya égett a fejénél álló székeken, kettő a lábánál. A kis halott még ünneplő ruhájában volt, mellette a háromszögletű kalap és az ezüstgombos pálcza pihent. De kövér kezecskéi parányi kereszt fölött kulcsolódtak össze, haja nem volt bozontos többé: símán borult homlokára.

— Itt van, — mondotta Elena megtört hangon, és térdre borult a gyertyák közt.

Roma nem volt ura egy szavának sem. Letette fehér bokrétáját a gyermek mellére s letérdelt Elena mellé. Erre aztán mindenkiből kitört a zokogás.

Az öreg garibaldista megtörülte gyuladásos szemét és Rossi Dávidról beszélt. Hogy mennyire szerette ezt a kis fiút, mintha a saját gyermeke lett volna. De mi lett a képviselő úrból? A rendőrség virradat előtt házkutatást tartott lakásán, elvitte irományait és lepecsételte szobáit.

— Ne aggódjanak miatta, — mondotta Roma, aztán Brunóról kérdezősködött. Valamennyien tudták, hogy Brunót letartóztatták és a Regina Coeli börtönébe csukták.

— Szegény Brunó! Meghal, ha arra gondol, hogy mi történik velünk, — mondotta Elena.

— Meg fogom látogatni, — mondotta Roma.

Jó volt, hogy oly korán meglátogatta őket. Az a három szegény ember mély keservében oly gyá-

moltalan volt, mint a gyermek és semmiről sem intézkedett. Roma elküldötte a garibaldistát a főorvosi hivatalba és fölvetette a halálesetet, aztán megrendelte a temetést. Nem csekély pénzbe került bíz az, de a költséget magára vállalta, s midőn elbúcsuzott, az öreg emberek megint megcsókolták kezét és áldották a lába nyomát is.

MÁSODIK FEJEZET.

Az a római börtön, mely a „Menny királynőjének” szokatlan nevét viseli, nagy, sárga épület a Trastevere, vagyis a Tiberisen túl levő városrészben.

A zendülést követő reggelen nagy embersokaság verődött össze a börtön kapujánál. A csarnokban sok asszony várakozott, mindegyiknek kosár, vagy kendőbe kötött batyu volt a kezében. Voltak ott fiatalok, öregek, képviselve volt többféle vidék népviselete, de csaknem mindannyian szegények, szurtosak, fésületlenek voltak.

A vasrácsos kaput kinyitották, s egy tiszt, két katona és egy fogházőr átvette az asszonyoktól az elemózsiát, melyet családjuk letartóztatott tagjainak hoztak.

— Csend legyen! — kiáltotta a tiszt, túlkiáltozva az asszonyokat. Künn az utcán pedig félrehúzták szájukat a férfiak s úgy tettek, mintha nevetni akarnának.

Épp ekkor állott meg a fogház ajtaja előtt a bérkocsi, mely Romát hozta, ki eljött, hogy meglátogassa Brunót.

— Beszélhetek az igazgatóval? — kérdezte Roma.

— Mindenesetre, eccellenza, — mondotta a

carabiniere, és felkísérte az első emeleten levő hivatali helyiségekbe.

A Regina Coeli igazgatója nem állhatott szolgálatára.

— A politikai foglyok ügyei közvetlenül a királyi biztos hatása körébe tartoznak, — mondotta.

— Hol beszélhetnék vele, cavaliere?

— A hadügyminiszternél van és a katonai törvényszékek szervezéséről tanácskozik vele. De holnap remélhetőleg, találhatja az Angyalvárban, ott van a hivatala.

— Köszönöm. De addig is nem küldhetnék üzenetet a börtönbe?

— De igen.

— És nem fizethetném le egy külön cella s jobb élelmezés és világítás díját valamelyik fogoly számára?

— De mindenesetre.

Roma lefizette a díjat és a következő sorokat írta Brunó számára:

Kedves barátom, — Ne veszítse el bátorságát! Gondoskodtam szeretteiről és vigasztalom őket. Az, kihez úgy ragaszkodott, biztonságban van, szívének gyermeke fölment az angyalok közé. Aludjék nyugton! Elmúlnak ezek a napok is.

V. R.

Roma ugyanaznap este megírta egy levél első részét Rossi Dávidnak.

Dávid — Dávidom! — Korai volna még, hogy kedvesebb néven szólítsalak, de tollam hegyén van az édes szó, és nehezemre esik, hogy le ne írjam. Kívántad, hogy mondjam el, mi történik Rómában s már hozzá is fogok jelentésemhez,

noha még nem tudom, mikor, hogyan és hol ér utol ez a levelem, a sorsra kell azt bíznom s intézkedésedre, melyet várok. Képzeld! Csak tizennyolc órája múlt, hogy elszakadtunk egymástól! A dolog érthetetlennek látszik! Úgy érzem, mintha egy emberöltőt éltem volna át azóta.

Tudod, nem feküdtem ám le azonnal, midőn elhagytál. Oly sok mindenről kellett gondolkoznom. S ámbár nagyon fáradt voltam, csak keveset aludtam és korán keltem.

Eszembe jutott, amit Elenáról mondtál, s elmentem hozzá. A szegény épp akkor búcsuzott megholt gyermekétől. Erős lélekkel búcsuzott tőle, könyörüljön meg rajta az Isten és vigasztalja meg a boldogságos szűz, a mennybéli anya, ki ismeri minden szenvedésünket és kéri Istent, hogy adjon írt reá. Óh, mily áldott érzés lehet, hinni ebben. Te hiszel benne?

E pontnál szeretett volna mondani valamit a saját titkáról. Megpróbálkozott vele, de nem volt reá képes.

Brunóval ma még nem beszélhettem, de remélem, hogy holnap meglátogathatom. Addig is gondoskodtam jobb ellátásáról. Bár tehetnék valamit érdekében! De ötszáz híved synylódik a Regina Coeliben s az én gyarló igyekezetem csöpp víz a tengerhez képest.

Róma elhagyott város ma és az ember holt városnak nézné, ha nem találkozna minden lépten-nyomon katonákkal. A Piazza di Spagna lépcsője néptelen, még egy modell sem mutatkozik, virágot nem árulnak rajta, és a szűkőút csobogását némaság veszi körül. Napnyugta után hűvös szél kerekedik a világon, és ilyesmi vonul át

a zendülés éjszakája után a városon. Csak a templomok és a kórházak ajtaja áll tárva és csak az orvosok járnak az utcán, meg azok, kik az orvosi segítséget keresik.

Eddig csak egy ujság jelent meg ma, az is tele van hivatalos hirdetményekkel. Esti kilenc óra után mindenkinek haza kell mennie és nyolckor bezárják a kávéházakat. Minden fegyvert be kell szolgáltatni a kvesturán és több mint négy ember nem csoportosulhat az utcán. Minden zendülőnek jutalmat és bünbocsánatot ígérnek, ha nyomára vezet a hatóságokat a lázadás vezetőinek és pénzbeli jutalmat minden egyes embernek, aki följelenti az összeesküvőket. A katonai törvénszékek holnap összeülnek s a házkutatásokat megkezdették már ma. A te lakásodat már átkutatták és lepecsételték s a rendőrség elvitte minden irományodat.

Igy állnak a gonosz nap fejleményei s önző asszony létemre én mégsem tarthatom egészen gonosznak. Nem ez a nap adott-e nekem téged? És ha el is vett tőlem, várhatok, békén tűrhetek. Úgy szeretném tudni, hogy merre jársz most? És gondolsz-e reám, mint ahogy én reád gondolok? Óh, mily nagyszerű! Öröm elgondolni! Mert ha minden órában és minden percben tovább és tovább röpül veled a vonat, előbb vagy utóbb mégis csak együvé kerülünk. Első pihenésem első álmában meg foglak ölelni téged és arcunkat arcunkhoz, szívünket szívünkhöz fogjuk szorítani. Jó éjszaka! egyetlenem!

Ismét mondani akart valamit titkáról. De nem! „Ma este még nem“, gondolta és lecsavarva a lámpást és csókot küldve a sötétségbe a csillagok felé, nevetett saját hóbortján és lefeküdt.

HARMADIK FEJEZET.

Roma másnap lelki gyötrellemmel ébredt. Mérlegelni kezdette, hogy minő árat fizetett győzelméért. Igaz, eddig a báró részén volt a vereség. De mint áll a dolog Rossi Dáviddal? Nem vétkezett-e Isten és a férje ellen?

Meg kell gyónni mindent. Ez elől nincs menekvés. Habozásnak, halogatásnak nincs helye.

Natalina belépett hálósobájába és kinyitotta az ablakredőket, táviratot hozott és Roma majdhogya ki nem tépte a kezéből. Rossi Dávid küldötte Chiasoból. „Szerencsésen és baj nélkül átkeltem a határon.“

Roma fölsikoltott örömében és kiszökött az ágyból.

Reggelije közben sorra vette azokat a feladatokat, melyeket a megelőző napon vállalt magára: a gyermek temetését és Brunó ellátását — s életében először kezdett gondolkozni az utak és módok felől. Kézpénze nagyon megfogyatkozott és elkerülhetetlen volt, tennie valamit.

Eközben belépett Felice egy csomó irománnyal. Számlák voltak, melyeket nyomban ki kellett egyenlíteni. A hitelezők egynémelyike lenn várakozott és kijelentette, hogy nem megy el, ha nem kap pénzt.

Mit tehetett mást? Elővette erszényét, kifizette tartozásait, elzavarta a háztól a hitelezőket, aztán leült és számlálgatta, hogy mennyi pénze maradt.

Vajmi kevés maradt. De baj is volt az! Annak a táviratnak a hét szava úgy ragyogott, mint mennyi fényes csillag, mely világosságot deríthetett volna sötétebb éjszakára is, mint amely őreá borult.

Ily emelkedett kedvben volt, midőn műtermébe lépett. Levette a takarót a kútmedencéről és hosszan nézte művét. Szép alkotás volt; tudta, hogy műve sikerült; biztos lehetett benne, hogy munkája jó. Egykor majd igazolni fogja őt ez az alkotás, és fölvirad az a nap, midőn az az ostoba nép, mely most kitér útjából, eljön ismét és újra lábánál hever.

Ekkor eszébe jutott a polgármester. Írni fog neki s némi pénzt kér tőle, mellyel pótolhatná tegnapi kiadásait és azokat a kötelezettségeket, melyek ma vagy a közel jövőben várnak reá.

„Kedves Palomba szenátor, — írta. — Bizonyára nem egyszer csodálkozott rajta, hogy miért nem végeztem el még nagybecsű megbízását. A késlekedésben része van egy kis balesetnek is, mely néhány nappal ezelőtt történt, de egy vagy két hét alatt mindenesetre elkészülök, s készülhet a mű át vételére. Addig is, minthogy ez idő szerint némi pénzre volna szükségem, hálás volnék, ha utasítaná a városi pénztárat, hogy valamelyes pénzt bocsásson rendelkezésemre. A márványkút árát illetőleg, mint emlékezhetik, tizenötezer frankban állapodtunk meg, s minthogy eddig még semmit sem vettem föl ez összegből, azt hiszem, nem szerénytelenség részemről, ha most kérem a felét, másik felének kifizetését pedig akkora hagyjuk, midőn a kút már helyén áll.“

Útnak bocsátva Felicevel ezt a levelet, mely valóságos kihívás volt nemcsak a polgármesterrel, hanem sajátmagával, büszkeségével, szegénységével, és az egész világgal szemben, köpenyt és kalapot öltött és az Angyalvárba hajtattott.

Egy óra múlva, midőn visszatért, száraz fény csillogott szemében, mely lázas tekintetté vált, midőn benyitott fogadószobájának ajtaján és meglátta, hogy ki várakozik reá. A polgármester volt. A pohos emberke, fényesre vasalt cilindert tartva kezé-

ben, idegesnek és zavartnak látszott. Komplimentokat mondott Romának, hogy mily jó színben van, kinézett az ablakon, magasztalta a kilátást, és végre, még mindig háttal állva hozzá, a dologra tért.

— A levele miatt jöttem, tudja, — szólt esetenül. — Azt hiszem, némi félreértés van köztünk a kegyed részéről. Tudniillik a márványkutat illetőleg.

— Kötve hinném, szenátor. Ön rendelte meg. Én elkészültem vele. Azt hiszem, a kérdés eléggé tisztázva van.

— Képtelenség, kedvesem. Buzdítottam, hogy tegyen kísérletet. Ezt meg szoktuk tenni. Róma mindig szívesen fedezi föl a tehetségeket. De a képviselőtestület egyszerű tagja nem ígérheti meg . . . tudniillik a saját felelősségére, tudja . . .

Roma gyorsabban lélekzett.

— Azt akarja talán mondani, hogy nem bízott meg a márványkút elkészítésével?

— Hogyan is bízhattam volna meg, gyermekem? Az efféle dolognak megvan a maga szabályszerű útja. A képzőművészeti bizottság jóváhagyása és határozata nélkül . . .

— De mindenki tudott róla, és mindenki úgy értelmezte kezdettől fogva.

— Úgy értelmezte! Lehet! Híre járhatott, beszélhették.

— De tanúkra hivatkozhatnám, — nagyon előkelő tanúkra, — a legelőkelőbbekre, ha csak az kell . . .

A kis ember jóakaratulag mosolygott.

— Nem hinném, hogy akadna bármily állásban levő tanu az egész országban, ki hajlandó volna a tanúk sorompója elé állni, hogy szerződés nélkül és néhány buzdító szóval . . .

A száraz fény haragos pillantássá vált Roma szemében.

— Tehát hozzám írt leveleit csak néhány buzditó szónak mondja? — kérdezte.

— A leveleimet? — s a fényes cilinderalap majdnem összeroppant a polgármester kezében.

— A leveleit, melyekben az ügyre célzott, amelyekben különböző ajánlatokat kért tőlem a miniszterelnökhöz.

— Kedvesem, — mondotta a polgármester egy pillanat múlva. — Sajnálom, ha oly reményeket ébresztettem kegyedben, melyeket valóra váltani nem állt módomban . . . De ha el lehetne intézni a dolgot barátságos úton . . . Azt hiszem, megigérhetem . . . Talán ígérhetnék egy kis pénzt az idővesztéséért.

— Azt hiszi, hogy alamizsnára szorultam?

— Alamizsnára, kedvesem?

— Mi más volna az? Ha nincs jogom mindenre, nem kell semmi. Nem kell a pénze. Elmehet.

A kis ember toporogva, bókolva kihátrált a szobából, dicsérő, mentegetődző szavakat mormolva, melyekre Roma nem is hallgatott. Nem hallgatott rá, de most egyszerre elhagyta a bátorsága és erőt kellett vennie magán, hogy föl ne zokogjon. A nagy védőfal, mellyel körülbástyázta magát, összeomolva hevert lábánál. Csak álmította magát, midőn azt hitte, hogy képes lesz helytállni magáért. Lement a műterembe és letakarta a márványkutat. Elvesztette szemében az minden eddig vélt értékét. A művészet is cserbenhagyta. Nem volt már senki. Kegyetlen volt ez a kiábrándulás.

De az a fenséges távirat ott zengett lelkében, mint a rab éneklőmadár, és Roma, lefekvés előtt megint írt Rossi Dávidnak.

Megkaptam hiradásodat, mielőtt fölkeltem volna, ma reggel, s mivel féllábbal még az álmok birodalmában voltam, azt hittem, hogy égi angyal suttogását hallom. Tudom, hogy ez együgyűség, de nem adnám oda a világ minden bölcseségeért, ha — már azért is, hogy én lehessenek a legokosabb és legbámulatosabb az asszonyok közt — kevésbbé kellene szeretnem téged.

De első a kötelesség, minden más várhat sorára. Tehát: Az ujságok javarésze ma már ismét megjelent s egynémelyikük torkaszakadtából kel ki ellened és hangosabban üvölt, mint eső előtt a kapitolium farkasai. A katonai bíróságok ma reggel fogtak hozzá munkájukhoz s máris elítéltek ötven áldozatot. Eddig csak pénzen szereztek a besúgókat; most már egy lépéssel tovább mentek és börtönnel fenyegetik meg azt, aki nem kapható a besúgásra. Morra tábornok hadügyminiszter beadta lemondását és rossz idő jár a Palazzo Braschi táján.

Ennyit a közügyekről s most áttérek a személyes kérdésekre. Ma reggel fölmentem az Angyalvárba és megkaptam az engedélyt, hogy a királyi biztos elé járulhassak. Tüstént a báró egyik régi csatlósára ismertem benne, és a szokott fesz-telen hangon álltam szóba vele. A nyomorult—kancsal szeme van és beszélgetésünk egész ideje alatt cigarettázott, — „nem engedhette meg“, hogy beszélhessek Brunóval, míg be nem fejezték ellene a vizsgálatot, s midőn azt kérdeztem tőle, hogy meddig tarthat az, azt felelte, hogy „úgy lehet, jó sokkalig, mert ügye összefügg másvalakinek ügyével, akit még nem ért utól az igazságszolgáltatás keze.“ Én erre azt kérdeztem, hogy nem fogadhatnék-e számára védőügyvédet, de ő kitérően felelt s azt mondotta, hogy az fölösleges. Ez elég volt nekem

arra, hogy nyomban fölkeressem Fuselli Napoleont, a híres védőügyvédet, ígértém neki holnap reggelre ötszáz frankot és megkértem, hogy lásson dolgához haladéktalanul.

Egyebekben fittyet hányok én már az egész világnak, de mit gondolsz, mit tettem? Eladtam a kocsimat, meg a lovaimat! De igazán ám! Éppen most köszönt el tőlem az a feszes pantallóju, zergebőrmellényű, pörgekalapu, kövér kis lócsiszár, és százat teszek egy ellen, hogy alaposan becsapott. Bánom is én! Mit nekem a fényes hintó, midőn te idegen földön eszed a száműzöttek kegyerét? Nem kell nekem semmi, ami nem a tied is, s azt akarom, hogy a tied legyen minden, amim csak van, a szívem, a lelkem és minden, ami bennük lakozik . . .

Elhallgatott. Itt lett volna helyén, hogy leírja nagy titkát. De nem tudta hogyan kezdeni. „Holnap megírom“, gondolta, és letette kezéből az író tollat.

NEGYESEDIK FEJEZET.

Másnap reggel tiszteletét tette Románál háziurának ügyvédje és megbízottja. Középkorú, nyers és kihívó modoru ember volt.

— Sajnálattal jelentem, eccellenza, hogy levelet kaptam Párisból Mario gróftól, ki tudtomra adja, hogy szüksége van a lakásra a saját maga számára.

— És mikor kívánja elfoglalni? — kérdezte Roma.

— Husvétra.

— Helyes. Nagynéném beteg most, de mihelyt annyira jobban lesz . . .

— Köszönöm! És megengedi, hogy előterjesz-
szem . . .

Azzal egy nyugta-félét vett elő a mellénye zse-
béből. Roma átvette az írást, és bele sem nézve, így
szólt:

— Egy vagy két nap alatt megfizetem járandó-
ságát.

— Ismételve köszönöm. Bizton számítok reá, s
addig is . . .

— Mi tetszik?

— Minthogy felelős vagyok a grófnak minden
pénzbeli követeléséért, bátorkodom szíves ígéretét
kérni arra nézve, hogy semmit sem vitet el a lakás-
ról, míg ki nem fizette a házbér-hátralékot.

— Megigérem, hogy két nap alatt megkapja
ami követelése van rajtam. Nem elég ez?

Szeme lángot lövelt, s az ügyvéd tisztelettel-
jesen meghajolt.

— Jó napot, uram.

— Jó napot, eccellenza.

Alig hogy ki tette a lábát az ügyvéd, már egy
nőalakot vezettek a szobába. Madame Sella volt, a
kényes divatárusnő.

— Odáig vagyok, kedvesem! Megáll az eszem,
oly nagy pénzzavarban vagyok. A párisiak, kikkel
üzleti összeköttetésben vagyok, olyanok, mint a po-
kolbeli ördög és mindenféle kellemetlenséggel és
megtorlással fenyegetőznek, ha nem küldök nekik
azonnal egy nagyobb pénzösszeget. A baj nem is
volna oly nagy, ha követeléseim befolylnának. De a
kedves főrangú hölgyek oly nehezen fizetnek, és ter-
mészetesen nem szeretnék az urukhoz fordulni, ami
— bár igazán, oly sokáig vártam már számlájuk ki-
egyenlítésére, hogy ha . . .

— Várhat az enyémmel egy napig?

— Donna Roma! Hiszen mi mindig oly jóban voltunk egymással!

— Úgy-e, most megbocsát? — mondotta Roma és fölkelt.

— Mindenesetre. Magam is sietek. Oly kedves volt, hogy elfogadott. Remélem, nem háborgattam. S ha nem volnék kénytelen azok miatt az ostoba számláim miatt . . .

Roma leült és levelet írt egyikéhez azoknak a nyúzóknak, kik pénzt szoktak adni a hölgyeknek ékszereikre.

„El akarom adni az ékszereimet“ írta, „s ha óhajtaná megvenni, kérem, látogasson meg evégből holnap délután négy óraker.“

— Roma! — kiáltotta egy ingerült hang.

Az öreg hölgy szólt a szomszéd szobából. Éppen elvégezte toilettejét és szagos szappantól és parfümtől illatozva ült párnáin a tükör és a madonna-kép közt s lábánál dorombolt a macska.

— Óh, hát csakugyan idefáradsz hozzám néhanapján? — mondotta, ajkához szorítva csipkés zsebkendőjét. — Mit hallok a kocsidról meg a lovidról? Eladtad? Nem is hiszem el, míg nem hallom tőled magadtól.

— Pedig úgy van, Liza néni. Szükségem volt pénzre különböző okok miatt, a többi közt avégből is, hogy kifizethessem tartozásaimat, — mondotta Roma.

— Szent Isten! Hát igaz! Add ide a szagos üvegemet. Ott van — melletted a kisasztalon . . . Tehát igaz! Csakugyan igaz! Nem egy furcsaságot követtél el már életedben, kisasszonyom, de ilyen . . . Uram irgalmazz! Eladni a lovakat! S még csak nem is szégyenli magát! . . . Remélem, nemsokára eladod már a ruháidat, vagy talán az ékszeredet.

— Éppen arra készülök, Liza néni.

— Szűz anyám! Miket beszélsz, te leány? Hát kihalt már belőled minden szégvenérzet? Eladni az ékszeredet! Szent Isten! A családi ékszereket! Hát nincs már szíved, nem tiszteled a tulajdon szentségét? Hogyan gondolhatsz arra, eladni azokat a drágaságokat, melyeket, mint mondani szokás, anyád a mellén viselt.

— Nénike, anyám soha reájuk sem nézett s ha egyik-másik darab a nagyanyámé volt, hát nagyanyámnak jó asszonynak kellett lennie, mert hisz az atyám anyja volt s bizonyos, hogy inkább beleegyezett volna abba, hogy eladjam mind valamennyit, mintsem hogy szégyenben és adósságok közt vergődve éljek.

— Csak beszélj! Csak beszélj! Meg akarsz ölni, csak azt akarod! És megteszed, előbb, mint hinnéd, akkor aztán majd búsulhatsz és szégyelheted magad . . . Eredj! Minek is zavarasz . . . Hát nem elég . . . Natalina! Nat-a-lina!

Roma ez éjjel csak jó későn folytatta Rossi Dávidnak írt levelét.

Drágám, — Te vagy mindig az utolsó, akivel beszélgetek lefekvés előtt, s ha szavaim, amíg alszom, átszállhatnának a Monte Marion és a nagy sötétségen át, a reggel szárnyain köszöntenének be hozzád.

Tudni akarsz mindenről, ami itt történik, s itt bizony történik elég. A katonai törvényszék tegnap reggeltől estig ítélkezett és nyolcvanöt szegény áldozatnak pecsételte meg sorsát.

F. Napoleon ügyvéd itt járt nálam ma délután s elmondotta, hogy beszélt Brunóval s megtette első lépéseit védői tisztében. De sajátságos képpen ott akad nehézségekre, ahol legkevésbé várná. Brunó megfelfejtethetlen módon viselkedik

s az ügyvéd szinte azt hiszi róla, hogy megbomlott az elméje. Nem hinnéd: gyanakvó hangon beszél rólad, és hihetetlen kérdésekkel hozakodik elő a feleségéről. Védője teljes komolysággal megkérdezte, hogy van-e komoly háttere a dolognak, s reám oly furcsán hatott ez a kérdés, hogy nyíltan a szemébe kacagtam. Úgy-e, nem szép tőlem, hogy nem féltékenykedem. Szegény Brunó bizony, úgy látszik, sokkal könnyebben esik rabságába az emberi gyöngeségeknek és F. Napoleon azt gyanítja, hogy történik valami a fogházban. Holnap újból odamegy s közli velem, ha megtud valamit.

Sok minden történik az én házam körül is. Két év óta tartozásban vagyok a háziurammal szemben s mint szerény hölgy, minden évnegyed végén arra kértem, hogy ne vessen sok ügyet reám. De most egyszerre hírnévre kaptam s husvétkor ki kell költöznöm. Többsincs asszonyság is megszorította a prést s a többiek követik példáját. Nevethetnék, ha meggondolom, mily nehéz volt eddig csak egy számlácskát is kapnom ez emberek-től. De azért nem ejtenek tévedésbe. Tisztán látom, hogy a kocka el van vetve és a világ tud mindent. Elvesztettem az egész világ adósának igen díszes rangját s egyszerűen tisztességes asszony lett belőlem.

De hát bántanak is engem a sorsnak ezek a csapásai! Cseppet sem bántanak. Midőn gazdag voltam, vagy legalább annak tartottak, akárhányszor a legszánandóbb asszony voltam az egész világon, most pedig boldog, boldog, boldog vagyok!

Csak egy dolog tesz egy kissé boldogtalan-ná. Megmondjam-e, hogy mi? Megmondom, mert oly igaz a szíved és mint minden derék em-

ber, elnéző vagy minden nő iránt. Egy leánykori barátnőmről van szó, nagyon bizalmas és kedves barátnőmről s ez a barátnőm bajban van. Csak nemrég ment férjhez egy nagyon jó emberhez, szeretik is egymást nagyon, jobban, mint a saját életüket s voltaképpen semminek sem kellene köztük lennie. De van köztük valami, még pedig nagyon komoly valami, ámbár senki sem tud felőle más, mint barátnőm meg én. Hogyan is mondjam csak neked? Vedd úgy kedvesem, mintha fejem a melleden pihenne, s nem láthatnál az arcomba, midőn elmondom neked az én szegény barátnőm titkát. Valamikor — legalább úgy tetszik, hogy rég történt — áldozatául esett egy más férfinak. Nem mondhatom másképp, mert akarata ellenére történt. De azért mégis bűnösnek érzi magát, s azt hiszi, hogy semmi a világon le nem moshatja róla azt a gyalázatot. De a legnagyobb baj mégis csak az, hogy az ura nem tud a dologról semmit. Emiatt mód nélkül emészti magát, öli a lelki-furdalás. Érzi, hogy meg kellett volna mondania s mert nem tette meg, szíve csordultig van könnyel, s nem tudja, mit parancsol neki a kötelesség.

Gondoltam magamban, megkérdem véleményedet, kedvesem. Jó vagy, de azért ne kíméljed; ő szeretett volna fátyolt borítani hibájára, de nem engedtem meg neki. Azt hiszem, szeretne meggyónni az urának, szeretné föltárni előtte a szívét, hogy fehér lapot kezdhessen, de ő fél. Bizonyos, hogy nem volt hűtelen, és mernék megesküdni az életemre, hogy csak az urát szereti. Aztán oly nagyon bánkódik, s oly rossz színben van, mert álmatlanul tölti az éjszakákat, ámbár némelek még mindig azt tartják róla, hogy szép. Te erre azt mondhatnád, hadd érezze, mi az, megcsalni egy derék férfiút. Magam is ezt mondom

neki sokszor, de néhanapján különös módon állhatalan vagyok szegény barátnőmmel szemben, és egy asszonynak van joga az állhatalanságra, — vagy talán nincs? Írd meg, mit mondjak neki és ne kíméld őt azért, mert barátnőm.

Levette tollát a papirosról. „Meg fogja érteni“, gondolta. „Eszébe fognak jutni régebbi leveleink és olvasni fog a sorok közt. Nos, annál jobb, és Isten irgalmazzon nekem!“

Jó éjszakát! Jó éjszakát! Jó éjszakát! Gyermekeknek érzem magam, — mintha éveim visszafelé szállnának, vagy még inkább, mintha éppen most kezdődtek volna. Fölébresztetted lelkemet, s azóta más lett az egész világ. Mindent, amit eddig helyesnek hittem, most helytelennek hiszek, és megfordítva. S az életem? Nem volt az élet. Csak voltam, de nem éltem. Úgy képzelm, hogy valami testvérnéném volt, kivel ez mind megesett. Képzeld csak! Ha te most húsz éves volnál, én meg csak tíz! Boldog vagyok, hogy most már nem oly szembetűnő ez a különbség. Azon az úton vagyok, hogy utólérjelek, — persze csak átvitt értelemben. Ha valósággal is megtehetném! De mily ostobaságokat beszélek! Bármily nagy bajban van szegény barátnőm, nem tehetek róla, hogy ily képzelenségeket fecsegek ma este.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Harmadnap reggel Natalina belépett Roma hálószerájába, kinyitotta az ablakredőket és így szólt:

— Levél jött, eccellenza, külföldi bélyeggel, „Angelika testvérnék, a kapus kezéhez“. A klas-

tromban kézbesítették, de a kapus átküldötte hozzánk.

— Add ide, — mondotta Roma, és mohón nyúlt a levélért. — Jól van. Már tudom, hogy kitől jött, s ha még több levél is érkezik ugyanerre a címre, mindig csak küldesd át azonnal.

De a leány még ki sem ment a szobából, s Roma már fölbontotta a levelet. Soho egyik utcájában adták postára.

Édes feleségem, — Mint láthatod, már Londonba érkeztem, s most mindig reád gondolok, fölvetve magamban a kérdést, hogy ugyan, mennyi szenvedés is ért már miattam, mi minden szakad reád és hogyan viseled. Ne gyülölj meg azért, hogy ily bajba kevertelek. Engem ösztönöz és megihlet az a gondolat, hogy ellenségeim közepette látlak. De tűrj békén! Ha távollétem kegyetlenül esik is neked, én még kegyetlenebbnek érzem. Nem tart már sokáig, s viszontlátom kedves szemed s akkor véget ér minden keserűségünk. Addig is: szeress, és meglátod, hogy csodát fog művelni ez a szeretet.

Kora reggel érkezünk meg Londonba, midőn e régi szürke város ébredni kezdett álmatlan pihenéséből. Jöttömről értesítettem egyesületünk bizottságát s ámbár nagyon korán volt még, több száz ember gyűlt össze a Charing Cross állomáson és vártak reám. Nagyt néztek, midőn látták, hogy egy campagnai borfuvaros száll ki a vonatból, de ebből aztán mindjárt meg is értették a helyzetet. Rögtön menetté alakultak és a Trafalgar Square felé vonultak, mintha egészen megfélekedtek volna arról, hogy idegen földön járnak.

Engem sajtászerűen érintett és megrendített ez a látvány. Az angol munkások, a gyárba sietve,

megálltak és bámulva nézték a feketeszakállas férfiakat. Midőn Gordon szobrának talapzatáról szólni kezdtem hozzájuk, szent Márton templomát keresve szememmel, úgy tetszett nekem, mintha ott látnám lépcsőjén a te fehérhaju atyádat, amint ölében tartja kis leányát.

Egy vagy két nap leforgása alatt újra írok s elmondom, mit művelünk itt. Addig is ide melékelek egy fölhívást a néphez s kérlek, nyomasd ki és küldd széjjel. Az öreg Pellegrino nyomdájába vigyed, — a Trevi közelében van, — kérdezd meg tőle, mibe kerül s megküldöm a pénzt. Eredj el a Piazza Navonára is s nézd meg, mi történt Elenával. Szegény asszony! Szegény Brunó! És az én szegény kis barátom!

Vigyázz magadra, kedvesem. Én mindig reád gondolok. Szörnyű dolog, megosztani sorsát egy száműzöttnek és földönfutónak. E bajon nem segíthetek, de vádolom magam miatta. Volt idő, midőn más szemmel néztem veled szemben tartozó kötelességemet, de jött a szerelem, s mint a szélvihar elsöpörte mindazt, amit kötelességemnek tartottam. Romám! Feleségem! Mindent kockára vetettél értem, de eljön a nap, midőn le fogok mondani mindenről, éretted.

Rossi Dávid.

HATODIK FEJEZET.

Roma eljárt Rossi megbízásaiban. Fölkereste a Piazza Navona-i házat is, ahol kétségbeesetten fogadta az öreg garibaldista felesége. Egy levelet mutattak neki. Elena írta s érzékenyen elbűcsuzott tőlük. Hogy elmegy, elvonul bánatával s vissza sem tér többé. — Elemésztette magát, — mondotta az

öreg és Roma nehezen vigasztalhatta meg azzal, hogy gyanítása szerint inkább talán kolostorba vonult, ott keres vigasztalást meghasonlott lelkének.

Hazaérkezve, Roma levelet írt Rossi Dávidnak.

Megkaptam Angelika testvérhez küldött leveled. Valóságos csodát művelt árva szívemmel, nagyobb csodát, mint az „áldott gyermek Jézus” művelt valaha. Míg meg nem kaptam, gondoltam azt kérdezték: „Vajjon hol lehet most? Reggelizik-e, vagy ebédel? Mert hiszen más szélességi fok alatt máskor kel a nap.

Leveleid oly drágák nekem, hogy kérlek, ne töltsd meg őket hiábavalóságokkal. Ne mondd, hogy szeresselek. Mily gondolat. Hát nem mondtam-e, hogy mindig csak reád fogok gondolni? S meg is teszem. Reád gondolok, ha lefekszem, reád gondolok álmaimban és reád gondolok reggel, midőn fölébredek.

A kiáltványt megkaptam, ki is fizettem a nyomdai költséget, ma reggel már postára is adják a kész nyomtatványt. A nyomdából a Piazza Navonára mentem, s a bánat egész tengerét találтам ott. Elena eltűnt s hátrahagyott egy titokzatos levelet, amelyben azt mondja a többi közt, hogy adják nekem a Madonna-képét, mert ott, ahova ő megy, nem lesz szüksége reá. A szegény öregek nem tudták hova legyenek a levél miatt. Azt hitték, hogy leányuk gyermekének és férjének elvesztése miatt eszét vesztette és megölte magát. Én igyekeztem megvigasztalni őket s a lelkükre kötöttem, hogy ne kürtöljék ki leányuk eltűnését, mert Brunó, ha megtudná, még jobban megerősödnék gyanakvásában. F. Napoleon ügyvéd beszélt megint a szegény emberrel s tegnap

este nálam járt és jelentést tett tapasztalatairól. Nem is hinnéd: Brunó nem hajlandó bármit is mondani saját védelmére. Árulásról, s királyi kegyelemről beszél. F. Napoleon azt gyanítja, hogy a camorra keze működik ebben a dologban, s elmondotta, hogy a börtönben ülő gonosztevőknek megvan a maguk saját bünszövetkezetük kapitányokkal, káplárokkal és hadapródokkal. Én másképp értelmezem ezt a rejtélyt. Azt hiszem, hogy ebben az esetben maga a bíróság képviseli a camorrát s azt az esetlen célt tűzi maga elé, hogy hálójába csaljon egy nagyobb büntettest, ki még nem esett kezei közé. Szeretném tudni, hol van most Minghelli Károly. Úgy látszik, nem tudja senki.

Ami engem illet, mit gondolsz, mit tettem legutóbb? Eladtam minden ékszeremet! Tegnap magamhoz hívtam egy ismert zsványt s a vén Shylock ma este megjelent nálam és irgalmatlanul becsapott. Seabaj! Mit nekem az ékszer, vagy akár a szép lakás és a szolgák, akik mindenüvé elkísérnek, mintha valami kardinális volnék! Ha te ellehetsz nélkülük, miért ne lehetnék el én is? De azért nem szükséges aggódnod amiatt, hogy mi lesz belőlem. Boldog vagyok a nap minden percében. Boldog vagyok, mert szeretlek és nekem az minden.

Csak egy dolog nyugtalanít; annak a már említett szegény leánynak a bánata. Valósággal üldöz engem és folyton nálam van, elannyira, hogy úgy érzem, mintha titka az én titkom volna s félek, hogy még kifecsegem. Azt hiszem, részvételt volnál iránta, ha láthatnád. Igyekszik elhíttetni magát, hogy nem érheti súlyos gáncs, mert lelke nem értett egyet a dologban. De hát az asszonyok, ugy-e, mindig azt szokták mondani?

Meg is mondtam neki a véleményemet becsülete-sen! Azt mondtam neki, hogy a dolgot előbb is meggondolhatta volna, és inkább halt volna meg, mintsem hogy engedjen. Persze szép is volna, gyöngye pillanatot emlegetni — persze a testi akarat s nem az erény gyöngeségét, de a világ más szemmel nézi az efféjét. A bukott asszony csak bukott asszony s a világ nem tesz különbséget ilyenkor a test és a lélek közt.

Óh, kedvesem, hallottad volna csak, hogyan zokogott! Midőn láttam kisírt szemét, azt gondoltam, hogy meg kellene bocsátani neki s utóljára már nem is voltam egészen biztos benne, hogy megmondjon-e mindent az urának, mert hiszen nagyon megrendítené és fájdalmat okozna neki. Barátnőm azt hiszi, hogy ha az ember elkövette a hibát, legjobb, ha nem szól róla semmit, s van is valami a dologban. Vagy talán nincs?

De egyet meg kell említenem e szegény leány mentségére; egészen más nő lett azóta, hogy az megtörtént vele. Egészen újjá született. Talán helytelen ilyent mondani, de a dolog mégis igaz. Eszembe jut, hogy gyermekleány-koromban, midőn a kolostorban éltem, nem szoktam misére járni, mert engem nem kereszteltek meg s mert megegyeztünk a báróval, hogy nem is fognak megkeresztelni soha. De aztán elolvastam a szentek életét, s megtudtam, hogy bűneik legsötétebb pillanataiban érkezett el számukra a megváltás pillanata. Ki tudja? Ez esetben talán éppen az a tény, mely miatt a világ elítél egy nőt, eszközévé válik e nő megtérésének. Az én barátnőm is egyike volt Róma leghívságosabb fiatal teremtetéseinek s most semmit sem törődik a világgal és semmi hiúságával.

Holnapután nálad lesz ez a levél — miért

nem lehetek én is? Szeress mindig. Ez hozzád fog emelni engem és bizonyosága lesz annak, hogy a szerelem nem volt egészen vak, midőn hozzám vezérelt téged. Már nem vagyok oly rút és öreg, mint tegnap voltam, s egy dolog mindenestre bizonyos: hogy senki téged jobban nem szerethetne, mint én. Jó éjszakát! Kitárom ablakomat, hogy utolsó jó éjszakát kiáltsak a Monte Mario fölött levő csillagoknak, mert arra van Angolország! Mily fényesen ragyognak ma éjjel! Mily szépen!

Roma.

HETEDIK FEJEZET.

A grófnő másnap reggel nagyon rosszul volt és Roma azonnal hozzá sietett.

— Tüstént hívass orvost, — mondotta a grófnő. — Nem értem, hogyan lehetsz oly szívtelen, hogy orvosi segítség nélkül hagvsz ily sokáig.

— Liza néni, — mondotta Róma, — nagyon jól tudod, hogy éppen te tiltottad meg kifejezetten, hogy orvost hívassak hozzád.

— Az Isten szerelmére, ne gyötörj, hanem küldj azonnal az orvosért. Dr. Fedit hívasd. Most mindenki dr. Fedit hivatja.

Fedi a pápa orvosa volt, s ennélfogva természetesen a legdrágább is Róma divatos orvosai közt.

Dr. Fedi eljött a segédével, ki egy szerszámos táskát hozott magával. Megvizsgálta a grófnőt tetőtől-talpig, a mellét, az oldalát, a hóna alatt levő mirigyeket, aztán ünnepélyesen előretolta az alsó ajkát, két ujjával a gallérja és a nyaka közé nyúlt, fejét egyik oldalról a másik oldalra ingatta, s azt a kijelentést tette, hogy a grófnőhöz nyomban ápolónőt kell fogadni.

— Hallod-e Roma? A doktor azt mondta, hogy ápolónőre van szükségem. Persze, hogy kell nekem ápolónő, még pedig okvetetlenül az angol kisasszonyok rendjéből; azokat hívja most mindenki, aki az előkelő társasághoz tartozik. Az angol kisasszonyok külföldi nők s legalább nem okoznak bajt, ha fecsegnek is.

Az ápolónőt elhívták. Kedves, szelíd teremtés volt, kék-fehér ruhájában. Csak folyton a főnőknőről beszélt, ki már tizenöt év óta nyomja az ágyat, de azért állandóan nyájasan mosolyog. A grófnőt ez nagyon bosszantotta. Valósággal kihozta sodrából. Midőn az orvos megint eljött, a beteg rosszabbul volt.

— Nyalánkságokat kell adni néniének. Az előmozdítja étvágyát és erőben tartja.

— Hallottad, Roma?

— Megkapsz mindent, néni, amit csak kívánsz.

— Nos hát én epret kívánok, ilyenkor mindenki azt eszi, ha beteg.

Az epret meghozták, de a grófnő alig nyúlt hozzá s végre is a konyhában ették meg a cselédek.

Midőn harmadik látogatását tette az orvos, a beteget nagyon lefogyott állapotban találta. Az arca sapadt volt és fakó, mint a föld.

— Helytelenül járnék el, ha nem mondanám meg nyíltan, grófnő, hogy állapota fölöttébb komoly. Ily esetekben kötelességünknek tartjuk azt ajánlani a betegnek, hogy béküljön meg Istenével.

— Őh, ne mondjon olyat, — zokogta a szegény, elfonnyadt alak a párnái közt.

— De, amíg az ember él, mindig remélhet; addig is küldök majd valami ópiumkészítményt, az csillapítani fogja fájdalmait.

Midőn az orvos elment, a grófnő hívatta Romát.

— Bolond az a Fedi, — mondta. — Nem is tudom, mit talál rajta az egész világ. Szeretnék próbát tenni az Ara Coeli Jézuskájával. A bíbornok vikárius is megtette, miért ne tenném meg én? Mondják, hogy csodákat művelt. Persze, a dolog pénzbe kerül, de ha meghalok enélkül a segítség nélkül, örök szemrehányással illetheted magad. Hiszen, ha kevés a pénzed, aláírhatsz egy váltót hat hónapra, s mielőtt elmúlik az a határidő, a szegény örült meghal s te a báró felesége vagy.

— Ha csakugyan azt hiszed, hogy a gyermek Jézus megsegíthet . . .

— Persze, hogy hiszem. Tudom, hogy megsegít.

— Jól van, akkor majd elküldök érte.

Roma levelet írt az Ara Coeli ferencrendi klostrom superiorjának, hogy küldje el haldokló nénjéhez a gyermek Jézus szobrát, melyről azt tartja a közhit, hogy meggyógyítja a betegeket.

Ugyanakkor levelet írt egy árverés-rendezőhöz a Viaduc Macellire, kérve látogatását. Az eljött azonnal.

— El akarom adni a bútort, — mondotta Roma.

— Minden bútort?

— Mindet. Csak azt nem, mely nagynéném és az ápolónő szobájában van. Aztán természetesen a konyha és a cselédszoba berendezését sem. A hálószobám bútort sem, vagy legalább nem azt a részét, melyet most nem nélkülözhetek.

— Helyesen van. És mikor?

— Ha lehet, egy héten belül.

A gyermek Jézust elhozták kétlovas hintón s az utcán járó emberek letérdeltek, midőn elhaladt

előttük. De midőn a komor processzió bevitte a tarkára festett, skarlátpiros ruhába öltöztetett istenszobrot a grófnő hálósobájába, s letette az ágya lábához a gyermek-mumiát, a beteg fölriadt és kiabálni kezdett.

— Vigyék el, — rikoltotta. — Azt akarják-e, hogy rémületben haljak meg? Vigyék el!

A zord és kísérteties menet eltávozott. Látogatása fél óra hosszáig tartott és száz frankba került.

Midőn az orvos megint eljött, a grófnőt csontvázra sorvadva lelte összemarcangolt takarója alatt.

— Nem a gyermek Jézus kell önnek, hanem a pap, — mondotta az orvos, s e szókra az ágyban fekvő szájalmas kis alak nyöszörögni kezdett.

— Testvér, — folytatta az orvos — minthogy pedig a grófnőnek nagy fájdalmai vannak, vegye erősebbre az ópium-keveréket és kávéskanál helyett egy evőkanálra valót adjon be, felével rövidebb időközökben, mint eddig.

Az ápolónő ez este néhány órára hazament, és helyét Roma foglalta el a betegágynál. A beteg önzőbb és követelőbb volt, mint valaha. De Romának tele volt a szíve szánalommal a szegény, szenvedő teremtés iránt, és elkövetett minden tőle telhetőt, hogy segítsen baján.

Alkonyodott, s a grófnő, ki az imént vette be az erős ópiumadagot, nem érezte fájdalmait és toltet akart csinálni. Roma odavitte az éjjeli szekrényt, melyen rajta állt a tükör, a festékes köcsög, a nyúlláb, a rizsporos pamacs, s minden kelléke a toilette-csinálásnak. Aztán segített, hogy fölülhessen párnái közt a gyarló teremtés, ki már távozóban volt a földi pályáról s a grófnő kezdte festegetni elfonyyadt arcát, mintha menüettet akart volna járni a halállal. Legelőbb fehérrel mázolta át elhunyo szemének fekete karikáit, aztán pirosra kendőzte fakó

arcát s végezetül az ifjuság és az egészség rózsaszínével vonta be vértelen ajkát és orrlyukait.

Roma meggyújtotta a villamos lámpát, de a világosság fájt a betegnek, tehát újra lecsavarta. Beállt az éjjel s a szobát csak a szentkép előtt függő kis vörös olajlámpa világította meg.

Az orvosság kezdte megtenni hatását s mindenekelőtt megoldotta az öreg hölgy nyelvét. Beszélni kezdett, megvető és hivalkodó hangon, a papokról.

— Gyűlölöm a papokat, — mondotta, — s nem szenvedhetem őket közelemben. Miért? Mert mindig a halál közelében járnak. Ha meglátom fekete ruhájukat, mindig a temetésre gondolok. Beteggé tesz, ha temetőt látok. Aztán a pap elválaszthatatlan a gyónástól, és miért gyónják egy asszony, ha elkerülheti? Aki gyónik, le kell mondania arról, amit bevallott, mert máskülönben nem kapja meg a feloldozást. Fedi bolond. Lemond az emberről. Én is épp úgy mondhatnám, hogy lemondok az ágyról, melyen fekszek.

Roma az ágy mellett levő széken ült és figyelemmel hallgatott, de úgy tetszett neki, mintha nem volna joga a hallgatóságra. Az orvosszer szemmel láthatólag elkábította a grófnőt, ki tovább beszélt, mintha másvalaki volna a szobában.

— Ha pap volna itt, tüstént kérdéseket tenne erről a leányról s akkor meg kellene mondanom neki, miért bízott meg a báró, hogy tartsam rajta a szemem, akkor aztán papolni kezdene a szentségekről és követelné, hogy tegyek jóvá mindent.

A grófnő kegyetlenül és dacosan fölkacagott, és Róma érezte, hogy hideg borzadály fut végig testén.

— Kötve vagyok, — mondotta a báró. — De önnek ügyelnie kell, hogy Roma várjon reám. Ön-

től függ minden s ha úgy történik minden, amint kívánom . . .

Az öreg nő nyelve nehezebben mozdult, szeme kábán és meredten bámult a vörös világosságba.

Roma mozdulatlanul és hallgatagon ült helyén és tágra nyílt szemmel figyelte a bűnös teremtetést, amint elárulta, hogyan hálózták körül és hogyan törtek romlására. E pillanatban gyűlöletet érzett nénije, e szennyes, gonosz, szívtelen istenteremtése ellen, ki mérget csepegtetett szívébe, hogy elforduljon atyjától és ki akart ölni lelkéből minden nemesebb érzelmet. Ismét fölhangzott az a sátáni kacaj, mely olyan volt, mint a ló nyerítése, aztán úgy rémlett neki, mintha az ördög föloldaná a haldokló, elkábult nő nyelvét, hogy levesse a gonosz titkot meggyötrött lelkiismeretéről.

— Miért türtem, hogy gyötörjön? Azért, mert tudott mindent; mindent arról a gyerekekről. Hát nem tudtad, hogy volt gyermekem? Férjem távollétében jött a világra. Aztán haza vártuk az uramat s én nem tudtam, hova legyek félelmemben.

A vörös fény ráesett lesorvadt arcára. Roma az árnyékban ült és szeme lángolt.

— A gyermek meghalt, én pedig elmentem gyónni . . . Azt hittem, nem tudja senki . . . De a báró tud mindent . . . És ez időtől fogva megtettem mindent, amit akart.

A bágyadt hang elhallgatott s csak az óra kegyegése hallatszott. A grófnő elszunnyadt.

Roma reánézett a szálnalmat keltő, földúlt, pirosra kendőzött arcra, melyről most csurgott a veriték, magával pergetve a festett szemöldök fekete színet, és halkan fölkelte székéről. Úgy tetszett neki, mintha bűnt venne magára, mely lealázza a gyalázat mélységéig.

A grófnő fölébredt. Megint gyötörte a fájdalom, hangja ismét elváltozott.

— Te vagy az, Roma?

— Én vagyok, néni.

— Miért ülsz sötétben? Félek a sötétségtől. Hiszen jól tudod.

Roma meggyújtotta a csillárt.

— Beszéltem valamit? Miről beszéltem?

Roma igyekezett kitérni a kérdés elől.

— Hazudsz, tudom, hogy hazudsz. Azért adtad be nekem azt a mérget, hogy kivedd belőlem titkaimat; de tudom, hogy mit mondtam neked, nem volt igaz belőle egy szó sem. Ne hidd, hogy azért, mert hallgatótztál . . . Nem volt igaz egy szó sem, ha mondom . . .

E pillanatban belépett az ápolónő és Roma visszatért a saját szobájába. Ez este nem írta meg szokott levelét Rossi Dávidnak. Ahelyett letérdelt Elena kis madonna-képe előtt, mely egy asztalon állt az ágya mellett.

Midőn fölemelkedett, olyannak érezte magát, mint a gyermek, midőn kizokogta magát és vigaszt talált könyeiben.

NYOLCADIK FEJEZET.

Néhány napon át nem szünt meg a mozgalmasság a házban. Szolgaemberek, kiknek vörös sapkáján ez a fölírás állt: „Árverező-vállalat“, felszedték a szőnyeget s kihordották és megszámozták a bútordarabokat. Elkészítették az árverési jegyzéket s a külső ajtóra kiszégeztek egy papírlapot ezzel a fölírással: „Régi és új műtárgyak eladása“ az „Appartamento Volonna“-ban. Aztán a nagy bemu-

is kö
rveré

nagán

atók

t hál

erek

agy,

asztal

án. C

s sel

yúlt

ihívó

nasko

elyze

gy r

ét ve

exce

illik

átja

zót k

endb

átore

jánla

óság

néltós

zemén

elli k

Hall

tás következett — vasárnap délelőtt — és másnap az árverés.

Roma lakásának egyik szobájában berendezett magának egy rejtékhelyet, hogy óva legyen a látogatók kémkedő pillantásaitól. Boudoirját alakította át háló- és dolgozószobájává, onnan hallotta az emberek lépteinek dobogását, amint összegyűltek a nagy, minden díszéből kifosztott fogadószobában. Asztalánál ült és írt, midőn valaki kopogtatott ajtaján. Commendatore Angelelli volt, világos ruhában és selymes cilinder-kalapot tartva kezében. Megnyúlt arca e pillanatban inkább alázatos volt, mint kihívó.

— Jó reggelt, donna Roma. Megengedi, hogy...

— Tessék belépni.

A nyurga alak kényelemmel leült, és bizalmaskodó hangon így kezdte:

— A báró nagyon szomoruan értesült nehéz helyzetéről és ideküldött engem, hogy megmondjam, hogy méltóztassék csak egy szóval megmondani s végét veti e rút jeleneteknek. Főlhatalmazást kaptam ő excellenciájától, hogy megtegyem nevében — tudniillik, mint a kegyed névtelenül maradni akaró barátja nevében — a szükséges intézkedéseket. Egy szót kérek kegyedtől — csak egy szót — és minden rendbe jön, óhajta szerint.

Roma hallgatott egy pillanatig, s a commendatore már azt hitte, hogy elérte a kívánt sikert ajánlatával. E pillanatban kopogtattak az ajtón.

— Szabad! — mondotta a commendatore méltósággal.

Ezúttal az árverésrendező lépett be.

— Itt az ideje, hogy megkezdjük az árverést, méltóságos kisasszonyom. Parancsol még valamit? — szemét megérintő pillantással jártatta Roma és Angelelli közt.

— Azt hiszem, hogy az excellenzának van valami mondani valója önhöz, — szólt Angelelli.

— Egyáltalán semmi. Tessék megkezdeni, — mondotta Roma.

Az árverésrendező behúzta maga után az ajtót és Angelelli föltette a kalapját.

— Eszerint nincs válasza ő excellenciája számára?

— Nincs.

— *Bene*, — mondotta a commendatore, és hal-
kan füttyörészve eltávozott.

Az árverés megkezdődött. Egy asztalnál, mely a zongora helyén állt, ott ült az árverésrendező, előtte egy elefántesont kalapács. Mellette, egy kisebb asztalnál, a segédje foglalt helyet. A kikiáltók abban a sorrendben, amint a szolgálk előkészítették az egyes tárgyakat, meghallgatták s megismételték az ajánlatokat, mint a színészek és a sűgők az olasz színpadokon.

Az angolkisasszony belépett és közölte Romával, hogy a grófnő rögtön beszélni kíván vele. A beteg, rémesen lefogyva, és képtelenül, hogy felüljön, hanyatt feküdt csipkés ágyneműi közt. Csontos ujjáival tépdeste a takaróját, s Romát, midőn belépett, a szidalmak özönével akarta elárasztani; de hangja olyan volt, mint a szél fűvése, amely a kopár hegyoldalt éri, s nem lehetett jobban hallani, mint a kikiáltó hangját, mely a vastag falon át hangzott be a szobába.

Roma leült egy székre az ágy mellé, megcírógatta a macskát, melynek aranykereszt csüngött a nyakán, és hallgatott.

— Roma, gyalázatosan bánsz velem. Én tehetetlenül fekszem itt, te pedig árvereztetsz — igen, árvereztetsz — az ajtóm küszöbénél.

— *Camera da letto della Signorina!* Diófa-ágy, gazdagon díszítve virág- és gyümölcsfaragványokkal. Ötvenre kiáltsam ki? Köszönöm, ötven, először. Ötven. — Ötvenöt. — Ötvenöt. — Senki többet? Ötvenöt! — Uraim! Egy szép hölgynek gyönyörű szép ágya és csak ötvenötöt ajánlanak érte! . . .

— Hiszen ha pénzre van szükséged, elég, ha megkéred a bárót, s ha nem akarod, írhattál volna alá egy váltót hat havi lejáráttal. De nem! Te csak meg akartál alázni és le akartál alacsonyítani engem. Csak azt akartad. Sikerült neked s én meghalok szégyenletemben . . .

— Egy mahagoni-szekrényke! Képzeljék csak hölgyeim, minő titkokat mondhatna el ez a szekrényke! Mennyit mondjak? Hatvan lira. — Hatvanöt. — Hatvanöt. Egy mahagoni íróasztal, melyről csak most szedték el a szerelmes leveleket. Ára csak hatvanöt lira! . . .

— Így jár az olyan leány, aki a maga útján jár! A társadalom nem is oly nagyon követelődző, de bosszút áll azokon, akik megsértik a formát, és igaza van, hogy megteszi! Csak az a baj, hogy az ilyenek nem maguk szenvednek, hanem szenved az is, aki hozzájuk tartozik. Barátaik, rokonaik járnak a legrosszabbul, s ami engem illet . . .

A grófnő hangja elfulladt és nyöszörgővé vált. Roma, egy szót sem felelve, fölállt. Az ajtóban szemközt találkozott Natalinával, aki éppen a szokott első reggelit hozta, melegházi gyümölcs képében. Fontjának négy frank volt az ára.

Roma, nemsokára azután, szobájában ülve hallotta, hogy az árverelők a vas csigalépcsőn lemennek a műterembe. És megszólalt egy hang:

— Most pedig ki mit ajánl ezért a nagy és kiváló modern műremekért?

Harsány gúnykacaj volt reá a válasz.

— Egy márványkút, mely ha elkészült volna, egyike lehetne a régi Róma mesterműveinek.

A gúnykacaj megint fölharsant.

— Hát senki sem ígér semmit? Egy soldot sem? Egy soldot sem? Valában szomorú. Ilyen a művészet jutalma.

Megint kacagtak. Aztán megint léptek zaja hallatszott, amint fölfelé tartottak a vaslépcsőn. Az ajtó közelébe érve, megszólalt Bellini hercegnő ismert hangja: — *Madonna mia!* Mily borzasztóság!

Aztán egy másik hang — madame Sella szava: — Magam is gondoltam, hogy ez lesz a vége, midőn oly rútul viselte magát a kedves báróval szemben.

Aztán egy harmadik hang — ezúttal Olga, az ujságíró-kisasszony szólt: — Mindjárt mondtam, hogy a báró megfizet érte.

Roma lehajtotta fejét az asztalra. Akármily bátor volt a lelke, a szégyen és a megalázás hullámai összecsaptak fölötte.

Érezte, hogy valaki megérinti vállát. Natalina volt s táviratot hozott: „Leveled megkaptam; lakásom június végéig ki van fizetve; miért nem költözől oda?”

E pillanattól fogva aztán nem törődött semmivel. Délután négy óra volt. Kinyitotta az ablakot s a Pincio felől a katonazene hangjai behallatszottak a szobába. Lelkében fölülkerekedett a dac és kalapot, köpenyt öltött magára. Az üres fogadószobában eléje állt az árverésrendező.

— Jól ment minden, madame — jobban, semmint hittem volna.

Roma lement a térre s magához intett egy egyfogatut. — A Pinciora! — mondotta és kényelmesen elhelyezkedett a kocsiban. Egy óra múlva visszatért és megírta levelét Rossi Dávidnak.

Nagy dolgokon estem át ma! Belementem az alkuba a magam módja szerint s az üzlet fényesen beütött. Kiárúsítottam minden portékát, csak éppen azt nem, amire magamnak is szükségem van. Nem minden kereskedő mondhatja el ezt magáról, pedig én még csak kezdő vagyok!

Röviden szólva, eladtam mindent. Minek nekem a puha ágy és a finom fehérnemű, midőn te száműzetésben élsz és ki tudja, hol alszol. Azonkívül pedig a nagynéném is, ki nagybeteg és borzasztóan nagy igényei vannak, roppantul sokba kerül.

De látod kedvesem, mily ostoba a világ. Az emberek azt gondolták, hogy nagyon rosszul állhattak dolgaim, mert eladtam mindenemet. Halottad volna csak megjegyzéseiket, tudom, hogy nem állhattad volna meg nevetés nélkül. Bevalom, én oly ostoba voltam, hogy sírtam; de éppen abban a pillanatban, midőn nagyon nyomorultnak éreztem magam, megkaptam táviratodat, s úgy tetszett nekem, mintha angyal szállt volna alá az égből — és mit gondolsz, mit tettem akkor? Fölülkerekedett bennem az öreg Ádám, vagy mondjuk inkább: az új Éva, s alig hogy elkotród-tak lakásomból az árverezők, fölültem egy rozszant egylovasra és egyenesen a Pinciora hajtottam. Meg akartam mutatni azoknak az előkelő uraságoknak, hogy egyáltalán nem érzem magam legyőzöttnek. Ott voltak mind, az én kedves barátaim s régi hízelkedőim. Hogy észrevettek-e? De hogy! Egyikük sem. Elhajtottam előttük s ők jobbra-balra hajladoztak a hátam mögött s észre sem akartak venni, mintha valami láthatatlan Asmodeus vált volna belőlem.

De hát legalább megalázottnak éreztem-e

magam? Zavarodott voltam-e? Megvoltam-e szégyenítve? Óh, dehogy, kedvesem. Büszke voltam. Kihívóan néztem rájuk s nem kíméltem őket. S midőn a nap lenyugodott Szent Péter temploma mögött s a zene elhallgatott és mindenki hazament, nem tudom, ki volt közülünk önérzetesebb és boldogabb, ők-e, vagy én. Óh, Dávid! Ha ott lehettél volna!

De a legközelebbi alkalommal más dolgokról írok neked. Addig is hallgasd meg ezt az újdonságot. Napoleon ügyvéd, ki újra meg újra meglátogatta a Regina Coeli foglyait, fegyencruhában látta Minghelli Károlyt. Ha Isten, ki meghatározza az emberek nemét, főprokurátorrá tette volna a feleségedet, elképzelheted, hogy más-képp folynának most a világ dolgai.

Elküldöm csókjaimat a szelek szárnyán. Ma nyugat felé fúj a szél és sok melegséget visz magával.

Roma.

U. i. — Szegény barátnőm még mindig bánatos napokat él. Ámbár nem tartozik a vallásos nők közé, minden este fölfohászkodik a szent szűzhöz, mielőtt pihenőre tér, s ha nem tenné meg, nem tudom, nem lenne-e öngyilkossá, mert esti látományai sokszor nagyon borzasztóak. Megmondtam neki, mily helytelenül cselekednék, ha véget vetne életének. Nem volna szabad megtennie már az ura miatt sem, ki messze földön jár. Nem mondtam-e még, hogy ez idő szerint úton van? És nem esnék-e rosszul a lelkednek, ha meghálnék, mielőtt te vigasztalnál? De most már meghalok a vágytól, hogy megtudhassam, mint vélekedel a dolgról. Írd meg!

KILENCEDIK FEJEZET.

Midőn a rémek rémét nem lehetett többé viszsztatartani, a grófnő papot hívatott. De mielőtt eljött a pap, nem engedte el, hogy toilletet csinálhasson és abban a ruhájában fogadhassa, melyet akkor szokott magára öltetni, midőn seregestől jöttek hozzá a vendégek az egészség és a fény napjaiban.

Amíg a grófnő elvégezte a gyónást, Roma saját szobájába vonult és oly borzadályt érzett, mint még soha annakelőtte. A gyóntatás negyed óráig tartott, aztán a pap kilépett a szobából. — Most, hogy rokona megbékült Istennel, — mondotta — föl kell vennie a szentséget, az utolsó kenetet és az apostoli áldást.

Eltávozott, hogy előkészítse az előkészítendőket s az ápolónő is beszólt Romához. — A grófnő egészen megváltozott, — mondotta, de Roma nem ment a betegszobába.

Félóra mulva a pap visszatért két minisztránssal.

— Béke legyen e házban, — mondotta és kísérei hozzátették: — És minden lakójával.

Midőn a grófnő megkapta a kísérteties útravalót, a pap eltávozott kíséreiével. De a halál sápadt, vigyorgó árnyéka ott maradt az ágy illatszeres párnája mellett.

Roma nem volt jelen a szertartáson s az ápolónő ment érte, mert a grófnő hívatta.

— Csodálatos, — mondotta a testvér. — A grófnő egészen megváltozott.

— Kapott ópiumot? — kérdezte Roma és a testvér igennel felelt.

Roma titokszerűen ihletett állapotban találta

nagynénjét. Öröm, sőt szinte büszkeség sugárzott arcáról.

— Elmúltak fájdalmaim, — mondotta. — Vége minden bánatomnak és megpróbáltatásomnak; mindent reabíztam Jézus Krisztusomra s most vele együtt az égbe szállok.

Meglátszott rajta, hogy nem érzi magát vét-
kesnek Romával szemben. Sőt fölényes hangon be-
szélt vele, mint a szent a bűnös asszonnyal.

— Győznöd kell világiassz szenvedélyeiden,
Roma. Vétkeztél, de nem szabad megbánás nélkül
meghalnod. Meg kell mondanom, hogy önző vagy;
gyónjál meg és arra szenteld életedet, hogy harera
kelj bűnös ösztöneiddel s az Ő kegyelmére bizom lel-
kedet, aki föloldozott engem is minden vétkem alól.

De az átszellemülés sem hallgattatta el egészen
a grófnőben a hiúság gondolatait, midőn rendelkezni
kezdett a temetéséről.

— Mondass értem gyászmisét, Roma. Kijár
az mindenkinek. Igaz, hogy némi pénzbe kerül, de
ily esetben nem szabad kímélni a költséget. A temet-
kezés pompáját bízd a temetkezési vállalatra s le-
gyen gondod reá, hogy ne valami közönséges helyen
tegyenek ravatalra. Nemesei származásom jogot ad
nekem arra, hogy templomból vigyenek ki. Gondos-
kodjál arról is, hogy előkelő sírba temessenek. Mos-
tanában a kis Pincion, Massimo herceg sírboltja kö-
rül temetkeznek a legelőkelőbb társaság tagjai.

Roma mindegyre csak „igen“-nel s újra csak
„igen“-nel felelt, ámbár a szíve tele volt gonddal és
keserőséggel.

A grófnő két óra múlva haláltusáját vívta.
Eljött a pap és elmondotta a halotti imádságokat.

Mindenki letérdelt, Roma kivételével. Csak ő
állt egymagában, de szíve alázattal hajolt meg, a
lelke megtört.

A grófnő áhítattal megcsókolta a keresztet, melyet a pap a kezébe adott, s elfogyó lélekzettel csak ezt ismételte: „Jézusom, Jézusom, Jézusom!”

A közeli templomtornyokon elütötték az órát a harangok s a pap gyorsan és fenhangon imádkozott.

A kereszt hirtelen kihullott a haldokló kezéből s gyémántos gyűrűi — immár nagyok lefogyott ujjaira — lecsúsztak az ágy takaróra, aztán lehullott a parókája. Homloka verejtékezett; lélekzete hörögve szakadt ki melléből. Végre megragadta az önkívület.

— Hazugság! — kiáltotta. — Minden, amit mondtam, hazugság! Nem öltem meg! — Aztán hirtelen fordult egyet s a kereszt a földre esett.

Roma a szobájába menekült. Háborgó lelke közel volt a megsemmisüléshez.

A Pincion víg dallamokat játszott a katonazenekar s a nap leáldozott Szent Péter temploma mögött, midőn Roma íróasztalához ült.

Meghalt! Elhagyta végre az élet is, melyhez oly görcsösen ragaszkodott. S most számot fog adni tetteiről, melyeket porhüvelyében követett el. De ki vagyok én, hogy így beszélek. Csak szegény, boldogtalan társa a vétekben.

Midőn meggyónt, azt hitte, meg vannak bocsátva bűnei. Tisztának, büntetlennek, igaznak képzelte magát. Mily csodálatos erő lakik a gyónásban! Láttad volna csak az öröm kifejezését azon a szájalomra méltó arcon, midőn levetkőzte bűneinek terhét és lelkének titkait! Megbocsátás! Mily nagy dolog lehet, midőn érzi valaki, hogy elérte a bűnbocsánatot!

Más egyebet nem írhatok ma, kedvesem, de a legközelebbi alkalommal nagy és komoly közölnivalóim lesznek.

TIZEDIK FEJEZET.

Roma beváltotta ígérteét. A grófnő, ha láthatta volna temetésének pompáját, megelégedettnek érezte volna kicsinyes, hiu lelkét. A gyászmenet, a plébánia templomába tartva, a Via Gregoriana jókora részét foglalta el. Rendezése a legdíszesebb volt minden részletében. A koporsót elborította a sok virág, koszoru, szalag s a temetés költsége közel járt az ezer frankhoz.

Romát, midőn kilépett a templomból, megszólította valaki. A báró volt, ki kezében tartotta gyászfátyolos kalapját.

— Sajnálom, hogy nem mehetek ki veled a temetőbe, — mondotta, és szólt még valamit az élet láncának eltört szeméről, de Roma nem hallotta.

— Remélem, nem igaz, de azt hallom, hogy lakásodból át akarsz költözni egy bizonyos ember lakásába, kinek nevét nem szükséges megemlítenem. Biztosítalak, ez súlyos ballépés volna részedről s óv-lak is tőle komolyan.

Roma nem felelt, hanem kocsijához tartott. A báró fölsegítette a lépcsőn, aztán így szólt: — Jusson eszedbe, hogy az vagyok neked, ami voltam. Ne tagadd meg tőlem azt az elégtételt, hogy segítségedre lehessenek a szükség órájában.

Midőn Roma a gyászmise után ismét magához tért, a gyászmenet már útban volt a temető felé. Még látta, hogy a grófnő koporsóját letették egy helyen, hol ez a fölírás volt olvasható: „Előkelő halottaknak fönntartva.“ A pap még egyszer beszentelte a koporsót, a temetés aztán véget ért.

Még nem megyek el, — gondolta Roma. De a papok kísérőikkel kocsira szálltak, a kocsisok reá-

gyújtottak cigarettájukra és könnyű iramodással kihajtottak a temetőből.

Roma a temető kapujában egy bokréta vadvirágot vett és megkérdezte, hol találhatná meg a kis Józsi sírját. Meg is lelte, reátette a virágot, aztán megfordult és menni készült.

Pénteki nap volt és Krisztus keresztrefeszítésének körmenete éppen előtte indult útnak San Lorenzo templomába. A nép özönével tódult a bazilikába. Ez emberek belső odaadása megindította őszinteségével. Roma öntudatlanul elvegyült a menetben és velük tartott, hallgatva a *Stabat mater* egyhangú dallamát.

E nép a börtönbe vetett rabok, a kórházban fekvő sebesültek és a tartalékból behívottak inséget szenvedő asszonyainak és gyermekeinek sokasága volt. Az imádság végeztével nekik beszélt az a szakállas öreg kapucinus barát a szegénységről, kedveik elvesztéséről, az élet nehéz és sötét óráiról és beszéde közben mély csönd honolt a templom magas boltívei alatt. De midőn azt mondotta nekik, hogy Isten bűneik miatt sujtotta őket ezekkel a szenvedésekkel, s hogy keresniök kell a gyónás szentségét, mert csak így oldozhatja föl őket az anyaszentegyház, tompa moraj zúgott végig a templom belsejében s az emberek egymásután vonultak be a gyóntatószékbe.

Román is erőt vett a pillanat meghatottsága. Ha megkönnyebülhetne az ő szíve is, ha ily módon ő is megszabadulhatna a nappal bánatától és az éjjelek gyötrelmétől. A szemközt levő gyóntatószékből egy pillanatra a szemébe tűnt a pap arca. Nyájas, szelíd, emberséges arc volt, úgy rémlett neki, mintha már látta volna valahol — talán a pápa körmenetén. Küzdött magában, a gyónókra nézett, aztán hatalmába esve a kétségbeesés egetverő indulatának, az

üres gyóntatószékbe rohant és dobogó szívvel, remegő hangon így szólt a kis rostélyon át:

— Atyám, nagy bűnös vagyok, — hallgass meg engem, hallgass meg engem!

A szabályos lélekzet elállt egy pillanatra a gyóntatószék belsejében s a lelkész békességes arca nyugodtan nézett a belépőnek kipirult arcára és égő szemeire.

— Csillapodjál, leányom, ne ingereld föl magad. Mondd el a hiszekegyet.

Roma szólni akart, de szava összefüggéstelen volt és alig volt hallható.

— Gyónom . . . gyónom . . . nem tehetem, atyám!

Egy csipetnyi burnót kihullott az aggastyán ujjai közül.

— Nem vagy keresztény?

— Nem kereszteltetek meg, de klastromban neveltek, és . . .

— Akkor nem hallgathatom meg gyónásodat. A keresztség nyitja meg az egyház kapuját, és nélküle . . .

— De nagy nyugtalanságban élek. Szűz anyánkra kérem, hallgasson meg, hallgasson meg, atyám.

Az öreg lelkész, bármennyire ismerte már az emberi szenvedést, mélyen megrendült és nyájasan, majdnem gyöngéden így szólt:

— Szólj csak, leányom. Föl nem oldhatlak, mert nem vagy az egyház gyermeke, de öreg ember vagyok, és ha megkönnyíthetem a terhet szegény lelkeden, Isten óvjon, hogy elutasítsalak.

És Roma ekkor az égő szavak áradatával tárta föl minden keservét. Nem titkolt el semmit, nem szépített semmit, neveket nem említett és nem tett szemrehányást senkinek. Végre elcsillapult zoko-

gásszerű lélekzete és remegő szava, rövid szünet következett s a templomban nem hallatszott más, mint tompa moraj, mely mintha távolból jött volna. Aztán megszólalt ismét az a szelid hang a gyóntatószék belsejében.

— Leányom, ez esetben nem követtél el bűnt és nincs mit megbánnod, s ha kétségek gyötörnek, csak lelked tisztaságára vall, és arra, hogy nem élsz kapcsolat nélkül Istennel. De az izgalom és az aggodás megviselte egészségedet s így érthetem, hogy azt hiszed, bűnt követtél el, holott nem vagy bűnös. A bűn, mely megtörtént, nem a te bűnöd, eredj hát haza és Isten legyen a vigasztalód.

— De, kedves atyám . . . oly jószágos hozzám, de megfélekezett-e . . .

— A férjedről? Nem. De hogy megmondd neki, azt eldönteni nem áll erőmben. Alapjában véve nem volnék mellette, mert miért okoznál nyugtalanságot lelkiismeretének és miért veszélyeztetnéd házi tűzhelyed békéjét? Minthogy lelkifurdalásod ok nélkül való, az egészet a Gonosz kísértésének tekintem és azt ajánlom, hogy felejtjسد el. De a nehézség, amelyért nem tudom, minő tanácsot adjak biztosságot és lelked nyugalma érdekében, abban rejlik, hogy csak egyházilag keltetek egybe, s hogy az az a másik férfi (jól tetteд lányom, hogy nem nevezted meg) ezt a körülményt fölhasználhatná arra, hogy elválasszon benneteket egymástól. Az is a nehézségek közé tartozik, hogy a férjednek teendő valomás, ha elkéstél vele, hiábavaló volna és talán ártalmadra is válnék. Egyezzel bele, hogy tanácskozam dolgodról valakivel, ki bölcsőbb mint én vagyok. Egyezzel bele, talán, hogy titkodat felsőbb helyre terjesszem, egy áldott szív, egy tiszteletre méltó és szent fő elé. Jöjj el ismét, vagy, ha akarod, mondd meg neved és ha annak a szentséges valaki-

nek van mit válaszolnia, meg fogod hallani válaszát. Addig is eredj haza leányom békén és nyugodtan és vezéreljen Isten mielőbb hú nyájába.

Midőn Roma fölállt a gyóntató rostély előtt, úgy érezte, mintha nagy betegségen esett volna át s most már jobban volna. Egész lénye csodálatos gyógyuláson ment át. Nehéz teher esett le róla; úgy érezte, mintha ujjá született volna lelke s oly könnyűnek érezte testét, mintha szárnyai nőttek volna.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

„Angelika testvér“ másnap reggel levelet kapott Rossi Dávidtól.

Drágám, — Jelentésem baj nélkül megérkezett s nagy örömet és talán egy kis szomorúságot is hozott magával. Nem szólva arról a fájdalomról, melyet népünk miatt mindig érezek, egyúttal egy kis lelkifurdalást is éreztem, midőn olvastam a sorok közt leveledben. Vajjon nem túlzod-e boldogságot, csak azért, hogy bátoríts engem, s megakadályozz abban, hogy — történjék bármi — haza siessek hozzád? Bízzál benne, kedvesem, eljön boldogságod napja. Hallani akarom ismét ezüstcsengésű kacajodat, mint akkor, azon a felejthetetlen napon a Campagnában. Tűrj békén! Még fiatalok vagyunk és élni fogunk.

Imádkozzál érettem, szívem, hogy ne üssön ki balul az, amire vállalkoztam. Éjjel-nappal dolgozom, reggeltől késő estig tanácskozással, bizottsági ülésekkel, levelezéssel telik időm. Büszke vagyok reá, hogy helyesen ismertem föl jellemed erkölcsi nagyságát s hogy mindent reád bízhatok.

Megalakítottunk egy központi vezetőséget és megállapítottuk szervezetünket. Mindnyájan egyetértünk abban, hogy egyesült erővel kell előre haladnunk. Európa, mint látszik, megérett a teljes átalakulásra, de az első nagy lépésnek Rómában kell megtörténnie. Mindenfelől hallom a bátorítást. A népek testvéries egyesülése útban van. A nyers erőnél nagyobb hatalom száll át az egész világon.

Szegény Brunó! Bizonyára igazad van, ha azt hiszed, hogy nyomást gyakorolnak reá, hogy eláruljon engem. De nem csak magam miatt aggódom; soha sem vigasztalódhatnám meg, ha megmérgeznék lelkét. Ha Minghelli Károly, rabnak öltözködve, a börtönben van, akkor készen állhatunk mindenre. Midőn ez az ember, Londonban való elbocsátása után meglátogatott engem, segítséget kérte, hogy meggyilkolhassa a miniszterelnököt. Elutasítottam, s ekkor ő a másik félhez pártolt át. Légy rajta, hogy — ha lehet — személyesen beszélhess Brunóval és óvjad őt saját magától és attól az embertől, kinek az az életfoglalkozása, hogy lehetővé tegye az elítéltetést.

Most pedig szóljunk a barátnőről! Vigasztald meg. A szegény leány nem vétkeesebb, mint volna abban az esetben, ha keresztül gázolt volna rajta a lokomotív, vagy egy ketrecéből kiszabadult fenevad támadt volna reá. Ne eméssze magát tovább, nem volna az sem helyes, sem igazságos. Nemcsak testünk van kitéve az ártalomnak, hanem a lelkünk is, s óvnod kell lelkét, hogy meg ne betegedjék.

Arra a kérdésre, hogy elmondjon-e férjének mindent, csak egyet válaszolhatok. Föltétlenül azt mondom, hogy: igen. A lelkiismeret ítélőszéke előtt nem a tett áll egyedül s nem is főképpen; a

cselekedetet vagy hallgatólag, vagy nyíltan is, meg lehet bocsátani. Isten megbocsátotta Dávidnak. Krisztus megbocsátotta a samariai nőnek. De a palástolást, a hazugságot és a kétszínűséget nem lehet megbocsátani, míg az, aki elkövette, nyílt vallomást nem tesz róluk.

De van még egy megfontolni való ebben az esetben, amiről te, kedvesem, a te tiszta szíveddel megfélekedtél. Ott van a második férfi. Gondold meg, mily nagy hatalma van annak a te barátnődön. Ha bírni akarja még most is, akarata ellenére, megfélemlítheti, megfenyegetheti, hogy megmond mindent az urának. Ez a tudat okvetlenül a legnagyobb mértékben boldogtalanná tehetné barátnődet s idő multával talán megtörné akaratát és meghódolásra kényszerítené. De az a férfi talán képes arra is, hogy megmond mindent az urának, hogy ily módon mindkettőjüket egyszerre megalázhassa. *Ha megteszi, mi lesz akkor a barátnődből? Vajjon akkor adhat-e hitelt férje az előadásának?*

Hogy megelőzhesse ezt a veszélyt, nyilatkozzék haladéktalanul. Mondd meg neki, bízzék férje szerelmében és mondjon meg neki mindent. Ha férfi, azt fogja gondolni magában: „Csak lelkének tisztasága bírhatta reá, hogy megmondja nekem“ és még jobban fogja szeretni, mint azelőtt.

Szeretlek a szegény beszennyezett galamb iránt való szigorúságodban s nem kevésbé szeretlek hozzá való gyöngédségedért. Ebből is látom, mily helyesen ismertem föl lelked erkölcsi tisztaságát, vétektől való mentességedet, tűz lelkedet, arany szívedet. Az ismétlâtásig, kedvesem, egyetlenem.

R. D.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Kedves Rossi Dávidom, — Leveledet, mint valami ereklyét, egész nap magammal hordoztam, és bérkocsin, omnibuszon és nyílt utcán minden untalan belepillantottam. Az amit Brunóról mondtál, valósággal lázba ejtett és rögtön írtam a fogház-igazgatónak, engedelmet kérve, hogy meglátogathassam. Napoleon ügyvéd is azt hiszi, hogy Brunó titkos eljárás áldozata, mely még kevésbé válogatós eszközeiben, mint a szent inkvizíció.

És most térjünk át barátnőm dolgára. Alig bírom a tollat, ha róla írok. Az, amit mondasz, oly nemes és tudnom kellett volna, hogy te így gondolkozol, de . . .

Kedvesem, hogyan is kezdjem? Nem találod el, hogy mit akarok mondani? Hát csakugyan nem találod el, hogy ki az én új barátnőm. Azt hiszem, emlékszel még korábbi levélváltásunkra. Akkor, midőn úgy tettél, mintha másvalakit szeretnél. Most nem gondoltál effélére és ez újabb bizonyítéka szerelmednek és hozzám való bizalmadnak. Amit ezúttal édesen érzek, de egyszersmind keserűen is. Oly nagyra tartottál engem, hogy eszedbe sem jutott az a gondolat, hogy magamról beszélhetek, pedig ezt tettem, s az én szegény barátnőm én magam vagyok. Bocsáss meg nekem! Nem kötlek semmihez. Vonj vissza mindent és nem lesz reá jogom, hogy panasszal illesselek.

És van még valami, amit nem tudtál. Az életemet adnám érte, kedvesem, ha megkímélhetnék ettől a kijelentéstől, de mindent meg kell mondanom. Tudod, hogy ki az a férfi s tisztán áll Isten és lelkiismeretem előtt, hogy a felelősség

egyedül őt illeti. A saját hibám későbbi eredetű. Ahelyett, hogy szakítottam volna vele, továbbra is fönntartottam a jó viszonyt, mert általa kaptam meg aztán birtokaimnak fele jövedelmét, sőt nem utasítottam vissza azt a gondolatot sem, hogy leendő férjemnek tekintsem őt. S midőn beszéded, melyet akkor a szent Péter-téren mondottál, megmontani látszott kilátásaimat, akkor semmivé akartalak tenni téged.

Borzasztó. Hogyan is említhetem ezt, anélkül, hogy el ne sülyedjek szégyenletemben? De most már tudod, hogyan csaltalak meg, s nekem is oly undoknak tűnik az, amit tenni akartam, hogy nem is merem remélni bocsánatodat. Csak el is gondolni azt, hogy nem voltam jobb, mint Delila, midőn először találkoztunk! De az ég beavatkozott és megmentett téged. Mennyire megváltoztattál. Először újra teremtetted számomra atyámat s én olyanak láttam, minő valóban volt, s nem olyanak, mint lefestették előttem. Aztán visszaadtad nekem saját lelkemet, s magamra találhattam. Ne gyűlölj, kedvesem! Nagy szíved nem is lehet képes ily kegyetlenségre. Ha tudnád, mennyit szenvedtem!

El nem képzelheted, mily örült tervekkel jártam. Meg akartam ölni magam, hogy azzal takarjak el mindent. De nem, nem törhettem meg szívedet. Aztán éppen ezzel világossá lett volna előttem minden és semmi sem lett volna borzasztóbb reám nézve, mint az a gondolat, hogy halálom után megtudod az egész szomorú történetet.

Most már tudsz mindent, kedvesem. Semmit sem titkoltam el. Láthatod, hogy nem csak szegény barátnőm vagyok, hanem valamivel rosszabb — én magam vagyok. Megbocsáthatsz nekem? Nem merem kérdezni. De szabadíts meg a

bizonytalanságtól. 1rj. Vagy még inkább: táviratozzál. Egy szót — csak egyet. Az elég lesz.

Oly boldog volnék, ha küldhetném szerelmemet, de ma este nem merem. Szerettelek az első pillanattól fogva és szeretni foglak mindig, történéjék bármi. Azt hiszem, megbocsátanál, ha megérténéd, hogy csakis azért élek a világon, hogy szereselek s hogy legnagyobb hibám abból ered, hogy jobban szeretlek, mint kell és szabad. De bármint határozol, én a tied vagyok és csak neked szentelhetem életemet. Szegény boldogtalan gyermeked

Roma.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Roma másnap elfoglalta Rossi lakását. Midőn odament, hogy előkészítsen mindent és megmutassa Rossi táviratát, az öreg emberpár úgy örült, mint a gyermek.

Csak az eb kísérte el Romát a Piazza Navonára, más senki. Felice visszatért a báróhoz, Natalinát elbocsátotta. És nem vitt magával mást, mint néhány útiládát, atyjának arcképét és Elena madonnáját. Gipsz-szobrainak legnagyobb részét megsemmisítette és kocsira rakatta. De a kútmedencét, mert márványból volt, le kellett vitetnie az öreg garibaldista kapus-páholya alatt levő sötét pincébe s csak egy részét helyezték el az emeleten: a Rossi mell-szobrához és a Krisztusfő számára előkészített márványtömböt. A siket öregasszony elvállalta a főzést és a tisztogatást; a bevásárlás teendője Romára várt. A szomszédok elég hamar tisztában voltak a helyzettel. Roma Rossi felesége volt nekik. És kezdettől fogva signorának szólították.

Roma végtelenül boldog volt. A lakásban minden Rossi Dávidra emlékeztette. A mókus, a madárkák is, melyek szorgosan rakták fészköket és vígan daloltak napestig.

Igy tartott egy hétig, de akkor kezdett tünedezni Romának jókedve. Aggódott a levele miatt. Számlálta az órákat, mióta postára adta s az időt, mely szükséges volt arra, hogy a válasz megérkezhesék. Ha Rossi Dávid táviratozott volna, megkapta volna válaszát három nap alatt. De nem kapta meg.

— Jobbnak tartja levelet írni, — nyugtatta meg magát. Természetesen megírja nyomban és öt nap alatt megkaphatná válaszát. Az ötödik napon element a zárda kapusához. De nem volt nála levél „Angelika testvér“ számára.

— Hó eshetett az Alpokon és az utak nem járhatók, — gondolta, és tudakozódni a főpostára ment. Igen, Svájcban csakugyan havazott, tehát úgy volt, mint gondolta és holnapra megjön a levél. De elmúlt a következő nap és a levél nem érkezett meg.

— Hogyan is lehetek oly ostoba, mikor a levelem bizonyosan vasárnap ért Londonba! — Megfeledkezett Anglia vasárnapi munkaszünetéről. Tehát csak még egy nap, csak egy nap, aztán hírt hall Rosiról és boldog lesz.

De az a nap is elmúlt s elmúlt még a következő és a harmadik nap és levél nem érkezett. Ekkor csüggettség fogta el erős szívét s a szívárvány elhalványult életének égboltozatán. A madarak éneke fájdalommal érintette szívét. Minek is erőltetik meg úgy kicsiny torkukat! Eső esett s az ég elborult.

Ekkor feljött hozzá a garibaldista öreg életpárjával s néhány okmányt tartott a kezében. Nagyön meg voltak zavarodva. Idézést kaptak Brunó perének tárgyalására. Tanúként fogják kihallgatni őket. Három nap múlva kellett megjelenniök.

Roma föltette egyszerű fekete szalmakalapját, keresztülszúrta rajta a tűt és elindult az ügyvédhez, Fuselli Napoleonhoz.

— Éppen írni akartam kegyednek, asszonyom, — szólt az ügyvéd, és visszaült a karosszékébe. — Sajnálattal kell bevallanom, hogy kárba veszett minden fáradságom. Kár is volna megismételni a kísérletet. Emberünk beismerő vallomást tett.

— Beismerő vallomást? — Roma remegő kézzel tapogatta felöltőjének gallérját.

— Igen, és megnevezte bűntársait is.

— A bűntársait?

— Azokat, s elsősorban Rossit, akit belekevert egy igen komoly összeesküvésbe.

— Miféle összeesküvésbe?

— Annak nem tudok nyomára jutni. De holnapután megtudunk mindent.

— De hogyan? Mi okból?

— Azt nem tudom. Valószínűleg királyi kegyelemmel bízatták. Nem is lesz szüksége védelemre. Megvédelmezi majd a hatóság maga.

— És mi lesz mindennek a vége?

— Valószínűleg az, hogy Rossi képviselőt elítélik távollétében.

— Aztán?

— Aztán Rossi nem jöhet többé Rómába. Törültni fogják a képviselők sorából is.

— És Brunó?

— Brunót másnap reggel szabadlábra helyezik.

Roma kábultan és leverten hazament. Otthon levél várt. A fogházigazgató értésére adta, hogy vasárnap délután — kivételes engedéllyel meglátogathatja Brunót.

És Roma másnap délután két órakor elindult a Regina Coeli felé.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Ott nem várt sokáig s néhány perc múlva egy szűk és kietlen szobában szemközt állt Brunóval. Az ajtóban két ór állt. Roma megijedt, úgy elváltozott Brunó. Máskor viruló arca sápadt volt és beesett. Állát őszbevegült rövid szakáll takarta, s máskor oly nyílt, vidám szemét lehorgasztotta. A hat heti börtön nagyon megviselte a szerencsétlent. Olyan volt, mint a beteg, elhanyagolt láncos eb.

— Mit akar tőlem? — kérdezte bosszúsán.

Roma elpirult és valami bocsánatkérés-félét hebegett.

— Megkapta-e, Brunó, azt a pár sort, melyet börtönébe küldöttem.

— Nem. Miféle pár sort?

— Pár nappal letartóztatása után itt jártam, mert meg akartam mondani, hogy gondoskodtam kedvenceiről s hogy vigasztalom őket.

— Azt tette?

— Külön élelmezésére is befizettem. Megkapta?

— Nem. Kezdetől fogva kenyéren és vizen tartottak.

A mogorvaság lassanként eloszlott arcáról. Izgalom fogta el. Roma fölállt és szelíden így szólt:

— Szegény Brunó! Akkor nem csodálom, hogy kedvük szerint való vallomásra bírhatták.

Brunónak összekoccant a térde. — Minek említi azt? — kérdezte.

— Ha hazugsággal tartották, Brunó, hogy a féltékenység és a bosszúvágy játékszerévé tegyék...

— Hol van Rossi? — kérdezte Brunó élesen.

— Angolországban.

— És hol van Elena?

— Nem tudom.

Brunó megrázta szegény fejét, mint aki tud mindent s egy pillanatig mintha fölébredt volna a büszkeség elborult, elsötétült agyvelejében.

— Elena nem tette helyesen, hogy eltünt, anélkül, hogy megmondta volna, hova megy. Rossi kétségbe van esve miatta.

— Elhiszi?

— Mindenesetre elhiszem.

E szavak meghökkentették Brunót. Nagyön kicsinynek és hitványnak érezte magát ez aszszonnyal szemben. — Ha ő bízik mindkettőjünkben, miért nem bízhatom én? — gondolta magában. De a következő pillanatban szánakozva kacagott föl és nagy hangon így szólt. — Ön nem tudja, donna Roma, de én tudom és engem nem csálnak meg. Egy itteni szegény fickó — egy elítélt, ki valami újságnál dolgozik és mindent megtud, elmondott nekem mindent.

— Hogy hívják azt az embert? — kérdezte Roma.

— 333. számnak. Bűnügyi fogoly. Mellettem volt a zárkája.

— Akkor hát nem láthatta?

— De hallottam a hangját, és meg mernék esküdni reá, hogy ismerem.

— Nem Minghelli Károly hangja volt?

— Ming . . .

— Az idő letelt, — kiáltotta az ajtóban álló őr.

— Brunó, — mondotta Roma, és fölemelkedett. — Bizonyosan tudom, hogy Minghelli Károly, aki most rendőrkém, fegyencruhában itt becsukatta magát. Azt is tudom, hogy midőn elbocsátották a londoni követségtől, felszólította Rossit, hogy legyen segítségére a miniszterelnök meggyilkolásában.

— Egy-kettő, előre! — kiáltotta az őr, és a

fogoly zavarodott pillantással elfordult és útnak eredt. Roma nyomon követte a nyílt udvaron át, s midőn egy rácsos kerítéshez érve, visszafordult, látta, hogy szeme könybe borult, aztán fölemeli karját, így szólva a legmélyebb elszántság hangján:

— Rendben van minden, testvérem! Most már csak bízva reám! Istenemre mondom, értek mindent.

Az egész dologban csak az volt a hiba, hogy abból a külön szobából, melybe kivételes gráciából vezették Roma elé Brunót, minden szót kihallgathattak és hírül vihették a fogház-igazgatónak. Ez nyomban jelentést is tett az egészről a királyi biztosnak. Az pedig átadta a jelentést a belügyminiszternek, ki tüstént a rendőrfőnökért küldött.

— Commendatore, — szólt hozzá a báró. — Mi volt a vád, melyért elbocsátották Minghellit a londoni nagykövetségtől?

— Reábizonyult, hogy okiratot hamisított.

— De az elfogatási parancs ki van állítva elene, ha nem is hajtották végre?

— Úgy van, még számon tartjuk.

— Commendatore! Nézesse át még egyszer és alaposan, még pedig Minghelli által, azokat az irományokat, melyet Rossi képviselőnek és Brunó barátjának lakásán foglaltak le. Megértett?

— Tökéletesen értem, excellenza.

— Minghelli — az ön alkalmazottja — nézen utána, hogy nem talál-e köztük egy levelet, melyet Rossi Dávid írt Brunó feleségéhez. Remélem, megértett.

— Tökéletesen.

— Ha akad egy ily levél, küldje el az alprefektusnak, ki aztán holnap a bíróság elé fogja terjeszteni. És legyen gondja reá, hogy az államügyész olvassa föl ezt a levelet a vádlott előtt.

— Excellenciád parancsa szerint fog történni.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A katonai törvényszék tárgyalása megnyílt. Roma, belépőjegye segítségével bejuthatott a teremnek az ügyvédek és a bíróság számára elkülönített részébe és Fuselli ügyvéd helyet csinált számára maga mellett. A teremben éppen csend volt, s mindenki észrevette, amidőn belépett. A közönség figyelemmel kísérte még egy másik arenak mozdulatait, csak eleinte nem mert reánézni. Ez az arc a vádlott arca volt. Brunó, rabruhában, ott ült a vádlottak padján, két fegyveres carabinieri között.

A jegyző fölolvasta a vádat. Brunót nemesak a február elsejei lázadásban való részességgel vádolták, hanem azzal is, hogy tagja volt oly egyesületeknek, melyek az alkotmány erőszakos megdöntését tűzték célul.

Mikor végeztek ezzel a hosszú írással, fölállott a közvádoló — egy fiatal lovasszázados — és megokolta a vádat. Nagyon ambiciózus fiatal tiszt volt, ismerte a dörgést és különös súlyt vetett annak bizonyítására, hogy a vádlott politikai meggyőződése ebben az egy szóban foglalható össze: „Rossi“. Nem is kívánta szigorú megbüntetését, mert hisz ő csak vak eszköze volt mások államfölforgató terveinek.

— Rocco Brunó, álljon föl, — szólalt meg az elnök. — Származására nézve, ugy-e bár, római?

— Igen, az vagyok — ősrómai vagyok, — felelte Brunó.

Sorra kihallgatták a tanúkat, a carabinieri, ki látta, mily súlyos tetteket bántalmakat osztogatott Brunó; aztán az öreg Franciscát, a garibaldista siket feleségét, akivel ugyan nem boldogult a bíróság, mert minden kérdésre a legképtelenebb feleleteket adta; utána az öreg garibaldistát magát, aki azt

mondotta a tisztt uraknak, hogy hát azért ontotta-e vérét a hazáért annyi csatában, és azért vénült-e meg, hogy most, féllábbal a sírban, árulója legyen a bajtársának? Nem is zaklatták tovább.

Aztán Angelelli commendatore, a rendőrigazgató állt a bíróság elé. Arról adott fölvilágosítást, hogy mi volt az oka az államfölforgató egyesületek megalakulásának. Brunóról azt mondotta, hogy nem tartozik a kolompósok közé, s a rendőrség amolyan éber házőrző kutyának ismeri Rossi képviselő szolgálatában.

— Bolond ez az úr! Miért nem folytatjuk a tárgyalást? — harsogta Brunó.

— Csönd legyen, — kiáltotta a törvényszéki szolga, de a vádlott harsány kacajra fakadt.

Roma Brunóra nézett. Volt valami ez emberen, amit eddig nem vett észre rajta; nem éppen csak a dacosság szelleme, hanem valami félelmetes, megdöbbentő.

A fogház-igazgató kihallgatása már nagyobb izgalommal járt. Az az úr jelentette, hogy Brunó, előtte tett vallomásában Rossit vádolta ama bűn elkövetőjének, mellyel társait vádolják.

— Kérdezzék meg tőle, — dörögte Brunó — hogy nem késő éjszaka hívatott-e magához és nem ígért-e kegyelmet, ha följelentem Rossit? Előbb elgyötörte testemet, aztán megalázta lelkemet s végre maga mondta tollba a vallomásomat, mellyel tönkre akarták tenni legjobb barátomat, s melyet aláíratnak velem, anélkül, hogy tudtam volna, mi van benne.

A következő tanu a börtönfelügyelő volt. Azt vallotta, hogy jelen volt, midőn Brunó megtette följelentését. Hozzátette, hogy a vádlott több ízben fontos közléseket tett egy rabtársának.

— Hol van az a rabtársa? — kérdezte az elnök. — Állítsák a bíróság elé.

helyezt
cajra
között.

csettás

ghellit

ben, az
táért.

pödört
vádlott
bok sz
vele. A
herről,
dotta,
előkész
az a hi
hogy a
tatását

izgassa
gyen n
történt

ember
szédos
árulója

— Tartok tőle, hogy időközben szabadlábra helyezték, — mondotta a tanu. Brunó féktelen kacajra fakadt és ujjal mutatott valakire a nézők között.

— Itt van ni — itt van. Az a galléros és mancsottas fiatal úr. Minghellinek hívják.

— Hívják ide, — mondotta az elnök s Minghellt megeskették és kihallgatták.

— Ön nemrég fogságban ült a Regina Coeliben, aztán kegyelmet kapott a köznek tett szolgálataért.

— Úgy van, excellenciád.

— Hazugság, — kiáltotta Brunó.

Minghelli belefogózkodott a szék támlájába, pödört egyet a bajuszán és elmondotta történetét. A vádlott mellett levő zárkában volt becsukva és a rabok szokott módja szerint beszélgetésbe ereszkedett vele. A vádlott beszélt neki egy bizonyos híres emberről, aztán valami nagy cselekedetről s azt mondotta, hogy az a híres ember Angliába ment, hogy előkészítse azt a cselekedetet. Mindjárt eltalálta, hogy az a híres ember senki más, mint Rossi képviselő, s hogy a nagy cselekedet alatt az alkotmány megbuktatását és a király meggyilkolását kell érteni.

— Hazudsz, pap fattya! — kiáltotta Brunó.

— Rocco Brunó, — mondotta az elnök, — ne izgassa föl magát. A törvény védelme alatt áll. Legyen nyugodt és mondja el nekünk, hogy mi hogyan történt.

TIZENHATODIK FEJEZET.

— Eccellenza, — mondotta Brunó — ez az ember hivatásszerű tanu és csak azért ült a szomszédos zárkában, hogy meggyötörjön és jóbarátaim árulójává tegyen engem. Soha sem került a szemem

elé és csak utóbb tudtam meg, hogy kicsoda. Azt mondotta, hogy korrektor volna a hivatalos lapnál s hogy ő mindent megtud. Midőn látta, hogy vérzik a szívem a szegény kis fiam halála miatt, — csak két éves volt, megölték a zavargáskor, eccellenza — megmérgezte a szívemet a feleségem miatt és azt mondotta róla, hogy megszökött Rossival. Hazugság volt az egész, de nagyon el voltam csigázva a korbácsütések s a vizen és kenyéren való éheztetés miatt, és elhittem neki, mert beteg voltam és halálosan fáradt volt a lelkem. De midőn megtudtam, hogy kivel volt dolgom, és vissza akartam vonni vallomásomat, nem akartak meghallgatni. Igazat mondok, eccellenza. Mindenkinek igazat kellene itt mondania. Csak én vagyok a bűnös és ha vádoltam már valakit, bocsássa meg nekem az Isten. De ez az ember itt orgyilkos. Bebizonyíthatom, hogy az. A londoni nagykövetségnél szolgált s midőn elcsapták onnan, eljött Rossihoz és azt ajánlotta neki, hogy gyilkolja meg a miniszterelnököt. Rossi úr kidobta házából, s ez volt a kezdete minden bajnak.

— Nem igaz, — mondotta Minghelli, nyakig elpirulva, mint a pulyka.

— Nem igaz? Adják ide a keresztet, hadd esküdjem meg arra, hogy hazudik ez az ember, — kiáltotta Brunó.

Roma nehezen lélekzett s fölugrott helyéről, de Fuselli ügyvéd megfogta kezét.

Az elnök mélyen meg volt rendülve. — Ünnepelesen megfogadtam e kép előtt — és kezével a Megváltó képére mutatott, — hogy igazat fogok szolgáltatni ebben a dologban és teljesíteni fogom kötelességemet a végső következtetésig.

A közvádoló ismét fölállt és engedelmet kért, hogy kérdést intézhessen a vádlotthoz.

— Állítása szerint Minghelli tanu azt mon-

dotta ö
viselőve

B
vett elő

vább a
kot, ho

szól?

megmos
kilyuka

— mor
törvény

annak
és a fe
a testv
csatorn

nem ta

önnek,
a borít

dotta önnek, hogy felesége megszökött Rossi képviselővel.

— Azt mondotta és hazudott az utolsó betűig.

— Hogyan tudja, hogy hazudott!

Brunó nem felelt, s a fiatal tiszt egy levelet vett elő az iratai közül.

— Ismeri-e Rossi képviselő keze írását?

— Ismerem-e a saját formátlan öklömet?

— Rossi képviselő írása ez? — kérdezte tovább a tiszt, és átadott a szolgának egy levélborítékot, hogy mutassa meg Brunónak.

— Azé, — mondotta Brunó.

— Bizonyos-e benne?

— Bizonyos vagyok.

— Látja-e, hogy ez a levél a felesége nevére szól?

— Látom. De ne fárassza magát azzal, hogy megmossa a szamar fejét, — értem, hogy mire akar kilyukadni.

— Rocco, így nem lehet a közvádolóval beszélni, — mondotta az elnök. — Tartsa szem előtt, hogy a törvény tiszteletreméltó őrével van dolga.

— Nem lehet, excellenza? Akkor mondja meg annak a tiszteletreméltó úrnak, hogy Rossi Dávid és a feleségem úgy voltak egymással, mint a testvér a testvérrrel, s aki ezt másra magyarázza, rosszabb a csatornatisztogatónál.

Így szólva, visszadobta az asztalra a levelet.

— Nem akarja elolvasni?

— Nem én! Nem nekem szól ez a levél, s én nem tartozom a törvény tiszteletreméltó őrei közé.

— Akkor engedelmével majd én olvasom föl önnek, — mondotta a közvádló, és kivéve a levelet a borítékból, emelt hangon olvasni kezdette:

— Drága Elenám . . .

— Semmi az, — szakította félbe Brunó. — Mondom, hogy úgy voltak egymással, mint a jó testvérek.

A közbíró tovább olvasta:

— Emészt a bánat a mi kis Józsefünk halála miatt.

— Ez úgy van! Reávall Rossi Dávidra. Úgy szerette azt a fiút, mintha a saját gyermeke lett volna. Folytassa.

— . . . Gyermeünk — a te gyermeked — az én gyermekem, Elena.

— Nincs abban semmi kivetni való. Ne akarjon ebből félreértést támasztani köztünk, — kiáltotta Brunó.

— De most, hogy a fiu meghalt és Brunó talán évekig a börtön lakója lesz, el kell háritanunk az akadályokat, melyek eddig útját állták, hogy életéhez kösd az életedet s azt nekem szenteld, mint ahogy én is mindig te érted éltem. Jőjj hát hozzám, kedvesem, szerelmesem . . .

Romának mind e pillanatig ezt súgta fülébe valami gonosz sugallat: — Lehetséges-e, hogy míg te annyi megpróbáltatást szenvedtél miatta, ő megvigasztalódott volna egy más asszonnyal? — Lehetetlen az! Ez a levél nyilvánvaló hamisítvány! Egy szavát sem hiszi el.

De Brunó végigszenvedte a kétség minden gyötrelmét. — Ide nézzenek, — mondotta, fölemelve kétségbeesett arcát. — Amíg vizen és kenyéren éltem s a korbáccsal vertek, nem tudtam, hogy nem vagyok ura az eszemnek; de most oly dolgokat látok . . .

A levél gomolyaggá gyűrődött kezében, rekedt szava elakadt. E hangokon és a künn föl s alá járó katonák egyhangú léptein kívül nem hallatszott semmi s halálos némaság volt a teremben.

— Nem képzelődés ez, Rocco, — mondotta a közvádó. — Mi valamennyien sajnáljuk magát és nem kételkedem benne, hogy a bíróság érdemes tagjai is részvételt követik sorsát. Barátja, mestere, kit vak bizalommal követett, rútul megesalta önt. Elárulta barátját, hazáját, királyát. A följelentés, melyet a börtönben tett ellene, az utolsó betűig igaz. Ajánlom, hogy maradjon meg a vallomásánál és ajánja magát a bíróság kegyelmébe.

— Hallja-e — fogja be a száját — és ne zavarja az embert, midőn gondolkozik, — mondotta Brunó.

Roma föl akart állni. De nem tudott. Aztán kiáltani akart, de nyelve a szája padlásához tapadt. Hátha mégis megtörik Brunó az utolsó pillanatban?

Brunó, kinek arca eltorzult halálos gyötrelmében, rémesen fölkacagott. — Úgy, hát megesalt alnokol az én barátom? Jól van, bosszút állok.

Kissé megtántorodott és a levél kihullott kezéből.

— Igen, Istenemre mondom, bosszút állok, — kiáltotta és megint kacagott.

Megállt, fölemelte az egyik lábát és úgy tetszett, mintha följebb húzta volna a csizmaszárát, aztán megint egyenesen állt.

— Mindig tudtam, hogy eljön egyszer az idő, midőn szorul a kapca, s mindig tartogattam magamnál valamit, amivel segíthetek a bajon. Most itt van.

Egy pillanat alatt, mielőtt még észrevehették volna, hogy mit cselekszik, kihúzta a dugót egy kis üvegből, melyet a kezében tartott, és kiürítette a tartalmát.

— Sokáig éljen Rossi Dávid! — kiáltotta, és áthajította feje fölött az üres palackot.

Mindenki talpra szökött a teremben. Késő

volt. A méreg harminc másodperc alatt megtette hatását és Brunó ott vergődött a carabinieri karjai közt. Valaki orvosért ment. Másvalaki a papért.

— Nem baj az, — mondotta Brunó. — Jó öreg szent az Isten. Majd csak letekint a magamféle szegény ördögre is. — Aztán énekszóra gyujtott:

A sítók felhasadoznak,
Életre riadnak a holtak.
Nézzétek a vértanukat!
Feltámad a hajdani had!

— Sokaig éljen Rossi Dávid! — kiáltotta újra és a következő pillanatban kivitték a teremből.

A most következő zűrzavarban mindenki a terem közepére tódult. A siket öregasszony, kinek válláról lecsúszott a shawl, a kezét tördelte és rikácsolva mondotta: — Megfizet érte az Isten! — Az öreg garibaldista kábultan nézett a gyulladt szemével és nem szólt semmit. Roma, ki hamar visszanyerte önuralmát, beletekintett a levélbe, melyet fölvelt a padlóról.

— Elnök úr, — kiáltotta a többiek feje fölött, — ezt a levelet nem Rossi Dávid írta. Úgy hamisították. Bebizonyíthatom.

E pillanatban belépett az egyik carabinieri és jelentette a bíráknak, hogy mindennek vége.

— Meghalt! — mondták egymásnak az emberek, némelyikük inkább csak a száját mozgatva, hangtalanul.

Az elnökön mély megindultság látszott. — A tárgyalást elhalasztom, — mondotta, — de tanúnak hívom a mindenhatót, hogy keresni fogom a bűnösöket és segítségével meg is találom őket, bármik legyenek is.

pod
elmo
rány
velt
De r
lelkü
inká
Mid
tésbe
Soká
csoda
a pil
az Is
tudta
termo

fenn
és m
resve
sodra
bocsá
badít
néd,
kedd

bizon
Brun
erőt
sal,
vel,
Most

Hall

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Kedves Rossi Dávidom, — Mielőtt megkapod leveletem, tudni fogsz mindent, amit benne elmondhatnék. Oly rút igazságszolgáltatási botrányról van szó, hogy a táviró elvitte hírét a művelt világ minden tájékára. A szegény Brunó! De nem, nem szegény — a nagy, a dicső, a hőslélkü Brunó! Úgy halt meg, mint a régi rómaiak s inkább megölte magát, semhogy elárulja barátját. Midőn a féltékenységre akartak hatni és kísértésbe vitték egy hamisított levéllel, fölkiáltott: — Sokáig éljen Rossi Dávid — és meghalt. Oh, mily csodálatraméltó volt az! Soha sem felejttem el azt a pillanatot; az emléke olyan lesz számomra, mint az Isten védő és gyámolító keze. E mai napig nem tudtam még, hogy mi mindenre képes az emberi természet.

Láthatod, hogy a te lakásodon vagyok, de fenntartom az érintkezést „Angelika testvérrel“, és még nem kaptam meg a választ levelemre. Keresve keresem az okot és a megmentést hallgatásodra. Megérthetem, hogy nehezedre esik megbocsátani nekem, de legalább írhatnál és megszabadíthatnál a kétségektől. Azt hiszem, meg is tennéd, ha tudnád, mennyire szenvedek. Nagy lelkeddel nem lehet, hogy gyötröni akarj.

De bármint forduljon sorsom, egy dologban bizonyos lehetsz. Nagy tanulságot merítettem Brunó esetéből és ellenségeid hatalma nem vehet erőt rajtam. Próbára tettem már megaláztatással, szegénységgel, a féltékenység fölébresztésével, még a gyalázat előre vetett árnyékával is. Most már csak a halál van hátra. *És a halál is hű-*

nek fog találni végső pillanatombig. Isten hozzád!
 Szegény leánykád, kinek nem bocsátottál meg.

Roma.

Másnap reggel meglátogatta Romát egy nemes testőr. De Raymond gróf volt.

— A Szentatya küldött, — mondotta — az-
 zal az üzenettel, hogy beszélni óhajt kegyeddel.

R
 nap reg
 mert íg
 kik aud
 A
 a fogad
 látta, h
 mellszob
 márván
 —
 — Val
 esoda.
 R
 —
 élethűsé
 emberi!
 az egész
 Azt, hog
 sonlít a

ozzád!
neg.
ma.
gy ne-
— az-
el.

HETEDIK RÉSZ.

A pápa.

ELSŐ FEJEZET.

Roma a Vatikánban való látogatására kitűzött nap reggelén fekete ruhát és fekete fátyolt öltött, mert így kívánja a szertartás azoktól a hölgyektől, kik audienciára mennek a pápa elé!

A fiatal nemestestőr polgári ruhában várt reá a fogadószobájában. Midőn kilépett hálósobájából, látta, hogy megilletődött arccal nézi Rossi Dávid mellszobrát, melyet újólág elkészített s most kezdett márványba faragni.

— Bámulatos, — mondotta de Raymond gróf.
— Valóban bámulatos! Tanulmányozni érdemes csoda.

Roma mosolygott és meghajolt.

— Természetesen Krisztust ábrázolja, s minő élethűség, minő érzés, minő szeretet! És mégis mily emberi! Az ember nem is hinné, hogy képzelet műve az egész. És tudja-e, mit csodálok benne legjobban? Azt, hogy ez a Krisztus mily hihetetlen módon hasonlít a pápához.

— Csakugyan?

— Valósággal! Nem tudta? Nem? Az ember

nem hinné. Mindenesetre fiatalabb, de vonásai, arcának kifejezése, gyöngédsége és határozottsága ugyanazok! Még az a függőleges vonás is az orra fölött, melynek láttára megmozdul fejünkön a csákó, ha valami nincs rendben és a Szentatya haragszik.

Roma arcán elhalt a mosoly.

— Vannak rokonai a pápának? — kérdezte.

— Egy árva lélek sem. Egyetlen fiúnak egyetlen fia volt. Ha az öreg bárónak lett volna testvére, azt mondanám, hogy a testvérének fiáról mintázta ezt a szobrot. Így csak azt képzelhetem, hogy magára a pápára gondolt s őt képzelte el olyannak, minő harminc éves korában volt. Vallja be, kérem.

Roma kacagott. — Ne menjünk? — mondotta Roma.

Lenn egy koci várt reájuk s tova vitte őket a Tiberis mentén, St. Angello hídján át, föl a Borgora. Roma ideges volt s elfogultságot érzett. Miért hívták? Mit akarhatott mondani neki a pápa?

— Nem szokatlan dolog-e az, — kérdezte, — hogy a pápa magához hívasson valakit — különösen nőt, hozzá olyant, aki nem is katolikus?

— Nagyon szokatlan. De talán Pifferi atya...

— Pifferi atya?

— Ő a Szentatya gyóntató atyja és prédikátora.

— Nem kapucinus szerzetes?

— De az. A San Lorenzo generálisa.

— Oh, most már értem, — mondotta Roma. Kezdette érteni az összefüggést és bátorság vett erőt rajta.

— Pifferi atya régi barátja a Szentatyának és ismeri életének egész történetét.

A Bazilika nagy órája ünnepélyes kondulásal tízet ütött, midőn a koci átrobogott a Szent Péter-tér kövezetén.

Leszálltak a bronzkapu előtt, fölmentek a nagy lépesőn, áthaladtak egy udvaron, aztán a pompás terem egész során s végre egy szőnyeggel borított szobába értek, hol — fényes sisakkal a fején és kivont karddal egy nemestestőr állt őrt. A szomszédos szoba a trónterem volt, azon túl voltak a pápa lakószobái.

Belépett hozzájuk egy udvari káplán és jelentette, hogy a hölgyet Pifferi atya kívánsága szerint az előszobába kell küldeni; és Roma nyomon követte egy szomszédos szobába, melyből ki lehetett tekinteni a pápa lakosztályához vivő folyosóra s a trónterem ajtajára.

— Pifferi atya nyomban itt lesz s ő szentsége sem várat sokáig magára.

A trónterem ajtaja nemsokára kinyílt s belépett egy barna ruhájú szerzetes. Pifferi atya volt.

— Ne kelj föl, leányom, — mondotta és betette az ajtót. Egyedül voltak a szobában és az öreg szerzetes leült a Romával szemközt levő karosszékre.

— Midőn fölkerestél bizalmaddal, gyermekem, nehéz volt tanácsot adnom s helyreállítanom lelked nyugalmát. Azért mondtam, hogy magamnál bölcsőbb ember tanácsát akarom kikérni. Magának a pápának mondtam el mindent. Történeted meghattotta s kifejezte azt a kívánságát, hogy beszélni akar veled.

— De atyám . . .

— Ne félj, leányom. XIII. Leó mint pápa lehet hozzáférhetetlen a ridegségig, mert hiszen Isten helytartója ő, de mint ember alázatos, egyszerű és szelíd. Felejtsd el, hogy uralkodó és főpap s tekintsd atyai szerető barátodnak. Mondj meg neki mindent. Ne hallgass el semmit. És ha kénytelen leszel reá-

bízni másoknak titkait is, gondola meg, hogy annak a helytartója ő, ki ismeri mindnyájunk titkait.

— De atyám . . .

— Nos?

— Oly fenséges ő, oly szent, annyira fölötte áll a világnak és minden gyarlóságának . . .

— Ne mondd azt, leányom. A Szentatya is csak olyan ember, mint mi vagyunk. Elmondják-e valamit életének történetéből? A világ csak szóbeszédből tud róla. Neked elmondom a teljes valóságot s ha végighallgattad, oly bizalommal járulsz eléje, mint a gyermek az atyja elé s félelmed megszűnik.

S a jó szerzetes elmondotta, hogyan lett pápa a gazdag Leone báró fiából, az egykori nemestestőrből. Hogyan gyult szerelemre a nép egyszerű leánya iránt, hogyan vette feleségül titkon, csak az egyház törvényei szerint. Az öreg báró megtudta ezt s befolyásával kieszközölte, hogy a fiatal nemestestőrt Ausztráliába küldjék egy új bíbornok kinevező levelével; aztán a kétségbeesésbe kergette a szegény nőt, meggyőzve róla, hogy házasságát az ország törvényei érvényesnek nem ismerik el, hogy útját állja férje boldogulásának s a nagy egyházi pályának, melyet a gögös atya szánt neki. Az elhagyott, üldözött, magával meghasonlott nő a Tiberisbe ölte magát, előbb a lelencházba adva egyetlen gyermekét. Mindez harmincöt évvel ezelőtt történt. Midőn az ifju nemestestőr hazatért hosszú útjáról, mindennek vége volt. Kétségbeesésében kolostorba vonult. Utóbb, hogy — nem keresve — mind magasabbra és magasabbra szállt az egyházi méltóság lépcsőfokain, megtudta, hogy a szerencsétlen nőnek fia is született. Kereste a gyermeket, Rómában előbb, aztán Londonban, de nem találta meg soha. Fáradhatatlan, nagy jótekonyságáért, de még inkább véghetetlen jámborságáért, püspök lett, hét évre reá bíbornok s most

XIII.
megvált
férfiu

A
hívták
tett el,
azért t
újra ta
Mondd
meg ne

végigpa

A
kok e
gyöngé
mással,
kező p
szólító

mondot

A
s az el
sére bí
talárba
pápa sz

hajtson
másods
atya lá

A
szobába

XIII. Leónak hívják. Ő, a pápa, a szent, népének megváltója. Ő, a viharüldözött, a gondokkal terhelt férfiú . . .

— Leone Dávid?

A kapucinus igent intett a fejével. — Így hívták családi nevén a Szent Atyát. Bűnt nem követett el, szemrehányással nem illetheti magát, de azért tudja saját tapasztalásából, mi az, elbukni és újra talpra állni, szenvedni és mégis erősnek lenni. Mondd meg leányom, van-e, amit nem mondhatnál meg neki?

— Nincs, nincs, — mondotta Roma és a köny végigpatakzott arcán.

A trónterem ajtaja ismét kinyílt s a bíbornokok egész sora lépett ki rajta, jobbára beteges, gyöngye aggastyánok, s csöndesen beszélgetve egymással, haladtak tova a titkos folyosón. A következő pillanatban belépett ismét a káplán és Romát szólította.

— A Szentatya azonnal fogadni fogja, — mondotta halkán s Roma fölállt és nyomon követte.

A trónterem ajtajában egy kamarás fogadta, s az előszoba ajtajában egy titkos kamarás vezetésére bízta. Ez a titkos kamarás átadta egy violaszín talárban levő monsignorenak, ez pedig elkísérte a pápa szobájának ajtajáig.

— Ha belép a Szentatyához, — suttogta, — hajtson háromszor térdet, először az ajtó küszöbén, másodszer a szoba közepén és harmadszor a Szentatya lábánál. Jól érzi magát?

— Jól, — hebegte Roma.

Az ajtó kinyílt, a monsignore egy lépést tett a szobába, ott letérdelt és jelentette:

— Donna Volonna Roma, Szent Atyám.

Roma a küszöbön térdelt; egy szelíd, csengő,

nyájas hang, melyet már hallani vélt azelőtt is, hívta, hogy menjen közelebb; Roma fölkelte és előrelépett, a monsignore visszafordult és bezárult mögötte az ajtó.

Roma pedig magára maradt a pápával.

MÁSODIK FEJEZET.

A pápa, talpig fehérben, kis asztalnál álló egyszerű széken ült a lakályos szobában, körülötte könyves állványok és néhány régebbi pápa mell-szobra. Ott volt még a szobában néhány apró háztartási eszköz, a meghitt otthonhoz tartozók: egy üres levestál, egy üvegkanecsó, egy tányér és egy villa. A Szentatyának szelíd és átszellemült volt az arca s midőn Roma közeledett hozzá, meghajtotta fejét és atyailag mosolygott reá. Roma letérdelt, megcsókolta gyűrűjét s egyik kezét a szék karjára téve, térden állva ottmaradt. A Szentatya kezére tette fehérkeztyüs kezét és szelíden megsimogatva, a szeme közé nézett.

Roma érezte, hogy lassankint megszűnik az az ideges zavar, mely erőt vett rajta, midőn a szobába lépett, s most már nem látott mást a hármaskorona viselőjében, mint az egyszerű, szeretettel teljes emberi lényt. Felülkerekedett benne a nőies érzés, az ápoló, szinte anyai szeretet, s e pillanatban úgy érezte, mintha tennie kellene valamit e szelíd öregember érdekében. Aztán megszólalt a pápa.

— Leányom, — mondotta, — Pifferi atya mondott nekem egyet s mást rólad s megismételte előttem, ha jól tudom engedelmessel, azt a történetet, melyet elmondottál neki. Szenvedtél s én együtt érzek veled. És ámbár nem tartozol gyermekeim so-

rába, elhívatlak, hogy mint aggastyán a fiatal nőt, Isten segítségével megerősítelek és támogatassalak.

Roma ismét megcsókolta a pápa gyűrűjét s ott maradt térden állva a székénél.

— Valamikor régen, gyermekem, ismertem egy nőt, ki épp oly helyzetben volt, mint most te, és talán része van ez emlékezetének abban, hogy föltámadt bennem a kívánság, hogy beszéljek veled . . . Ő meghalt, és meghalt a története is; borítsa reá a feledést az idő és a természet törvénye.

Hangján gyöngye remegés érzett. Roma föltekintett. Pillanatig tartó néma, bensőséges hallgatás következett. A pápa azután ismét mosolygott és újlag megszorította kezét.

— Ne csüggedj el, gyermekem, a világ magatartása miatt s ne adj reá okot, hogy kétségbe vonják házasságod érvényességét. Az egyház dolga, s nem a világe megítélni, hogy házasságod igaz házasság-e érvénye és szándéktok szerint, mert egyiketek még nines megkeresztelve.

Roma ismét megcsókolta a pápa gyűrűjét s a Szentatya ismét megcirógatta kezét.

— Mégis szeretném, ha megtennél valamit, leányom, — folytatta változatlanul halk hangon. — Szeretném, ha vallomást tennél férjednek.

— Szent Atyám, — felelte Roma, — már megmondottam mindent neki. Megtettem, mielőtt beszéltem volna Pifferi atyával, de úgy mondtam el, mint egy más asszony történetét.

— És mit felelt reá?

— Azt mondtotta, amit Szentséged is mondott. S ő nagyon jó és nemes volt; ekkor én, bátorságot merítve, megmondottam neki mindent.

— És mit felelt akkor?

Romának elborult az arca. — Szent atyám, még nem felelt semmit.

— Éppen semmit?

— Messze földön járt; nem válaszolt levelemre.

— Reá ért volna már?

— Bőségesen, Szent Atyám. De még nem halottam hírt róla.

— S mit következtetel ebből?

— Azt, hogy részvéttel olvasta bár leveletem, de most, midőn tudja, hogy *én* vagyok az a nő, akitől szoltam és ő az a férj, akit említettem, nem bocsáthat meg nekem és nagy lelke még tusázik magában.

— Óhajtanád-e leányom, hogy én beszéljek vele?

Romának átszellemült az arca. — Ez több, sokkal több, mint amennyit megérdemelnék, de ha a Szent Atya megtenné...

— De akkor ismernem kell a neveket — meg kell mondanod mindent.

— Igen, igen!

— Ki a te atyád, gyermekem?

— Atyám számkivetésben halt meg. A szabad-elvűek közül való volt. Volonna Prospero hercegnek hívták.

— Gondoltam. És ki volt a másik?

— Atyám távoli rokona, s csak nemrég tudtam meg róla, hogy ő volt a fő okozója atyám szánületésének. Gyámatyám volt, miniszter és hatalmas ember Olaszországnak. Bonelli báró ő, Szent Atyám.

— Mindjárt gondoltam, mindjárt gondoltam, — mondotta a pápa és ingerülten dobantott lábával. — De folytasd, gyermekem. Ki a férjed?

— Férjem egészen másféle ember.

— Oh!

— Mindenemet neki köszönhetem, Szent

Atyám.
belőlem

tőtoket.

vele. Ő
szaelése
ter szer
megaláz
teszem.

a minis

volt aty
ges lelk
de nem
kemről
tem őt,
jével sz

mind az
mondha
messége

minden
nem tö
Hadd l

A
totta a
szerelm

Atyám, mindenemet. A jó ég tudja, mi lett volna belőlem nélküle.

— Áldja meg az Isten! Áldjon meg mindketőtököt.

— A legsajátszerűbb módon ismerkedtem meg vele. Ő is szabadelvű és képviselő, és a kormány viszszaéléseiről szólva, ujjal mutatott reám s a miniszter szeretőjének mondott. Nem volt igaz. De mégis megalázott, és... és elhatároztam, hogy semmivé teszem.

— Szörnyű bosszúállás az, gyermekem. Csak a miniszter gondolhatott ki ilyet.

— Ekkor megtudtam, hogy ellenségem egyike volt atyám legjobb barátainak, s hogy nemes, hűséges lelkű férfi. Gyűlölni akartam őt, Szent Atyám, de nem tudtam gyűlölni. A sötétség eloszlott lelkemről és sugárzó világosság támadt helyén. Szerettem őt, ő meg engem szeretett. Lelkünk egész erejével szerettük egymást.

— Aztán?

— Aztán *amaz* visszajött hozzám. Megtudtam mind azt a titkot, melyet megtudni akartam, de nem mondhattam el, s midőn megtagadtam az engedelmességet, ő megfenyegetett.

— És mit cselekedtél?

— Megesküdtem az urammal és ellene álltam minden kísértésnek. Nem esett nehezemre, mert nem törődtem már a fénnel és a gazdagsággal. Hadd lássa a jó Isten is, mily jó tudnék lenni.

A pápának köny tolult a szemébe. Megszorította a fiatal asszony remegő kezét.

— Áldásom reád, leányom. Vajha méltó volna szerelmedre és hűségedre, kinek felesége lettél.

— Méltó is reá, — mondotta Roma.

— Mondottad hogy atyádnak barátja volt.

— Az volt, Szent Atyám, és noha csak nem-

rég leltünk egymásra, ismertem őt már gyermekkoromban, Angliában is.

— Mondottad, hogy szabadelvű?

— Az, Szent Atyám.

— És ellenzékiségével vonta magára a miniszter gyűlöletét?

— Eleinte csak azzal, de utóbb...

— Értem, értém. És a titkok, amelyeket említesz, csak...

— Azok a húsz év előtt történetekre vonatkoznak s melyeket eltörölt a halál és a feledés.

— Akkor férjed idősebb nálad?

A fiatal nő arcát napfényes mosoly derítette fel, mosolyt varázsolvá a pápa arcára is.

— Csak tíz évvel idősebb, Szent Atyám. Ő harmincnyéves.

— Hová való és mi volt az atyja?

— Rómában született, de nem tudom, hogy az atyja ki volt.

— És kire hasonlít?

— Olyan... sohasem láttam olyan hasonlatosságot... megbocsát-e, Szent Atyám?

Elpirult a szeme fehérjéig, fogainak gyöngysora előtűnt mosolygása nyomán, s a pápa verőfényes agg arcára is mosoly derült.

— Mond ki bátran, gyermekem.

— Sohasem láttam embert, ki annyira hasonlított volna Szent Atyámhoz, mint ő.

— Kérdeztem már tőled nevét, gyermekem?

— Rossi Dávidnak hívják.

A pápa hirtelen fölemelkedett székéről és arcán most először jelent meg a ború és a nyugtalan-ság kifejezése.

— Rossi Dávidnak? — kérdezte rekedt hangon.

Remegés fogta el Romát. — Igen, annak, — hebegte.

— Rossi Dávidnak, — a forradalmár Rossi ő?

— Nem, Szent Atyám, ő nem, nem forradalmár.

— De, gyermekem, gyermekem, hiszen ő volt az alapítója annak a forradalmi szövetkezetnek, melyet éppen ma sujtott átokkal a Szent Atya.

A pápa fel és alá járt a szobában, Roma pedig fölállt és szomorúan követte tekintetével.

— Egyike azoknak, kik összeesküdtek az egyház nyugalma ellen — kik szövetségre léptek egymással, hogy harcra keljenek az egyházzal s az egyház fejével.

— Ne mondja azt, Szent Atyám. Vallásos, mélyen vallásos ember ő és sokkal inkább ellensége a kormánynak és a királynak.

Szenvedélyesen, szinte rendszertelenül beszélt, csakhogy megvédelmezze Rossit minden áron.

— Szent Atyám, — mondotta — elárulhatok-e szentségednek egy titkot? Nincs senki a világon, akinek megmondanám, de Szentségednek megmondom. Férjem Angliában van s nagy tervvel jár az olasz menekültek és száműzöttek közt. Nem tudom, hogy miről van szó, de azt mondotta nekem, hogy végeredményben az ország meghódítását s a trón megdöntését tűzte célul. Hogy közönséges összeesküvésről, vagy alkotmányos harcról van-e szó, nem mondotta meg nekem, de a jelekből azt következtetem, hogy a római politika s nem a vallás ellen fordul; a királyt akarják megfosztani trónjától s nem a pápát.

A pápa, ki eddig háttal állt Romának, most hirtelen megfordult s arcán az ijedelem kifejezése látszott. Szemöldöke összehúzódott s merőleges redő jelentkezett fölötte a homlokán. Ez újabb

hasonlatossága egy másik archoz még nagyobb zarbarba ejtette Romát.

— „Ha visszatérek, oly hatalom fog mögöttem állni, hogy felpattan a börtönök zára és megrendül a zsarnok trónja“. Ezt mondotta, Szent Atyám. Ez a mozgalom megindul nemsokára, biztos vagyok benne, hogy megindul s akkor meg fogja látni, Szent Atyám, hogy a nép vezérei nemhogy vallástagadók volnának...

A pápa fölemelte kezét. — Hallgass! — kiáltotta. — Ne szólj többet, gyermekem. Isten a megmondhatója, mihez fogjak azzal, a mit most nekem mondottál.

Most már Roma is észrevette, hogy mit mivel indulatviharában s ijedtében igyekezett mindent visszavonni.

— Abból, amit mondtam, ne azt következtesse, Szent Atyám, hogy Rossi Dávid forradalomra vagy királygyilkosságra törekednék...

— Semmit se szólj, gyermekem. Nem gyaníthatod, mennyire megrendítetted a talajt a lábam alatt. Hadd gondolkozzom. Meg kell tudnom, mi a kötelességem Istennel és az emberekkel szemben.

Egy pillanatig hallgattak. A pápa zavartan és feldult ábrázattal visszatért székéhez és leült. Roma térdre roskadt mellette és halkan így szólt:

— Az uram oly végtelenül bízik bennem, Szent Atyám. Én vagyok az egyetlen lény a világon, kire reábizta minden titkát s ha valaha meghallaná...

— Ne félj, leányom. A mit áldott bizalomban mondottál nekem, megőrzöm olyan szentül, mintha a gyónás peesétje alatt mondottad volna. De oly rettentő dolgot mondottál nekem, hogy csak a mennybeli atya mondhatná meg, mihez fogjon vele szolgálja.

A pápa székén volt egy villamas gomb. A Szentatya megnyomta a csengőt s a kamarás belépett minden kopogtatás nélkül. A pápa fölemelkedett s megfogta Roma kezét.

— Távozzál békén, áldásom reád, gyermekem. Megáldalak. Óvja meg atyai áldásom tiszta szívedet! Adjon erőt minden megpróbáltatásodban, vigasztaljon meg minden szenvedésedben, háritson el rólad minden gonoszt és végül vezéreljen Krisztus gyermekei közé.

A kamarás előre lépett és jelt adott Romának, hogy vonuljon vissza. Roma felállott s eltávozott a fogadó szobából sokkal nagyobb felindulással, sem-hogy szólni tudott volna. Az ajtó már bezárult mögötte, midőn észrevette, hogy áthaladt a tróntermen s kísérője a lépcsőhöz vezeti.

HARMADIK FEJEZET.

A pápát, midőn e nap délutánján szokott sétájára indult, elkísérte útján az öreg kapucinus szerzetes. A Szentatya komolyabb és hallgatagabb volt, mint máskor. Egyszer-egyszer megszólalt a kapucinus: — És milyennek találta szentséged ma reggel ifju vezeklő gyermekemet?

— Bene, Bene! — felelte reá a pápa.

De végre maga is megszólalt.

— Atyám!

— Mit kíván Szentséged?

— Ugy-e, régóta vagy már gyóntatója a híveknek.

— Negyven év óta, Szent Atyám.

— Sok nehéz eseted volt, ugy-e, e hosszú idő alatt?

— Nagyon sok.

— Atyám, volt-e már reá eset, hogy vezeklőid egyike vallomást tett neked egy összeesküvésről, melynek az volt célja, hogy bűnt kövessenek el?

— Volt akárhányszor.

— És mit tettél akkor?

— Reábeszéltem, hogy fedezze föl titkát a polgári hatóságoknak, vagy bizza reám a gyónás pecsétje nélkül.

— És volt-e reá eset, hogy a vezeklő nem fogadta meg tanácsodat?

— Soha.

— De... ha a vezeklőnek nagyon nehezére esnék az engedelmesség, mert a bűn leleplezése nagy büntetést vonna maga után s ha a vérség vagy a szív kötelekei lehetetlenné tennék számára a leleplezést, sőt kegyetlenség volna kívánni tőle, hogy megtegye, — mit tennél akkor?

— Semmit, Szent Atyám.

— Akkor sem, ha a tervbe vett bűn nagyon komoly természetű és magadat is nagyon közelről érinthet?

— Az sem változtatna semmit a dolgon, Szent Atyám.

— De tegyük fel, hogy azt hallanád a gyónás pecsétje alatt, hogy meg akarják ölni a testvéredet. Mit tartanál kötelességednek akkor?

— A gyónóval szemben, ki feltárja előttem lelkét, kötelességem, hogy megőrizzem titkát.

— És mi a kötelességed Istennel szemben?

A zsebkendő kiesett a kapucinus kezéből.

A pápa elhallgatott és botjának végével csöndesen túrta a kavicsot.

— Atyám, — szólt — annak a gyóntató papnak a helyzetében vagyok, ki azt a bűnt viseli lelkén, hogy tud egy összeesküvésről, melyet ellenségének élete ellen szőnek.

A
némi s
Romától
hogy sz
alatt re
hogy me
—
—
magam
Atyám,
ünk, ak
A
—
attuk az
A
a kavics
—
fju assz
hogy kés
berrel. A
általános
fju eml
ágra. É
ént meg
A
—
keségétől
Ez az es
hogy az
pokoli á
szó, mel
zódhetik
enie szí
meg atto

A kapucinus egy padra roskadt. S a pápa némi szünet elmúltával közölte vele azt, amit Romától hallott Rossi terveiről. Aztán azt kérdezte, hogy szabad-e a pápának beszélni a gyónás pecsétje alatt reabízott titokról, ha olyan módon szólhat róla, hogy megóvja a vezeklőt a fölfedeztetéstől.

— Ez volna a terve Szent Atyámnak?

— Miért ne?

— A legjobban szentséged tudhatja. Én a magam részéről veszedelmesnek tartom, Szent Atyám, megérinteni a lélek titkait, akár jót mive-lünk, akár rosszat hárítunk el általa.

A kapucinus körülnézett, aztán így szólt:

— Harmincöt évvel ezelőtt súlyos példáját láttuk az ebből támadó veszedelemnek.

A pápa lehajtotta fejét és botja végével ismét a kavicsot túrta.

— Szentséged emlékezhetik arra a szegény ifju asszonyra, ki megmondotta gyóntató atyjának, hogy készül házasságra lépni egy gazdag ifju emberrel. A gyóntatópap kötelességének vélte, hogy általánosságban tartott kifejezésekben felhívja az ifju ember atyjának figyelmét a készülő házasságra. És mi lett a vége? A házasság titokban történt meg s keserűséggel és halállal ért véget.

A pápa kedvtelenül állt fel.

— Ne beszéljünk arról. Akkor egy apa büszkeségétől és rosszul felfogott becsvágyáról volt szó. Ez az eset egészen más természetű. Arról van szó, hogy az egyháznak és a társadalmi rendnek egy pokoli ábrándok után járó ellensége összeesküvést sző, mely szerencsétlenséggel és vérontással végződhetik. A Szentatya tud róla. Szabad-e elrejtienie szívében ezt a bűnös beavatottságot? Őrizzen meg attól Isten.

— Eszerint hírt akar adni róla a világi hatóságoknak?

— Meg kell tennem. Kötelességem az. Hogyan rajthatnám álomra fejem anélkül, hogy meg ne tenném? De óvatos leszek. Nem árulok el senkit s arról a szegény ifju asszonyról sem fognak megtudni semmit.

A két tiszteletreméltó aggastyán fölállt, és botjára támaszkodva csendesen haladt tova a fák árnyékában.

NEGYPEDIK FEJEZET.

Az öreg Francesca másnap déltájban levelet vitt föl Romának. A Trinità de' Monti kapusa adta be hozzájuk és várta a borraivalót. Roma pillanatnyi önfeledtséggel kapott a levél után és erszényének egész tartalmát beleürítette az öreg nő markába.

De azért csak akkor merte fölbontani a levelet, midőn már egyedül volt a szobájában. Borzadály futotta át testét, midőn megfordította és megnézte a postabélyegeket. A levél Párisból jött. Látva ezt, az öröm bizonytalan érzete vett erőt rajta. Tehát Rossi útban volt s talán nem is kapta meg levelét.

Remegő kézzel és félig elfojtott imádsággal törte föl a pecsétet, s midőn a levél suhogva előtűnt a borítékból, legelőbb az aláírást nézte:

„Hűséges férjed.“

Mélyen fölsohajtott és várt egy pillanatig, remegve egész testében. Aztán kibontotta a levelet és olvasta:

Drágám, — A párisi ujságoknak egy római távirata hírt ad Brunó pöréről és haláláról. A „borzadály“ szó gyöngéden fejezi ki azt, amit éreztem. Meg vagyok rendülve lelkem mélyéig.

Szívem majdnem meghasad és alig áll meg az író toll kezében.

Szegény Brunó! Semmi körülmények közt sem helyeselhetem az öngyilkosságot. Katonák vagyunk s a katonának nincs joga, megölni magát az őrállomásán. Ki tudná előre, hogyan fordul a harc egy óra múlva? De ha az őt inkább meghal, semhogy hamis jelszót adjon ki, akkor öngyilkossága áldozat, halála győzelem és Isten kegyelmének védőszárnya alá fogadja a vértanút.

A szegény fiu tehát azzal a gondolattal kötött el, hogy álnok barátja voltam. Nyolc év óta ismertem s ez idő alatt oly hű volt hozzám, mint az árnyékom. Testvérem, barátom, nem szólal meg egy hang ott, ahol most vagy, s nem tárja-e föl előttem az igazságot?

Drágám, tíz nappal ezelőtt hirtelen Párisba kellett utaznom...

Roma föltekintett könyben úszó szemeivel. — Akkor nem kapta meg, — gondolta.

Váratlanul szólítottak oda, nemcsak azért, hogy új keresztes hadjáratra szervezzem olasz testvéreinket, hanem hogy közös jelszóval egyesítsem a franciáknak mindama csoportjait, melyek különböző elnevezéssel ugyanegy célért küdenek. Nem reméltem, hogy sikerüljön eggyé olvasztani az egymástól eltérő érdekköröket, de ekkor megjött Brunó halálának híre és leomlottak a társadalmi Jerikó falai. Mindenki érzi, hogy elérkezett a cselekvés pillanata, s amit olasz mozgalomnak hittem, egyszerre nemzetközivé szélesül.

S most Isten vezéreljen bennünket. Hogyan is mondotta mesterünk: „Az összeesküvő töre soha

sem veszedelmesebb, mintha egy vértanu sírkövén fenik élesre.“ Nem az anarkisták találták föl a királygyilkosságot. Ez a bűn ismeretes volt minden időben és a világ minden népénél, mely nem tűrte, hogy kerékbe törjék az igazságot. És azok közt, kik elkövétték, voltak olyanok is, kiknek neve aranybetűvel van fölírva márvány emlékoszlopokon.

Romát elfogta a remegés. Tehát igaza lett volna a pápának? Csakugyan forradalmat és királygyilkosságot forral Rossi?

Ne hidd, kedvesem, hogy azért, mert e dolgok elfoglalnak és lázba hoznak, nem gondolkodom mindig más és édesebb dolgokra is. Nincs a napnak órája, midőn szívem nem szólna hozzád, mintha felelhetnél kérdéseire. Aggódtam, mert tíz napig nem hallottam felőled, noha Londonban hátrahagytam párisi címemet, hogy utánam küldhessék leveleidet.

Ne emészd magad miattam. Bármilyen történjék is, bármit forrallnak ellenségeid, bennünket semmi sem választhat el egymástól, mert a szerelem örökre egymáshoz kapcsolt bennünket.

Közeledik már a tavasz, mely haza visz hozzád, kedvesem. Nem érzed még az ibolya illatát? Isten veled.

Hűséges férjed.

Roma keveset aludt ez éjjelen. Órák hosszáig tartotta ébren az öröm, a megvigasztalódás, a csalódás, de mindenek fölött a Rossi miatt érzett félelem, az aggódás tervei miatt s a rettegés következményeiktől. Másnap kora reggel egy kékegyenruhás ember levelet hozott számára a Braschi-palotából. Így szólt:

kérni
előbb,
figyelni
megalá
akarla

A b
vekel és
lánál. El
alázatossá
széltek, a
gelelli jel
nyomdában
míg utasi

dotta a m
reám. És

értésülve
főnök ez
jutott.

király ele

A b
élünk. Az
a hitvány
— a biz
tette már

Kedves Roma. — Kénytelen vagyok megkérni téged, hogy látogass meg ma reggel, mielőbb, a hivatalomban. Remélem nem habozol, ha figyelmedbe ajánlom, hogy e barátságos kéréssel megalázástól, a rendőrség elé való megidézéstől akarlak megóvni. Változatlanul a tiéd

Bonelli.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A belügyminiszter a szobájában ült kék könyvekkel és törvényjavaslatokkal megrakott íróasztalánál. Előtte commendatore Angelelli állt szokott alázatossággal. Éppen Rossi Dávid felhívásáról beszéltek, a nyomdászról, aki sokszorosította, és Angelelli jelentése, hogy „egy bizonyos hölgy” vitte a nyomdába a kéziratot. Ezért várt intézkedéseivel, míg utasítást nem kap a minisztertől.

— Helyesen tette commendatore, — mondotta a miniszter. — Az ügynek ezt a részét bizza reám. És Rossi Londonban van még?

— Franciaországban, excellenciás uram, de értesülve vagyok minden lépéséről. A párisi rendőrfőnök ez irányban nagyon komoly meggyőződésre jutott.

— Tudniillik?

— Arra, hogy Rossi összeesküvést forral a király élete ellen.

A báró felállott. — Csakugyan szép időket élünk. Az emberek bölesnek tartják a bolondokat és a hitvány nép hallatlan fenyegetésekkel dobálódzik — a biztos messzeségből!... Commendatore, említette már ezt a dolgot másvalakinek is?

— Senkinek, excellenciás uram.

— Akkor ne is gondoljon többé reá. Nincs semmi jelentősége. Nem szabad felizgatni a közvéleményt. Csak húzza minél szorosabbra a hurkot az emberünk körül. Isten önnel!

A következő ember, kire a kihallgatás sora következett, a vidék prefektusa volt.

— Azért kértem magamhoz, szenátor úr, hogy értésére adjam: a minisztertanács elhatározta az ostromállapot megszüntetését. Az izgalom megszűnt, nincs többé szükség e szigorra.

A prefektus meghajolt és helyeselt.

— A minisztertanács azt is elhatározta, hogy az ország ezuttal szokatlanul nagy ünnepélyességgel fogja megülni a király trónfoglalásának évfordulóját.

— Pompás gondolat, excellenciás uram, — mondotta a prefektus. — Fényes ötlet, országos népünnepélyekkel oszlatni el a szerencsétlen események miatt támadt rossz közhangulatot. De a készülődésre nem sok időnk marad.

— A király általános amnesztiát fog hirdetni s kegyelmet ad a legutóbbi lázadás szítóinak és bűntársaiknak. Felkérem, hogy hívja össze az ünnepély előkészítése végett közös tanácskozássra, Rómába, a városok polgármestereit. Arra helyezze a fősúlyt, hogy ünnepélyekkel, énekkel, zenével és felvonulásokkal ébresszük fel újra a népben azt a tudatot, hogy pajzsa és megmentője a király. Érti, mit gondolok?

— Tökéletesen.

— Akkor kérem, szenátor úr, lásson hozzá haladéktalanul . . .

Alig hogy a prefektus eltávozott, belépett egy titkár és átadott a bárónak egy névjegyet. A báró föltette orrára a csiptetőjét és olvasta:

Vaticano

miniszte

A

gyöngé t

tatos sze

kabátjáb

meghajo

ban. Öly

fordul a

meglátsz

szalaszt

A l

—

következ

mással.

—

megbízás

—

— vágot

Az

— . . .

—

telés, —

—

nom, hog

szerint t

molyabb

talan ajá

*Monsignor Mario,
Cameriere Segreto Partecipante
di Sua Santità Leo XIII.*

Vaticano.

— Vezesse be a monsignort, — mondotta a miniszterelnök.

HATODIK FEJEZET.

A monsignor ifju, magas, karsu, majdnem gyöngye testalkotásu, ritkás fekete haju és nagy áhítatos szemü férfiú volt. Midőn belépett hosszú fekete kabátjában, mely egészen eltakarta reverendáját, meghajolt és lassu tekintettel nézett körül a szobában. Oly bátortalanul nézett, mint a juh, midőn befordul az udvarba, hol talán kutyák várnak reá, és meglátszott egész lényén, hogy az első ijedelem megszalasztaná.

A báró reánézett a szemüvege fölött.

— Kérem, foglaljon helyet, — mondotta, s a következő pillanatban már szemközt ültek egymással.

— Egy tiszteletreméltó és kiváló egyéniség megbízásából jöttem . . .

— Mondjuk mindjárt, hogy a pápa küldötte, — vágott szavába a báró.

Az ifju monsignor meghajolt és folytatta:

— . . . átadva tanácsát és figyelmeztetését.

— Mindenesetre szokatlan és kiváló megtisztelés, — felelte a báró.

— Megbízásomhoz képest értésére kell adnom, hogy a Szentatya nem ok nélkül való feltevése szerint tartani lehet a lázadásnak az eddiginél komolyabb formában való megismétlődésétől s hogy talán ajánlatos volna megtenni a kellő óvóintézkedé-

seket a közbiztosság megvédelmezésére s a vérontás megelőzésére.

A bárónak nem mozdult meg egy vonása sem.

— Ha a Szentatyának netalán bővebb tudomása van a szóban forgó összeesküvésről . . .

— Bővebb tudomása nincs, csak általános, de mindenesetre elég arra, hogy fölhívja excellenciád figyelmét a bekövetkezhetőkre.

— Mióta tud a Szentatya mindezekről?

— Nem régóta. Tényleg csak tegnap reggel óta, — mondotta a monsignor és attól tartva, hogy máris sokat mondott, hozzátette: — Csak annak bizonyosságául említem ezt, hogy a Szentatya nem késlekedett.

— De ha a Szentatya tudja, hogy összeskűvés készül, támogatnia kellene bennünket más közlésekkel is.

A monsignor fejét rázta.

— Azt akarja mondani, hogy erre nem hajlandó?

— Nem azt.

— Eszerint úgy foghatom föl a dolgot, hogy a Szentatyának a bizalom pecsétje alatt esett tudomására az, mit most közöl velem?

— Úgy van, uram. A bizalom pecsétje alatt s ezért nem adhat róla bővebb fölvilágosítást.

— Akkor hát gyónás közben esett tudomására?

A monsignor fölállt. — Excellenciád ezt nem gondolhatja komolyan.

— Tehát azt akarja mondani, hogy nem gyónás útján tudta meg?

— Bizonyára nem.

— Akkor hát, ha akarná, módjában volna min-dent megmondani.

A monsignort nyugtalanság fogta el. — A Szentatyának oly módon jutott tudomására, mely nagyon hasonlít a gyónáshoz s majdnem épp oly szent és sérthetetlen, mint az.

— De a pápa feloldhatja az illetőt minden felelősség alól. Elég, ha azt mondja: „Szólj“, és hű gyermekének felelnie kell.

A monsignor zavarba jött. — De az, kitől a Szentatya megtudta azt, nem is katolika s ő Szentségének ennél fogva nincs is reá joga, hogy parancsoljon neki.

— Eszerint tehát nőről van szó, — mondotta a báró, és a pap biccentett a fejével.

— Nő és nem katolika, s tegnap reggel kihallgatáson volt ő Szentségénél a Vatikánban. Nem úgy van-e?

— Nem hagyom jóvá, uram, és nem is tagadom.

A báró hallgatott egy pillanatig.

— Monsignor, — szólt aztán, — ha valami szerencsétlenség történik, például a király személyével, nem óhajthatja a Szentatya, hogy valaki, mint például én, abban a helyzetben legyen, hogy kijelenthesse a parlament és az európai kormányok színe előtt, hogy a pápa előre tudott mindent, s azzal, hogy nem adott részletes felvilágosítást az összeesküvésről, bűntársa lett a gyilkosoknak.

A fiatal pap egészen fejét vesztette. — A pápa — így szólt — nem tud többet, mint amit én az imént elmondottam.

— De a pápa igenis tud többet egy irányban. Ismeri a hír forrását. A kormánynak ezt is meg kellene tudnia, mert csak így alkothat ítéletet az összeesküvés jelentőségéről és fészkeről.

A monsignor remegett, mint a hurokra került madár. A báró pedig hozzátette:

— A kormánynak meg kell tudnia legalább azt, ki volt az a hölgy, aki tegnap reggel a Szent-
atyánál járt a Vatikánban s kijelentésével azt a be-
nyomást keltette benne, hogy komoly lázadás van
készülőben.

— Azt soha sem tudja és nem is tudhatja meg
excellenciád.

— E szerint a *non possumus* esetével állunk
szemben?

A monsignor meghajolt és kifelé indult a
szobából. Ugyane pillanatban sietett be oda a báró
titkára s más látogató jöttét jelentette.

— Donna Roma, kegyelmes uram.

A monsignor láthatóan megrezzent és igyeke-
zett kívül kerülni.

— Bocsássa be, — mondotta a báró. — Egy
pillanatra még, monsignor.

— Mindent megmondottam, a mit megmond-
hattam, kegyelmes uram, s úgy érzem, hogy többet
nem szabad mondanom.

— Ne mondja azt, monsignor... Oh, donna
Roma!

Roma, a szobába lépve, tartózkodón és méltó-
sággal fogadta a köszöntést.

— Engedje meg, donna Roma, hogy bemu-
tassam kegyednek monsignor Mariot a Vatikánból,
— mondotta a báró.

— Fölösleges, — mondotta Roma. — Tegnap
reggel már találkoztam a monsignorral.

A fiatal pap nem tudott hová lenni zavarában.

— Adja át tiszteletteljes köszöntésemet ő
szentségének, — mondotta mosolyogva a báró, —
és kérem, mondja meg neki, hogy a kormány telje-

síteni
világga
támoga
M
bából.

A
szemköz

talan va
Ro
dott: —

A
tartóztatt
bivását k
kéziratot
mily neh
lene aka
vizsgálat
őrség, ép
tást tart
tott) s á
gyámleár

E
a báró a
A báró
len örült
azt mond

—
visszatér
lálkodik

síteni fogja kötelességét az országgal és a művelt világgal szemben s e tekintetben számot tart a pápa támogatására.

Monsignor Mario szó nélkül kifordult a szobából.

HETEDIK FEJEZET.

A báró odatolt egy karosszéket Romának és szemközt vele leült maga is.

— Mint vagy, gyermekem?

— Vagyok, — mondotta Roma és felsóhajtott.

— Mi bajod van, kedvesem? Beteg és boldogtalan vagy.

Roma kitért a kérdés elől s csak annyit mondott: — Hivatott, mi mondani valója van nekem?

A báró megmondotta. Hogy a rendőrség letartóztatta a könyvnyomtatót, ki Rossi Dávid felhívását kinyomta, s tudja azt is, hogy ki adta át a kéziratot s ki fizette ki a nyomdai számlát. Hogy mily nehéz helyzetben van most ő maga. Meg kellene akadályoznia, hogy a rendőrség kiterjessze a vizsgálatot Roma ellen. Mi lenne akkor, ha a rendőrség, épp e pillanatban, kénytelen volna házkutatást tartani lakásán (Roma önkénytelenül felsíkolott) s átkutatná leveleit, irományait? Saját volt gyámleányával történnék meg ez.

E pillanatban benyitott a titkár és Nazzerenot, a báró albanoi uradalmainak intézőjét jelentette be. A báró meghallgatta jelentését, hogy a szerencsétlen örült napjai meg vannak számlálva. Az orvos azt mondja, hogy már csak néhány napig élhet.

— Adasson magának ebédet odalenn, mielőtt visszatér Albanoba — mondotta a báró — s ha találkozik ma este az orvossal, mondja meg neki,

hogy e hét folyamán, ha csak lehet, kimegyek magam is. Jó napot!

Az idegenkedés, melyet Roma a báró iránt érzett, undorra fokozódott, midőn, alig hogy az intéző kihúzta lábát a szobából, gyengéden hozzá fordult és így szólt:

— Nézz ide csak, kedvesem. A király küldte.

Minthogy Roma egy pillantást sem vetett a levélre, melyet eléje tartott, a báró elmondotta, hogy mi van benne. A király arról értesíti benne, hogy kitüntette a Szent Annunziata-renddel, az olasz királyság legnagyobb rendjével, mely tulajdonosát a király atyafiainak rangjára emeli.

Roma nem uralkodhatott többé magán. — Ki kell jelentenem valamit, a miből egyszer s mindenkorra megtudhatja, hogy reám semmiesetre sem számíthat többé.

A báró jóságosan mosolyogva nézett reá.

— Felesége vagyok Rossi urnak, — mondotta Roma.

— De hiszen az lehetetlen. Időtök sem volt reá.

— Egyházilag keltünk egybe azon a reggelen, midőn elhagyta Rómát.

A nyájas mosoly gúnyossá változott át.

— Akkor miért nem vitt magával? Ha kifogástalannak tartotta volna házasságtokat, magával vihetett volna. De talán nyomós oka volt reá, hogy nem tette meg, s annak a szegény embernek a börtönben tett vallomása nem járhatott nagyon messzire az igazságtól.

— Hivatalos hazugság, gyáva hazugság volt az, — mondotta Roma haragban égő tekintettel.

— Hazugság lett volna? Lehet, hogy igazad van. De épp az imént más valamit is tudtam meg Rossi úrról, ami kétségtelenül igaz. A párisi rend-

örfönő
rint ü

tesebb

a pápa

F

mészete

mondot

—

Ügy lá

lehetett

A

kezett l

—

mondott

szó, köt

Ro

gyengén

báró mo

—

Akik k

szándék

szándék

hogy el

— mon

mert a

M

pának:

—

már

utján

zett

szárn

örfőnök azt jelenti nekem, hogy Rossi ez idő szerint összeesküvést forral a király élete ellen.

Roma nem palástolhatta el ijedelmét.

— És megtudtam még valami sokkal nevezetesebb dolgot is. Épp most értesültem róla, hogy a pápa is tud valamit erről az összeesküvésről.

Roma érezte, hogy elfogja a rémület, és természetellenes hangon kérdezte: — Hogyan? Mit mondott önnek a pápa?

— Csak annyit, hogy lázadás van készülóban. Úgy látszik, egy nő értesítette róla... Ugyan, ki lehetett az a nő?

A báró nagyon élesen nézett reá, s Roma igyekezett kikerülni tekintetét.

— Bárki legyen is, többet kell tudnom, — mondotta a báró szigorú hangon — és bármiről van szó, kötelessége nyilatkozni róla.

Roma felállt. Nagyon izgatott volt és nagyon gyengének érezte magát. Midőn az ajtóhoz ért, a báró mosolygott és kinyújtotta feléje kezét.

— Nem nyújtasz kezet? — kérdezte.

— Miért is tenném? — mondotta Roma. — Akik kezét nyújtanak egymásnak, hiszik, hogy jószándék vezeti őket egymással szemben. Ön nincs jószándékkal hozzám. Arra akarna kényszeríteni, hogy eláruljam az uramat... *De inkább meghalok,* — mondotta — s megfordult és sietve eltávozott, mert a köny elborította szép szemét.

Midőn Roma elment, a báró levelet írt a pápának:

Szent Atyám. — Ő felsége kormánya, mint már Szentségednek is értésére eshetett kamarása útján, a gondviselés rendelkezéséből tudomást szerzett a forrásról, melyből Szentséged értesítése származott s melyről Szentséged teljes joggal ta-

gadott meg mindennemű felvilágosítást. De ő felsége kormánya hivatalos uton felderítette már a mibenlétét annak az összeesküvésnek, melyre Szentséged oly hazafias módon figyelmeztetett. Az összeesküvés, mint látszik, csakugyan a király meggyilkolását tűzte ki céljául. Sürgősen szükségünk van reá, hogy megismerkedjünk az összeesküvés részleteivel felséges uralkodónk életének biztossága érdekében s evégből ő felsége kormánya azzal a tiszteletteljes kéréssel járul Szentséged elé, szíveskedjék kihallgatáson fogadni miniszterelnökét a közrend és a közbiztosság megóvása érdekében. Remélve, hogy Szentséged helyet ad e kérelemnek s bízva benne, hogy nem fog hiúnak bizonyulni azoknak reménysége, kik még mindig az egyház és az állam kibéküléséről álmodoznak, maradtam teljes tisztelettel Szentségednek hű fia és szolgája

Bonelli.

NYOLCADIK FEJEZET.

Roma bizonytalansággal és félelemmel telve ért haza. Alig, hogy hálósobájába lépett, leült a két ablak közt levő asztalhoz, s idegesen remegő kézzel levelet írt sebtében Rossi Dávidhoz.

Kedvesem, drágám, — írja — leveled baj nélkül megérkezett hozzám tegnap este, s ámbár a jelen pillanatban nem válaszolhatok reá kimerítően, röviden, hogy még elérje a déli postát, mégis válaszolok reá, mert két vagy három parancsoló ok szól a sürgőssége mellett.

Az első ez okok közül az, hogy tizenkét nappal ezelőtt igen fontos levelet küldöttem neked

Londonba és bizonyos, hogy még nem kaptad meg ezt a levelet. Pedig nagyon komoly és véghetetlenül bizalmas dolgok álltak benne, s meghalnék, ha más szeme is elolvashá, mint a tiéd. Tehát kérlek, hogy ne késlekedjél egy pillanatig sem s gondoskodjál róla, hogy nyomban küldjék utánad ezt a levelet Párisba. Írj Londonba azonnal, nekem pedig, kérlek, táviratozzál, mihelyt a levél kezébe jutott. Elég ennyi: „Megkaptam“, de ha hozzá tennél még egy szót, mellyel kifejeznéd azt az érzést, mellyel olvastad, például ezt: „Megbocsátottam“, — akkor nemcsak boldog leszek, hanem örjöngeni fogok örömben.

A második, amit mondani akarok, a leveleidet illeti. Tudod, hogy drágábbak nekem, mint a szívem vére s nincs egy szavuk vagy csak egy vonásuk is, melyet odaadnék egy királynő koronájáért. De leveleid annyira tele vannak veszedelmes kijelentésekkel, hogy nagyon aggódom érted miattok. Hisz olyan szép tőled, hogy mindent megmondasz nekem, amit gondolsz és teszel s büszke vagyok reá, hogy oly ember meghittje, felesége vagyok, kit legsűrűbben emlegetnek Európában, és a szívemet hasogatja, hogy mégis ki kell mondanom, hogy nem szabad többé írnod nekem a politikai szándékaidról. Képzeld csak, mi történnék, ha eszébe jutna a rendőrségnek, házkutatást tartani nálam, és gondold meg, mily rettentő fegyvert adnál ellenségeink kezébe, ha meggyőződést szerezve arról, mily sokat tudok terveidről, addig-addig gyötörnének, míg képtelen volnék ellentállni. Igaz, hogy lehetetlen az. Inkább meghalok. De mégis...

S most figyelj a harmadik okra...

A toll megállt kezében. Hogyan fejezze ki azt,

amit most akar mondani? Rossi Dávid veszedelemben — kétszeres veszedelemben forgott. Belülről és kívülről támadható veszedelemben. Legutóbbi leveléből világosan kitűnt, hogy oly tervvel jár, melyet ellenségei összeesküvésnek minősítenek. Eszébe jutott atyja, kit élete hosszáig tartó száműzetésre ítélték s arra kárhoztattak, hogy elhagyottan haljon meg, s felvetette magában azt a kérdést, hogy a reformer, ki cselekvő részt vesz korának átalakulásában, csaknem mindig ehhez hasonló sorsra jutott. Hogyan óvhatja meg e sorstól Rossi Dávidot? Valami ürügyet keresett, attól remélte menedékét. Ekkor eszébe jutott valami. Szeme felvillant, és írni kezdett arról, hogy mennyire gyötri a féltékenység urának hosszas távollmaradása miatt. „Jöjj vissza azonnal, kedvesem...”

De aztán letette a tollat. Nagyon útszéli fogás volt az s hozzá nagyon is átlátszó. Bizonyos, hogy Rossi Dávid azonnal felismerné célzatát. Összetépte hát a papirost és újból kezdte. Arról írt, hogy mennyire eped utána s kérve kéri, hogy siesen haza, míg nem késő . . .

Ledobta a tollat és sírva fakadt. Hát nem ígérte-e meg urának, hogy szerelmével nem fogja feltartóztatni útján soha, bármi történjék is? Amint így könyezett, gyöngye szúrását érzett a szívében, s most új ötlete támadt. Ismét kezébe vette a tollat.

Az utolsó ok, melyet meg kell mondanom, kedvesem, az, hogy beteg vagyok s nagyon, de nagyon szeretnélek látni mielőbb. Egészségem attól a peretől fogva, hogy elhagytad Rómát, nagyon rosszra fordult. Lehet, hogy része van benne az átélt izgalmaknak is, de bizonyos vagyok benne, hogy mindenek fölött a távolléted az oka s nincs az

az o
te, l
s a
lek,
te j
fejl

I
Aztán
vékony
őket. l
levelét,
tatást
aztán e
M
mintha
mintha

D
kertben
—
kérdet
dotta a
—
mány k
—
tegyem
hogy a
A korn
pápa tu
—
elnökö

Hall

az orvos, ki oly biztosan segíthetne rajtam, mint te, ha a karjaid közé repülhetnék. Jőjj hát vissza s add vissza egészségemet és boldogságomat. Kérlek, jőjj! Végezzék el művedet odakünn mások, de te jőjj azonnal, még mielőtt nagyon is messzire fejlődnének a dolgok. Jer, drágám, jer!

Lepecsételte a levelet s a postára küldötte. Aztán összekereste Rossi Dávid leveleit, néhány vékony hasábot vetett a tűzre, hogy elégethesse őket. El kellett égetnie kedvesének minden egyes levelét, mert mi történnék, ha a rendőrség házkutatást tartana lakásán? Újra elolvasta a leveleket, aztán egyekint a lángok közé dobta valamennyit.

Midőn hamuvá lett az utolsó is, úgy érezte, mintha közel volna az örülethez, s majdnem úgy, mintha öngyilkosságot követett volna el.

KILENCEDIK FEJEZET.

Délután négy órakor ismét sétára indultak a kertben a pápa és Pifferi atya.

— Tehát mit lesz teendő, Szent Atyám? — kérdezte a szerzetes.

— A gondviselésre bízom lépteimet, — mondotta a pápa és felsóhajtott.

— De csak visszautasítja Szentséged a kormány kívánságát?

— Hogyan tehetném azt anélkül, hogy ki ne tegyen magam a félreértéseknek? Tegyük fel, hogy a királyt meggyilkolják. Mi történik akkor? A kormány azt fogja mondani a világnak, hogy a pápa tudott mindent, de nem tett semmit.

— Akkor hát fogadni fogja a miniszterelnököt?

— Nem! Vagy ha igen, csak főlebbvalója társaságában.

— A király társaságában?

— Úgy van.

A kapucinus nyugtalanul tolta hátra fején a kerek süvegét és szótlanul ment tovább néhány pillanatig.

— De eljön-e majd, Szent Atyám?

— Ha azt hiszi, hogy nálam van a kulcsa annak a titoknak, melytől az élete függ, bizonyára eljön.

— De Szentséged nemcsak pápa, hanem uralodó is — lehetséges-e fogadnia őt?

— Fogadni fogom, mint Sardinia királyát, vagy ha úgy tetszik, mint Olaszország királyát, de mint Róma királyát nem.

A kapucinus elővette köntöse újjából a tarka zsebkendőjét s összegöngyölve, forró tenyerébe fogta.

— De Szent Atyám, — mondotta — mi jó származhatik abból? Tegyük fel, hogy el lehet hárítani az etikett minden nehézségeit, és Szentséged mint ember állna szemközt az emberrel, mint Leone Dávid Albert Károllyal, — kérdés akkor is: miért jön ide a király? Csak azért, hogy arra kérje, hogy erkölcsi kényszer gyakorlásával még többet tudjon ki attól, aki azt a hírt tudomására juttatta.

A pápa fölemelkedett és nagyot lélekzett méltatlankodásában. — Soha! Gyalázat volna az egyházra nézve, — mondotta. — Más az, ha arra kéri a Szentatyát, hogy keresztény ember letére teljesítse kötelességét ellenségével szemben is, és más az, arra kérni, hogy megsértse a beléje helyezett személyes bizalom szentségét.

A szerzetes nem felelt semmit és a két aggastyán hallgatagon ment tova.

Le
hog
szees
s azt
tást,
hiusit
tere e
azonb
igérh
lyet r
szemé
münk
nizste
Ha m
óhajta
kilenc
vője S
tyébe

Sz
esütörtök
ebben az
lottak s
„urnát“.
látogatól
—
kapucinu
ben; de
nemestes

Lefekvés előtt a pápa levelet írt. Így szólt:

Sire. — Minisztere arról értesít engem, hogy hivatalos uton felhívták figyelmét egy összeesküvésre, melyet Felséged élete ellen szőnek, s azt hiszik, hogy Mi adhatnánk oly útbaigazítást, mely segítségére lehetne abban, hogy meggyógyítsa e megvetésre méltó igyekezetet. Minisztere e végből kihallgatást kért Tőlünk. Nekünk azonban nincs módunkban, hogy oly segítséget ígérhessünk, mely túllépné a határát annak, melyet már megadtunk; mindamellett, ha Felséged személyesen beszélni óhajtana Velünk, örömünkre szolgálna, ha fogadhatnók Felségedet minisztere társaságában, vagy minisztere nélkül. Ha mint magánember s minden feltűnés nélkül óhajtana jönni hozzánk, zöldesüttörtökön, este kilenc óraker várni fogja Felségedet e levél vivője Szent Péter kánoni kapujánál és a sekrestyébe fogja kísérni.

Nil timendum nisi a Deo.

Leo P. P. XIII.

TIZEDIK FEJEZET.

Szent Péter temploma még nem látott zöldesüttörtökön oly pompát és fényt, mint az Urnak ebben az esztendejében. A nagy szertartások lezajlottak s a pápa este kilenc óraker meglátogatta az „urnát“. Telt az idő a komor ünnepséggel s a várt látogatók még nem jelentkeztek.

— Mily késve jönnek, — mondotta a pápa a kapucinus atyának, ki mellette állott a sekrestyében; de ebben a pillanatban kinyílt az ajtó és egy nemestestőr letérdelt a küszöbön.

— Nos?

— Azok a személyiségek, kiknek jöttét várja Szentséged, már megérkeztek.

— Vezesd be őket.

Az ifju király, lovastiszi egyenruhában, karddal az oldalán és könnyü kék paláttal a vállán, letérdelt a pápa előtt és megcsókolta gyűrűjét, míg a miniszterelnök, szokott polgári ruhájában, mélyen meghajolt, de állva maradt.

*

Pifferi atya sokáig várt türelemmel a sekrestye szomszédságában. Végre kinyílt az ajtó. Az öreg szerzetes gyors, de minden kíváncsiság nélkül való pillantással látta még, hogy a fiatal király felállt helyéről — bucsúzásul megcsókolta a pápa kezét — és halotthaloványan, felindult arccal az ajtóhoz közeledett.

A Szentatyának egészen vértelen volt az arca. Mozdulatlanul, összeroskadva ült székében, melytől csak az imént lépett vissza a király.

— Szent Atyám... — mondotta a szerzetes némi habozás után.

A pápa nem hallotta.

Erre köny szökött az aggastyán szemébe. Egészen odalépett a pápa elé, kezét a szék karján pihenő jéghideg kezére, a másik kezét támogatólag a pápa feje alá tette.

— Szent Atyám...

A pápa most már reá tekintett s az élet lassan-lassan visszatért szemébe.

— Ne kérdezzél, kedves öreg barátom, — sóhajtott inkább, mint mondotta a pápa, de aztán szilárdabbá vált a hangja — hanem imádkozzál érettem. Amit meg kellett tennem, megtettem. S amit annak a boldogtalan nőnek meg *kell* tennie, ő is

meg fo
vetten
nem fo
hogy n
jéghide
tomas,

M
azt jele
belügy
a pénzü
egy szü
tűnő ös
Roma
midőn
egyike
nyugtal
adni n
mizsnát

pács m
dotta a
A

király
dolog l
Tudja,
hagyta
ségnek
Ha dor
selő, jó
vissza

kában,

meg fogja tenni. De a királynak becsületszavát vettem arra, hogy Rossi kegyelmet kap és élete nem forog veszélyben. Jó ember ő, és fájlalom, hogy nincs más tanácsadója, mint az a sóvár, de jéghideg szívű bukott Lucifer, ki fenhéjázó és alatomos, mint egy renaissance-korabeli rablólovag.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Másnap, nagypénteken, hivatalos részében azt jelentette a kormány lapja, hogy a király, a belügyminiszter kíséretében váratlan látogatást tett a pénzverő hivatalban, mely a Via Fondamentán, egy szűk utcában van, melytől nagyon kevéssé feltűnő összekötő út vezet át Szent Péter templomába. Roma éppen ezen az érthetetlen híren törte fejét, midőn bekopogtatott ajtaján az öreg János, ki egyike volt Rossi szegényeinek. Nagyon sápadt és nyugtalan volt az arca s midőn Roma pénzt akart adni neki, türelmetlenül visszautasította az alamizsnát.

— Ne higgye, eccellenza, hogy az aranykalapács megnyitja a mennyország kapuját, — mondotta az öreg.

Aztán elmondotta a mondanivalóját. Hogy a király tegnap este titkon meglátogatta a pápát s a dolog Rossi képviselő személye körül fordult meg. Tudja, hogy úgy van, mert unokája ma reggel elhagyta Rómát Chiasso irányában, a titkos rendőrségnek egy másik tagja pedig Modena irányában. Ha donna Roma tudná, hol van most Rossi képviselő, jól tenné, ha azt ajánlaná neki, hogy ne térjen vissza Olaszországba.

— Jobb a madárnak az erdőben, mint a kalitkában, — suttogta az öreg ember.

Roma megköszönte a híradást és figyelmeztette, mily könnyen bajba keverhetné unokáját és az unokája feleségét.

— *Most* nem arról van szó, — mondotta az öreg ember, és eltávozott.

Roma minden izgalmában csak egy dolgot látott tisztán: hogy az ura veszélyben forog s hogy nem szabad átlépnie az ország határán. De hogyan adhat hírt neki? A nehézség legyőzhetetlennek látszott. Ha Rossi küldött volna távirati választ levelére, mint kérte, most meglelhetné vele az összeköttetést. Végre mentő gondolata támadt s levelet írt neki. Szeme az elragadtatás fényében úszott és arcán végigperegtek könnyei.

Drágám, — írta. — Nagyon beteg vagyok, s ha te nem jöhetsz, én megyek hozzád. Meghalok nélküled, de élni szeretnék, s bizonyosan tudom, hogy ha néhány pillanatig melletted lehetnék, meggyógyulnék újra. Azért hát rögtön csomagolok és hozzád sietek. Ne ijedj meg, ha sápadtnak, lefogyottnak, öregnek és rútnek látsz. Hogyan is lehetnék másmilyen, midőn hetek óta nem ért más, mint bánat és szenvedés, s nem süttött reám a nap egyetlen sugara sem.

Az ismétlátásig, kedvesem. Majdnem oly gyorsan leszek nálad, mint a levelem. Várj a gyorsvonaton, mely holnap reggel indul Rómából és ne mozdulj el Párisból, míg én meg nem érkeztem.

Roma.

Romát annyira fölizgatta a levélírás, hogy lázat érzett utána. De azért maga vitte a postára. Midőn visszatért, forró volt a feje s először érezte, hogy csakugyan beteg.

Kisvártatva hallotta, hogy a garibaldista nagy sietve tartott föl a lépcsőn. Egy levelet lobogtatott kezében, midőn belépett.

— A Trinità de Montiból hozták, — mondotta vidáman.

Roma kipirultan és remegő kézzel vette ki a levelet az öreg ember kezéből s rettegve vonult vissza szobájába.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

A levél Berlinből jött.

Édes feleségem, — Párist, meglehetősen váratlanul, három nappal ezelőtt voltam kénytelen elhagyni, s kedd óta itt vagyok. E hirtelen futásra azok a Párisba érkezett hírek késztettek, hogy Rómában nagy ünnepélyességek készülnek a király trónfoglalásának évforduló napján. Nekem úgy tetszett, hogy a nép elviselhetetlen nyomorúságának erre a fölesúfolására nyomban és hathatósan meg kell adni a választ s azért ajánlatosnak tartottam, mihamarabb befejezni a szervezés munkáját . . .

Kilenc óra harminc perckor indul a vonat éjszak felé, — gondolta Roma. — Holnap reggel helyett már ma éjjel útra kelek.

Oh, Roma, Roma, drága feleségem, most értem meg csak atyádat és most érzek vele csak igazán. Ő azt tartotta, hogy az emberiség nagy harcában szükséges fegyverré lehet még a királygyilkosság is, s noha tudtam, hogy ez eszközhöz többen is folyamodtak a legnagyobb szellemek kö-

zül, mégis mindig azt tartottam, hogy e nézet az egyetlen gyöngye pont atyád prófétaí mivoltában. De most belátom, hogy csak az volt a különbség közte és közöttem, hogy az ő szíve hatalmasabban vert, mint az enyém, s hogy az ily rémesen válságos harcban, midőn a nép tehetetlen, s alkotmányos úton nem érhet el semmit, egyetlen reményét *talán* a forradalomba vetheti, s nem az evolúcióba . . .

Roma közel volt az örülethez. Most már nem kételkedett Rossi szándékában.

Nem tehetek határozott nyilatkozatot szándékainkról, már azért sem, mert levelem el is tévedhet, de mert nem tartanám helyesnek, megterhelni feleségemet azzal, hogy beavassam oly tervbe, melynek oly roppant jelentősége van témérdek emberre nézve. Mihelyt végeztünk előkészületeinkkel s megkapják egész Európában élő társaink a parancsot az egy időben való egyesült mozgalom megindítására, míg zsarnokok állanak a birodalmak élén, tanúi leszünk, hogyan rendülnek meg és omlanak össze a régi bástyafalak.

Romának úgy tetszett, hogy elképzelheti mindazt, amire készülnek, — a jeladást, a lázadást, a királygyilkosságot. — Két óra harminc perckor is indul egy vonat, sietnem kell, hogy még jókor elérjem, — gondolta.

Ne válaszolj, drágám, erre a levélre, mert könnyen meglehet, hogy már a legközelebbi percek egyikén elutazom Berlinből, s nem tudom, Genfbe vagy Zürichbe megyek-e. Nem jelölhetek meg számodra semmi levél- vagy távirati címet,

s talán jobb is, ha a döntő pillanatban megszakítok Rómával minden összeköttetést. Nem sok nap mulik el s nálad leszek, s ha Isten is úgy akarja, nem hagylak el többé soha . . . D.

Szédülés fogta el Romát. Hiszen Rossi azon az úton van, hogy a halálba rohan. Mintha vaksággal verte volna meg a mindenhatót.

Roma még ott ült az ablaknál, kezében Rossi levelével, sápadt arccal és ajakkal, s a feje zúgott — midőn kopogtatást hallott hálósobájának ajtaján. Mielőtt megszólalt volna, a kályhába dobta és meggyújtotta a levelet.

— Donna Roma! Itt van, signora?

— Várjon . . . már bejöhet.

Az öregasszony bedugta vöröskendős fejét az ajtónyíláson.

— Egy barát van odakünn a vendégszobában és beszélni akar a signorával.

Pifferi atya volt. Az öreg ember szelíd arca bánatosnak látszott. Roma gyors és aggódó pillantást vetett reá.

— A Szentatya még egyszer beszélni kíván önnel, — mondotta.

— Azt akarja talán, hogy . . . hogy bántsam az uramat? — mondotta Roma reszkető hangon.

— Bizony, mondom, nem azt akarja, leányom, Ellenkezőleg meg akarja menteni, éretted.

Roma egy pillanatig gondolkozott, aztán így szólt:

— Jól van, menjünk, — és visszatért szobájába, hogy öltözködjék. A kályhában akkor már elégett a levél az utolsó sziporkáig.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Roma visszatért a Vatikánba a kapucinus szerzetessel. Pifferi atya a fényes palotának egyszerű kis szobájába vezette egy kókusz-szőnyeggel takart folyosón s nem a tróntermen át. Midőn a szobába léptek, előttük állt a pápa egyszerű, fehér papi talárban.

Bánatos mosollyal fogadta a belépőt, midőn hozzá közeledett; s midőn Roma félénken viszonozta pillantását, szemében véghetetlen részvét kifejezése látszott.

Roma térdre roskadt s megcsókolta gyűrűjét. A pápa fölemelte s intett, hogy üljön le s ő maga is leült szemközt vele a karosszékére, anélkül, hogy eleresztette volna kezét. A szerzetes az ablaknál állt és kinézett a piazzára.

— Csak fölteszed, hogy a Szentatya nem azért szólított magához, hogy bánatot okozzon neked? — mondotta.

— Bizonyos vagyok benne, hogy nem azért, — felelte Roma.

— És tudod, hogy ámbár nem helyeslem férjed cselekedeteit, tudva ártalmára lenni nem akarok?

— Férjem oly jó és szándékai oly nemesek, hogy aki ismeri, nem lehet igaztalan hozzá.

A pápa a szemébe nézett s meglátva benne a félelem és az öröm kifejezését, szívében mélységes szánakozás támadt. És szólni kezdett Rossiról, szándékairól, melyek lehetnek jók és nemesek, de végeredményükben forradalomra és anarkiára vezetnek. A hatóságok tudnak mindent . . .

— Szent Atyám! — kiáltotta Roma.

— Elkerülhetetlen volt.

— Akkor . . . akkor valaki megmondotta nekik.

— Én mondtam meg nekik. A Szentatya nem fedezett fel többet, mint amennyi szükségesnek látszott, hogy megnyugtassa lelkiismeretét, hogy meghiusítson egy bűncselekedetet. A többit te mondtad el a miniszterelnök szobájában. De a hatóságok már többet tudtak, mint amennyit én mondhatam nekik. Tudják, hogy hol van és készülnek le tartóztatására. Azt mondják, hogy összeesküvésének végcélja a zendülés s a király halála. Igaz ez?

Roma az ajkába harapott és hallgatott.

— Nem bízol bennem, gyermekem? Nem ismered a Szentatyát?

Roma nem szólt.

— De ha szerencsétlenségre azt gyanítanád, hogy férjed veszedelmes dolgokba keveredett, nem beszélhetné le róla? Nem siethetsz eléje, s nem óvhatnád?

— Lehetetlen az.

— Miért, gyermekem?

— Mert nem tudom, hol van. Legutolsó levelében azt írta, hogy jobb, ha nem tudom. Csak Rómában találkozunk.

A pápa szemmel láthatólag elsápadt s egy belső szózat azt látszott mondani neki: — Isten keze. Rómában a halál vár ez emberre és ő vakon rohan belé.

— Tegyük föl, gyermekem . . . hogy hatalmadban állna megakadályozni egy szerencsétlenséget, megtenné-e?

— Ha olyat tehetek, amivel nem szegem meg neki tett ígéretemet és nem árulom el az uramat . . .

— Borzasztó megpróbáltatás vár reád, gyermekem. Isten a megmondhatója, mily rettentő az, különösen egy hitvesnek.

— Mindegy! Ha megmenthetem az uramat... mondja meg Szentséged!

A pápa elmondotta a királlyal és a miniszterelnökkel való találkozását. A király is ünnepiesen megígérte neki, hogy teljesíteni fogja Rossira vonatkozó minden óhajtását. Hangja remegett. Meglátszott rajta, hogy minden egyes szavával önmagát sebzí meg. Roma meredten nézett reá s nem volt ura egy szavának.

— Tehát azt kívánja, hogy *jelentsem fel* az uramat?

— Csakis azzal lehet megmenteni őt, leányom. Másképp a halál, vagy a száműzetés s a börtön minden szenvedése vár reá.

Roma nem bírta tovább gyötrelmét. — Megteszem! — mondotta.

— Bátor gyermekem! — mondotta a kapucinus és nem uralkodva többé érzelmein, az ablakból feléje fordult.

Roma nehezen csillapodott le. De aztán megállapodott Pifferi atyával, hogy holnap reggel tíz órakor együtt mennek el az államügyészszégre.

— Még egy pillanatig! — mondotta Roma. Új gondolata támadt.

— Mit kívánsz, gyermekem? — kérdezte a pápa.

— Szent Atyám, valamiről még megfeledektem, de meg kell mondanom, míg nem késő. Talán megváltoztathatja az Szentséged nézeteit is.

— Szólj, gyermekem.

Roma habozott, és szemét előbb a kapucinusra, aztán a pápára vetette.

— Férjemnek nem a Rossi név az igazi neve, Szent Atyám. Ezt a nevet csak akkor vette föl, midőn visszatért Olaszországba. Mert üldözték volna a

külföldi
elhagyó

sem. A
gyetlen

Campa
kedett,

tan, m
gény e
hogy t

Roma

leli, az
nosság
ségnek

erősen

a gán
talán
utcaín
közt a
vét vi

A szo
volna

halka
kor is

külföldön viselt nevéért. Szent Atyám, Rossi Dávid elhagyott árva volt.

— Hallottam róla, — mondotta a pápa.

— Soha sem ismerte atyját, még a nevéről sem. Anyja szerencsétlen nő volt, kit mindenki kegyetlenül megcsalt. A Tiberisbe ölte magát.

— Szegény lelke, — mondotta a pápa.

— A gyermek a lelenházba került, aztán a Campagna egyik szalmafedéles kunyhójában nevelkedett, onnan, még gyermekül, eladták Angliába.

A pápa nyugtalanul fészkelődött széken.

— Aztán, egy téli éjszakán, félig megfagyottan, meglelte őt atyám London utcáján. Atyám szegény ember fiának tartotta; de ki mondhatná meg, hogy úgy volt-e, Szent Atyám?

A pápa hallgatott. Arca hirtelen elváltozott. Roma lesütötte szemét, de aztán folytatta:

— Atyám haragudott a fiu atyjára, s ha megeli, azt hiszem, pellengérre állította volna a nyilvánosság előtt, vagy följelentette volna a rendőrségnek.

A pápa feje a mellére hanyatlott; a kapucinus erősen Romára nézett.

— De ki tudja, hogy csakugyan rászolgált-e a gáncsra? Talán mások bűnéért szenvedett s talán... talán épp amaz éjszakán ő is ott bolyongott London utcáin és hiába kereste az árvák és megtagadottak közt azt a kis fiút, ki véréből való vér volt s az ő nevét viselte.

A pápának sápadt volt és vonaglott az arca.

Roma elhallgatott. Hosszu csend következett. A szoba levegője olyan volt, mintha körben forgott volna egy szörnyű gyújtópont körül.

— Szent Atyám, — mondotta Roma végre halkan, — ha Rossi Dávid *a saját fia volna*, még akkor is kívánná tőlem, hogy jelentsem föl?

A pápa fölemelte szenvedéssel teljes arcát és így szólt remegő, mély hangon: — Igen, igen! Akkor még inkább, mint valaha — ezerszerre inkább.

— Akkor *megteszem*, — mondotta Roma.

A pápa végtelen izgalomban fölemelkedett, mindkét kezét Roma vállára tette és így szólt: — Eredj békén, leányom, és Isten adjon nyugalmat szívednek.

Roma másnap reggel megtette a följelentést Rossi Dávid ellen. Vallomást tett arról, hogy Rossi Dávid és Leone Dávid egy személy s ugyanaz, kit ifju korában in contumaciam halálra ítélték. Ott előtte állította ki az államügyész az elfogató parancsot, melyet a rendőrfőnök e szavakkal adott át egy carabinierenak: — Ne vesztegesse az időt — *Chias-soba*, — és a katona elsietett.

— Jer, — mondotta a kapucinus Romának és eltávozták a szobából.

Midőn a folyó partjára értek, nagy népcsődlés láttak a Ripetta-híd fejénél. Éppen akkor fogták ki a vízből egy koldus holttestét s a tetem ott feküdt a parton a hatóság megérkeztéig. Roma megállt s megnézte a halottat. Az öreg János volt. A vízbe ölte magát.

Ross
Chiassoban
elfogató p
vakat: El
vén Rossi
homlokáró
A m
tottak, így
magára m
—
mondani,
— T
mondotta
— V
ki volt az
—
tudni akar
—
—
elfogató p
más, mint

NYOLCADIK RÉSZ.

A király.

ELSŐ FEJEZET.

Rossi Dávidot nagyszombat napján fogták el Chiassoban. Midőn a carabinieriok eléje mutatták az elfogató parancsot, és saját szemével olvasta e szavakat: Elrendeljük, hogy Leone Dávid, közéleti nevén Rossi Dávid . . . — hideg verejtek gyöngyözött homlokáról, aztán rémesen felkacagott.

A milánói fogházban, hol éjszakai pihenőt tartottak, így szólt a carabinieriok vezetőjének: midőn magára maradt vele:

— Altiszt úr, nem volna oly szíves, megmondani, hol adták ki ellenem ezt a parancsot?

— Természetesen az államügyészségnél, — mondotta a katona.

— Valaki följelentett; nem mondhatná meg, ki volt az?

— Nem tartozik reám, képviselő úr. De, ha tudni akarja . . .

— Igen, kérem.

— Egy hölgy járt ott, midőn elkészítették az elfogató parancsot, s ha jól láttam, nem volt senki más, mint . . .

Rossi meglátta a tiszt arcán, hogy kié az a név, melyet ki akar mondani és ádáz szidalommal támadt reá.

— Hazudik! El innen, kotródjék tüstént.

Végre felvirradt a reggel. Börtönébe behallatszott a husvéti harangok szava. Mily másnak remélte Rómába való hazatértét! Jólelkü börtönőre, beadva számára a reggelit, ujságot is csempészett be melléje: a *Perseveranza* legfrisseb számát. Már meg volt írva benne elfogatásának története s oka: hogy összeesküvést forralt a király élete ellen. Volt a tudósításban egy célzás is Sámson és Delila történetére s eléggé érthető sejtetés, hogy a Rossi ellen elkövetett árulásért Roma a felelős.

A végtelenül hosszú éjszaka és a végtelenül hosszú nap után végre megállt a vonat a Civita Vecchiánál s a carabinieriek megengedték Rossinak, hogy sétálhasson egy kissé a kocsi folyosóján. Benyújtottak néhány római estilapot és Rossi meglepődve érezte, hogy valaki erősen megfogja a kezét. Az ujságárus — egy hatalmas termetű ember — kávéval is megkínálta.

— Tetszik kávé is, uram? — és halkabban hozzátette: — Nem ismersz, vén fiu? Kávét tessék! Köszönöm szépen.

Rossi fölismerte; egy képviselőtársa volt.

— Inkább tejet adjak? Szívesen, uram. Husz centesimo az ára, uram . . . Minden rendben van, öreg fickó . . . Tartsd nyitva a szemed a római pályaudvaron . . . Adjak vissza? Hát persze, hogy visszaadok, uram . . . Egy zárt kocsi lesz ott közelben, balkéz felől. Résen légy. Addio . . . Kávét! Kávét tessék!

Rossi kedve egyszerre megváltozott. A kilátás, hogy visszanyeri szabadságát, egyszerre lángra szította benne a bosszu érzetét.

Este volt, midőn megérkeztek Rómába. A pályaudvaron nagy sokaság várakozott. Rossi megismerte a tömegben Malatestát, kivel egyszer nagylelkűen bánt a párbajban, melyre reakényszerítette.

A carabinierierek vezetője intett Rossinak, hogy szálljon ki a kocsiból. Két katonát rendelt a két oldalára, ő maga elől ment s a közönség utat nyitott a négy férfinak.

Midőn a kijáráshoz értek, hol fekete rabszállító kocsit várt rájuk, valaki hirtelen a vállára ütött a vezetőnek. Ez támadója felé fordult, de ekkor a másik oldalról taszította meg valaki. Erre ki akarta rántani a kardját, de mielőtt megtehetette volna, a földre teperték. Az egyik katona megfordult, hogy fölsegítse, a másik pedig Rossira tette kezét. A következő pillanatban érezte Rossi, hogy az a kéz lehull a válláról, mintha kard vágta volna ketté, s valaki a fülébe kiáltott:

— No most, ill a berek, uram. A többi az én dolgom lesz.

Malatesta volt. Rossi pedig, voltaképpen azt sem tudva még, hányadán van, átvágott a várócsarnokon, és előmutatva a képviselői igazolványát, mely egyszersmind szabadjegy a vasutakon, beszállt a kiűn reá várakozó zárt kocsiba.

— Hova megyünk, Signore?

— A Piazza Navonára — vágta.

Midőn kocsija a Piazza Margheritának tulsó végére ért, egy carabinieri-e-zászlóalj rohamlépésben sietett a pályaudvar felé.

MÁSODIK FEJEZET.

Szombaton este tíz órakor Rossi elfogatását kiabálták a rikkanások a Piazza Navona táján.

Roma érzései egyszerre megváltoztak. Az ön-

vád, mellyel Rossi megalázása és foglyul esése miatt illette magát, hirtelen átváltozott szenvedélyes és keserű indulattá a báróval szemben, ki most diadalmaszkodik. Elvonultak szeme előtt a legutóbb lefolyt hónapok eseményei s tisztán látta, hogy mindenért csak a báró felelős.

Hétfőn reggel katonabandák járták be az utcákat és megkezdődtek a koronázási évforduló ünnepelei. Dél tájban már részeg emberek ölelkeztek egymással a téren és torkuk szakadtából kiabálták: „Sokáig éljen a király!” és „Sokáig éljen Bonelli báró!”

Az öreg Francesca fölhozott neki egy reggeli ujságot. A *Virradat* volt, mely elejétől végéig csak a bárót ünnepelte. Felesége szombaton meghalt, — ezt az esetet elintézte három sorban. A király ki-nevezte az Annunziata-rend lovagjává — fél oldal szólt a király új atyjafiáról. Volt az ujságban még egy beszélgetés a báróval, ki nem titkolta el azt a nézetét, hogy ámbár a király kegyes hajlandóságot mutat arra, hogy megkegyelmezzon az összeesküvés fejeinek, jó volna, ha megnyilatkoznék a nép, vajjon a korona érdekében cselekszik-e az, ki pártolni hajlandó ily elnézést.

Roma előtt, midőn elolvasta ezt a nyilatkozatot, egyszerre elborult az egész világ. Tudta, hogy mit kell tennie. A báró nyilván ki akarja játszani a királynak azt az ígéretét, hogy kímélni fogja Rossi életét. A népre akar hivatkozni, melynek óhaj-tása előtt kénytelen lesz meghajolni a király. Az ily ember számára, ki ily cselekedetre képes, nincs földi igazságszolgáltatás és nincs földi bíró. Az ily ember kívül áll az emberi törvényeken, vele szemben csak egy mód lehetséges: — gondoskodni kell, hogy Isten ítélőszéke elé jusson. Midőn gyökeret vert lelkében ez a gondolat, úgy tetszett neki, hogy nem is bűn az.

Lelkéne
cseleke
rajzó g
szándék

A
vert, m
Ezt a r
tól, bele
erre a k
nem esh

M
Rossi D
tét akar
megtört

Fe
tást vet
borra, a
asztalho
zaja hal
báró jön
hozza jö

—
ságakot
nem is
A b
szaggato
kodott,
és merev
gyon ü
teleagga

Lelkének fölháborodásában csak a jogos megtorlás cselekedetét látta benne. Szíve vadul vert, de csak rajzó gondolatai és a türelmetlenség miatt, hogy szándékát hogyan váltsa cselekedetté.

Az íróasztal fiókjában megtalálta azt a revolvert, melyet Rossitól kapott búcsúzásuk éjszakáján. Ezt a revolvert ajándéku kapta Rossi egy barátjától, bele volt vésve a neve is. Roma nem vetett súlyt erre a körülményre. Rossi börtönben ül, reá a gyanu nem eshetik. Sajat lakásán haljon meg a báró.

Mielőtt elindult volna hozzá, leült és levelet írt Rossi Dávidnak, utolsó, búcsúzó levelet. Hogy az életét akarta megmenteni, azért lett árulójává. „Szívem megtört, tévelygés rabja vagyok, de szeretlek.”

Fejére tette kalapját, fátyolát s végső pillantást vetett a kedves szobára, a zongorára, a mellszoborra, az ágyra. Dobogó szívvel fordult aztán az íróasztalhoz, s kivette a fegyvert. E pillanatban léptek zaja hallatszott a lépcső felől. Ismerte a léptekeket: a báró jött hozzá. Szédülés fogta el. Ez ember most hozzá jött: a halálba. Kopogtattak az ajtón.

— Szabad! — kiáltotta Roma.

HARMADIK FEJEZET.

— Kedves Roma, — mondotta a báró — jó újságokat hozok. Kitünően sikerült minden, jobban nem is sikerülhetett és szerencsét kívánok neked.

A báró nagyon izgatottnak látszott s hangosan, szaggatottan beszélt. Roma az íróasztalához támaszkodott, a revolver jobb kezében volt a háta mögött és mereven a báróra nézett. Szemébe tünt, hogy nagyon ünnepélyesen van öltözködve. Rendjelekkel teleaggatott széles szalag keresztben a mellén s a

Szent Annunziata-rend nagyszalagja. Bizonyára az udvari bálból jött. De mit keres ilyenkor ő nála?

A báró folytatta:

— A határon fogtuk el azt az embert.

Roma nem mozdult s nem szólt egy szót sem.

— Ma este hozzák meg Rómába. A te műved az, gyermekem — a tiéd s nem az enyém. Mily bámulatosan játszottad szerepedet. Mindenkit tévedésbe ejtettél, szinte magamat is.

— Most tegyem-e meg? — kérdezte magában Roma. A báró éppen a kandalló előtt állt, vele szemközt.

— De te tudtad, mit cselekszel, kedvesem. Mindaz, ami történt, a tervedbe illett. „Reményeinek tetőpontján érje utol a bukás“, — ezek voltak a saját szavaid.

Roma nem értette, mily embérfölötti hatalom tartja vissza még.

— S most utolérte. Ki merné még mondani, hogy a nők nem volnának képesek nagyot művelni?

A báró szétvetette felöltőjének szárnyait s jobbkeze végigsiklott az Annunziata-rend láncán.

— De most már itt az ideje, hogy kiemelkedjél az alantas sorsból, melyet magad választottál. Lesz ismét kocsid, ékszered, palotád, szolgaseregged, csak parancsolj s huszonnégy óra alatt meglesz minden. Most mondom ezt neked, midőn az egész főváros egy lélekkel ünnepel s a király elhatározásából az ország diktátora és korlátlan ura vagyok. De miért nem ülsz le, gyermekem? Van még más fontos mondani valóm. A báróné meghalt . . . Sirjak és alakoskodjam? Tizenöt évig láncolt hozzá kegyetlen végzetem, s gyászt öltsek képmutatóan, mert végre megszabadultam a tehertől? . . . Ül le már Roma, kedvesem . . . Roma, szabad vagyok, s megesküdhetünk, mint reméltük és akartuk mindig.

— Most! — gondolta Roma s egyet előre lépett.

— Láthatod, Roma, hogy feleségül kérlek, a diktátor felesége lesz . . . Senki előtt meg nem alázkodtam soha, még az anyám előtt sem, de most . . .

— Én pedig mégis megvetem, — mondotta Roma.

Egy pillanatig vészes hallgatás következett. Aztán harsányan föl kacagott a báró és így felelt:

— Amint tetszik. Elég érthetően beszélsz. Reméltem, hogy odaadásom meglágyítja szívedet, de ha . . . — szava éles volt és reszketett — ha nem vagy tekintettel a multra, majd kénytelen leszel tekintettel lenni a jövőre.

Roma újólágt föltámadó félelemmel nézett reá.

— Természetesen nincs kedvem további kérésekkel alázni magam egy nő előtt, aki megvet. Be fogom érni azzal, hogy megbüntetem azt a férfit, aki viseli ezért a felelősséget.

— Azt akarja mondani ezzel, hogy szőszegésre fogja bírni a királyt?

— A királynak már nincs mit tennie, mióta diktátort nevezett ki.

— Akkor hát, mondjuk úgy: a király képviselője hatályon kívül fogja helyezni a Szent Atyának tett kegyelmi ígérét?

— Ha kielégítőbb válasz nélkül megyek ki ebből szobából . . . igen.

Roma fölemelte a revolvert.

— Akkor nem megy ki ebből a szobából soha, — mondotta.

A báró nyugodtan állt helyén s egy pillanatig halálos csend volt a szobában.

Ekkor hirtelen kocsikerekék zördültek meg a

piazza kövezetén s nyomban siető léptek zaja halatszott a lépcsőn.

Roma hallotta. Remegett minden ízében. Most kopogtattak az ajtón, aztán újra, s még egyszer, parancsolóan, hevesen.

Roma egészen megfélekedezett a báróról s úgy tetszett neki, mintha gyökeret vertek volna lábai. A báró, ki megértett mindent, maga is úgy érezte, mintha kést döftek volna belé.

Ekkor elfojtott, remegő hang szólalt meg az ajtó előtt: — Roma!

Roma halkán felsikoltott s a revolver kiesett kezéből. A báró fölemelte rögtön. Ismét visszanyerte lélekerejét.

— Csitt! — mondotta csendesen. — Hadd jöj-
jön be. Én majd a másik szobába megyek. Nem for-
ralok rosszat senki ellen; de ha utánam jön, ha el-
árulod neki, hogy itt vagyok, jusson eszedbe, amit
egyszer a párbajról mondtam. S ha kihívom, bün-
hődése még gyorsabban utóléri.

A báró a hálósobába lépett. Kivülről pedig
újra megszólalt az előbbi fölindult hang: — Roma!
Roma!

Roma előre támolgott és kinyitotta az ajtót.

NEGYEDIK FEJEZET.

Míg Rossi lóhalálában hajtattott a Piazza No-
vanára, a koronázási évforduló örömtüzei vígan
fénylettek az utcákon. Ez a látvány csak fokozta
haragját Roma iránt, ki egymaga volt az oka ellen-
fele diadalmának. De ütött a leszámolás órája.

S most hazaérkezett és Roma kinyitotta az
ajtót s beteg, haloványan, tágra nyílt, ijedt szem-
mel állt előtte. Arcáról lerítt az emberfölötti szen-

vedés. I
ragja
kellene

Ro

mily kü

tekintet

gyermek

kell ker

már me

megszab

Ro

arra, ho

tejük k

togatta

Va

darabot

—

Ro

mert re

történ

elnyelni

—

Roma.

Ez

—

Ro

—

parancs

hetetlen

—

névére.

ezen a r

Ro

—

a szobáb

vedés. Rossinak egyszerre elpárolgott minden haragja s úgy érezte, mintha mégis a karjai közé kellene zárnia.

Roma megfeledkezett e pillanatban arról, mily különös végzet hozta ide őt e pillanatban. Reá tekintett, felsikoltott, s úgy érezte, hogy tehetetlen gyermek módjára a karjai közé kell dűlnie és nála kell keresnie menedéket. De a következő pillanatban már megállt, borzadva nézett körül s az öröm és a megszabadulás érzete oda volt.

Rossi észrevette ez ijedelmet s ez elég volt arra, hogy lássa, mily borzasztó örvény tátong ket-tejük között. Szemét elborította a könny, torkát foj-togatta a sírás. Szólni akart, de nem volt reá képes.

Végre erőt vett magán s egy összegyűrt papir-darabot vett elő a zsebéből.

— Nézd, — mondotta fuldokolva.

Roma megértette, hogy minő írás az és nem mert reátekinteni. Az elfogató parancs volt. Meg-történ roskadt egy székre, mintha most mindjárt elnyelné a föld.

— Mondjad, hogy nem tudsz róla semmit, Roma.

Ez arcára tette kezét és hallgatott.

— Mondjad nekem.

Romának ajka remegett, feje aláhanyatlott.

— Az ujságok azt írják, hogy az elfogatási parancsot a te vallomásod alapján állították ki. Le-hetetlen az, Roma. Mondd, hogy nem igaz.

Roma hallgatott.

— Nézz ide, kinek a nevére szól. Leone Dávid nevére. Csak egy teremtet lélek van a világon, aki ezen a néven ismer. S ez te vagy.

Roma zokogott.

— Mindent elmondottam neked, Roma, ebben a szobában. Tudod-e még? Azon az első estén, midőn

itt voltál. Kérdezted tőlem, hogy nem félek-e, midőn mindezt elmondom neked, s azt feleltem reá, hogy nem. Lehetetlen az, hogy megcsaltad volna atyád fiát. A természet törvényeibe ütköznék. Nézz az újjadon levő gyűrűre, kedvesem, s az enyémre. Hiszen a feleségem vagy. Elárulhatja-e az asszony az urát?

Roma nem bírta tovább.

— Nagyon jól tudom, hogy lehetetlen, megbocsátanod nekem, de ha elmondhatnám . . .

— Ha elmondhatnád! Mit lehet itt mondani? Te jelentettél-e föl a hatóságnak?

Roma csak a hálószobájának ajtajára fordította feldúlt tekintetét, aztán térdre borult.

— Szánj meg engemet!

— Te jelentettél föl a hatóságnak?

— Én.

Rossi Dávid halovány arca fakóra vált.

— Akkor hát igaz, — mondotta fuldokló hangon. — Igaz minden, amit barátaimtól hallottam. Kezdetől fogva óvtak tőled, de nem hittem nekik. Bolond voltam, s most itt van a jutalmam!

E szavakkal összegyűrte a kezében levő papírt s a lábához vetette.

Roma közel volt a megtévelyledéshez. Összeszedte végső erejét, fölemelkedett, a hálószoba ajtajához lépett s fennhangon, hogy a báró is meghallhatta, így szólt:

— Dávid, nem mentegetődzöm, és nem vádlok senkit, bárki legyen, és bármily alávalóan bánt velem. De lelkiismeretemre és Istenemre mondom neked, hogy ha fel is jelentettelek, a legtisztább szándékkal tettem.

— A legtisztább szándékkal? — Rossi keserűen felkacagott. De ő erőt vett magán és folytatta:

— Midőn elmentél, előre megmondottad, hogy ellenségeink nem ismernek irgalmat. Bebizonyított-

ták ezt. Rémitgettek a szegénységgel, aztán a féltékenységgel akartak meggyötörni, végre a szerelmemnél fogva ejtettek meg. Megcsalták és megfélemlítették a pápát — a jó Szentatyát — és tudtomra adatták általa, hogy elfogatásod elkerülhetetlen, s hogy csak egy módon menekülhetsz a reád váró veszedelemtől: ha följelentelek a rég elmúlt eseményekért. Aztán megígérték szent esküvel, hogy kimélni fogják életedet . . .

A mellékszobából halk zörej hallatszott. Roma hallotta — Rossi, lelkének újabb felindultságában nem.

— Roma, — mondotta Rossi, — bevallom neked, hogy midőn kiszabadultam a rendőrség kezéből, azért jöttem ide, hogy bosszút álljak. De ha te azt mondog, hogy szerelmed vitt az árulásra . . .

— Azt mondom. Igen! Azt mondom!

— Esküdjél meg reá, Roma!

— Esküszöm.

— Ez asszony hazudik, — szólalt meg egy hang mögöttük.

A báró jelent meg a hálószoza küszöbén.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Eleinte nem vették észre. Aztán, pillanatig tartó hallgatás után, megszólalt Rossi.

— Roma, — mondotta, — mit keres itt ez az úr?

A báró kacagott.

— Talán több joggal kérdezhetném én, hogy mit keres itt ön? Úgy tudom, hogy ez a lakás most ezé a hölgyé. Ez a hölgy pedig az enyém, s ha följelentette önt, csak közös megállapodásunk alapján tette. Azon a napon állapítottuk meg ezt a tervet,

midőn ön megsértett mindkettőnket a Szent Péter-téren.

Rossi fenyegető mozdulattal a báró elé topant, — de Roma közéjük vetette magát. A báró megmarkolta zsebében a revolvert és így szólt:

— Vigyázzon magára, uram. A ki fenyeget engem, viseli a következményeket is. S ez a hölgy ismeri a következményeket.

Rossinak elfult a lélekzete, de uralkodott magán.

— Azt akarja velem elhíttetni, velem, hogy ez a hölgy, kit feleségül vettem . . .

— Én csak azt mondom, hogy ez a hölgy a természet és az ész törvényei szerint az én feleségem.

— Hazudik!

— Kérdezze meg őt magát.

— Meg is teszem. Roma, boesásd meg, hogy ezzel a kérdéssel fordulok hozzád, de a rágalmozónak arcába kell dobni az igazat. Ne félj, kedvesem, tudod, hogy jobban hiszek neked, mint bárkinek a világon. Úgy-e, hazugság az, amit ez az ember mondott?

Roma egy pillanatig habozva jártatta szemét Rossiról a báróra s a báróról vissza Rossira. Beszélni akart, de nem tudott. Végre megszólalt:

— Ha megmondhatnék mindent, Dávid . . .

— Mindent! Csak egyet akarok tudni, Roma.

— Ha megkaptad volna Angolországba írt leveleimet . . .

— Leveleidet? Mit nekem most a levelek? Hát nem érted, kedvesem? Ez az ember azt mondja, hogy már esküvőnk előtt . . . nem érted? . . . hogy már esküvőnk előtt az övé voltál. Én legalább úgy értettem, s úgy-e, hazugság az? Hazugsága-e, vagy nem az? Mondd meg, ha az. Az ég szerelmére, mondd meg!

— Nem . . . nem szólhatok . . . hebegte Roma, és szavaira halálos hallgatás következett.

Midőn Rossi újra megszólalt, arca sötét volt, mint a viharfelhős a hangja rekedt és bizonytalan.

— Ha úgy áll a dolog, nincs többé mondani valóm. Abban a hitben tartottál, hogy ez a hazugság igaz. Az olyan asszony, ki erre képes, kész mindenre.

— Miket mondasz, Dávid?

Rossi harsány kacajra fakadt.

— Miket mondok? Azt, hogy kezdettől fogva hazugsággal tartottál, és megcsaltál a parancsolóddért és szeretődért.

— Dávid!

Roma beszélni akart, de Rossi felháborodott és megvető kacaja elnémította. Rossi most a báró felé fordult, ki mindedig némán állt Roma közelében.

— Tehát azért van itt ma éjjel? Kissé nem remélt módon zavartam meg. Legkevésbé hihette azt, hogy itt találkozunk. Azt hitte, hogy a börtönben vagytok és nyugodtan találkozhatnak itt egymással . . .

— De hiszen nem igaz, — kiáltotta Roma. Aztán haragtól villanó szemmel fordult a báróhoz:

— Mondja meg neki, hogy nem igaz.

— Hogy igaz-e? — kacagott a báró. — Természetes, hogy igaz. Ez embernek igaz minden szava. Ne kívánd tőlem, hogy hazugsággal tartsam, úgy, mint te!

Most már nem kacagott Rossi, hanem bősziült arccal a báróhoz közeledett.

— Gazember! — kiáltotta. — Sikerült, amit akart, elválasztott bennünket, de azért mégis értem önt tökéletesen.

Roma észrevette, hogy a báró keres valamit a zsebében.

— Egy megszökött rabbal nem vitázom, — mondotta a báró. — Elég, ha rendőrt hívok . . . Rendőr! — kiáltotta, és fölemelve hangját, egy lépéssel előre ment.

Rossi az ajtó és a báró között állt.

— Egy lépést, egy szót se többet! Óva figyelemzettem . . .

— Engedjen utat, — mondotta a báró.

— Még nem, s addig nem, míg nem tette meg azt, ami kötelessége. Térdre, és kérjen bocsánatot áldoztatától!

Roma látta, hogy a báró előkapta a revolvert, látta még, hogy Rossi rávetette magát és megragadta az Annunziata-rend láncánál fogva. Látta, hogy viaskodva a másik szobába mennek. Befogta fülét a két kezével, hogy semmit se halljon, de azért hallotta Rossi rekedt hangját, mely olyan volt, mint a fenevad hörgése. Aztán egy durranás hallatszott, a bútor megrázkódott egy nagy zuhanástól s a következő pillanatban minden elcsendesült.

Roma még mindig a fülén tartotta kezeit s remegett minden tagjában, midőn lépteket hallott a másik szobából. Kábultan nézett körül, megpillantotta Rossit és megkönnyebbülten sikoltott föl. De az tágra nyílt, meredt szemmel közeledett hozzá s olyan volt, mint a tébolyodott. Féktelen indulattal állt meg előtte s az átok és szitkok özöne kelt ajkáról.

— Megöltem. Hallod-e? Megöltem. De épp úgy a te műved ez, mint az enyém, és soha se gondolj magadra többé szemrehányás és iszonyat nélkül. Megátkozlak azért a szerelemért, melyet elárultál s azért a szívért, melyet összetörtél; megátkozlak a reményekért, melyeket semmivé tettél s az

igazság
atyádra
emléké

M

dön Ro
szal és

arceal

den, Ro

s az ár

den öss

get bor

A

léptek a

fülkébe

A

—

—

Ro

amit eg

kára az

kezdetté

—

—

hangon.

—

—

—

—

—

jolt érte

van rajt

Ro

—

altiszt, e

Is

de gyön

igazságért, melyet lábbal tapostál. Megátkozlak, atyádra gondolva, megátkozlak e szent s e vértanu emlékéért.

Még nem mondotta ki ez utóbbi szavakat, midőn Roma nem hallotta már többé. Gyöngé fohászszal és halk sikollyal visszatántorodott tőle, aztán arccal a padlóra esett. Összekavarodott előtte minden, Rossi, ő maga, a szoba, az asztalon álló lámpa, s az árnyak, melyeket szerte vetett a szobában, minden összekavarodott, elvakította, aztán vak sötétséget borított reá.

Arra tért magához, hogy fegyveres katonák léptek a szobába. Rossit keresték, s ahogy a hálófülkébe léptek, pillantásuk a halottra esett.

A carabinieriek ráhajoltak a tetemre.

— A kegyelmes úr!

— Isten irgalmazzon nekünk!

Romának szédült a feje s nem hallotta tovább, amit egymás közt beszéltek a katonák. De nem sokára azután szembe álltak vele ismét és vallatni kezdték.

— Itt van Rossi képviselő?

— Nincs itt, — mondotta Roma bátortalan hangon.

— De itt volt?

— Nem volt itt, — mondotta bátrabban.

— Egyáltalán nem?

— Egyáltalán nem.

— De kié ez a revolver? — kérdezte, s lehajolt érte egy altiszt. — Áh, Rossi képviselő neve van rajta.

Roma egy székre roskadt.

— Ez csak meglepő? — mondotta az előbbi altiszt, és nevetett.

Iszonyodás fogta el Romát. Föl akart állni, de gyöngeségében nem tudott.

— Az a revolver az enyém, — mondotta. — Rossi úrtól kaptam két hónappal ezelőtt, midőn elutazott. Azóta nem volt kezében.

— Akkor ki ölte meg a kegyelmes urat?

— Én magam, — mondotta Roma.

A katoná önkénytelenül megemelte háromszegletű kalapját.

Fél óra sem mult el ezután s Roma megismételte vallomását a Regina Coeliben. A carabinierierek pedig, kerülendő a nyilvános botrányt, az éjszaka sötétségében szállították át a báró holttestét a Palazzo Braschi hivatalos helyiségébe.

HATODIK FEJEZET.

Egy gondolat lett úrrá Rossi Dávid elméjén, mikor elhagyta a Piazza Navonát: hogy a világ, melyben élt, gyökeréig megrendült, s hogy élete végét ért. Ide-oda bolyongott az utcákon, anélkül, hogy tudta volna, hová megy, vagy mi lesz belőle.

Sokféle érzelem marcangolta szívét, de legjobban a harag. Kioltotta a báró életét. A báró megérdemelte a halált, és Rossi nem is szánta áldozatát, sem lelkifurdalást nem érzett bűne miatt. De hogy éppen ő ölte meg a minisztert! Ő ki mindig harcolt az erőszakosság ellen! Ő, ki egész életében a béke evangéliumát prédikálta! Nagyon fájdalmas és nagyon szégyenletes volt ez a lealacsonyosodása.

Az asszony volt mindennek kezdete és vége. — Oh, hogy gyűlölöm őt! — gondolta magában. Elmondta magában már százszor is, hogy nem gyűlölt úgy még soha senkit a világon, mikor föltekintve észrevette, hogy visszajutott megint a Piazza Navona szomszédságába, anélkül, hogy tudta volna, mit csinál, s ott barangolt folyton körülötte.

Romát kezdte maga elé festeni, úgy, ahogy az elmúlt éjszaka látta. Azt a szépséges, szomorú, esengő arcot, melyet valójában nem is látott, míg testi szemével ránézett volt; amely azonban megjelent most lelki szemei előtt. Akarata ellenére ellágyult, és szíve, mely úgy tele volt gyűlölettel, szerelemben olvadozott.

Eszébe jutott az a sok kegyetlen szó, melyet az elváláskor mondott neki, és úgy érezte, hogy nagyon hirtelen volt hozzá. Ahelyett, hogy megrohanta, meg kellett volna hallgatnia magyarázatát. Mielőtt a báró belépett a szobába, Roma éppen esküvel akarta erősíteni, hogy szerelme, semmi más, csak a szerelme volt az oka annak, hogy megcsalta őt.

— Hazudni akart, — gondolta magában; de ez a gondolat pokol volt, s hogy meneküljön tőle, a folyó partjára sietett. Az Angyalhídon ment keresztül, föl egészen a Borgóig, a Szent Péter-téren. De a tér maga is egész raját ébresztette föl benne az emlékeknek. Ott volt az erkély, melyen először látta Romát, nem világosan, hanem elmosódva, csipkék és napernyők nyári felhőjében.

— És most vége mindennek! — gondolta magában.

Majd eszébe jutott, hogy Roma bizonyára ehelyütt kovácsolta ellene az összeesküvést, amely elárulásával végződött. Erre a gondolatra megtelt a lelke újra keserűséggel. Úgy érezte, hogy Roma megérdemelt minden szót, amit az arcába vágott neki, és korholta magát azért a gyöngeségért, hogy menteni próbálta Roma cselekedetét.

— Óh, hogy gyűlölöm őt! — gondolta.

A tér néma volt. A pápa ablakaiból világosság szűrődött ki, s a Vatikán bronzkapujának nyitott rácsa mögött egy svájci testőr járt föl s alá. A miniszterelnök palotájának kapuja előtt ragyogó libé-

riāju portás ásítózott. Várta a gazdáját. Ugyan várhatta!

A Szt. Péter toronyórája egyet ütött, s a néma térség árnyakkal kezdett benépesedni. Eszébe jutott Rossinak a pápa jubileuma. Látott és hallott újra mindent. A nyüzsgő tömeget, a ragyogó körmenetet, a pápát. Gúnyos mosoly cikázott keresztül az arcán a sötétben.

— Lehetséges, hogy valaha hihettem ezekben a mesékben? De hová menekülhetek? — gondolta magában.

Végigbaktatott a Trastaverén, elképzelve a tárgyalást a gyilkosság ügyében, Romát mint tanut, és önmagát a vádlottak padján. Hideg borzalom futott végig rajta, és úgy érezte, hogy nincs hová menekülnie a kétségbeesés elől.

A boldogtalan az öngyilkosság gondolatával kezdett foglalkozni. Mindig kárhoztatta az öngyilkosságot. Még Brunóban sem tudta menteni. De most a maga számára sem látott más megoldást.

Virradni kezdett, és Rossi visszafordult újra a Szt. Péter-tér felé, azon tépelődve, amit tenni szándékozott, meg hogy hol tegye meg. A Santo Spirito-kórház végében egy kis zsákutca van, amelyet alacsony fal zár le. Alatta rohan a Tiberis, amelynek árja oly gyorsan örvénylik ehelyütt, hogy a legerősebb úszó sem bírhat vele. Itt akart öngyilkos lenni.

Az utcák némán nyúltak el a szürke virradatban, ebben a rejtelmes órában, amikor a nap születőfélben van, amikor minden tárgy máshelyütt látszik, mint ahol van, amikor a hajók a levegőégben vitorláznak s a síkság városai körül hegyek tornyosulnak. Egyszerre csak úgy látta Rossi, hogy egy asszony közeledik feléje a kövezeten. Egy pillanatig csaknem azt hitte, hogy Roma, oly karcsu, oly telt és oly sugár volt a termete. Ámde az asszony ruhája

szegén
cipelt.
batyu
jolva s

—
magába

I
az assz
letérde
letette
keserve

H
tisztá e
a lelké
tette az
Mintha
amely

D
ház má
fizikai
tett a b
a cseng
sem a l

M
ban vol
tön hat
nézett.

M
előtt. A
íradt fe
volt, a
ság tür
ki volt

N
otthoná
örködöt

Hall c

szegényesebb volt, s a karjai között valami batyut cipelt. Mikor Rossi jobban odanézett, látta, hogy a batyu egy kis gyerek, s hogy az asszony föléje hajolva sír.

— A kórházba viszi a kicsinyét, — gondolta magában.

De amint befordult a kis Borgóba, látta, hogy az asszony egyenesen a lelencház kapujához ment, letérdelt előtte, össze-visszacsókolta a gyermekét, beletette a bölcsőbe, megrántotta a csengőt, s azután keservesen sírva tovasietett.

Rossinak eszébe jutott a saját édesanyja, s a tiszta emberi ellágyulás nagy hulláma söpört végig a lelkén. Amit ez az asszony tett most, ugyanazt tette az ő édesanyja harmincöt esztendővel ezelőtt. Mintha rejtelmes fény villant volna meg előtte, amely visszavilágított a múltba.

De egyszerre csak eszébe jutott, hogy a lelencház már régen megszűnt azon a helyen, s ennél fogva fizikai lehetetlenség, hogy valaki egy kis gyermeket tett a bölcsőbe. Majd eszébe jutott, hogy nem hallotta a csengő szavát sem, s nem hallotta az asszonynak sem a lépéseit, sem a zokogását.

Megállt és hátratekintett. Az asszony távozóban volt a Szt. Péter-tér felé. Ellenállhatatlan ösztön hatása alatt utána sietett, utólérte és az arcába nézett.

Megint azt gondolta, hogy Romát látja maga előtt. A szépséges vonásokból ugyanaz a nemesség áradt föléje, a remegő szájnak ugyanaz a metszése volt, a nagy, sötét szemekben ugyanaz a lelki nagyság tündöklött. De most már határozottan tudta, ki volt a nő. Édesanyja volt.

Nem is csodálkozott rajta. Leszállott mennyei otthonából, hogy örködjék a fia fölött. Szakadatlanul örködött fölötte. És most, hogy ő is csalódott és el-

veszett, most, hogy az ő szíve is meghasadt és egyedül volt . . .

Elhagyta minden ereje.

— Anyám, anyám! — kiáltott föl, — megyek hozzád! Zárva van előttem minden ajtó, nem tehetek mást, megyek a szent asylumba. Megyek! . . . Megyek!

A látomás erre a Vatikán bronzkapuja felé mutatott a kezével és végtelen gyöngédséggel így szólt:

— Oda eredj!

A
órájába
nak. A

— Azt
én nem
kapuba
E
aki szí

kapuba

— szó
hogy ü

mondja

kér, an

KILENCEDIK RÉSZ.

Béke.

ELSŐ FEJEZET.

A pápa korán reggel ébredt, a kakas-szó komor órájában, és még az ágyban fekve csöngetett inasának. Az inas nagyon izgatottan lépett be.

— Mi baj, Gaetanino? — kérdezte a pápa.

— Valami örült, Szent Atya, — szólt az inas. — Azt akarták, hogy ébresszem föl Szentségedet, de én nem akartam. Valami örült van odalent a bronzkapuban és mindenáron Szentségeddel akar beszélni.

E pillanatban belépett a szobába a kamarás is, aki szintén nagyon izgatott volt.

— Miféle szegény örült van odalent a bronzkapuban? — kérdezte a pápa.

— Éppen azt jövök jelenteni Szentségednek, — szólt a kamarás. — Az az ember azt mondja, hogy üldözik, és szent asylumot kér.

— Kicsoda?

— Azt mondja, hogy csak a Szent Atyának mondja meg a nevét; de az arcát . . .

— Az az ember örült, — szólt az inas.

— Hallgass, Gaetanino. Aki szent asylumot kér, annak joga van titkolni a nevét.

— Az arcát, — folytatta a kamarás, — ismerik a svájci testőrök, és amikor fölüzenték . . .

A pápa felült az ágyában és így szólt: — Talán . . . ?

— Igen, Szent Atyám, ő az. Azért nem mertem előzni ilyen nevezetes férfit, mielőtt . . .

— Most hol van ?

— Erővel betört egészen a Sala Clementináig és csak fizikai erővel lehetne . . .

— Vezessétek föl nyomban.

— Ide, Szent Atyám ?

— Ide.

Alig ment ki a pápa hálósobájából a kamarás, belépett nagy sietve az államtitkár.

— Szent Atyám, — szólt — csak nem az a szándéka, hogy fogadja ezt az embert ? Kétségtelen, hogy az elmúlt éjjel a rendőrség kezéből menekült, valószínűen cinkostársainak a segítségével. És ha oltalmunkba fogadjuk, akkor összeütközésbe jutunk a polgári hatóságokkal.

— Az a fiatalember szent asyllumot kér tőlünk, Eminenciád, és bármi lesz is a következése, mincünk nincs jogunk megtagadni azt tőle.

— Csakhogy a szent asyllum intézménye elavult már, Szent atyám, csaknem száz esztendő óta.

— Ami isteni intézmény, az sohasem avulhat el, Eminenciád. A szent asyllumot Isten parancsa rendelte el. Kik vagyunk mi, hogy azt merjük mondani, hogy megszűnt már ?

— De, Szent Atyám, ez az előjogunk csak az állam engedélye alapján lehet érvényes. Már pedig most oly viszonyban van az egyház és az olasz állam...

— Eminenciád, arra kérem, vezettesse be azt a fiatalembert.

— Szent Atyám, kérve-kérem, esedezem . . .

— Vezettesse be azt a fiatalembert, Emi . . .

bája
rajta,
pákkal
csak a
dás kö
de a
mintha
A
élükön
a pápa
amelly
ember

A
hangon

A
uralmá
némiké

nek, m
hogy a
és két
dolgozt
tak a
visszat
szaka b
biniere
tem, és
kán, és
egyetle
meneki
A
mindig
le ezt a

A pápa nem fejezte be szavait, mert hálószo-
bája ajtaja megnyílt, s egy fiatalember lépett be
rajta, aki vadul tekintett maga elé, remegő orreim-
pákkal, s a ruhája rongyokban lógott le róla, mintha
csak az imént szakgatták volna le a testéről viasko-
dás közben. Osupa szenvedés és kétségbeesés volt;
de a pápának e pillanatban mégis úgy rémlett,
mintha saját magának a tükrképét látná.

A fiatalembert svájci testőrök vették körül,
élükön a kamarással. Mikor szemtől-szembe került
a pápával, aki ágyában felkönyökölt, a hangos szó,
amellyel tiltakozni akart, torkára akadt, s a fiatal-
ember némán megállt a szoba küszöbén.

A pápa szólalt meg először, gyöngéd, remegő
hangon:

— Mi a mondanivalód, fiam?

A fiatalember mintha visszanyerte volna ön-
uralmát, de azért sem térdet, sem fejet nem hajtva,
némiképp dacosan válaszolt:

— A nevem Leone Dávid. Rossinak is neve-
nek, mert ez volt az anyám neve, s azt mondják,
hogy az atyám nevéhez nincs jogom. Római vagyok,
és két hónapot külföldön töltöttem. Tíz esztendeig
dolgoztam a népért, és most följelentettek és elárul-
tak a rendőrségnek. Három nappal ezelőtt, mikor
visszatértem Olaszországba, letartóztattak, s ma éj-
szaka barátaim segítségével megszabadultam a cara-
binierек kezei közül. De minden kapu zárva van előtt-
tem, és nem menekülhetek Rómából sem. Ez a Vati-
kán, és a Vatikán Szent asylum. Ennélfogva ez az
egyetlen hely, ahová az, akit elárultak és üldöznek,
menekülhet. Befogad oltalmába?

A pápa a svájci testőrökre nézett, azután még
mindig remegő hangon így szólt: — Urak, vigyék
le ezt a fiatalembert a maguk szállására, és legyen

rá gondjuk, hogy carabinieri ne tehesse rá a kezét az én tudtom és beleegyezésem nélkül.

— Szent Atyám! — tiltakozott a bíbornok-államtitkár; de a pápa fölemelte a kezét és elhallgatatta őt.

Rossi dacossága tünedezett.

— Megálljon, — szólalt meg újra. — Mielőtt úgy határoz, hogy befogad, többet kell tudnia rólam, és hogy mi a vád ellenem. Rossi képviselő vagyok, akit a legutóbbi zendülések szításával vádolnak. Az ellenem kiadott elfogató-parancs hazaárulással vádol és azt állítja, hogy merényletet követtem el az elhunyt király ellen. Hamis vád; de azért tudnia kell róla. Itt az elfogató-parancs.

Így szólván, a zsebébe nyúlt, hogy elővegye az iratot, de nem találta és így szólt: — Elveszett! Emlékszem már, — odadobtam árulómnak a lába elé.

— Urak, — szólt a pápa, megint a svájci testőrökhöz fordulva — ha a polgári hatóságok el akarják fogni ezt a fiatalembert, mondják nekik azt, hogy csak akkor foghatják el, ha előbb írásban kezességet vállalnak testi épségéért és életéért.

Rossi vad szeme olvadozni kezdett.

— Nagyon jóságos hozzám, — mondotta — és én nem akarom megcsalni. Ámbár ártatlan vagyok abban a bűnben, amellyel vádolnak, megszegtem mégis Istennek és hazámnak a törvényét, és ha fél a következményektől, akkor ki kell utasítania addig, amíg nem késő.

— Urak, — szólt a pápa — ahelyett, hogy a maguk szállására vinnék ezt a fiatalembert, helyezék el abba az üres lakásba, amely az enyém alatt van, s amely régebben az államtitkár lakása volt.

Rossi térdre roskadt. A pápa felemelte két ujját és megáldotta őt.

— Eredj a szobádba és pihenj, fiam. Isten nyugtassa meg testedet-lelkedet.

— Atyám!

Ellenállhatatlan ösztönnek engedve, Rossi föl-emelkedett térdeltéből, néhány lépést tett előre, azután letérdelt megint az ágy mellé és megcsókolta a pápa kezét.

Szürke szemöldöke alól kicsillanó könnyes szemmel nézett a pápa a fiatalember után, amíg ez a svájci testőrök között ki nem vonult a szobából. Azután fölkelt és befordult külön kápolnájába rendes hajnali miséjére.

MÁSODIK FEJEZET.

Alig félórával később eljutott a miniszterelnök meggyilkolásának híre a Vatikánba is. Az ujságok részletesen megemlékeztek Rossi meneküléséről is. Elmondták, hogy a Piazza Navona felé hajtattott, s hogy a miniszterelnök holttestét ugyanabban a házban találták meg, ahol Rossit gyanították. A részletek csoportosításából csaknem bizonyossággal domborodott ki a vád, hogy Rossi követte el a gyilkosságot.

A pápa némán hallgatta a híreket. De a fejét lehorgasztotta, és a lelke csordultig telt gonddal és aggodalommal.

Végül a bíbornok-államtitkár a pápa elé lépett és mély térdhajlással így szólt:

— Szen Atyám, félek, hogy atyai szívének gyöngédsége arra csábította, hogy egy gonosztévőt fogadott oltalmába. Nem csak arról van szó, hogy Rossi forradalmár, akit azzal vádolnak, hogy ez ország kormányzatának a felforgatására tört. Ez esetben politikai bűnös, mert idemenekült, s ez a hely

idegen államterület. De csaknem bizonyos, hogy Rossi gyilkos is, és ha itt tartjuk őt, akkor megsértjük minden művelt államnak a törvényét és a világ kárhóztatását vonjuk magunkra.

A pápa nem felelt. Egészen más szavak zúgtak a fülében, más hangon, új, rettentő értelemmel: „Megszegtem Istennek és hazámnak a törvényét, és ha fél a következményektől, akkor ki kell utasítania addig, amíg nem késő.“

— Szentséged emlékszik bizonyára arra is, — folytatta a bíbornok-államtitkár, — hogy a polgári hatóságokkal kötött megállapodás, amely Szentséged felségjogát biztosítja, nyomatékosan hangsúlyozza, hogy Szentségedet oly jogok nem illetik meg, amelyek ellenkeznek az állam törvényeivel és a közrenddel. Ennélfogva valamely gonosztévőnek az oltalmazása és rejtegetése már önmagában is bűn volna, és csak az Isten a megmondhatója, miféle következményekkel járna a Vatikánra és az egyházra nézve.

— Óh, ne folytasd! ne folytasd! — szólott a pápa, gyötrődő arcát az államtitkárra emelve. — Hagyjatok magamra! Hagyjatok magamra.

Az államtitkár és a kíséret mély hódolattal meghajolt a pápa előtt és kihátrált a szobából. Egy pillanat múlva belépett a fiatal kamarás, kezében újsággal.

— Szent Atyám, — szólt tétovázva, — rossz hírt hozok.

— Mi az, fiam? — kérdezte a pápa szánalmat ébresztő arckifejezéssel.

— A miniszterelnök gyilkosa olyan valaki...

— Nos?

— Akit Szentséged ismer!

— Ne félj a szent atyától, fiam... Ki az, Monsignor?

— Egy hölgy, Szent Atyám.

Atyám
— bos

kamar
írhat.
dalás v
ségbe
után í

ember
akkor
világr
meg m
mazzo
szolga

V
hanem
lelkébe
alkalm
nap f
lapoka
arról
egész
az izg
hangu
gyilko
már a
mert g

— Egy hölgy?

— El is fogták már és megvallotta.

— Megvallotta?

— A gyilkos Donna Volonna Roma, Szent Atyám. Revolverrel lőtte agyon a miniszterelnököt — bosszúból.

A pápa fölemelte a fejét és ránézett a fiatal kamarásra, olyan arckifejezéssel, amelyet toll le nem írhat. Megkönnyebbülés, öröm, szegény és lelkifurdalás vegyült egy szempillantásban csüggedt és kétségbeesett arcán. Egy pillanatig néma maradt, aztán így szólt:

— Egy szót se szólj minderről annak a fiatal embernek, aki odalent van. Ha szent asylumot élvez, akkor hadd legyen békessége. Bármit kell a külső világról hallania, egyedül éntőlem hallja meg. Mondd meg mindenkinek ezt a parancsomat. És Isten oltalmazzon mindannyiunkat, aki könnyörületes volt az ő szolgájához.

HARMADIK FEJEZET.

Vezeklésül azon való öröméért, hogy nem Rossi, hanem Roma volt a miniszterelnök gyilkosa, a pápa lelkében Roma ügyvédjévé szegődött és kereste az alkalmat, hogy megmenthesse. Egy héten át minden nap felolvastatta magának monsignor Marióval a lapokat, hogy mindenről tájékozódjék. Így nem csak arról értesült, ami különben természetes volt, hogy egész Róma városa hivatalos gyászt öltött, és hogy az izgalom óriási volt, hanem arról is, hogy a közhangulat napról-napra ellenségesebbé vált a meggyilkolttal szemben. Végül nyíltan hangoztatták már az utcákon, hogy Roma helyesen cselekedett, mert gonosztévőtől szabadította meg a népet.

Az esküdtbírótság éppen együtt volt, s pár nap mulva részletesen közölték már a lapok a végtárgyalás megkezdését. Roma meg sem próbált védekezni. Midőn megkérdezték, vajjon bűnösnek érzi-e magát, vagy sem, azt felelte, hogy bűnösnek érzi magát. A vád képviselője mindenáron büntársakat szeretett volna találni, de a fogoly állhatatosan megmaradt annak a hangoztatásánál, hogy büntársai nem voltak. Sem nem tagadta, sem nem szépítette a bűnét és beismerte azt is, hogy előre megfontolta. Arra a kérdésre, hogy miért ölte meg a miniszterelnököt, azt felelte, hogy meggyűlölte a halott kegyetlen eszközeit, amelyekkel politikai ellenfelei megsemmisítésére tört és elhatározta, hogy a mindenható ítélőszéke elé állítja azt, akit földi igazságszolgáltatás keze nem érhetett el.

Monsignor Mario, aki jelen volt a végtárgyaláson mindennap, nem győzött eleget beszélni a pápának. A vasrács mögött ülő ifju fogoly szépséges, mélabús arca mély részvétet keltett mindenkiben. Nyugalma, tökéletes lemondása, magasztos érzései, amelyek még a gyilkosság vádja alatt is kicsendültek édes hangjából, könyekig megindította a hallgatóságot. A vád képviselője hiába igyekezett a legsilányabb módon belekeverni a dologba Rossi Dávidot.

— Én követtem el egyedül! — ismételte a vádlott állhatatosan újra meg újra, s csak akkor riadt meg, mikor a revolver, amely Rossié volt, egy pillanatig Rossira irányította a gyanút.

Az orvosi szakértők véleménye ellentmondó volt, s nem tudtak megállapodni benne, vajjon a pisztolylövés okozta-e a miniszterelnök halálát. Furcsa hírek kezdtek keringeni a rendőrség megvesztetéséről és az erőszakosságokról, melyeket a börtönökben elkövettek. A katonai törvényszéknek egy bí-

rája m
bűnré
vádlo
végzó

A
nagy h
aki ig
lott tek
másodi
gyalván
zólte, s
biniere
látta, h
tévőnek

—
ki isme

M
alig bí
gyalás
tartó b
örizte
ügyvéd
nek is,
pontbó
szeme
áttetsz

mondo
ságossá
semet.

lyot el
jára la
nem b
akarta
lében

rája megdöbbenő vallomást tett a miniszterelnök bűnrészességéről egyik hallatlan esetben, mely a vádlott egy férfi-alkalmazottjának öngyilkosságával végződött.

A kormány erőszakosságainak ez a leleplezése nagy hatást tett, s még az esküdtbíróság elnöke is, aki igazságos ember volt, lesütötte a szemét a vádlott tekintete előtt. Mikor a foglyot a végtárgyalás második napján visszakísérték a börtönbe az Angyalvár mögé, a tömeg az egész úton ujjongva üdvözölte, s a fogoly, aki nyitott kocsiban ült egy carabinieri mellett, szemlátomást megrémült, mikor azt látta, hogy hős gyanánt ünneplik, holott ő gonosztévőnek vallotta magát.

— Szegény gyermek! — szólt a pápa. — De ki ismerheti a gondviselés rejtett céljait?

Másnap, mikor Marió visszatért a Vatikánba, alig bírt beszélni, hogy elmondja, mi történt. A tárgyalás véget ért és a foglyot elítélték. Életfogytiglan tartó börtönre. A vádlott az utolsó pillanatig megőrizte felséges nyugalját, köszönetet mondott az ügyvédjének, sőt még a bíróságnak és az esküdteknek is, és kijelentette, hogy az egyedül helyes szempontból mérlegelték cselekedetét. Nagy ibolyakék szeme rendkívül kitágult és megsötétedett, s az arca áttetsző volt, mint az alabástrom.

— Helyesen cselekedtek, hogy elítélték, — mondotta; — de Isten, aki mindent lát, szent igazságosságának a mérlegén fogja megítélni viselkedésemet.

Az egész gyülekezet könyezett. Midőn a foglyot eltávolították, a tömeg összeszaladt, hogy utóljára láthassák. A kocsit kísérő szakasz carabinieriere nem bírt a tömeggel, a mely izgatottságában ki akarta szabadítani a foglyot. Ez az Angyalvár közelében történt, s minthogy a vár kapuja nyitva volt,

a katonaság bevágtatott a fogollyal az erődbe, hogy megmeneküljenek a néptömeg elől. A fogoly most az Angyalvárban van.

A pápa nyomban átküldte kamarását az Angyalvárba, hogy tudakozódjék a fogolyról, s az ifjú katona szomorú hírral tért vissza. Donna Roma oly beteg volt, hogy elszállítására egyelőre gondolni sem lehetett. Idegrendszere teljesen kimerült és a legrosszabbtól lehetett tartani. De azért donna Roma nagyon bátran viselkedett, nagyon vidám és nagyon kedves volt, úgy, hogy a várban mindenki nagyon megszerette.

A várparancsnok katolikus és a Szent Atya hűséges fia volt. A foglyot azokban a világos termekben helyezte el, amelyekben valaha a pápa lakott, bárha a büntető törvényszék egy sötét cellát jelölt ki a fogoly számára a Maschio közepén. A fogoly azt az óhajátását fejezte ki, hogy szeretne az anyaszentegyház ölébe térni, s arra kérte a parancsnokot, hogy hívassa el Pifferi atyát.

— Eredj vissza, és mondd meg a várparancsnoknak, hogy én megyek el Pifferi atya helyett, — mondta a pápa.

— Szent Atyám!

— Kérdezd meg tőle, vajjon kinyitható-e még a titkos folyosó a Vatikán és az angyalvár között?

A kamarás azzal az üzenettel tért vissza, hogy a várparancsnok ki fogja nyitni. A mostani politikai válságban senki sem tudhatja ugyan, mit fog hozni a következő nap, de ő mindenesetre vállalja a következményekért a felelősséget.

A kamarás négy felbontott levelet is hozott magával. Mind Rossinak volt címezve női kézírással és Londonból, Párisból és Berlinből érkezett vissza a képviselőkamarába.

— Egy postatiszt adta át nekem e leveleket,

és arra kért, hogy ha tudom, kézbesítsem, — mondta a kamarás.

— Fiam, fiam, hát nem látod, hogy ez csapda volt? — szólt a pápa. — De nem baj! Add át a leveleket. Rá kell biznunk magunkat a Szentlélekre.

NEGYEDIK FEJEZET.

— Ma az egyszerű papi talárt add rám, Gaetano, — szólt a pápa, mikor az inas másnap reggel belépett a hálószobájába.

Miután misét hallgatott és fogadta a bibornok államtitkár rendes látogatását, a pápa ifju kamarását hívatta.

— Először lemegyünk a vendégünkhöz, — mondta a pápa, talárja zsebébe dugva a leveleket, a melyeket kamarása átadott volt neki.

Rossit tágas, fogvatékosan berendezett szobában találták. Asztal mellett ült, előtte csaknem érintetlenül a reggelije. Főlemelte fejét a lépések hallatára, s mikor a pápa belépett, felállt. Sápadt, értelmes arcán kétségbeesés tükröződött.

— Valami meghalt benne, — gondolta magában a pápa, és felsajgott benne újra a szomorúság, a mely napokon keresztül emésztette a szívét.

— Kényelmesen elhelyeztek itt e régi helyen, fiam? — kérdezte a pápa.

— Igen, Szent Atyám.

— És megvan mindened, a mit kívánsz?

— Több, mint a mennyit érdemlek, Szent Atyám.

— Szenvedtél, fiam. De bízzál az Isten gondviselésében. Ki tudja, mit rejteget?

— Az Isten nem teheti meg nem történtté azt, ami megtörtént, Szent Atyám.

— Ne csüggedj. Hidd el egy öreg embernek, hogy az élet érdemes arra, hogy végigéljük. Én magam így tapasztaltam, bár sok szomorúság látogatott meg.

Szánakozó mosoly látszott a fiatalember elkinzott arcán.

— Az én szomorúságomat Szentséged nem értheti meg, — elvesztettem a feleségemet, — szólt Rossi.

Egy pillanatig csend támadt. Majd halk, remegő hangon így szólt a pápa

— Nem azt akarod mondani, hogy meghalt a feleséged, hanem hogy...

— Hogy ő volt az, — szólt Rossi — aki elárult.

Újra csend támadt.

— Súlyos csapás, fiam, nagyon súlyos. De ki tudja, miféle befolyás...

— Átkom reá! Átkom minden olyan befolyásra, amely rábíthatja a feleséget arra, hogy elárulja az urát!

A pápa, aki ültében két kezével botjára támaszkodott, észrevehetően remegett.

— Fiam, — szólt — sok minden igazolja szavaidat, s nem engem illet, hogy ellentmondjak neked. De Isten igazságossággal kormányozza a világot, ki tudja, ha ez nem történik, mi rosszabb történhetett volna talán?

— Rosszabb semmiesetre sem, Szent Atyám, mint hogy csalódtam abban, akinek hűségéért élettemmel kezeskedtem volna.

A pápa azt gondolta: „Eszményképe halt meg szegényben“, azután hangosan így szólt:

— Igen, én megértem, mi az, ha emberi alapra építjük hitünket. Az alap meginog, s akkor a szív elesügged és a lélek megremeg. De bármily baj is

ez a...
akarod
előtt -
ményei

R

Atyám?

volt ter

A

A

hitte?

Mi más
mondta

R

ságosság

A

— kérd

nem vo

egyesül

nokság

De min

nyekre

E

A

are látt

benne,

ez a ... ez az árulás, nagyon igaztalan vagy, ha nem akarod belátni, hogy megmentett Isten és ember előtt — tervbe vett elhatározásod rettentő következményeitől.

Rossi a pápa rosszaló arcába tekintett.

— Miféle elhatározásomra céloz, Szent Atyám?

— Arra a sörnyű elhatározásra, amely alapja volt terveidnek, mikor visszatértél Romába.

— Azt érti ... amiről az ujságok írtak?

A pápa rábólintott.

— Összeesküvés a király élete ellen?

A pápa újra bólintott.

— Elhitte azt, Szent Atyám?

— Sajnos, kénytelen voltam elhinni.

— És ő ... mit gondol Szent Atyám, ő is elhitte?

— Elhitte, hogy összeesküvésbe keveredtél. Mi mást hihetett volna mindannak alapján, amit mondtál és amit írtál?

Rossi egy pillanat multán fölkacagott.

— És Szentséged még azt mondja, hogy igazságosság kormányozza a világot!

A pápa arca elfehéredett.

— Azt akarod mondani, hogy tévedtünk, fiam? — kérdezte.

— Azt akarom. Semmi más összeesküvésben nem volt részem, csak olyanban, amely a szabadság egyesületeit akarta megalapítani, minthogy a zsarnokság új rendelete eltiltotta az ily egyesületeket. De mindegy. Ha ily tévedés, mint ez, ily eredményekre vezet, miért érdemes akkor küzdeni?

És újra felkacagott.

A pápa feddeni akarta, de a boldogtalan ifjú arc láttára lehült a haragja. — Más az, ami meghalt benne, — gondolta. — Nem Roma, hanem az Isten.

Azután mélyen megindulva nézett a fiatal ember meggyötört arcába, s észre sem vette, hogy megeredtek a könnyei. Régi emlékek mozdultak lelkében, s mintha újra átélte volna saját életének a multját. Visszaemlékezett arra az időre, mikor ő is megtántorodott a szörnyű végzet csapása alatt, s hitének és reményének minden kalásza lehullt a végzet sarlója alatt. De az Isten jóságos volt. Irgalmas keze meggyógyította a sebeket és mindent jóvá tett.

Elővette talárja zsebéből a leveleket és az asztalra tette.

— Ezek a tiéid, fiam, — szólt és elindult, hogy távozzék. A torka összeszorult, többet nem birt mondani.

Mialatt átment a szűk, fődött folyosón az Angyalvárba, föltette magában, hogy Romával szigorúan fog bánni. Mindabban, ami történt, egyetlen dolog volt csak jóvá nem tehető: a gyilkosság, s bár Isten akaratából ez is a nép javát szolgálta, mégis oly korlátot emelt két boldogtalan lélek közé, amelyet itt az életben le nem lehetett többé dönteni.

— Szegény gyermek! Szegény virág, amelyet letört a végzet szele! De meg kell feddnem. Mielőtt a szentségben részesítem, gyónnia kell és teljes bűnbánatot kell mutatnia.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Roma ágyas székben feküdt, a pápa egykori falfestményes fogadó szobájában. Fehér ruha volt rajta, amely megenyhült homlokát alabástromhoz tette hasonlatossá. Lehunyt szeme alatt kék karikák gyűrűztek, és szája, amely valaha rózsás és eleven

volt a nevetéstől és a csacska beszédétől, most színtelen és hideg volt, mint a márvány.

Egy fekete-fehérruhás ápoló apáca járt-kelt a szobában nesztelenül. Elena volt, Brunó özvegye. Ő volt Angelika testvér, ki belépett a Szent Szív kolostorába. Ő volt, aki a saját szomorúságát oda temette, míg Roma bajának hírére engedelmet nem kért, hogy Romát ápolhassa.

Nyílt az ajtó, s egy tiszt lépett be feketével diszített sötétkék egyenruhában. Az ezredorvos volt.

— Alszik, testvér?

— Alszik, doktor úr.

— Szegény teremtés! Hagyja csak aludni, a míg magától föl nem ébred.

De e pillanatban felnyitotta Roma nagy, szép, fáradt szemét, és kinyújtotta kis fehér kezét.

— Ön az, doktor? — kérdezte mosolyogva.

— Hogy van ma a páciensem? Remélem, jobban.

— Sokkal jobban. Valóban, ma egyáltalán nincs semmi fájdalom.

— Soha sincs fájdalma. Legalább mindig azt mondja, — szólt Elena, ki a beteg ágyas széke mögött állt.

— Fáradt, testvér?

— Miért volnék fáradt?

— Éhen ült mellettem egész éjszaka. Igazán terhőkre vagyok mind a kettőjüknek, doktor.

— Csitt! Ilyesmit ne mondjon.

— Óh, ha minden börtönőr olyan jóságosan bánná a foglyaival, mint a hogyan velem bánnak.

— És ha minden fogoly olyan jóságos lenne az őreihez, mint kegyed... De megtiltom, hogy erről beszéljünk. Szigorúan megtiltom... Ah, itt hozzák a reggelijét.

Erős, rosszkedvű katona lépett be, vászon-

zubbonyban és sapkában, és tálcán hozta be a gőzölő reggeli teát.

— Mult éjszaka gyönyörű álmom volt, doktor. Valaki, aki távol volt, visszatért, és megkondultak ünneplésére az összes harangok. Azt hittem, hogy dél van, jól emlékezem, mert a vár nagy ágyúját elsütötték. De mikor felébredtem, egészen sötét volt; ámde csakugyan kellett valaminek történnie, mert hallottam, hogy a városban énekelve járnak az utcán az emberek és a katonabandák játszanak.

— Oh, ... azt hiszem, hogy ... hogy ez a miniszterelnök temetése után volt. Róma nem gyászol a báróért, és mult éjszaka nagy tömeg férfi és nő vonult végig az utcákon, nótázva és himnuszokat énekelve, mintha farsang lett volna ... De mennem kell. Testvér, ügyeljen, hogy a beteg rendesen szedje az orvosságot, és nyugodtan pihenjen és fel ne izgassa magát. Jó reggelt!

Mikor a kukta is távozott. Roma felkönyökölt.

— Hallottad, Elena, mit mondott a doktor? A báró halála mindent megváltoztatott. Nem is volt bűn megölni azt az embert, és jog szerint senkinek sem volna szabad bűnhődnie haláláért.

— Donna Roma!

— Oh! nem, nem úgy értettem. De miért éppen te? Hát nem ölte meg vajjon Brunót és a mi szegény Józsefünket?...

Elena sírva fakadt.

— Magamra nem gondolok, — mondta.

— Én sem gondolok magamra, — szólta Roma, — és nem panaszkodom a tizenkettedik órában. De Rossi Dávidnak vissza kellene jönnie. Vissza is fog jönni. Bizonyos vagyok benne, és az álmom valóra fog válni.

— És ön akkor, Donna Roma ...

— Én?

Roma hátrahanyatlott a székében.

— Nem, *én* akkor már nem leszek itt. Szomorú nagyon, de hát mindegy. És ha Rossi Dávid visszatér... a holttestem fölött... megmondhatod neki, hogy... kicsoda... ne törődjék... ha csak talán... egyszer... a mikor ő...

Roma tovább erőltette a beszédet, de Elena félbeszakította.

Az ajtó megint kinyílt, s az őrszem az angol nagykövetet jelentette be.

— Ah! Sir Evelyn, ön az?

Az angol lehorgasztotta fejét.

— Bocsásson meg, ha zavarom fájdalmában, Donna Roma.

— Uljön le! Adj széket a kegyelmes úrnak, testvér... Az idők megváltoztak, mióta először találkoztunk, Sir Evelyn. Akkor gondtalan, boldog teremtes voltam. De az az idő elmúlt, és nem is sajnálom.

— Kegyed nagyon bátor nő, Donna Roma; nagyon is bátor. Ha nem lett volna az, akkor a végtárgyalásnak egészen másként kellett volna végződnie.

— Minden úgy a legjobb, a hogy történt, Sir Evelyn. De óhajt valamit közölni velem?

— Igen. Elítélésének hírét mély megindulással fogadták hazámban, s minthogy a tárgyalás során kitünt, hogy kegyed Angliában született, jogosultnak érzem magam arra, hogy közbelépjek a kegyed érdekében.

— De én nem kívánom a közbelépést, kedves barátom.

— Donna Roma, még mindig módjában van a semmisítőszékhez folyamodni.

— Nem teszem. — Nincs, ami ellen kifogást tehetnék.

— Pedig sok mindent fel lehetne hozni, hogy

— hogy... Valóban, oly sokféleképpen lehetne védekezni, és sikerrel is. Például...

Az angol lesütötte mind a két szemét és elhallgatott.

— Nos?

— Az olasz törvények szerint, ha valamely férfi erőszakosan közeledik valamely nőhöz, a nő megölheti őt anélkül, hogy gyilkosságot követett volna el, mert a férfi olyasmit akart elkövetni, ami bűn Isten és ember előtt.

Roma nem felelt, de gyorsan és hallhatóan szedte a lélekzetet.

— Donna Roma, kegyedet azzal vádolták és azért ítélték el, hogy bement a miniszterelnök dolgozószobájába azzal a szándékkal, hogy megöli őt és meg is ölte. De ha be lehetne bizonyítani, hogy ő jött a *kegyed* házába, és hogy kegyed csak *másvalakinek a védelmében, aki nincs az igazságszolgáltatás kezében*...

Roma ijedten fölemelkedett.

— Mit beszél, Sir Evelyn?

— Ide nézzen!

A nagykövet kivett a mellső zsebéből egy ív összegyűrött fehér papirost.

— Mult éjszaka fölkerestem a kegyed elhagyott lakását a Piazza Navonán, és ott több más világos és meggyőző bizonysgon kívül — két pisztolylövés nyomán kívül — ezt találtam.

— Mi ez? Adja nekem, — kiáltott Roma. Csaknem kitépte a nagykövet kezéből. Az elfogató parancs volt, amelyet Rossi a lábai elé dobott.

— Hogy jutott oda ez az elfogató parancs, Donna Roma? Ki hozta? Ki volt kegyeddel együtt azokban a szobákban akkor éjszaka? Mit szól az illető ehhez a bizonysgához, amely arra vall, hogy ő is ott volt a büntett színhelyén?

Roma nem felelt nyomban. Csak nézett, nézett a nagykövetre szomorú, nagy szemével, amíg a nagykövet le nem sütötte szemét és el nem hallgatott. Néma csend támadt, csak az elfogató parancs papirosa zörgött Roma kezében. Majd nagyon halkan megszólalt Roma:

— Kegyelmes uram, ezt az íratot nekem kell adnia. Amint látja, nincs benne semmi, s az én tanubizonyságom nélkül ön sem érhet el semmit vele. Én sohasem fogok felebbezni elítéltetésem ellen, s ennél fogva ez az írat nem válhat hasznára senkinek, sem nekem, sem másnak. Veszedelem azonban felidézhet valakinek a fejére, — olyan valakinek, akinek a nevét még a gyanu árnyékának sem szabad elhomályosítani.

Kinyújtotta finom, fehér kezét a nagykövet keze felé.

— Nem követtem-e el már elég igaztalanságot ellene? Nem ennek a bizonyosága-e ez az írás is? Még többet tegyek és gályára juttassam őt? Ezt nem kívánhatja. Nem látja be, hogy a rendőrség kénytelen volna mindent letagadni? És én magam is — ha arra kényszerítenének, hogy beszéljek, én is mindent letagadnék.

Nemes bátorság csengett ki a hangjából és a nagykövet alig bírta visszafojtani könnyeit.

— Kegyelmes uram, Sir Evelyn, barátom... ugye, megtarthatom ezt az íratot?

A nagykövet felállt és félrefordította a fejét.

— A kegyedé, Donna Roma — tegyen vele, amit akar.

Roma megcsókolta az íratot és a keblére rejtette.

— Isten áldja meg, édes barátom!

A nagykövet szólni akart. — Isten vele! Isten

áldja meg! — De a szavak torkán akadtak, és némán távozott.

— A parancsnok! — szólt az őrszem hangja. A várparancsnok belépett a szobába.

— Ah, őrnagy úr! — kiáltott Roma.

— Az orvos azt mondja, hogy ma jobban van kegyed.

— Sokkal jobban.

— Kötelességem — boldogtalan kötelességem — egy kinos üzenetet közölni kegyeddel. A hatóságok, minthogy azt hiszik, hogy a kegyed ítélete Rómában izgatja a népet, elhatározták, hogy Viterboba küldik kegyedet.

— Mikor, őrnagy úr?

— Holnap déltájban.

— Nyugodtan elvihetnek. De hívatta Pifferi atyát?

— Erről is akarok beszélni kegyeddel. Testvér, vonuljon vissza egy időre a szobájába.

Eléna kiment.

— Donna Roma, egy igen magasrangu személyiség óhajt találkozni kegyeddel. Ezen az ajtón fog bejönni. Az ajtó egy titkos folyosóról nyílik, amely a pápa vatikáni lakásába vezet. S azt, aki erre ájtjön ide, nem szabad sem látni, sem megismerni senkinek sem.

— Őrnagy!

De a parancsnok sietve távozott a szobából. Egy pillanat múlva belépett a szobába a pápa, fekete papi talárjában.

HATODIK FEJEZET.

— Állj fel, gyermekem! Csak az Isten tudja, joga van-e a Szentatyának megáldania téged. Távol legyen tőlem, hogy keserűséggel növeljem lelkifur-

dalásaidat azért, mert ezen a helyen talállak — és mert nagy bűnös vagy. Egyedül vagy?

— Egészen egyedül, Szent Atyám.

— Ülj le. A Szentatya melléd fog ülni.

A pápa leült Roma mellé. Szigorú akart lenni hozzá. De nagyon nehezőre esett. Akaratlanul kezébe fogta Romának a kezét, és minden kemény szavát gyöngéd kézzorítással enyhítette.

— Gyermelem, a jelen képe sötét és a jövő képe még fenyegetőbb. A polgári társadalom alapjaiban megrendült, és csak az Isten a megmondhatója, mi fog történni. De az Úr keze benne van a forgószélben is, és mindent jóra fog fordítani. Csak egyet nem tehet meg ő sem — a multat még az Úr sem hozhatja vissza, s az elkövetet bűnt nem teheti meg nemtörténtté... Légy nyugodt, leányom, légy nyugodt!

Roma teljesen nyugodt volt; ellenben a pápa alig birt uralkodni magán.

— Gyermelem, most már belátom, hogy tévedtünk. Rossi Dávid nem vett részt bűnös összeküvésekben, és céljai nem voltak nemtelenek. Azóta értesültem mindenről, és most más világításban látok mindent. Gyermelem, nagyot tévedtünk, bárha tévedésünk érthető volt és talán menthető is... és ha nem jött volna közbe az a rettentő esemény... De — ne beszéljünk róla!

Megsimogatta Roma kezét, mintha síró gyermeket csillapítana.

— Bár bűnt követtél el, bátorságod és türelmed megindított minden szívet, leányom, és ki tudja, hogy fordulhat még most is minden? Most, amikor a kormányok sorra buknek, a trónusok inognak és Rossi Dávid visszatérhet...

Roma felkiáltott örömeiben. A pápa elhallgatott, és fölemelte intó újját.

— Ah, ne gondolj erre, lányom, — *neked* nem szabad erre gondolnod... Nem akarom helyzetet újabb gyötrellemmel súlyosbitani, gyermekem... De Rossi Dávid nevének tisztán és feddhetetlenül kell ragyognia.

Roma szédülve érezte a pápa nagy tévedését. — Nem szabad soha megtudnia, — gondolta magában.

— Nagyon szomorú, nagyon szomorú, hogy így van; de sajnos! ezen nem változtathatunk. Te soha többé nem egyesülhetsz a férjeddal, leányom. Bűnöd áll közöttetek... De most másért kerestelek föl, gyermekem. Elkészültél?

— Teljesen, Szent Atyám, — szólt Roma, és a pápa készült, hogy befogadja őt az anyaszentegyház kebelébe.

Kérdéseket intézett Romához, hogy meggyőződjék róla, kellőképpen elkészült-e a kolostorban a szent szertartásra, s miután elmondatta vele a hitvallást, feltételelesen megkeresztelte. Azután így szólt:

— A keresztség szentsége eltörli minden bűnödöt, leányom; de ha lelked vigaszára teljes gyónást akarnál végezni, mielőtt megáldalak...

— A titok pecsétje alatt, Szent Atyám?

A pápa intett a fejével.

— Most már az anyaszentegyház gyermeke vagy, és bármit mondasz, a szent titoktartás őrizi.

— Akkor szeretnék gyónni, Szent Atyám. Ez volt a vágyam mindvégig a tárgyalás óta, és talán azért is hívtam Pifferi atyát.

— Gyónhatsz, leányom; de légy óvatos — hogy senki mást ne vádolj.

A pápa elmondta áldását, és behunyta szemét, hogy hallgassa a gyónást. Roma a pápa lába előtt

térdelt. Elmondta a Confiteort, s aztán megkezdte gyónását.

— Atyám, nagy bűnös vagyok, és amikor azt állítottam a bíróság előtt, hogy én öltem meg a miniszterelnököt, hazudtam, hogy más valakit megtalmazzak.

— Gyermeke! — A pápa felállt. Egy pillanatilag kísérteties csend támadt. Majd megint leült a pápa, remegő térdel, és rekedten így szólt:

— Folytasd.

Roma tovább gyónt. Elmondta, hogy megakart ölni a miniszterelnököt, miután rákényszerítette arra, hogy elárulja férjét. Elmondta, hogyan készült a gyilkosságra. Elmondta az egész éjszakát, midőn elhatározta, hogy végrehajtja tervét.

— De a miniszterelnök éppen abban a pillanatban lépett be lakásomba...

— A... a *te* lakásodba?

— Igen, és ez volt az oka mindennek.

— Hogyan...?

— Később belépett másvalaki is.

— Másvalaki...?

— Egy barátom.

— Egy... barátod?

Roma keblébe nyult és elővette az elfogató parancsot.

— Ez, — mondta.

A pápa átvette az iratot és szétbontotta, miközben lihegve szedte a lélekzetet.

— Csak nem azt akarod mondani... hogy ő is...

A pápa tétovázva körüljáratta szemét a szobában, de aztán újra a mellette térdeplő Romára tekintett és így szólt:

— Nem, nem! Lehetetlen, hogy ezt akartad

mondani, gyermekem. Mondd, hogy rosszul értettelek, hogy tévesen következtettem a szavaidból.

Roma megérintette a pápa talárját.

— Bocsásson még, Szent Atyám. Nem hallhattam meg ajkamon hazugsággal, azért hívtam Pifferi atyát, és így...

A pápa megint felállt, és Roma fölé hajolva, a vállára tette a kezét.

— Mondd, hogy nem igaz, — kiáltotta. — Parancsolom, mondd, hogy nem igaz! Azt akarod elhíttetni velem, hogy nem te követted el a bűnt, hanem ő! Hogy ő a gyilkos — ő az orgyilkos!

Eltolta magától Romát, aki hátrahanyatlott, arcát kezébe temetve. A pápa végigsimította karjával a szemét, mintha elakarná oszlatni a fellegetket, amelyek fölébe gyülekeztek és szakgatott, gyöngye hangon így beszélt:

— Óh Isten, Te ismered dőreségemet! Én szegény és szűkölködő vagyok. Siess támogatásomra, óh Istenem. Ne rejtse el arcodat szolgálád elől, mert nagy az én bajom.

Roma sírt és a pápa egy pillanat múlva észre vette, hogy sír.

— Gyermekem! Szegény gyermekem! Velem együtt kell szenvedned. Én öreg ember vagyok már. Gyöngye, öreg ember és megvalloim neked, hogy szomorúsággal teljes volt az életem.

Roma fölállt és megcsókolta a pápa reszkető kezét, amely még mindig az elfogató parancsot szorongatta.

— Honnan került hozzád ez az irat? — kérdezte.

— Az angol nagykövet hozta el ma reggel. A lakásomban találta a Piazza Navonán.

— A te lakásodban, azt mondd?

— Ott, mert ott történt és nem a miniszter-

elnök
dotta.

Szent
kiálto
közölt
nálni
még
Az, a
tette.
a min

szegél

tam e
is az
őt, és
eredm
De ne
gyon l
tartan

minde
lyett,
szüksé

egy k

Azt á
megko
álom
ilyen
hogya

elnök dolgozószobájában, amint a rendőrség mon-
dotta.

— Gyermekek, ezt az iratot rám kell bíznod.

Roma nagyon megriadt. — Csak nem akarja Szent Atyám kiszolgáltatni a hatóságoknak? — kiáltotta. — Ezt akarta tenni a nagykövet is, de én közöltem vele, hogy ha bizonyítékul akarja fölhasználni bárki más ellen, én mindent letagadok. Aztán még valamit meg kell mondanom, Szent Atyám. Az, aki megölte a miniszterelnököt, önvédelemből tette. Véletlenül ölte meg, de ha nem teszi, akkor a miniszterelnök ölte volna meg őt.

Újra letérdelt és ujjai a pápa talárjának a szegélyével babráltak idegesen.

— Én vagyok egyedül a bűnös, mert én akartam elkövetni a gyilkosságot. És ha az ő keze volt is az eszköz, méltó, hogy én bűnhődjem. Elárultam őt, és bárha szerelemből tettem is, amit tettem, az eredmény ugyanaz és Dávid szíve elfordult tőlem. De nemsokáig szenvedhetek. Beteg vagyok — nagyon beteg — és gyötrődésem nem fog nagyon sokáig tartani.

Nagy, szép szeme fényben tündöklött.

— És ha Isten, amint mondja, jóra fordít mindent, talán elfogadja az áldozatomat másé helyett, aki jobb és nemesebb nálam, és akire több szükség van itt e földön is.

Az ajka remegett, a hangja elakadt és keze egy könyvet törült ki szeméből.

— Róla álmodtam az éjszaka, Szent Atyám. Azt álmodtam, hogy a férjem visszajött Rómába és megkondult a fogadására minden harang. Csak álom volt, és te, Szent Atyám, talán nem hiszel az ilyen dőreségben. De édes érzés volt az a gondolat, hogy ha már nem élhettem a férjemért, legalább

szabad volt meghalnom érte és halálommal kien-
gesztelhettem mindent.

A pápa nem bírta tovább hallgatni.

— Nincs jogom ellentmondani neked, leá-
nyom. Úgy jöttem ide, hogy bűnbánó Mária Mag-
dolnát fogok látni, s ahelyett a Szent Szűz lelkét
találtam benned.

— Áldj meg, Szent Atyám.

— Megáldalak, gyermekem. De énnekem, öreg
embernek, aki oly sok halandót megáldottam, szük-
ségem van most magamnak is a te áldásodra.

HETEDIK FEJEZET.

Rossi Dávid egész nap ott ült szobájában a
Vatikánban és a leveleket olvasta, melyeket a pápa
hagyott nála. Roma levelei voltak, amelyeket Lon-
donba, Párisba és Berlinbe küldött utána.

Elolvasta őket újra meg újra, s a tágas, ki-
sérteties szoba csendjét az óra ketyegésén kívül nem
zavarta meg semmi más, csak Rossi fojtott nyögése.
Vad kétségbeesés zsákmánya lett, és nem tudta,
örüljön-e vagy sirjon, hogy a békének ezek a hír-
nökei csak oly későn, a kegyetlen sors döntése után
jutottak el hozzá.

Mintha ezekből a vékony, áttetsző papírlapok-
ból egy szellem áradt volna ki, áthatva egész lényét.
Mialatt elolvasta a szavakat, fölváltva az öröm, a
fájdalom, a boldogság, az emésztő bú szavait, tenger
gyöngédség és szeretet dagasztotta a keblét, elmosva
belőle a sötét szenvedélyek minden nyomát.

Maga előtt látta Romát és úgy érezte, hogy
szíve újra Roma leírhatatlanul édes lényének a
rég hatása alatt dobog. Drága vonásai, csodás
szeme, hangja, mosolya — mind újra hatott rá, és
Rossi szerelemben és lelkifurdalásban gyötrődött.

Milyen bátran szembeszállt Roma az ő ellen-ségeivel! Ha elgondolja, hogy ifju, tüzes, ragyogó, boldog életét fölláldozta az ő szenvedéséért! És aztán milyen édesen, milyen becsületesen őrizte szomorú titkát! Csak bátor, tiszta női lélek tehetette meg azt, amit Roma tett; míg ő, a maga vak szenvedélyében és őrült dühében úgy bánt vele, mint megháborodott, gyáva zsarnok. Milyen magasztalva dicsérte azt a hősie szerelmet, amíg azt hitte, hogy másról van szó! És amikor megtudta, hogy ő róla magáról van szó, hogy cserben hagyta dicsekvő állhatatos-sága, és megátkozta a szegény teremtetést, ki bizal-mossal menekült hozzá!

De a szerelem és a lelkifurdalás kínjainál hatalmasabb kétségbeesés is marcangolta Rossit. Isten ellen kezdett lázongani, aki megengedte, hogy két ilyen ártatlan gyermeke áldozata legyen az események vak és kegyetlen torlódásának. Midőn a Vatikánba menekült, akkor még élt benne a reménység valamely halvány sugara. Most ez is kieggett, és a további harc céltalan volt. Tisztán látta az ember semmisségét szemben a végzet könyörtelenségével.

Csöngetett, hogy kihallgatást kérjen a pápától, de mikor nyílt az aító, maga a pápa lépett be rajta.

— Szent Atyám, beszélni akartam Szentségeddel.

— Miről, fiam?

— Magamról. Belátom már, hogy rosszul cselekedtem, midőn Szentségedhez fordultam oltalomért. Azt hitte, hogy ártatlan vagyok, pedig valamit eltitkoltam. Midőn azt mondtam, hogy bűnös vagyok Isten és az emberek előtt, Szentséged nem ért-hetett meg. Szent Atyám, arra céloztam, hogy gyilkosságot követtem el.

A pápa nem felelt és Rossi tovább beszélt.

— Az igazat megvallva, Szent Atyám, én magam is alig gondoltam erre. Mert amit tettem, úgyszólván önvédelemből tettem, és nem fogtam fel bűnnek. Aztán meg az, akinek az életét kioltottam, gonosz ember volt, az ördög cimborája és miután megöltem, annyi lelkifurdalást sem éreztem, mintha mérges kígyót tapostam volna el. De most másként látom már a dolgokat. Mikor ide menekültem, annak a veszedelemnek tettem ki Szentségedet, hogy konfliktusba keveredik az állammal. Bocsásson meg érte, most pedig arra kérem, engedje meg, hogy távozhassam.

— Hová akarsz menni?

— Akárhová, — nem is tudom még hová.

A pápa rátekintett az ifju arcára, amelyen mély barázdákat szántott a kétségbeesés, és sajgott a szíve fájdalmában.

— Ulj le, fiam. Gondolkozzunk. Bárha te nem is beszéltél a gyilkosságról, nemsokára mindenről értesültem . . . Úgyszólván önvédelemből tetted, azt mondd?

— Úgy van, de ezzel nem menteni akarom a cselekedetemet. És ha azt akarnám is, ki más tud róla?

— Nem tud róla senki?

— Egy valaki — talán. De az a feleségem, és ő neki nem állhat érdekében, hogy megmentsen most, még ha óhajtanám is, hogy megmeneküljek... Elolvastam a leveleit.

— Ha azt mondanám neked, hogy nem így van, fiam, — hogy a feleséged még most is szívesen fölládozná magát a te biztosságodért . . .

— Ez lehetetlen, Szent Atyám. Sok mindenről nem tud még Szentséged.

— Ha azt mondanám neked, hogy csak az

imén
hisze

Ross

szíves

Mind

Hadd

van!

Megá

lyem

térde

egész

tem,

nélkü

És Sz

kérni

mené

India

tendő

jon e

szinte

ját, n

pillan

minth

imént találkoztam vele, és hogy bárha te nem is hiszel benne, ő még mindig vakon hisz benned . . .

A kétségbeesés barázdái kezdetek elsimulni Rossi arcán és Rossi fekiáltott örömében.

— Ha azt mondanám neked, hogy szeret és szívesen áldozná érted az életét is . . .

— Lehetséges? Ezt mondja Szent Atyám? Mindennek ellenére? És Roma — hol van Roma? Hadd menjek hozzá. Szent Atyám, ha tudja, hol van! Hozzá sietek és bocsánataért fogok esedezni. Megátkoztam őt! Igaz, hogy örült, vak szenvedélyemben, de . . . Óh, hadd menjek vissza hozzá térden csúszva! Ha lábai előtt tölteném vezekelve egész életemet, akkor sem tehetném jóvá a hibámat.

— Csendesedjél, fiam. Nemsokára meglátod őt.

— Lehetséges, hogy megláthatom? Azt hittem, hogy soha többé nem találkozunk. Ámde Isten nélkül csináltam számvetést. Óh! Az Isten jóságos! És Szentséged is jóságos hozzám! Bocsánatát fogom kérni, és ő meg fog bocsátani nekem. És aztán elmenekülünk majd valahova — együtt, Afrikába, Indiába, akárhová. Boldogan töltünk néhány esztendőt, és van-e joga bárkinek, hogy többet kíváncson ennél ebben a nyomoruságos világban?

A képzelt jövő ragyogásában átszellemülten szinte minden egyebet elfelejtett — bűnét, munkáját, nemzetét.

— Odahaza van még?

— Pár lépésnyire van csak innen, fiam.

— Csak pár lépésnyire! Óh, nem akarok egy pillanatot sem veszíteni. Hol van?

— Az Angyalvárban, — szólt a pápa.

Rossi ragyogó arca elborult és a szája kinyílt, mintha riadt kiáltást akart volna hallatni.

— Börtönben?

A pápa intett a fejével.

— Miért?

— A miniszterelnök meggyilkolásáért.

— Roma? . . . Óh, milyen esztelen voltam, hogy erre nem is gondoltam! Ott hagytam őt egyedül a halottal. Ugyan ki hihetett volna neki, ha tagadta, hogy ő ölte meg?

— Nem tagadta. Megvallotta.

— Megvallotta? Azt mondta, hogy ő . . .

A pápa újra intett a fejével.

— Akkor . . . akkor hát . . . azért tette, hogy engem oltalmazzon?

— Azért.

Rossi szeme könnybe lábadt. Mintha egy pillanat alatt más emberré változott volna át.

— De hát a bíróság . . . bizonyára nem akadt bíróság, amely hitt neki?

— A tárgyalás után elítélték őt, fiam.

— Elítélték? Azt monlja, Szent Atyám, hogy elítélték? Olyan bűnért, amelyet nem követett el? És hogy engem oltalmaz? Szent Atyám, elhinné, hogy az utolsó szó, amivel elváltam ettől az asszonytól . . . óh, angyal ez a nő! De hát akkor a hatóság örült volt. Én rám senki sem gondolt? Nem jutott eszébe senkinek sem, hogy én is ott jártam akkor éjszaka?

— Csak egyetlen bizonyosság volt arra, hogy ott jártál te is a büntett színhelyén. Ez volt az.

A pápa elővette az elfogató parancsot, amelyet Romától elhozott.

— Ez ő nála volt?

— Igen.

Rossi lelkében úgy viharzott az indulat, mint az orkán. A kétségbeesés, amely az imént marcangolta, elenyészett amellett a hatalmas szenvedély mellett, amely most szégyenkezésre kényszerítette.

De kisvártatva könyes szemmel újra fölragyogott az arca és így szólt:

— Szent Atyám, ez az írás az enyém, és kérve-kérem, engedje meg, hogy megtarthassam.

— Mit akarsz csinálni, fiam?

— Most egy lehet csak a teendőm.

— Micsoda?

— *Meg kell mentenem őt!*

Fölösleges kérdés lett volna, hogy mimódon. A pápa megértette és büszkén dobogott a szíve. De most, amikor elintézte már azt, amiért jött; most, amikor fölébresztette már az alvó lelket, reményt és hitet csepegtetett belé, bátorságot, hogy szembe nézzen az igazságszolgáltatással, sőt ha kell, a halállal is, hirtelen oly érzés tört elő a saját szívéből, amelyet hiába iparkodott visszafojtani.

— Távol legyen tőlem, hogy mentegessem a bűnt, fiam, de a könyörületes Isten szegény szenvedélyeinket a maga nagy céljaira használja föl, és arra használta föl a te cselekedetedet is. A világ ismeretlen események küszöbén reszket és senki sem tudja, mit hozhat ránk a holnap. Várjunk még egy ideig.

Rossi a fejét rázta.

— Igaz ugyan, hogy a bűn bűn lesz holnap is, de a halott zsarnok volt, kegyetlen zsarnok és ha te csak önvédelemből . . .

Rossi újra megrázta a fejét; de a pápa tovább küzdött.

— Gondolj a saját életedre, fiam; ki tudja, nem azt akarja-e az Isten . . .

— Engedj távoznom, Szent Atyám.

— Fel akarod jelenteni magadat?

— Fel.

A pápa nem beszélhetett tovább. Felállt. Szent arcán irgalmas szeretet és büszkeség sugárzott. Vé-

gig pillantott életén, a homályban való tapogatódzáson, amely végül ebben a találkozásban és búcsúzásban végződött, és akaratlanul az a vágya támadt, hogy büszkén dobogó keblére szorítsa ezt a fiatal embert. De egy pillanat múlva szokott nyugodt, határozott hangján így szólt:

— Elhatározásod nem lep meg, fiam. Méltó nevedhez és származásodhoz. De most, hogy utóljára búcsúzunk egymástól, szeretnék közölni veled valamit.

Rossi Dávid hallgatott.

— Fiam, én ismertem az édesanyádat.

— Az édesanyámat?

A pápa intett a fejével és mosolygott.

— Nagy lélek volt és ő is rettentő sokat szenvedett. Ilyenek az Isten útjai.

Rossi tovább hallgatott. Szilárdan a pápa remegő arcába nézett, és uralkodni próbált magán.

A pápa hangja akadozott, és az ajka remegett.

— Te persze rossz véleménnyel vagy az apádról, minthogy tudod, mennyit szenvedett az édesanyád. Ugy-e?

Rossi homlokára szorította az egyik kezét, mintha csillapítani akarná örvénylő agyát, azután így szólt:

— Hogy' lehetnék rossz véleménnyel más valakiről, mikor én miattam is annyit szenvedett a feleségem?

A pápa megint mosolygott, félénken mosolygott.

— Dávid . . .

Rossinak elakadt a lélekzete.

— Ha az isteni gondviselés úgy rendelné, hogy találkoznál valahol az apáddal, és az apád a kezét nyújtaná feléd, akkor . . . bárhol találkoznátok és bárki volna az apád . . . *kezet szorítanál vele?*

— Igen, — szólt Rossi, — még ha börtönben találkoznánk is, és ha a legsilányabb gályarab volna is.

A pápa mély lélegzetet vett, egy lépést hátrált, azután szótlanul Rossi felé nyújtotta a kezét. A következő pillanatban a fiatal Rossi és az agg pápa egymás kezét fogva egymás szemébe néztek.

Beszélni akartak, de szó nem jött az ajkukra.

— Isten veled! — szólt a pápa elesukló hangon, és megfordulva kitámolygott a szobából.

NYOLCADIK FEJEZET.

Az ezredorvos, minthogy nem volt meglegedve Róma állapotával, csalhatatlan szert rendelt betegének: reménységet. A szer bevált. A mult mintha teljesen kivált volna Róma öntudatából: teljességgel a jövőben élt. A jövő ragyogott ki folyton a szeméből, mint kelő napsugár.

Az a napkelte, amelyet Roma látott, a földi élet körén kívül esett; de a körülötte járó-kelő jó embereknek sejtelmök sem volt erről. Elhoztak hozzá a külső világból minden hírt, amelyről azt hitték, hogy meg fogja örvendeztetni. Beszélték neki arról, hogy sikertelen ostromot kísérelt meg a tömeg a Vatikán ellen, hogy a hadseregben nagy a nyugtalanság, hogy a kormány fejét veszítette és hogy a Quirinálban mindenki kétségbe van esve.

— Sajnálom az ifju királyt, — mondta Roma; — de azért . . .

Magasabb hatalom volt az, amely vak eszközeivel működött. Híriül hozták, hogy Rossi vissza fog térni. Reményei, amelyek csak nemrégén pusztulóban voltak, végre valóra fognak válni. És ha az ő holttestén át kellene visszatérnie, amint Elenának

mondotta, még abban az igazság volna. Szomorú volna, de dicsőséggel teljes. Az életben és a halálban sok a titokzatosság, és ilyen titokzatosság volna ez is.

Kedves és alázatos volt Roma, úgy mint mindenkor; de óráról-órára nyugtalanabb lett. Őrei ebből arra következtettek, hogy vár valamit. Azt hitték, hogy talán megbánta már, hogy megvallotta a bűnét, és most a forrongástól szabadulását reméli.

— Engedelmes leszek, doktor úr, és megteszek mindent, amit kíván. De kérje meg a parancsnokot, hogy hagyjon itt Rómában még holnap-utánig. És te, testvér, kérlek, ne felejts el holnap korán reggel felébresztetni, mert bizonyos vagyok benne, hogy holnap történik valami. Háromszor álmodtam már róla, tudod.

— Sajnos! — gondolta az orvos. — Kormányok megbukhatnak, uralkodó családok elenyészhetnek, de a bírói hatóságok nem változnak, és a bíróság ítéletét végre kell hajtani.

De azért föltette magában, hogy beszél a parancsnokkal. Azt fogja mondani, hogy a fogoly állapotára nem engedi meg, hogy átszállítsák Viterbába. Mikor másnap reggel éppen a parancsnokhoz akart menni, Elenával találkozott az előszobában és hallotta, hogy Roma a legaprólékosabb gonddal öltözködött.

— Különös! Azt hinné az ember, hogy vár valakit, — mondta Elena.

— Vár is, — felelte az orvos. — Még pedig olyan vendéget, ki nem sokáig fogja várakoztatni.

A katona, ki az nap regge bevitte Romának a reggelijét, mást is vitt magával, ami mérhetetlenül jobban ízlett Romának a reggelinél. Rossi visszatért Rómába! Az egyik őr odalent látta az

utcán mult éjszaka. A Piazza Navona felé ment és senkisémet próbálta letartóztatni.

Roma szeme felragyogott, mint a csillag, és leküldte a katonát nyomban a parancsnokhoz, azzal a kéréssel, engedje meg, hogy beszélhessen azzal az örrrel, aki látta Rossit.

Tömzsi, formátlan legény volt, de Roma szemében a legszebb ember volt a világon. Százfélét is kérdezett tőle egyszerre, úgy, hogy szegény feje egészen belezavarodott.

Az orvos mosolygó arccal érkezett vissza. Megengedték, hogy Roma átszállítását Viterboba határozatlan időre elhalasszák. A jó ember azt hitte, hogy Roma nem győz majd hálálkodni neki.

— Óh, bizonytalan időre? Én csak holnap-utánig óhajtottam itt maradni! Azután nyugodtan vihetnek bárhová.

De az orvos más ujságot is hozott, ami végtelenül fölizgatta Romát. Úgy a szenátust, mint a képviselő kamarát mult este ma korán reggelre összehívták. Híre járt, hogy a király sürgős üzenetét kell meghallgatniok. A parlament két háza táján óriási izgalom volt, és a karzatok zsúfolásig megteltek. Az orvosnak volt belépő-jegye, de nem bírt a folyosón keresztülhatolni. Mindazáltal kihallott valamit az ülésteremből, mert az ajtók nyitva voltak a hőség miatt. Elmosódva, mintegy öt percig hallotta beszélni az egyik nagy szónokot.

— Talán . . . talán ő volt? . . .

— Ő.

Roma szeme megint úgy ragyogott, mint a csillagok.

— Hallotta beszélni?

— Bizonyos, hogy az ő hangját hallottam.

— Csodálatos hang, ugy-e? Át meg át járja a lelkeket. És igazán őt hallotta? Lehetséges!?

Elena, aki e ragyogó, lelkes jelenetnek szomorú háttere volt, azt gondolta magában, hogy Roma abban reménykedik, hogy kibékül Rossival. Célzást is tett rá, de erre nyomban elfehéredett Roma ragyogó arca.

— Ah, nem, erre nem is gondolok, Elena.

Szerelme sokkal nagyobb volt, semhogy önző lehetett volna.

— Csodálatos, — mondta. — Ha elgondolom, hogy csaknem tönkre tettem őt, és éppen ebből fakadt minden diadala! Az Isten intézett mindent. Néha el sem akarjuk hinni, pedig mindig így van.

Kisegítették őt a loggiába. Meleg nap volt, és a friss levegő jót fog tenni neki. Szerető tekintettel nézett végig a városon, először a Piazza Navona felé, majd a Monte Citorio tornya felé, s végül a Trinità de' Monti és a Négy Szél háza felé. De úgy nézte a várost, mintha nem Viterboba, hanem sokkal hosszabb útra készülne.

— Elena!

— Nos?

— Mit gondolsz, meg fogja tudni Rossi valamikor az igazságot?

— A följelentés dolgát?

— Azt.

— Azt hiszem, minden bizonnyal meg fogja tudni.

— Hogy miért tettem, és mi birt rá, és . . . és egyszóval mindent?

— Minden bizonnyal, mindent.

— Mit gondolsz, szeretettel fog rám emlékezni, megbocsát és irgalmas lesz hozzám?

— Bizonyos vagyok benne.

Rejtelmes fény csillant meg Roma sápadt arcán.

— És ha itt nem is tudja meg soha az igazat,

valamikor később megtudja majd, ugy-e? Te nem hiszed, Elena — hogy a halottak mindent tudnak?

— Ha nem hinném, akkor hogy gondolhatnék Brunóra?

— Igaz. Milyen önző is vagyok! Erre nem is gondoltam. Hiszen a mi sorsunk sok mindenben azonos, Elena. Mit gondolsz, hosszú időnek fog tetszeni, amíg várakozom majd az eljövételére?

— Ne beszéljen így, Donna Roma.

— Miért ne? Hiszen tudod, arról van csak szó, hogy valamivel később vagy hamarább. Hosszu lesz a várakozás?

Elena elfordult és Roma saját magának válaszolt.

— Nem lesz hosszú. Azt hiszem, úgy fog eltelni, mint valami álom — mint mikor este lefekszünk és reggel fölébredünk. És akkor együtt leszünk — ott — mind a ketten.

Mélyen fellélekzett, mondhatatlan örömeiben.

— Óh, — beszélt tovább, — bárcsak alhatnám addig, amíg eljő — úgy, hogy mindent tud, mindent megbocsát, úgy szeret, mint azelőtt, és eltemetett elfelejtett minden kegyetlen gondolatot.

Tollat és papirost kért és levelet írt Rossinak:

Drágám, — Éppen most hallom a jó hírt, amikor távozóban vagyok Rómából, hogy te viszszaértél. Írok neked, és arra kérlek, hogy ne próbálj változtatni azon, ami történt. Hidd meg nekem, jobb így, és igazság van a dolgok fordulásában. A világ tele van még munkával a te számodra és neked tovább kell haladnod az utadon szigorúan, ridegen, soha hátra nem fordulva, akárki dől is ki mellőled. Arra, ami történt, sohase gondolkodj úgy, mintha bűn lett volna. Ítélet volt. Ne bolygasd hát a dolgokat. Ez az utolsó kívánsá-

gom. És ha valamikor, a messze jövőben, az emberek így fognak szólni: „Elárulta őt, az igaz, de végül föláldozta érte magát“, akkor édes lesz erre gondolnom ott, ahol leszek.

Nemsokára Viterboba fognak szállítani; de ne hidd, hogy sokáig leszek ott. Nemsokára egyesülni fogok veled. Tudod ugy-e, hogyan értem? Abban a pillanatban, mihelyt megtörténik, rögtön nálad leszek, és veled maradok mindörökre, és te nem fogsz félni.

Isten áldjon meg, drágám! Haragudtál rám, mikor elváltunk egymástól, de én most sokkal jobban szeretlek, mint valaha. Ne hidd, hogy szerelmünk mulandó volt. „Jobb szeretni és elveszíteni, mint soha sem szeretni.“ Milyen szép sor!

Roma.

U. I. — Itt küldök megint egy hajfürtöt. Elfelejtetted, hogy egyszer adtam már egyet? De hiszen hogy' is emlékezhetnél annyi sok mindegre?

Midőn megírta a levelet és csókot lehelt a borítékára, megcímezte szilárd kézvonással:

„Rossi Dávid képviselő úrnak. A képviselőkamrában.“

— Ezt nyomban kézbesíted, testvér, mihelyt eltávoztam, — szólt Elenának.

Elena megígérte, hogy gondosan megőrzi addig a levelet, de titokban rögtön becsempészte a párancsnokhoz, aki sürgősen elküldte a képviselőkamrába.

— Most pedig aludni fogok, — szólt Roma.

Aludt is körülbelül délig. Mikor a várágyúja a delet jelezte, fölébredt. A harangok javában szóltak még.

— Azt hittem, hogy valóra válik az álomom, testvér, — szólt Roma.

E pillanatban megjelent az orvos nagyon izgatottan.

— Ujságot hozok, Donna Roma. A király lemondott, és kikiáltották a köztársaságot.

— Van valami látnivaló?

— Csak az új lobogó a Kapitoliumon.

— Szeretném látni.

Az orvos segítségével fölállott.

— Odanézzzen! Ott van az órás tornyon.

— Látom . . . Jól van. Leültethet megint, orvos úr.

Mondhatatlan örömben tüdőklött az arca.

— Ez volt az álomom, Elena.

Egy pillanat múlva így szólt:

— Orvos úr, mondja meg a parancsnoknak, hogy nyomban indulhatok Viterboba. Valóban szeretnék is már nyomban indulni.

— Megmondom neki, — szólt az orvos, és kiement, hogy leplezze meghiúsulását.

A parancsnok megjelent a loggia nyílt boltíve alatt. Megállt ott egy pillanatig és valaki volt a háta mögött. Aztán a parancsnok eltűnt, de a másik ott maradt. Rossi Dávid volt. Úgy állt ott, mintha gyökeret vert volna lába, és néma szomorúsággal nézett Roma sápadt arcára, amelyen menyeyei fény tüdőklött.

Roma nem látta Rossit, és Elena, aki látta, úgy megrettent, hogy nem mert szólani. Hátradőlve ágyas székén, boldogságban úszó szemmel, így szólt Roma:

— Testvér, ha eljönne ide, mikor már nem leszek itt . . . nem, nem ezt akarom mondani . . . de ha találkozol vele és ha kérdezősködnék felőlem, meg fogod neki mondani, hogy boldogan távoztam.

Mondd meg neki, hogy mindig ő reá gondoltam. Nem, ezt se mondd meg neki. Boldogtalanná tenné talán az a gondolat, hogy mindvégig úgy szerettem őt. Édes lett volna minden bizonnyal kibékülni vele, mielőtt távozom, de nem szabad neki soha azt hinnie, hogy talán megbántam, amit tettem, vagy hogy megszakadt a szívem utána. Mondj neki istenhozzád helyettem. *Addio Carissima!* Ezt szokta mondani, tudod. *Addio Carissima!*

Rossi, aki könnyeitől alig látott, egy lépést tett előre a loggiába, és nagyon halkán, nagyon lágy és remegő hangon, mintha nem akarná megriasztani, így szólt:

— Roma!

Roma fölemelkedett, megfordult, meglátta Rossit és szinte természetfölötti erőfeszítéssel talpra állt. Rossi szóltanul kitérte feléje a karjait és Roma halk, ijedt sikollyal a karjai közé hullt és a keblére borult.

KILENCEDIK FEJEZET.

Roma még tíz nap mulva is az Angyalvárban volt. Sem ki nem szabadult, sem el nem szállították.

— Nem lesz szükség reá, — jelentette az orvos a parancsnoknak.

Közeledett a nagy szabadító és szállás csináló...

A legédesebb római tavasz legédesebb napja volt és Román világos pongyola volt, a feje körül pedig fehér selyemturbán, aminőt Cenci Beatrice arcképein látunk. Aranyos arcszíne oda volt, arcát mély barázda szántotta, álla alatt sötét árnyék húzódott meg, az orrcimpája rózsapiros volt és a szája beesett. De nagy szeme, bár a kín megviselte, csupa öröm volt. Nem sírt már ez a szem, mert ki-

apadt a könnye és mélységeiben egy másik világ fénye tükröződött.

Rossi mellette ült. Roma a férfi egyik kezét kezébe fogta és az ölében pihentette. Néha rátekin-
tett és elmosolyodott. Akit egy időre elveszített,
most végül visszanyerte. Legfőbb ideje volt. Ah,
Roma nagyon boldog volt.

Rossi a másik kezével a fejét támogatta és
másfelé próbált tekinteni. Bármint próbálta lebírni,
a lázadás szelleme megint erőre kapott szívében.

— Óh, Isten, hát igazság ez? Ez az igazság?

Egyedül voltak a loggiában. Fölöttük a fel-
hőtlen kék égboltozat, alattuk a város. Alig látszott,
alig hallatszott.

— Dávid, — szólalt meg Roma halk hangon.

— Drágám!

— Oly boldoggá tett, hogy újra az enyém
vagy, hogy valamit elfelejtettem megbeszélni veled.

— Mi az, drágám?

— Igérd meg, hogy nem fogsz megijedni.

— Mi az, drágám? — ismételte Rossi, bárha
nagyon jól tudta, mi.

— Semmiség . . . Igen, szorítsd meg a keze-
met. Így! . . . Igazán, semmiség. És mégis minden.
A . . . a halál.

— Roma!

Roma szemepillája remegett, de azért nevetni
próbált.

— Igen, drágám. Igaz! Nem mindjárt. Óh
nem, nem mindjárt. De sorsunk meg van pecsé-
telve, tudod, és nem hárítható el, hogy tovább lehes-
sünk boldogok.

Nevetett, csaknem jókedvűen. De ugyanakkor
szemmel tartotta Rossit is, és most, hogy kimondta
a nagy szót, egyszerre tisztán érzett egy titkos vá-
gyást, amelyet addig nem is gyanított. Azt szerette

volna, hogy Rossi ellentmondjon neki, mondja azt, hogy nincs igaza, győzze meg és cáfolja meg.

— Óh én szegény kis madárka! Szánni való vagyok, ugy-e? Oly édes lett volna egy kicsit tovább élni — most a kibékülés után. És mikor olyan sokáig lakat alatt kellett tartani az embernek a szívét . . .

Szomoru vígsága csüggedésre vált.

— De ugy-e jobb így?

Rossi nem válaszolt.

— Óh, igen, jobb így, ha jól meggondolod.

— Rettenetes! — szólt Rossi.

— Ne mondj ilyet. Hiszen mindennapi dolog. Itt, ott, mindenütt. Az Isten nem mérte volna ránk ha rettenetes volna.

— Mégis kegyetlenül keserves dolog.

— Nem oly kegyetlen, mint az élet. Távolról sem. Például — a világnak szüksége van rád, drágám, de én rám nincs szüksége. El is taszíthatál volna magadtól, és ezt nehezebb lett volna elviselnem, mint a halált — sokkal nehezebb.

— Drágám? Mit beszélsz!

— Igaz, édesem. Tudod, hogy igaz. Az Isten meg tud bocsátani a nőnek még akkor is, ha vétkezett, de a világ nem, még akkor sem, ha más bűnének áldozata csak. Része ez a világ kegyetlenségének, de nincs mentség ellene.

— Roma, — szólt Rossi — Istent hívom bizonyosságul, hogy ha ez volna minden, ami közöttünk áll, akkor soha semmi és senki el nem választhatna bennünket egymástól. Akiknek szükségük van rám; azoknak téged is el kell fogadniok. Megmondanám a világnak, hogy tebenned van minden erény és minden hősiesség, és tenélküled én semmit sem tehetek.

Roma szeme új örömmel tölt el.

— Nagyon sokra becsülsz, drágám. Pedig tudod, hogy nagyon kicsi és nagyon gyöngye voltam a te nagy munkádhoz. Ezért szakadtam el tőled végül. Nem az én hibám volt, hogy elárultalak. Nem tehettem róla, hogy . . .

— Ne mondd, hogy elárultál. Hálát adok érte Istennek, és most már belátom, hogy ez volt a legjobb, ami történhetett.

Roma lehunyta szemét.

— A te hangodat hallok, drágám? Igazán a tiedet? Szinte úgy rémlett, mintha azt a hangot hallanám, amelyről álmodtam. De ha a nő, aki szeretett, azoknak a nagy hősnőknek valamelyike lett volna . . .

— Nincs szükségem azokra a nagy hősnőkre. Nő kell nekem, édes, hűséges nő, és ha a hozzám való szerelme elhomályosítja is látását . . .

— Csitt! Fölebredek és elriad álmod.

— Drágám, meg kell gyógyulnod az én kedvemért. Nem szabad másra gondolnod, csak arra, hogy meggyógyulj. Azután elmegyünk majd valahová — Svájcba, mint a leveledben írtad. Vagy Angliába, ahol születted, s ahol az atyád lelte száműzetése éveit. Drága vén Anglia! A szabadság szülőhazája! Megmutogatok majd ott mindent neked.

Roma szédült a gyönyörű látomástól.

— Óh, bárcsak így élhetnék tovább mindörökké! De nem szabad rád hallgatnom, drágám. Hiábavalóság, tudod. Vagy nem?

Rossi nem felelt és Roma sóhajtva hátrahanyatlott. Ah, kegyetlen viaskodás volt. Minden szó kard volt és száz sebet ejtett.

E pillanatban elkiáltotta magát odalent egy rikkancs: „A népszavazás eredménye! — A köztársasági elnök választása!” És nem sokkal később katonabanda vonult végig az utcán. Roma, ki szerette

a katonazenét, kérte Rossit, emelje föl, hogy láthassa a bandát. Egy kis dobosfiu baktatott a menet élén, vígan verve a ramtattát.

— A kis Józsefet juttatja eszembe, — mondotta Roma és jóízűen nevetett. Furcsa rejtelve az az életnek, hogy megfosztja a halált minden borszalmától!

Rossi átkarolta Romát, hogy támogassa, amint ott álltak a könyöklőnél. Egymás szemébe néztek. Azután mind a ketten áttekintettek a Trinità de' Monti felé, és mikor megint egymásra néztek, Roma tekintete világosan ezt kérdezte:

— Emlékszel — amott túlnan?

Óh, a szerelem a lélekből fakad; de ki merné azt állítani, hogy a testnek nincs része benne? Ifjúság és szépség a szerelem hídja, s a lélek maga a folyam, mely a partot mossa.

Roma hátradőlt ágyas székén, s azután, minthogy a társalgás lehetetlenné vált, Rossi hangosan olvasni kezdett. Minden nap felolvasott valamit. Roma válogatta ki az olvasmányokat. Mindig a nagy szerelmesekről — Francesca és Paolo, Dante és Beatrice, aztán Alfred de Musset és a szegény John Keats is. Aznap Roma legkedvesebb költeményét olvasta:

Jer, tanuljunk, drágám,
Bármily gondot ad:
Hogy' forr össze bennünk
Szó és gondolat.

Rossi jobb kezében tartotta a könyvet. Balja Roma ölében pihent, kékeres kezei közt. Roma tekintett a napfényes városra, mintha utóljára búcsuznék tőle. Rossi megállt, hogy megsimogassa Roma sima, fekete haját, és Roma fölemelkedett Rossi ajkához és megcsókolta. Azután újra lehunyta

szem
és da
átöln

zett
reme
lélek
láng

enny

szemét, hogy figyeljen. Rossi hangja emelkedett és dagadt szerelme óceánján, s úgy érezte, mintha átöntené életét Roma törékeny testébe.

Könnyen megtanulja,
Ki cseréhez ért:
Testemért a tested,
Lelkem lelkédért.

Roma fehér ajka megrebbent. Mélyen lélezett és halkán felsikoltott. Rossi csendesesen felállt és remegő szívvel föléje hajolt. Mintha elállt volna a lélekezése. Elaludt csak? Vagy kilobbant tán gyenge láng?

— Roma!

Az fölvetette szemét és mosolygott.

— Még nem, drágám — nemsokára, — csak ennyit suttogott.

(Vége.)

ÚJ IDŐK

Szépirodalmi képes hetilap

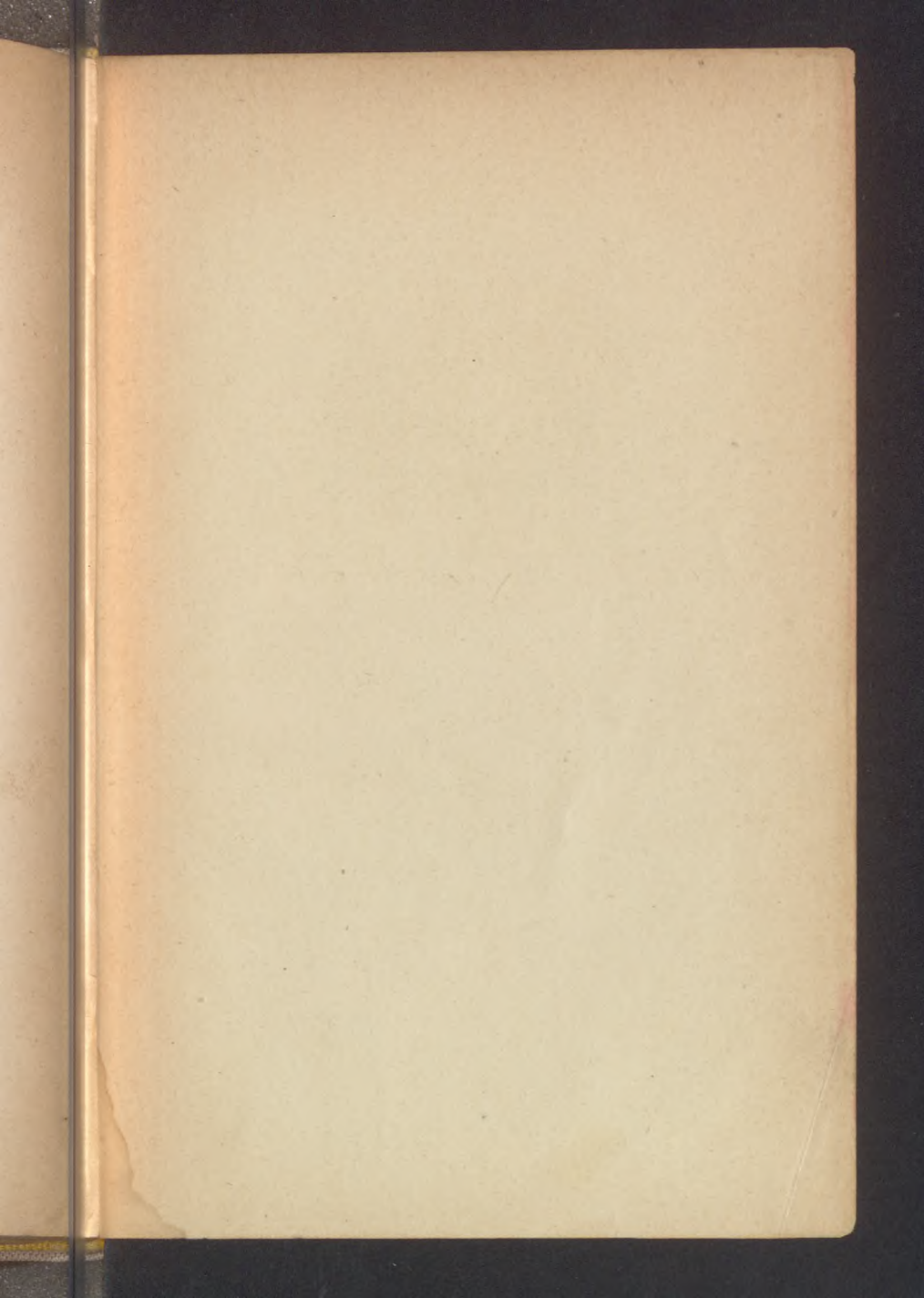
== Szerkeszti ==

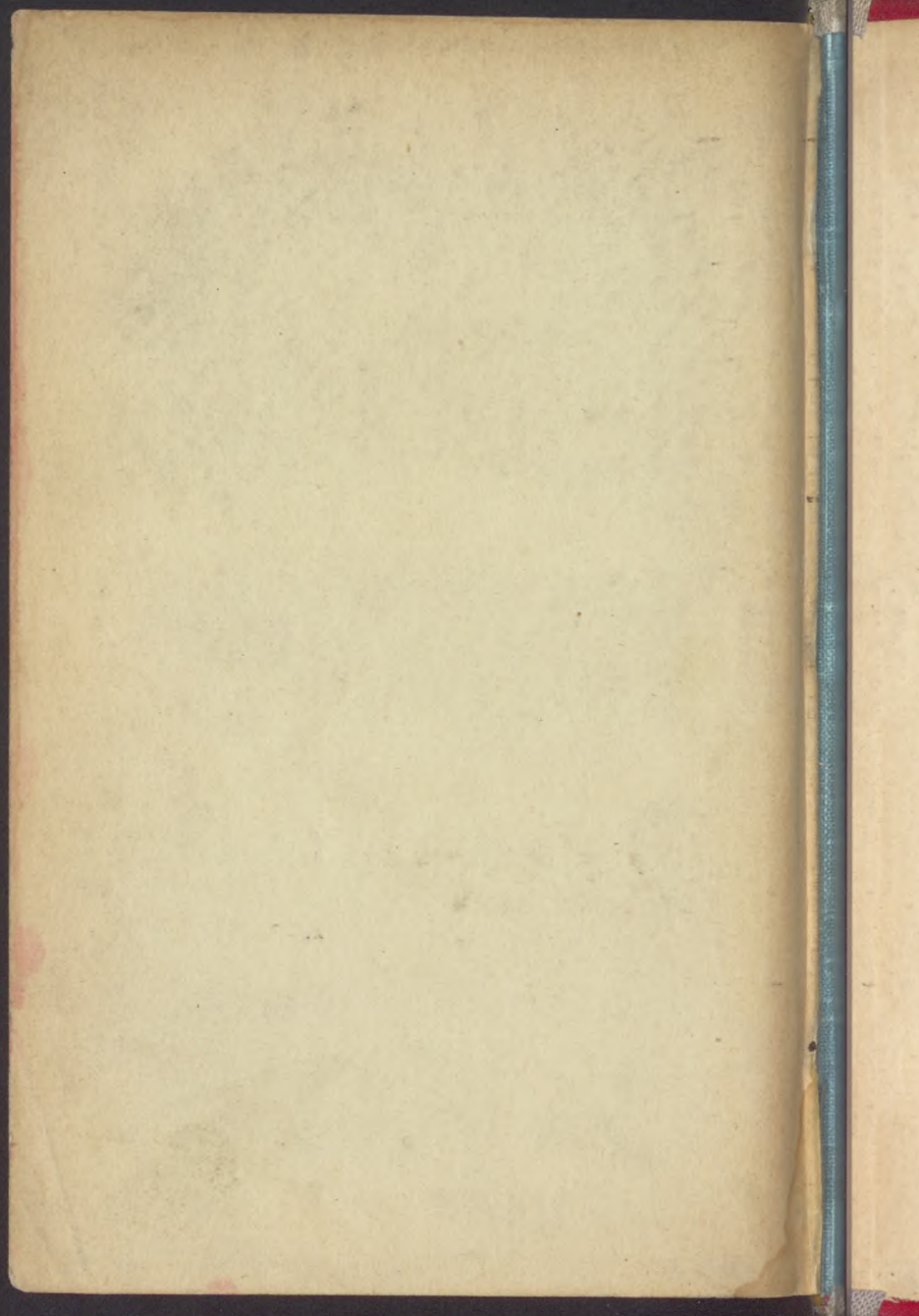
Herczeg Ferenc

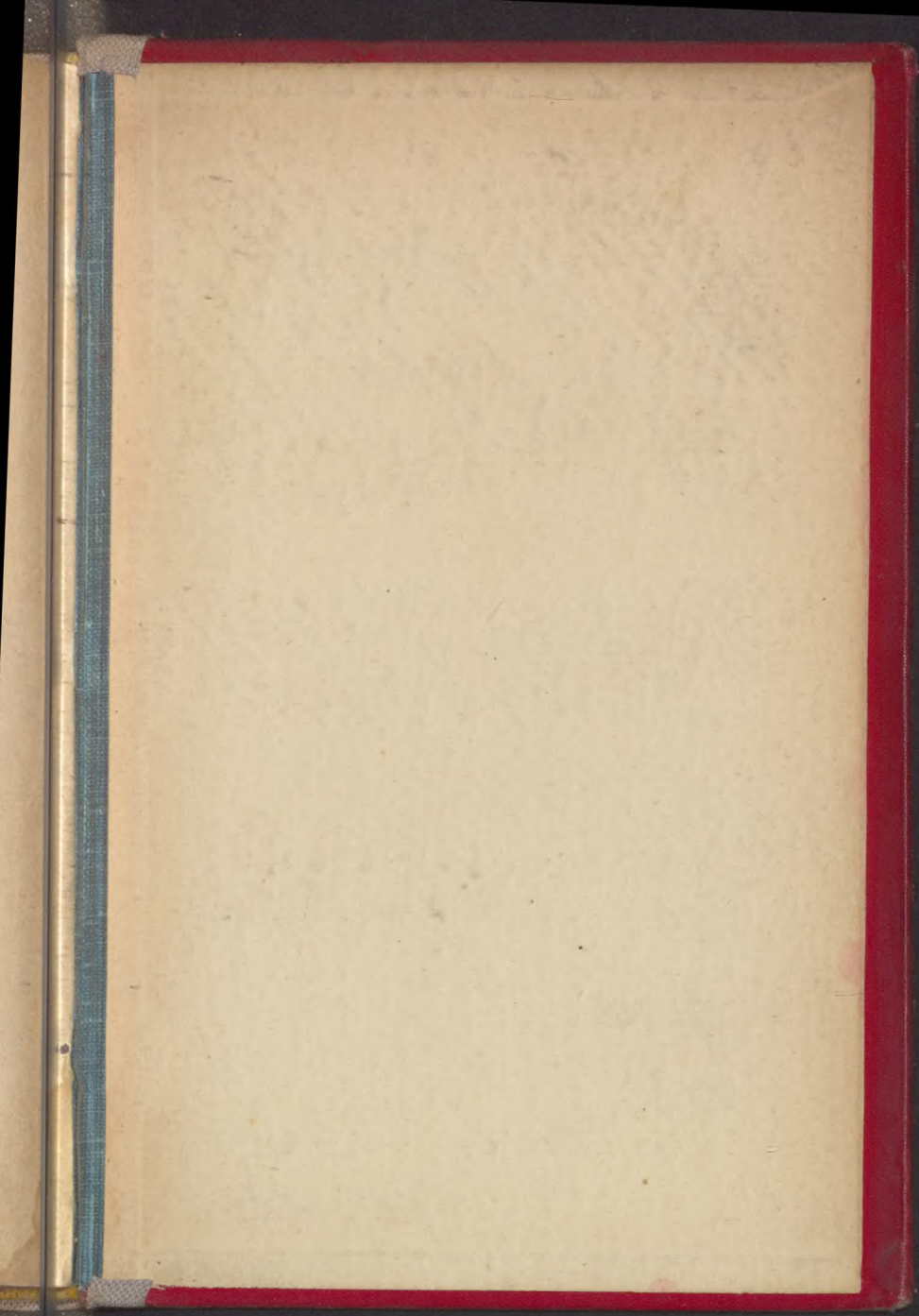
—
Negyedévre 4 korona

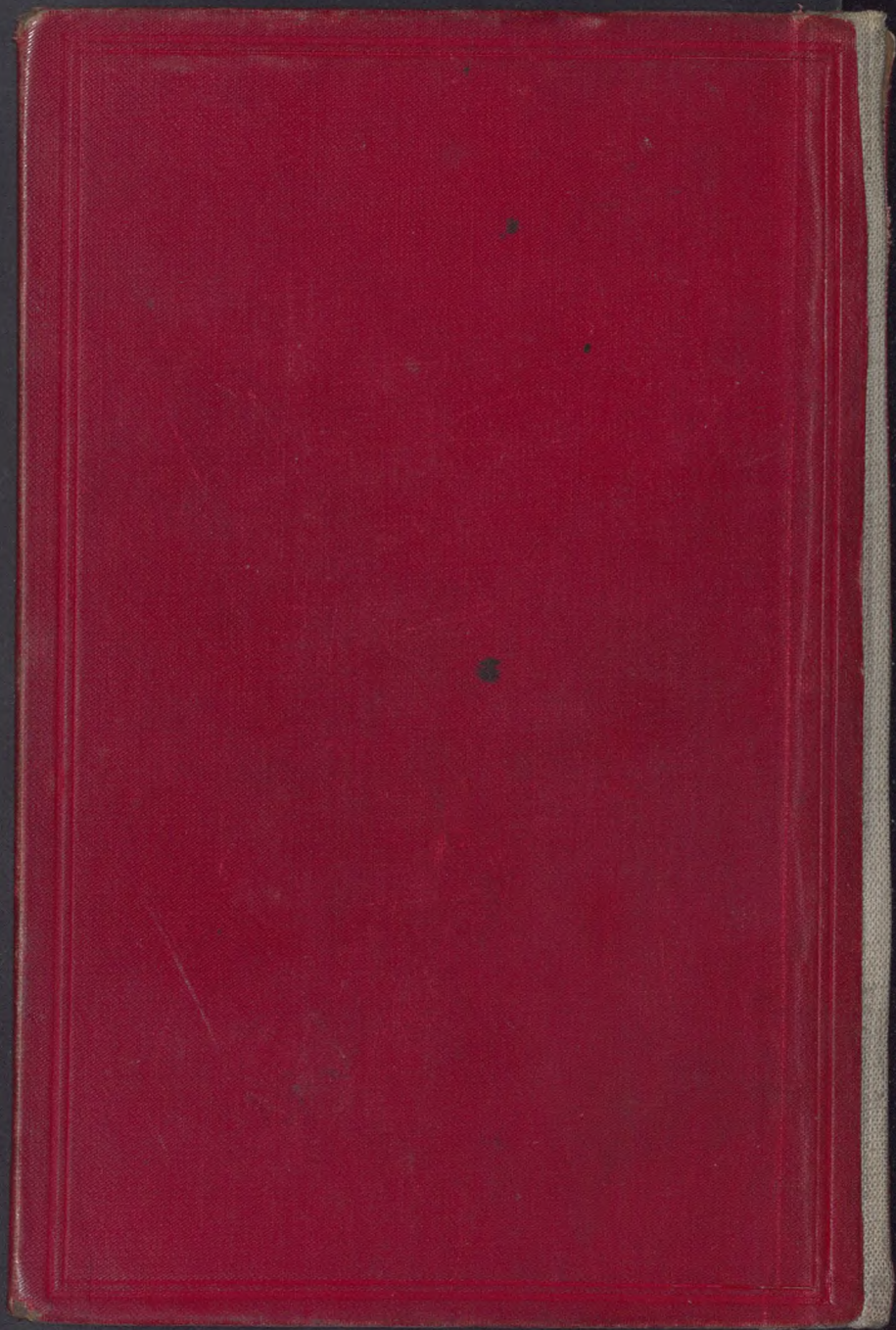
—
Szerkesztőség és ki-
adókivatal: Budapest,
Andrássy-ut 10. szám.

14964

25. 1-3

EGYETTES RÉGÉNYTÁR

XXV.

1.3

N. M.